

M

mondriaan
fonds

Met de auto over de tentoonstelling in de anderhalve meter samenleving

In gesprek met Eelco van der Lingen

Ervaringen en resultaten

Aanvragers aan het woord
en reflectie op bijdragen

2017-2020 in vogelvlucht

JAARVERSLAG
2020

21st Century Museum of Contemporary Art, Kanazawa
A Perfect Day A Space Gallery A Tale of a Tub Aafke Ytsma Aaron
van Erp ABA (Air Berlin Alexanderplatz) e.V. Abdulrahman Jaber
Adi Hollander Afra Eisma Aimée Terburg Aimée Zito Lema
Airborne Museum at Hartenstein Ajla Steinvåg Akmar Nijhof
Alejandro Sánchez Cerón Alena Alexandrova Alex Farrar Alex
Jacobs Alex de Vries Alexandra Engelfriet Alexandra Hunts
Alexandra Roozen Alexis Blake Ali Eslami Karrabi Alice
Lourenço dos Reis Correia Alice Schorbach Alicia Framis
Alina Lupu Allard van Hoorn Alle de Jong Althuis Hofland Fine
Arts Alydia Wever Amelander Musea Amsterdam Museum
Amsterdamse Bos Amsterdamse School Museum Het Schip
Ana Guedes Ana Oosting Ana Fernanda Navas Dolinsek Ana
María Gómez López Anaïs López Anastasia Papadopoulou
Anastasija Pandilovska Anders Dickson Andre Pijnappel
Andre Smits Andrea Kroon Andrei Roiter Andrés García
Vidal Angelo Custódio Anika Schwarzlose Anissa Foukalne
Anna Bravo Perez Anna Hoetjes Anna Orlikowska Annaleen
Louwes Anne Kranenborg Anne Wenzel Anne de Vries Anne
Frank Stichting Anneke Eussen Anneke de Vries Annemarie
Slobbe Annika Kappner Anoek Steketee Anouk Kruithof Ans
van Berkum Antje Günther Antoinette-Nausikaa Slagboom
Anton van Renssen Antonio Jose Guzman Jaramillo Aquil
Copier Aram Tanis Arash Fakhim Esmaeilian Arcade Arian
de Vette Ariette Dekker Arif Kornweitz Arjan van Helmond
Arnold van Bruggen Arnoud Holleman Arnout Killian Art Basel
Art Gallery O-68 Art Hall Foundation Art Paper Editions Art
van Triest ARTisBOOK Artphy Asgerdur Birna Bjornsdottir
Astera Mortezaï Astrid Vlasman Atousa Bandeh Ghiasabadi
Aukje Koks Auto Italia Avantia Damberg Axel Linderholm
B.C. Epker B32 Badischer Kunstverein Ballarat International
Foto Biennale Bart Kok Bart Lunenburg Bas Ketelaars Bas
Kreuger Bas van Beek Basir Mahmood Bea de Visser Beeld
en Geluid Den Haag Belasting & Douane Museum Belvédère
Verhalenhuis Rotterdam Bente Wilms Berend Strik Bernardo
Frota Vieira Bert Jansen Bevrijdingsmuseum Zeeland
Bevrijdingspop Bierbrouwerij de Roos Biesbosch Museum
Bilal Chahal Bildhalle AG Birthe Leemeijer BlockC Bob
Eikelboom Bob Negrijn Bob Nieuwenhuis Bob Waardenburg
Bojan Fajfric Bonnefantenmuseum Bonno van Doorn Bosnian
Girl via Stichting Daria Bukvic Brabant Remembers Brabants
Historisch Informatie Centrum Bradwolff Projects Bram
Braam BredaPhoto Brenda Tempelaar Britt Dorenbosch Bruno
Zhu Bucharest Biennale Buitenplaats Brienenoord Bureau
Postjesweg Busan Biennale Carina Ellemers Carla Klein
Carlos Irijalba Asurmendi Casco Art Institute: Working for the
Commons CBK Zuidoost Cécile Tafanelli Cedric ter Bals Ceel
Mogami de Haas Cees Krijnen Centraal Museum Centre des
arts, Commune d'Enghien-les-Bains Centre international d'art
et du paysage Charl Landvreugd Charlott Markus Charlotte
Dumas Charlotte Rooijackers Charlotte Schleiffert Chikako
Watanabe Children's Museum Curaçao Chris Keulen Christel
Vesters Christian Zoutendijk Christian Friedrich Christopher
de Gast Cihad Caner Cindy Bakker Cindy Moorman Cityscapes
Foundation Clementine Edwards Club Solo Cobra Museum
voor Moderne Kunst CODA Collabros Concordia Film | Theater

Constant Dullaart CONTACT Photography Festival Contemporary Art Center, Art Tower Mito Contemporary Arts Center Coöperatie TAAK Coralie Vogelaar Creative Coding Utrecht Culturele Kring Wieringen Cultuur&Co Cycle Music and Art Festival Daan Couzijn Daan Paans Dan Walwin Danai Papazymouri Daniel de Paula Mendes Daniel Dmyszewicz Daniela de Paulis Danielle Hoogendoorn David Bernstein David Maroto David Noro David Verbeek De Appel De Balie De Bastei De Fabriek De Kijkdoos De Museumfabriek De Nieuwe Kerk Amsterdam De Oude Kerk De Roos De Schelleboom Deniz Eroglu Derde Wal Design Museum Den Bosch Diaconie Diamant Museum Amsterdam Diana Blok Diego Tonus Dieke Venema DIG IT UP Dina Danish Disjecta Contemporary Art Center Dolf Verlinden Dolhuys - Museum van de Geest Domenico Mangano Donglai Meng Dordrechts Museum Dorine van Meel Drechts Archief Drechts Museum Duncan Robertson Dürst Britt & Mayhew Dustin Thierry Dutch National Portrait Gallery East West Foundation Edwin Klijn Edwin Zwakman Eelco Brand Eindhoven Museum Elena Giolo Elisabeth Tonnard Elisabeth Weeshuis Museum Elise 't Hart Elke Uitentuis Ellemieke Schoenmaker Ellen de Bruijne PROJECTS Elodie Hiryczuk Eloise Sweetman Envolt Erfgoed Brabant Erfgoed Leiden en Omstreken ErfgoedAcademie Erfgoedhuis Zuid-Holland Erfgoedpartners Eric Giraudet de Boudemange Erik Odijk Erik de Bree Erik van Lieshout Erwin Driessens Erwin van Doorn Esmay Groot Koerkamp Esper Postma Esther Kokmeijer Esther Polak Esther Schreuder Esther Tielemans Eva Susova Evelyn Taocheng Wang Evi Olde Rikkert EXILE Expositieruimte 38CC Extra Extra Extrapool EYE filmmuseum Eylem Aladogan Falke Pisano Felipe van Laar Femke Herregraven Festival Images Flatland Gallery Fleur van Dodewaard Floreat Musica Florence Marceau-Lafleur Florencia Reznik Florian Braakman Florian Göttke Floris Schönfeld Foam Fotografiemuseum Amsterdam Fondation Constant Fonds Kwadraat Formerly known as Witte de With Center for Contemporary Art Framer Framed Fransje Killaars Francisco Camacho Herrera Franciscus van de Vooren Franeker Kunst Stichting Frank Ammerlaan Frank Koolen Frans Hals Museum Fries Landbouwmuseum Fries Museum Fries Scheepvaart Museum Fundação Bienal de São Paulo Fundashon Pro Monumento Gábor Ösz Gabriel Lester Gabrielle Kroese Annie Gentils Gallery Galerie Burster Berlin I Karlsruhe Galerie Fons Welters Galerie Martin van Zomeren Galerie Maurits van de Laar Galerie Ramakers Galerie Ron Mandos Garage Rotterdam Gebert-Stiftung für Kultur Geert-Jan Mellink Gelders Genootschap Gemeente Alkmaar Gemeente Brielle, Historisch Museum Den Briel Gemeente 's-Hertogenbosch GeoFort George Korsmit Georges Senga Gerard Caris Gerbrand Burger Gerco de Ruijter Germaine Kruijper Gert Jan Kocken Gesellschaft für Aktuelle Kunst, GAK Ghislain de Best Ghita Skali Gianmaria Andreatta Gijs Milius Gijs la Rivière Gijs van Bon Gijs van Lith Gijssje Heemskerk Gil Nader Gilleam Trapenberg Giulia Cenci Goeun Bae Gorcums Museum Grasznapolsky Greylight Projects GRID Grafisch Museum Groningen Grimm Gallery Groninger Museum Gronings Vuur Guus van der Velden Guy Königstein Gwangju Biennale Foundation Gwenneth Boelens Haags Gemeentearchief Haagse Hogeschool Hadassah Emmerich Hadrien Gerenton Han van Wetering Hans Jungerius Hans Kardoel Hans Schuttenbeld Hans Wilschut Hans van der Ham Harry Markusse Heidi Linck Heidi Vogels HeK (House of Electronic Arts Basel) Helen Verhoeven Héléne Webers Helmut Smits Henk Slager Henry Byrne Herinneringscentrum Kamp Westerbork Het Dordts Patriciërshuis, museum aan de Maas Het Klimaatmuseum Het Nationaal Modelspoor Museum Het Nederlands Vestingmuseum Het Nieuwe Instituut Het Noordbrabants Museum Het Resort Het Scheepvaartmuseum Het Utrechts Archief Het Vijfde Seizoen Het Wilde Weten Highlight Delft Hilde Onis Historisch Centrum Overijssel Historische Kring D'Oude School Historische Vereniging Nieuw-Buinen / Buinerveen Holger Nickisch Hollybush Gardens Honey Jones-Hughes Hopstreet Gallery Hortus Botanicus Leiden Hotel Maria Kapel (HMK) Hristina Stolk-Tasheva HSN Huib Haye van der Werf Hunebedcentrum Hyperion Lyceum Ida Does Ide André If I Can't Dance, I Don't Want To Be Part of Your Revolution IHLIA LGBT Heritage Ikonenmuseum Kampen Ilke Gers IMAGINE THE CITY IMPAKT Ine Lamers Inge Meijer Inge Nabuurs Ingeborg Entrop Ingrid Simons Ingrid van der Vlis Instituto Buena Vista Instituut voor Toegepaste Integrale Waanzin International Film Festival Rotterdam Into The Great Wide Open Ioanna Rafailidou Iratxe Jaio Irene Bosma Irene Kopelman Irene de Boer Iris Bouwmeester Iris Dik Iris Sikking Iris de Jong Isabel Marcos Isabelle Andriessen Isabelle Sully Isolde Venrooy Ivar van Bekkum Jaap Kroneman Jacco Olivier Jack Segbars Jacob Dwyer Jaime Ibanez James Beckett Jan Banning Jan Kuhlemeier Jan Eric Visser Jan Maarten Voskuil Jan Van Den Dobbelsteen Jan van der Ploeg Jan van Munster Jana Ivanova Tokadjieva Jana van Meerveld Janine van Oene Jannetje Verloop Japanmuseum SieboldHuis Jaring Lokhorst Jasmijn Visser Jason Hendrik Hansma Jasper Beijneveld Jasper Coppes Jasper Griepink Jasper de Beijer Jasper van Aarle Jean-Baptiste Maitre Jeanette Bisschops Jeanne van Heeswijk Jehuda de Jong van der Tak Jeroen Jongeleen Jeroen Kooijmans Jeroen Kuster Jeroen Rijpsma Joan Heemskerk Joana Schneider Joeri Woudstra Joey Ramone Johann Arens Johanna van Velzen Johannes Büttner Johannes Langkamp Johannes Schwartz Han Schuil Jonas Staal Jonathan Straatman Jonathan Wanders Jonathan van Doornum Jonquil de Vries Jonmar van Vlijmen Joods Historisch Museum Joost Conijn Joost Elschoot Joost van den Toorn Jop Vissers Vorstenbosch Jorinde Seijdel Joris Strijbos Jorrit Paaijman Jos van der Pol José Heerkens Josefin Arnell Josien Josje Hattink Josse Pyl JRP Editions Judith Quax Judith Westerveld Jules Rijssen Julia Geerlings Julia Mullié Julia Stein Julie van der Vaart Julius Thissen Jurjen Galema Jurriaan Molenaar Juul Kraijer KAF Kunstlinie Almere Flevoland Kahmann Gallery Karen Sargsyan

Karianne Bueno Karin Amatmoekrim Karin van Dam Karina Beumer Karlijn Janssen Kasper van Moll Kasteel Amerongen Kasteel Huis Bergh Kasteel-Museum Sypesteyn Katarina Zdjellar Katerina Konarovska Katerina Sidorova Kateryna Oleksandrivna Snizhko Kathe Burkhart Katherina Marie Heil Katinka Lampe Katrin Korfmann Kees de Goede Kempenmuseum De Acht Zaligheden Keramiekmuseum Het Princessehof Kerstin Winking Keunstwurk Kevin Bauer Kevin Space Kim Boske Kim Habers Kim David Bots Kim van Norren-Hermans Kimball Holth Kinke Kooi Kira Fröse Kirsten Hutschemakers Klaas Kloosterboer Klaas van Gorkum Koen Delaere Koen Doodeman Koen Taselaar Koen Vermeule Koninklijk Eise Eisinga Planetarium Krien Clevis Kris Dittelova Krista Jantowski Kristina Benjocki Krisztina Czika Ksenia Galiaeva Kubilay Mert Ural Kultoor Kunst Haus Wien Kunst in de Heilige Driehoek Kunstenlab Kunsthal KAdE Kunsthal Amsterdam Kunsthalle München Kunsthaus Hamburg Kunstliefde Kunstmuseum Den Haag Kunstsammlungen Chemnitz Kunststichting AMC Kunstverein Kunstverein für die Rheinlande und Westfalen Kunstverein Milano Kunstvereniging Diepenheim KW Institute for Contemporary Art Kyle Tryhorn Kyung Bin Koh LABoral Centro de Arte y Creación Industrial Lana Mesic Landschap Erfgoed Utrecht Lara Almarcegui Lara Verheijden Lara de Moor Latvian Centre for Contemporary Art Laurence Aëgerter Laurence Henriquez Lauren-Jetty Howells-Green Laurens Otto Lee McDonald Leer Zelf Online Lennart Lahuis Leo Bloemhard Leo Smit Stichting Leon de Bruijne Leonardiansyah Allenda Levi van Veluw Libertum Libia Perez De Siles De Castro Lidwien van de Ven Liesbeth Bik Lieven Hendriks Lilian Kreutzberger LIMA Limburgs Museum Limburgs Openluchtmuseum Eynderhoof Lique Schoot Liverpool Biennial of Contemporary Art Ltd. Livingstone Gallery Liza Voetman Lizzy van Leeuwen LLS Paleis Lodewijk Lagerweij Lon Godin Lotte Geeven Lotte Louise de Jong Lotte van Lieshout Louis Zweers Louise Josephina Schuffelen Louwman Museum Louwrien Wijers Lucas Lenglet Luchtvaartmuseum Aviodrome Lucia Luptáková Lucia Paula Moreno Murillo Luciënne Venner Lunds Konsthall Lusette Verboom-Fairbairn Luuk Heezen Luuk Smits Luuk Wilmering Lyubov Matyunina M.A.M.A. Maaike Kramer Maaike Schoorel Maarten Bel Maartje Fliervoet Maartje Korstanje Machiel van Stokkum Machinery of Me Machlien Vlasblom Machteld Rullens Maczek Memorial Breda Magali Reus Mahmoud Alzanoon Maja Bekan Make Eindhoven Malmö Konstmuseum Manif d'art Manifesta 13 Manoeuvre Marc Bijl Marc Mulders Marc Philip van Kempen Marcel Mrejen Mardin Biennial Marenne Welten Margaret Haines Margit Lukács Margré Steensma Margriet van Weenen Mari Stoel Maria Lalou Maria Molina Peiro Maria Roosen Maria Rudnaya Maria Verstappen Marie Tak van Poortvliet Museum Marieke Bolhuis Marieke Gelissen Marieke Zwart Marieke van Rooy Mariëlle Videler Marija Sujica Marijke van Warmerdam Marijn Ottenhof Marijn van Kreijl Marike Schuurman Marisca Voskamp van Noord Marit Mikhlepp Marit Shalem Marit Westerhuis Maritiem Museum Rotterdam Marius Lut Marjan Laaper Marjan Teeuwen Marjolein Rothman Marjolijn Dijkman Marjolijn de Wit Mark IJzerman Mark Kremer Marlie Mul Marnix de Nijs Marnix van Uum Marres Huis voor Hedendaagse Cultuur Marta Hryniuk Martijn Tellinga Martijn van de Griendt Martin Roemers Martine Stig Marwan Bassiouni Matthew Wilson Matthijs Bosman Maura Biava Maureen Jonker Mauritshuis Maya Watanabe Maze de Boer Media Art Friesland Medialab Bibliotheek Eemland Meessen De Clercq Meg Forsyth Mei Key Yang Melkweg (Expo) Mels van Zutphen Melvin Moti Mercatorfonds Merel van 't Hullenaar Mette Samkalden Michael Tedja Michaël de Kok Michele Rizzo Michiel Hilbrink Michiel Huijben Michiel Ubels Michiel van Nieuwkerk Miguel Luis Peres Antunes dos Santos Mike Moonen Milena Bonilla Milena Anna Bouma MILK Miloš Trakilovic MIMA Minne Kersten MIR Project Miriam Sentler Mirre Seur Mirthe Kluck Misha de Ridder Mitchel Breed Miyuki Inoue Mohamed Ali Shafahi Mondriaanhuis Monica Nouwens Moondocs Morgan Betz MOSTYN Gallery Moti Porat Mounira Al Solh Müge Yilmaz MuHKA - Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen Museon Museum aan de A Museum Arnhem Museum Beelden aan Zee Museum Belvédère Museum Boijmans Van Beuningen Museum Broeker Veiling Museum Catharijneconvent Museum de Buitenplaats Museum de Fundatie Museum de Heksenwaag Museum De Lakenhal Museum De Voorde Museum De Zwarte Tulp Museum Dhondt-Dhaenens Museum Drachten Museum Flehite Museum Geelvinck Museum Gouda Museum Haarlem Museum Helmond Museum Het Rembrandthuis Museum Het Valkhof Museum Hilversum Museum Huis Doorn Museum IJsselstein Museum im Kulturspeicher Museum Jan Cunen Museum Joure Museum Klok en Peel Museum Krona Museum Landgoed Verhildersum Museum Martena Museum Nairac Museum Nienoord Borg en Nationaal Rijtuig museum Museum Nijkerk Museum of Contemporary Art Belgrade Museum of the City of New York Museum Ons' Lieve Heer op Solder Museum Panorama Mesdag Museum Perron Oost Museum Prinsenhof Delft Museum Rijswijk Museum Rotterdam Museum Schokland Museum Speelklok Museum Staphorst Museum Tot Zover Museum Valkenburg Museum van de 20e Eeuw Museum van het Nederlandse Uurwerk Museum Van Loon Museum Veere Museum Vlaarding Museum Vliegbasis Deelen Museum Wierdenland Museumplein Limburg (Columbus, Cube en Continium) Museumstoomtram Hoorn - Medemblik Muzee Scheveningen MuzeeAquarium Delfzijl Muziektheater De Plaats muZIEUM NA DE OORLOG Nagham Abu Assaf nai010 uitgevers Nan Groot Antink Nan Wang Nasam Abboud Natalia Papaeva Natalia Pershina Natascha Libbert Nathalie Faber Nationaal Archief Nationaal Comité 4 en 5 mei Nationaal Glasmuseum Nationaal Jenevermuseum Schiedam Nationaal Militair Museum Nationaal Museum van Wereldculturen Nationaal Onderduikmuseum Nationale Hannie Schaft Stichting Natura Artis Magistra Natura Docet Wonderryck Twente

El Anatsui, In the World But Don't Know the World, 2009,
Stedelijk Museum. Foto: Peter Tjihuis

Ed van der Elsken, dubbele pagina uit het in 2020 hervonden ontwerp voor het fotoboek 'feest', Kermis op de Nieuwmarkt, Amsterdam, 1961.
Foto's: Ed van der Elsken

Aanvragen en toekenningen in 2020

	aantal aangevraagd	aangevraagd bedrag	aantal toegekend	toegekend bedrag
TALENTONTWIKKELING	907	€ 19.406.028	399	€ 9.636.104
VITALE COLLECTIE NEDERLAND	19	€ 4.278.304	13	€ 2.890.127
OPDRACHTEN	88	€ 2.388.197	67	€ 1.764.753
PRESENTEREN EN PROGRAMMEREN	599	€ 32.166.811	410	€ 16.886.646
INTERNATIONALE PRESENTATIES	168	€ 2.405.821	112	€ 989.205
STIMULEREN MARKT	59	€ 426.714	47	€ 248.615
SAMENWERKEN	30	€ 3.078.225	22	€ 1.807.676
OPEN OPROEPEN	277	€ 8.632.212	93	€ 3.410.804
75 JAAR VRIJHEID	340	€ 36.121.781	123	€ 12.131.238
EXTRA MAATREGELEN N.A.V. COVID-19	630	€ 28.402.668	548	€ 21.737.211
TOTAAL	3117	€ 137.306.761	1834	€ 71.502.379

Voorwoord

2020 – een uitzonderlijk jaar, waarin al met al veel mogelijk is gemaakt. We waren voorbereid op een intensieve periode: het laatste jaar van cultuurplanperiode 2017-2020 én de opmaat naar het nieuwe beleid. De coronacrisis zette alles in een ander licht. Kunstenaars en curatoren zagen inkomsten wegvallen, tentoonstellingen en festivals konden niet doorgaan. Musea en instellingen moesten dicht. Tegelijkertijd is er keihard gewerkt om de gevolgen te overbruggen, in de sector zelf, bij de politiek en de Rijkscultuurfondsen. Coullance werd een sleutelwoord: aanvragers konden rekenen op toegezegde financiering, ook al ging een project niet door. De overheid kwam de sector tegemoet met een eerste pakket steunmaatregelen voor kunstenaars, curatoren, musea en kunstinstellingen. Directeur Eelco van der Lingen: ‘Dankzij de politieke betrokkenheid kon de dreiging deels worden afgewend. Covid-19 slaat littekens, op sommige plekken zelfs grote. Daarnaast zal de crisis ongetwijfeld ook leiden tot nieuwe structuren, methodes en bewegingen.’

Dit bijzondere jaar vindt zijn weerklink in het jaarverslag. Er wordt teruggeblikt op 2020 én de voorbije cultuurplanperiode. Hadden we in 2017 nog te maken met gevolgen van bezuinigingen; in de jaren daarop ontving het Mondriaan Fonds extra middelen om de effecten van die bezuinigingen op te vangen. Naast de reguliere bijdragen werd een reeks Open Oproepen mogelijk. Er kwamen kansen voor kunstenaars om samen te werken met ambachtslieden, naast beurzen voor instellingen om nieuw erfgoedtalent een vaste plek te bieden. Diverse Open Oproepen sloten aan bij de viering van 75 jaar vrijheid in 2020: instellingen en particulieren konden plannen indienen, en deden dat ook overtuigend, om de herinneringen aan WOII levend te houden.

Het Mondriaan Fonds ontving in 2020 3117 aanvragen, waarvan 1834 werden gehonoreerd, samen voor een bedrag van € 71.502.379. De extra maatregelen in verband met covid-19 en de Open Oproepen stuwden het aantal aanvragen op. De resultaten komen in dit jaarverslag uitgebreid aan bod in diverse platforms, gewijd aan talentontwikkeling of aan samenwerking musea, aan de Open Oproepen of aan de maatregelen om de beeldende kunst- en erfgoedsector te ondersteunen in de coronacrisis. Onze aanvragers vertellen het verhaal over hun project. Kunstenaars, curatoren, museummedewerkers en opdrachtgevers: ze gaan in op hun ervaringen en op het belang van publieke investeringen in kunst en erfgoed. Juist in een jaar als 2020. En in het verlengde daarvan: juist nu!

INHOUD

Met de auto over de tentoonstelling in de anderhalve meter samenleving

Interview met Eelco van der Lingen

14

TALENTONTWIKKELING

Ervaringen

- 24 Martine Stig over de Werkbijdrage Bewezen Talent
- 26 Mylan Hoezen over de Werkbijdrage Jong Talent en Prospects & Concepts

Resultaten

- 28 Werkbijdrage Jong Talent
- 29 Werkbijdrage Bewezen Talent
- 31 Projectinvestering Kunstenaar en Bemiddelaar
- 32 Bijdrage Gastateliers
- 33 Prospects & Concepts
- 34 Prix de Rome
- 35 Erfgoedtalentprijzen
- 35 Prijs voor de Jonge Kunstcritiek

VITALE COLLECTIE NEDERLAND

Ervaringen

- 40 Over 'feest': nalatenschap Ed van der Elsken bij Rijksmuseum en Nederlands Fotomuseum
- 42 Arnoud Odding over de Bijdrage Collectieprogramma's

Resultaten

- 46 Bijdrage Incidentele Aankopen
- 47 Bijdrage Collectieprogramma's
- 48 Bijdrage Collectiemobiliteit
- 49 Bijdrage Beschermd Cultuurgood

OPDRACHTEN

Ervaringen

- 52 Sjarel Ex over kunst in de koplampen
- 54 Kunstenaar Wayne Horse en curator Petra Boonstra over multimediatentoonstelling

Resultaten

- 56 Bijdrage Opdrachtgeverschap

PRESENTEREN EN PROGRAMMEREN

Ervaringen

- 60 Folkert de Jong over installatie Ex Voto
- 62 Wim Hupperetz over een kleine god uit het oude Egypte
- 66 Agnes Winter over Kunstinstituut VHDG en Bijdrage Kunstpodia

Resultaten

- 68 Projectinvestering Instellingen
- 69 Meerjarenprogramma's Musea en overige Erfgoedinstellingen
- 70 Bijdrage Programma's Kunstpodia
- 71 Bijdrage Tijdschriften
- 71 Experimenteerreglement Kunstenaarshonoraria
- 72 Bijdrage Publicaties
- 74 Bijdrage Mobiel Erfgoed
- 75 Bijdrage Restauratie Mobiel Erfgoed
- 76 Bijdrage Jaarlijkse Herdenking Slavernijverleden
- 77 Hollandse Meesters in de 21e eeuw

INTERNATIONALE PRESENTATIES

Ervaringen

- 80 Miloš Trakilović over zijn eerste solo in het buitenland en het indammen van corona-schade
- 82 Refilwe Nkomo en Akansha Rastogi over het Internationaal Bezoekersprogramma

Resultaten

- 84 Presentatie Buitenland
- 85 Voucher Internationaal 2020
- 86 Internationaal bezoekersprogramma
- 86 Peer-to-Peer sessions 2020
- 87 Nederlands paviljoen Biënnale van Venetië

STIMULEREN MARKT

Ervaringen

- 92 Katinka Lampe over de gevolgen van de crisis
- 94 Curator Ellis Kat over de KunstKoop-tentoonstelling Koop dit of dit of dit

Resultaten

- 96 Bijdrage Kunstbeurzen 2020
- 97 Bijdrage Kunstboekenbeurzen
- 97 KunstKoopregeling
- 98 Andere financieringsvormen

SAMENWERKEN

Ervaringen

- 104 Stijn Huijts over Musea Bekennen Kleur
- 106 Paulien 't Hoen over onderzoeksproject moderne fotocollecties in musea

Resultaten

- 108 Bijdrage Samenwerking Musea
- 109 Internationale Samenwerkingsprojecten Erfgoedinstellingen
- 110 De Verbeelding
- 110 Oriëntatiereis
- 111 Regiomakelaars

OPEN OPROEPEN

Ervaringen

- 114 Yazan Maksoud over zijn werk als kunstenaar met een vluchtverleden
- 116 Boy Jonkergouw zoomt in op het verleden en de waarschuwing die erin schuilt
- 118 Hanneke Verbeek over het online platform vijfeeuwenmigratie.nl
- 120 Teus Eenkhoorn over 'verzet en vrijheid' in het Nederlands Openluchtmuseum

Resultaten

- 122 Kunstenaars met een vluchtelingverleden
- 122 On Campus
- 123 Eigentijds gebruik van ambachten
- 124 Beladen Geschiedenis
- 125 Beurs Erfgoedtalent
- 126 Erfgoedexpertise Internationaal
- 126 Erfgoedvrijwilligers
- 127 Digitaal Erfgoed
- 128 75 jaar vrijheid

EXTRA MAATREGELEN N.A.V. COVID-19

Ervaringen

- 134 Avantia Damberg over de corona-overbrugging
- 136 Laurens Otto over de corona-overbrugging

Resultaten

- 138 Steunmaatregelen individu
- 139 Steunmaatregelen instellingen

PILOTS

Resultaten

- 144 Street Art Learning Lab
- 144 Maker achter de Maker Award
- 144 Kunstenaarsnatenschappen
- 145 Stichting Museumregister Nederland
- 145 BK-Informatie – Kunst in de openbare ruimte
- 145 Mentorprogramma zakelijk leiders kunstpodia
- 146 Boijmans Ahoy drive-thru museum
- 146 Smart Distance Lab

Behandeling aanvragen

151

Kwaliteitszorg

154

Zichtbaarheid

158

Partners

162

Fonds achter de schermen

172

Financiën

179

Inventiviteit en
noodhulp waren
essentieel

Eelco van der Lingen. Foto: Aad Hoogendoorn

Met de auto over de tentoonstelling in de anderhalve meter samenleving

Eelco van der Lingen over kunst en erfgoed in 2020

‘Samen met vrienden of je gezin in een elektrische auto door een museum-verzameling rijden, dat zag je voor 2020 niet snel gebeuren.’ Eelco van der Lingen, directeur van het Mondriaan Fonds, bewaart aan het jaar van de coronacrisis ook goede herinneringen. ‘Ineens konden heel andere dingen. Juist door de crisis, die alles op losse schroeven zette.’

Museum Boijmans Van Beuningen liet bij Ahoy in Rotterdam 50 topwerken uit de collectie zien: videoprojecties, sculpturen en schilderijen. Het Mondriaan Fonds gaf een bijdrage voor de tentoonstelling en het op maat maken van nieuwe kunstwerken.

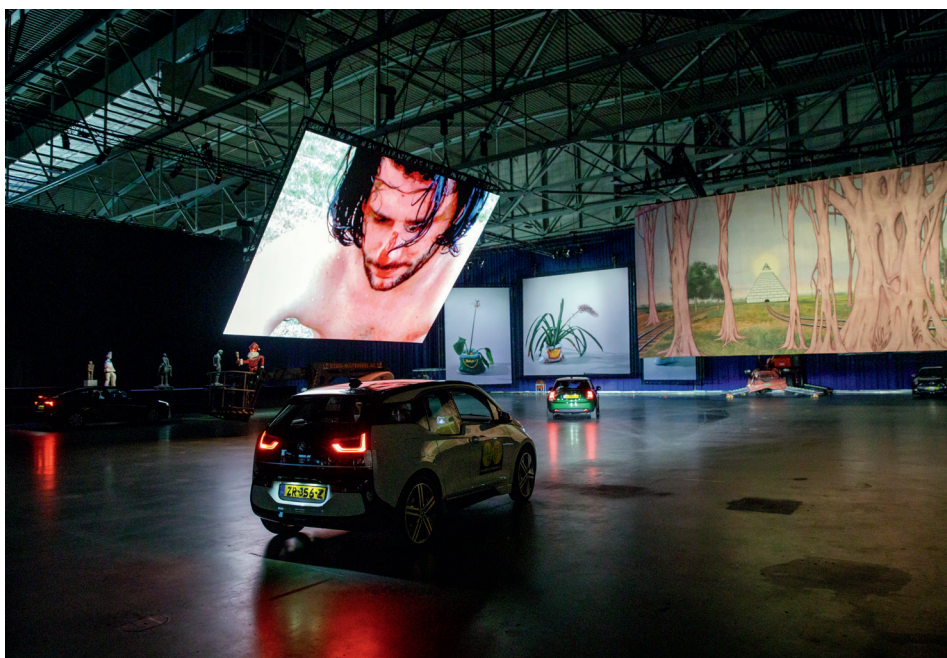
> pagina 50

‘Als pilotproject in de anderhalve meter samenleving was het drive-thru museum al bijzonder, maar het blijft ook voor de toekomst inspirerend door het verschuiven van grenzen bij het kijken naar kunst. Er werd een sociale component aangesproken; een gedeelde ervaring versus een individuele. Dat was een onverwachte kwaliteit, ook als toevoeging op de klas-

sieke westerse kunstbeleving waarin je als toeschouwer één op één in dialoog met het werk gaat. Nu gingen vier mensen in een auto met elkaar in dialoog over de kunst.’

De hardste klappen van 2020 konden we opvangen

De coronacrisis heeft in 2020 alles in een ander licht gezet. ‘Musea en kunstpodia deden hun best binnen de beperkingen toegankelijk te blijven, maar veel tentoonstellingen sloten af zonder de geplande hoeveelheid bezoekers verwelkomd te hebben. Reserves droogden snel op. Kunstenaars zagen hun toch al magere inkomsten verder krimpen; curatoren en educatoren konden nergens meer aan de bak en internationale ambities liepen stuk. De gevolgen van de pandemie zullen nog lang gevoeld worden. Covid-19 slaat littekens, op sommige plekken zelfs grote. Maar daarnaast zal de crisis ongetwijfeld ook leiden tot nieuwe structuren, methodes en bewegingen.’

Boijmans Ahoy drive-thru museum. Foto: Aad Hoogendoorn

Hoopvolle signalen uit 2020 zijn de voortdurende inventiviteit waar de kunst- en erfgoedsector blijk van gaf – met alternatieve presentaties on the spot én online, terwijl geïmproviseerd moest worden met flexibele productieschema's door de wekelijkse corona-aanpassingen – en daarnaast de royale noodhulp waarmee de overheid de sector tegemoet kwam. Zorgen over de kunstenaarspraktijk en over musea die als dominostenen zouden omvallen met massaontslagen als gevolg, werden door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) ter harte genomen. Van der Lingen: 'Dankzij de politieke betrokkenheid kon de dreiging deels worden afgewend. De hardste klappen die de sector in 2020 van de pandemie heeft gekregen hebben we opgevangen.'

Hij noemt het imposant dat de steunpakketten zo snel van de grond kwamen. 'Bij OCW is meteen de overtuiging uitgesproken: wat we hebben opgebouwd is zo

waardevol, dat mogen we niet kapot laten gaan. In crisistijd is het vrij simpel alles te schrappen wat geen eerste levensbehoefte lijkt. Maar het afgelopen jaar is de maatschappelijke betekenis van cultuur eens te meer zichtbaar geworden en bevestigd. Bij het ministerie, de fondsen en in de sector is alles op alles gezet: hoe kunnen we makers en instellingen ondersteunen in deze zware tijden? Hun praktijk ligt op zijn kop. Dankzij fikse steunpakketten konden we de corona-overbrugging voor kunstenaars instellen en ondersteuning verlenen aan musea van landelijk en regionaal belang. Omdat het einde van covid-19 helaas nog niet in zicht is, is het bijna onmogelijk de balans over 2020 op te maken. Feit is wel dat de overheid opnieuw voor vele honderden miljoenen aan steunpakketten heeft vrijgemaakt toen bleek dat de crisis zich in de overgang naar 2021 voortzette. Die investeringen spreken voor de kwaliteit van onze maatschappij.'

Samenwerken en kleur bekennen

Een belangrijke sleutel tot die kwaliteit zit 'm in het bundelen van krachten, stelt Van der Lingen vast. 'Het is mooi dat we, mede door de crisis ingegeven, van al te solistisch opereren kunnen afstappen. Samenwerkingsverbanden zijn versterkt; in het groot via de Taskforce van verschillende belangenverenigingen in kunst en cultuur met het ministerie van OCW. En in het klein hebben we als fonds bijvoorbeeld een bruggetje gelegd met een KunstKoop-tentoonstelling tijdens het Amsterdam Art Gallery Weekend, om te laten zien dat je als kunstliefhebber best makkelijk zelf kunst kunt kopen voor thuis aan de muur. > pagina 94. Maar vooral stimuleren we met onze fondsbijdragen kunst- en erfgoedinitiatieven, waar samenwerking ook steeds vanzelfsprekender wordt.'

Als sterk voorbeeld noemt hij het project Musea Bekennen Kleur: een krachtenbun-

deling die tegelijk een verruiming inhoudt van perspectieven. Ruim twintig grote en kleine musea presenteren in maart 2020 het platform Musea Bekennen Kleur. Hun doel is het opvoeren van meerstemmigheid en het rechtzetten van ongelijkheden. 'Dat is een hele belangrijke, positieve ontwikkeling,' aldus Van der Lingen. 'Enkele jaren geleden was er een pionierend groepje van hooguit vier musea, op initiatief van directeur Bart Rutten van het Centraal Museum. Nu zijn er in enkele maanden meer dan 30 musea bij aangesloten. Het is een mooie eerste stap op weg naar een betere representatie van de verschillende Nederlandse bevolkingsgroepen.'

De musea delen hun plannen om diversiteit en inclusie te verankeren in het museale dna, bestaande uit de vier p's: programma, publiek, personeel en partners. Als online platform heeft Musea Bekennen Kleur ook een etalagefunctie voor tentoonstellingen met actuele,

HIER, Zwart in Rembrandts Tijd. Museum Het Rembrandthuis.
Foto: Mike Bink

inclusieve perspectieven. De lancering vond plaats bij de opening van de expositie *HIER. Zwart in Rembrandts tijd*, in het Rembrandthuis. Deze en andere aan Musea Bekennen Kleur gelieerde presentaties zijn in 2020, net als het platform zelf, met een bijdrage van het Mondriaan Fonds gerealiseerd. Het Van Abbemuseum in Eindhoven maakte de eerste solotentoonstelling met kunstenaar Victor Sonna, die in zijn werk het slavernijverleden adresseert. En het Bonnefanten in Maastricht stelde een internationale groepsshow samen met achttien kunstenaars onder de titel *Say It Loud*. > pagina 104

Ruimte voor iedereen

Het afgelopen jaar vierden we dat Nederland 75 jaar geleden is bevrijd. Om het belang van de waarde van democratie

en vrijheid uit te dragen en de herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog levend te houden, stelde staatssecretaris Paul Blokhuis van Volksgezondheid, Welzijn en Sport € 15 miljoen beschikbaar voor innovatieve presentaties over de Tweede Wereldoorlog. Als de historische verhalen op een aansprekende manier kunnen worden doorverteld aan nieuwe generaties, blijven ze levend ook als de komende jaren de ooggetuigen wegvallen. Door deze Open Oproep ook beschikbaar te maken voor particuliere, zogenaamde grassroots-initiatieven, komen de verhalen dichtbij de belevingswereld van het bredere publiek. Op die manier worden verhalen van familieleden, vrienden of burens herkenbaar voor een grote groep mensen en worden vrijheid en democratie als begrip minder abstract of vanzelfsprekend. > pagina 128

Victor Sonna, 1525, Van Abbemuseum Eindhoven. Foto: Ronald Smits

Dagboeken, brieven, Ansichtkaarten en foto's uit WOL van familieleden van Jasper Beijneveld. Hij verwerkt ze in zijn boek Familiesporen. Foto: Jasper Beijneveld

‘Het Mondriaan Fonds wil van de kunst- en erfgoedwereld een plek maken waar iedereen zich thuis voelt’, zegt Van der Lingen. ‘Het gaat om toegankelijkheid en representatie en om een verdergaande emancipatie van de cultuursector. 2020 is ook het jaar waarin de urgentie van inclusie en gelijkheid is verscherpt, zowel door Black Lives Matter als door een schokkende misbruikzaak in de Nederlandse kunstwereld. De grote roep om gelijkheid, om herziening van machten, gaat ook al verder terug dan 2020 en vraagt meer dan alleen reflectie. Met ons nieuwe beleid zetten we in op verruiming van kansen en mogelijkheden.’

Onder het motto ‘Laten we een toekomst bouwen buiten de perken’ presenteerde Van der Lingen eind 2020 samen met collega's van het Mondriaan Fonds in een online tour voor kunstmakers, opdrachtgevers,

museummedewerkers en andere mogelijke subsidieaanvragers het beleidsplan 2021-2024, getiteld *Buiten de Perken*. Over de vernieuwingen die hij daarin aankondigt, vertelt hij: ‘Het gaat erom het waardevolle te behouden, maar ook toegankelijker te maken en te verruimen. Onze regelingen zijn vereenvoudigd, de taal wordt steeds directer. We willen niet alleen ingewijden aanspreken. Voor kunstenaars geldt voortaan: je achtergrond mag heel divers zijn, los van kunstopleidingen. Verder hebben we een aparte regeling voor curatoren en kunstbeschouwers gemaakt. Zij werken als belangrijke schakel in de communicatie met het publiek. Met hun tentoonstellingen en publicaties ontwikkelen zij nieuwe verhalen over onszelf en onze wereld. Musea zijn prachtige plekken, maar nog niet iedereen voelt er zich welkom of thuis, omdat niet iedereen het eigen narratief terugziet. Daarom zijn kunst- en

El Anatsui. *In the World But Don't Know the World*, 2009, Stedelijk Museum. Foto: Peter Tijhuis

erfgoedinnovatie zo urgent. We moeten samen alle verhalen gaan vertellen, zodat we een breder publiek bereiken.'

Een boegbeeld van museale innovatie en uitbreiding is de aankoop waarmee het Stedelijk Museum in Amsterdam eind 2020 groots uitpakte, mede via een bijdrage van het Mondriaan Fonds: het Stedelijk verwierf samen met het Kunstmuseum Bern een iconische wandsculptuur van de beroemde Afrikaanse beeldhouwer El Anatsui. Titel: *In the World, But Don't Know The World*. Als een glinsterende, abstracte vlag beslaat dit werk een hele museummuur. Het is een weefsel van metalen kroondopjes, herinnerend aan wereldwijde handelsmechanismen. Ook zijn er textielpatronen uit Ghana in verwerkt, het geboorteland van de kunstenaar. 'Voor een museum als het Stedelijk, met een focus op Westerse kunst, is deze aanwinst een duidelijk statement,' aldus Van der Ling. 'Werelden die bij ons al

te lang buiten beeld zijn gebleven worden eindelijk erkend en zichtbaar gemaakt.'

Het Mondriaan Fonds versterkt ontwikkelingen zoals deze via financiële bijdragen, maar ook in de rol van organisator en aanjager. 'Met onze plannen voor de Biënnale van Venetië, die door de crisis is verplaatst van 2021 naar 2022, treden we letterlijk buiten de perken. We gaan uit het Rietveldpaviljoen, weg van de internationale landtentoonstelling in de Giardini. Melanie Bonajo vertegenwoordigt Nederland met nieuwe, ruimtelijke installaties die ze nu aan het ontwikkelen is voor een speciale locatie in de oude stad; een voormalig kerkgebouw. Het Rietveldpaviljoen kunnen we daardoor als podium aan Estland aanbieden. Estland heeft als kleine natie nooit een podium gehad tussen de landenpaviljoens. Zo nemen we oude machtsverhoudingen onder de loep en geven we ruimte aan een wisseling van perspectieven.' > pagina 87

De culturele sector post-corona

‘Hoe onzeker de toekomst vanwege de pandemie ook is, we moeten ons niet van de wijs laten brengen en actief blijven streven naar meerstemmigheid en gelijkwaardigheid’, zegt Van der Lingen. ‘Crisis of niet, het is nooit een goed idee krampachtig vast te houden aan wat we al hebben. We willen bestaande structuren stutten en beschermen, maar 2020 heeft ook duidelijk gemaakt dat een culturele sector post-corona niet dezelfde mag zijn als die van voor de pandemie. De positieve ontwikkelingen die in gang zijn gezet, staan in het teken van een eerlijker machtsbalans.’

Binnen de kunst- en erfgoedsector getuigt hiervan bijvoorbeeld de verdergaande doorvoering van de Fair Practice Code voor solidair ondernemen. Deze code geeft richtlijnen voor eerlijke betaling van kunstenaars, naast gedragslijnen voor het realiseren van diversiteit, inclusie en duurzaamheid. Het is de vrucht van samenwerking in voorgaande jaren. Sleutelrol speelde BKNL: het overleg van organisaties voor beeldend kunstenaars, musea, kunstpodia en galeries in Nederland, geruggensteund door het Mondriaan Fonds. > pagina 162 Het fonds kon financiële compensatie bieden voor het betalen van eerlijke honoraria aan kunstenaars door kunst- en erfgoedinstituten. Die regeling was tijdelijk: een stimulans van 2017 tot en met 2020, onderweg naar ‘het nieuwe normaal’. > pagina 71

Goed nieuws is dat er in 2021 opnieuw budget voor kunstenaarshonoraria komt, als deel van de steunpakketten om de coronacrisis op te vangen. ‘Zodat de noodzakelijke ontwikkeling naar fair practice gewoon kan worden voortgezet’, zegt Van der Lingen. ‘Ik hoop van harte dat 2020 achteraf beschouwd niet alleen gezien wordt als dat jaar dat door de coronacrisis werd overschaduwd, maar ook als kantelpunt of overgangsfase naar verdergaande solidariteit.’

Verruiming van kansen en mogelijkheden

TALENT- ONTWIKKELING

Talentontwikkeling is cruciaal voor beeldend kunstenaars, curatoren/ beschouwers en zorgt voor kwaliteit van kunst van nu en erfgoed van de toekomst. Het gaat om experiment, onderzoek, praktijkverdieping, de productie van nieuw werk en bijzondere projecten.

Resultaten

- 28 Werkbijdrage Jong Talent
- 29 Werkbijdrage Bewezen Talent
- 31 Projectinvestering Kunstenaar en Bemiddelaar
- 32 Bijdrage Gastateliers
- 33 Prospects & Concepts
- 34 Prix de Rome
- 35 Erfgoedtalentprijzen
- 35 Prijs voor de Jonge Kunstkritiek

Ervaringen

Martine Stig

Werkbijdrage Bewezen Talent

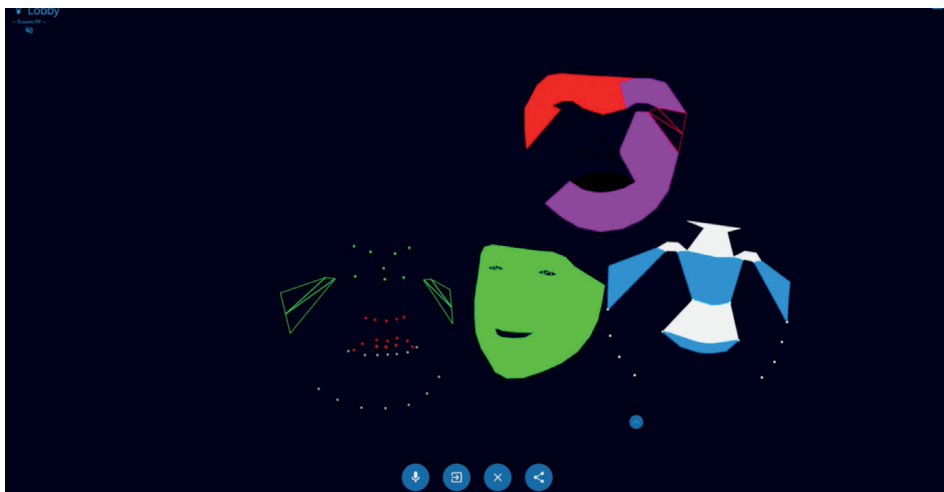
24

Mylan Hoezen

Werkbijdrage Jong Talent
en Prospects & Concepts

26

Het portret van de toekomst

Screen shots van de online ontmoetingsplek WeAlgo, met Martine Stig, Stef Kolman, Tomas van der Wansum en Roel Noback. Foto's: Martine Stig

Navigeren doe je met je neus

Martine Stig over de Werkbijdrage Bewezen Talent

Je gezicht is een masker, dwalend over het biometrische speelveld. Je hebt geen lichaam, wel beweegt je mond als je lacht of praat; je ogen knippen mee. In fluo-kleuren zweef je over het computerscherm, in grote duisternis. Het is alsof de maan tot leven komt. 'Navigeren doe je met je neus', zegt kunstenaar Martine Stig. Welkom bij WeAlgo, een nieuwe online ontmoetingsplek, die zij ontwikkeld heeft. 'Hoe ziet de computer ons?' vraagt Stig zich af. Terwijl ze praat, tintelt haar gezicht in een contour van lichtspikkels. Haar glimlach is zwart; verder is ze erg transparant; een beweeglijk web van lijnen.

'Mijn vertrekpunt', vertelt ze al voortdrijvend, 'is de tweetaligheid van foto's. Een foto is, behalve traditioneel beeld, ook data geworden. Zowel mensen als machines kunnen die lezen. Ik speel met de software voor herkenning van gezichten en lichaamshoudingen. Dat is een kritisch spel. Normaal draait deze technologie als onderdeel van de surveillancemaatschappij functioneel op de achtergrond, overal om ons heen. Maar er gaat ook een nieuwe beeldtaal in schuil. Die trek ik naar voren,

in foto- en videoportretten gecombineerd met sporen van software-detectie. En in video-ontmoetingen. Ons alter algo prikkelt vragen over onze identiteit; de menselijke en post-humane blik. Wat zien wij en wat ziet de machine? Misschien meer dan wij?'

'Geef hem een masker en hij spreekt de waarheid' – met dit citaat van de schrijver Oscar Wilde word je als bezoeker verwelkomd in de lobby van WeAlgo (wealgo.org). 'Neem een paar minuten om je op te maken', zegt Stig uitnodigend. Je gezicht leeg maken is echter ook mogelijk. 'Je identiteit is veranderlijk.' Soms puzzelt Stig met vrienden: fragmenten van hun gezicht drijven samen. 'Team building' noemt ze dat lachend. Die evolutionaire sprong tekent haar werk. 'Het is een experiment met de verstrengeling van beeld, blik en technologie. Dat vraagt een vrijheid die ik dank aan de werkbijdrage van het Mondriaan Fonds. Daardoor kan ik het fotoportret in onze beeldcultuur analyseren en transformeren, niet alleen als momentopname of herinnering, maar ook als toekomstbeeld.'

Uitdiepen van werk en netwerk

Mylan Hoezen, Endless, performance op Prospects & Concepts, 2020. Foto: Mark Niedermann

Armbewegingen die de energie omhoog sturen

Mylan Hoezen over de Werkbijdrage Jong Talent

‘Hoe breek je door alle digitale prikkels heen? Mijn performances komen uit die chaos vandaan. Ze zijn een tegenwicht op de continue afleiding van communicatie achter harde schermpjes. Door buiten in de natuur bewegingen te herhalen stem ik mijn lichaamsenergie af op het landschap, als in een stroom. Het zijn improvisaties die ik uitschrijf als performance-instructies, zodat ik ze samen met anderen kan opvoeren.’

Met de performance *Island* studeerde Mylan Hoezen af op Kunstacademie Minerva. Hij won er de Klaas Dijkstra Prijs mee en wilde zijn onderzoek voortzetten naar de relatie tussen landschap en performer; performer en publiek. ‘Allerlei bijbaantjes’ kwamen ertussen. Hij vroeg een Werkbijdrage Jong Talent aan bij het Mondriaan Fonds. ‘De toekenning kwam op het juiste moment. Daardoor kon ik mijn plannen uitvoeren, twee maanden weggaan uit Nederland en in Japan en IJsland vulkanische gebieden verkennen. Uit die omgeving komt een choreografie met erupties: armbewegingen die de energie omhoog sturen.’

Hiermee dirigeert Hoezen ook het publiek uit de stroom der dingen. Tijdens *Prospects & Concepts*, het jaarlijkse fondsoverzicht van jong talent op Art Rotterdam, voerde hij op een hoog podium zijn performances uit, met vier collega’s. ‘Een community in het klein,’ aldus Hoezen. ‘De bijdrage en tentoonstelling hebben me veel gebracht. Ik had mijn werk nooit zo kunnen uitdiepen zonder het fonds en voor mijn netwerk geldt hetzelfde. Ik kreeg uitnodigingen van musea, voor de groepstentoonstelling *No Man is an Island* bij Museum IJsselstein bijvoorbeeld, waar ook Melanie Bonajo en Francis Alÿs aan meededen. De werkbijdrage heeft iets losgemaakt waar ik nog steeds profijt van hebt. Wel dwingt de coronacrisis nu tot verkleining en werken in solo, met een verscherpte focus op het innerlijk: de ademhaling, de bloedsomloop.’

WERKBIJDRAGE JONG TALENT

De Werkbijdrage Jong Talent (WJT) is voor startende, veelbelovende beeldend kunstenaars tot uiterlijk vier jaar na hun opleiding. Doel is het stimuleren van de artistieke ontwikkeling en het cultureel ondernemerschap zodat werk ontstaat dat een betekenisvolle bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van de hedendaagse beeldende kunst in Nederland. De bijdrage kan worden gebruikt voor alles wat verband houdt met de ontwikkeling van nieuw werk, zoals onderzoek, materiaal, apparatuur en projecten in binnen- of buitenland. Ook kan deze worden besteed aan deelname aan tentoonstellingen en manifestaties.

Voor concentratie, lucht, speelsheid en verdieping in de werkpraktijk

In 2020 hebben 223 kunstenaars een aanvraag ingediend voor een WJT, waarvan 90 werden toegekend. Voor het eerst konden ook kunstenaars zonder een beeldende kunstopleiding een WJT aanvragen. Veertien daarvan hebben een bijdrage ontvangen. Het aantal ingediende aanvragen was hoger dan het gemiddelde van de voorgaande drie jaar (171 per jaar). Dit zal ongetwijfeld met de coronacrisis te maken hebben.

De meeste kunstenaars werken hybride en combineren in hun praktijk media als video, textiel, keramiek, installaties en performance. Zij zetten de bijdrage op verschillende manieren in en vertellen met hun werk uiteenlopende verhalen. Zo zal Roosje Verschoor vanuit de interessegebieden psychologie, sociologie en geschiedenis onderzoek doen in archieven, waaronder het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Dit zal resulteren in een nieuwe video-installatie, waarbij het verhalend delen van de resultaten van het onder-

zoek, het vertolken van meerdere, andere stemmen een belangrijke rol speelt. Michiel Ubels combineert in zijn hybride films documentaire, fictieve en theatrale elementen met grafische, muzikale en tekstuele aspecten. De WJT wil hij inzetten voor het professionaliseren van zijn praktijk maar ook voor zijn ontwikkeling door acteer-, schrijf-, en regielessen te volgen. Simone Schuffelen gebruikt de werkbijsdrage om aan verschillende projecten te werken waaronder een interactieve performance, een film en een residency. De bijdrage zal haar in staat stellen samen te werken met verschillende professionals, zoals fotografen, kunstenaars, meubelmakers, dj's, muzikanten en ontwerpers. Ook wil zij investeren in materialen en apparatuur.

Van de kunstenaars die in 2020 hun verantwoording indienden, geeft bijna iedereen aan dat de bijdrage cruciaal was om tijd, concentratie, lucht, speelsheid en een verdieping in hun praktijk te brengen. 'De werkbijsdrage Jong Talent was cruciaal omdat ik voor het eerst in mijn leven een jaar heb kunnen werken zonder de bemoeienis van derden' en 'de toekenning gaf mij een gevoel van waardering, een boost in mijn zelfvertrouwen en het vertrouwen in mijn werk, waardoor ik een project zo groot als deze durfde te ondernemen', aldus twee kunstenaars. Het merendeel geeft aan dat de bijdrage essentieel is voor het vergroten van zichtbaarheid, bijvoorbeeld door deelname aan tentoonstellingen en verblijven bij residencies. Ook financiële onafhankelijkheid wordt genoemd als belangrijk effect van de bijdrage. 'Dankzij de bijdrage is het mij gelukt om een grotere (financiële) onafhankelijkheid te creëren. In de periode voor de bijdrage leefde ik meer in onzekerheid en was het soms lastig om mijn werk als kunstenaar te blijven doen.' Vrijwel alle kunstenaars maken via sociale media, hun eigen website en nieuwsbrieven promotie voor hun werk. Elke kunstenaar wordt getoond op *Prospects & Concepts*. > [pagina 33](#)

Mentoring

In samenwerking met Cultuur+Ondernemen biedt het Mondriaan Fonds kunstenaars met een WJT een mentoringtraject-op-maat

aan. Het programma van een jaar bestaat uit een aantal ontmoetingen met een ervaren vakgenoot om de ontwikkeling en de voortgang van het werk te bespreken en het ondernemerschap verder te ontwikkelen. In 2020 zijn 30 kunstenaars een mentoring-traject gestart.

Eind 2020 heeft Cultuur+Ondernemen een evaluatie uitgevoerd onder de kunstenaars die in 2018 en in 2019 een mentoringtraject zijn gestart. Het programma wordt hoog gewaardeerd met een gemiddeld cijfer van een 9. De kosten van de eigen bijdrage (€ 600 inclusief btw) vinden zij in overeenstemming met het gebodene. Redenen om aan een traject deel te nemen liggen vooral op het vlak van professionalisering, de artistiek inhoudelijke ontwikkeling en de behoefte aan feedback op het werk door een ervaren vakgenoot. Het feit dat ze het traject samen met de mentor kunnen vormgeven wordt als positief ervaren. Het geeft hen de vrijheid om in te kunnen spelen op de actualiteit.

Aantal aanvragen: 223
Totaal gevraagd bedrag: € 4.237.000
Gehonoreerd: 90
Toegekend bedrag: € 1.710.000

WERKBIJDRAGE BEWEZEN TALENT

De Werkbijdrage Bewezen Talent (WBT) is voor kunstenaars die minstens vier jaar een beroepspraktijk hebben. Doel is het stimuleren van de ontwikkeling van het oeuvre, het cultureel ondernemerschap en de zichtbaarheid van de kunstenaars, zodat werk ontstaat dat een betekenisvolle en zichtbare bijdrage levert aan de hedendaagse beeldende kunst in Nederland. De bijdrage is een tegemoetkoming in de kosten van materiaal, tijd en diensten van derden en kan aangewend worden voor alles dat is gerelateerd aan de ontwikkeling

van nieuw werk: onderzoek, materialen, apparatuur of projecten. Ook kan de werk-bijdrage worden gebruikt om deel te nemen aan tentoonstellingen en manifestaties in binnen- en buitenland.

In 2020 hebben 256 kunstenaars een aanvraag ingediend, waarvan 142 werden toegekend. Het aantal aanvragen is ondanks de coronacrisis niet heel veel hoger dan het gemiddelde (251 per jaar) in de afgelopen vier jaar. Een WBT kan één keer per vier jaar worden aangevraagd en 547 kunstenaars hebben nog een WBT lopen. Het honoreringspercentage ligt als gevolg van het kwalitatief hoge niveau van de aanvragen ook dit jaar weer boven de 50%.

Geconcentreerd bouwen aan een duurzame kunstenaarspraktijk

Een voorbeeld van een toekenning is kunstenaar Hadassah Emmerich. Zij heeft de afgelopen jaren een nieuwe manier van werken ontwikkeld waarbij ze haar motieven en composities overzet op vinyl sjablonen en deze vervolgens inrolt met verf en afdrukt op doek, papier of de muur. De komende jaren zal zij haar werk verder ontwikkelen in de ingeslagen richting. Een kunstenaar met een vrij lange beroepspraktijk is Diana Blok. Zij ontvangt een bijdrage om haar praktijk te kunnen voortzetten en te investeren in apparatuur. De bijdrage helpt haar te kunnen blijven experimenteren, maar ook voor het digitaliseren van haar archief.

Een presentatieplan is onderdeel van de aanvraag. Veel kunstenaars brengen hun werk en/of onderzoek via website, blogs en sociale media naar buiten. Daarnaast tonen zij werk in musea en/of bij kunstpodia en hebben ze vaak een vaste galerie waar hun werk met regelmaat wordt getoond. Ook doen zij mee aan atelierroutes, houden open studio's en brengen publicaties uit. Door de grote verscheidenheid van aanvragers en presentatieplannen bereiken ze een zeer divers publiek. Het komt regelmatig voor dat kunstenaars voor een bijzonder project een heel specifiek presentatieplan bedenken

om een passend publiek te bereiken. De WBT wordt vooral ingezet voor materialen, presentaties, de huur of inrichting van een atelier en voor het doen van praktijkgericht onderzoek. De bijdrage is voor aanvragers van groot belang voor de artistieke ontwikkeling van hun werk en continuïteit in de beroepspraktijk. De WBT helpt daarnaast voor het uitbreiden van het netwerk en het bereiken van internationale zichtbaarheid. Uit de stabiele en constante stroom aanvragen blijkt dat de behoefte aan een flexibel inzetbare bijdrage voor bewezen talent nog steeds groot is. Het merendeel van de aanvragers kiest voor de standaard looptijd van 4 jaar, waardoor de kunstenaar voor een langere periode ondersteuning heeft en zich kan concentreren op de ontwikkeling van het werk. Omdat een goed honorarium voor kunstenaars helaas nog steeds niet vanzelfsprekend is, kan de WBT ook als een vangnet dienen.

Het Mondriaan Fonds ontving in 2020 honderd verantwoordingen voor de WBT. Uit bijna alle eindverantwoordingen blijkt dat de bijdrage cruciaal is geweest. Aanvragers geven aan dat zij door de bijdrage in staat zijn nieuw werk ontwikkelen. Door de WBT hebben ze tijd en ruimte voor experiment, maar kunnen zij bijvoorbeeld ook samenwerkingen aangaan. 'Het ontvangen van een werkbijdrage heeft mij in staat gesteld om zeer geconcentreerd een nieuwe en duurzame basis voor mijn kunstenaarspraktijk op te bouwen. Het is mijns inziens een privilege om via een werkbijdrage meer diepgang en eigenheid in mijn kunstenaarspraktijk te krijgen. Het aanbod van dergelijke middelen voor kunstenaars maakt Nederland uniek in de wereld', aldus een van de aanvragers. De manieren waarop kunstenaars een verbinding met het publiek aangaan, zijn heel uiteenlopend. Van persoonlijke gesprekken in het atelier, tijdens rondleidingen in een museum tot aan verschillende festivals. 'Ik presenteer mijn werk op hele diverse locaties zoals een galerie, een kunstenaarsinitiatief, een art residency, een kunstuitleen, een centrum voor hedendaagse kunst, een veiling, een museum. Elke plek genereert weer een eigen publiek.'

Aantal aanvragen: 256
Totaal gevraagd bedrag: € 9.728.000
Gehonoreerd: 142
Toegekend bedrag: € 5.396.000

PROJECTINVESTERING KUNSTENAAR EN BEMIDDELAAR

De projectinvestering is voor kunstenaars en bemiddelaars die in tijd afgebakende plannen willen organiseren, bijvoorbeeld voor onderzoek, samenwerking, een reis- of werkperiode of de uitvoering van nieuw werk. Het stimuleert talentontwikkeling door kunstenaars de mogelijkheid te geven een artistiek plan te realiseren dat van belang is voor de kwaliteit en de zichtbaarheid van de hedendaagse beeldende kunst en/of het cultureel erfgoed in Nederland.

Investeren in de productie van nieuw werk

In 2020 ontving het Mondriaan Fonds 273 aanvragen voor een projectinvestering. Hiervan werden 130 gehonoreerd. Het aantal aanvragen voor deze regeling lag dit jaar lager. Dit komt onder meer omdat het in 2020 lastiger was om projecten te realiseren maar ook doordat kunstenaars en curatoren zijn uitgeweken naar de tijdelijke Projectinvestering ter overbrugging van de coronacrisis. [> pagina 138](#)

Net als in voorgaande jaren is ook in 2020 de diversiteit in aanvragen groot. Kunstenaar George Senga ontving een bijdrage voor zijn project *Tshanga Tshanga*, een onderzoek naar het verleden, heden en de toekomst van de stad Manono in Congo. Dit project maakt onderdeel uit van *On trade off*, een groter onderzoeksproject in samenwerking met andere kunstenaars. Onderzoeker Sandra Trienekens ontving een bijdrage voor een publicatie die door V2 in Rotterdam wordt uitgegeven. Zij onderzoekt waar community art binnen het domein van de kunst valt, en wanneer erbuiten. Wanneer is een project te 'sociaal' om nog van kunst te spreken? Een voorbeeld van een van de weinige residencies die afgelopen jaar wel kon plaatsvinden is

die van Gabriel Lester in het Luceberthuis in Bergen. De residency heeft hem de mogelijkheid gegeven om een aantal plannen voor experimentele films en installaties uit te werken.

Van de 62 aanvragers die in 2020 een verantwoording indienden, geeft het overgrote deel aan dat de bijdrage essentieel was voor het realiseren van hun project. Men noemt de bijdrage cruciaal voor artistieke verdieping en ontwikkeling, voor onderzoek en als tegemoetkoming in de praktische kosten. De bijdrage maakt het mogelijk om investeringen te kunnen doen die nodig zijn voor de productie van nieuw werk en om geconcentreerd aan een project te kunnen werken. Ook het belang van de professionele erkenning die de bijdrage met zich meebrengt en het vertrouwen dat daarmee wordt gewekt bij andere investeerders en partners wordt genoemd. Veel aanvragers hebben de bijdrage gebruikt om nieuw werk te creëren.

Een kleiner deel beschouwt het werk dat zij verrichten binnen de projectbijdrage als 'onderzoek' of realiseert een manuscript, essay of artikel. Overigens kan tijdens een residency nieuw werk ontstaan en/of onderzoek worden verricht, net zoals er naast een onderzoeksfase ook een productiefase binnen een project kan zijn. Projecten met een overwegend onderzoeksmatig karakter zijn meestal niet direct zichtbaar. Zichtbaarheid volgt veelal in vervolgprojecten. Ook maken aanvragers die een project hebben gerealiseerd melding van diverse samenwerkingen, waaronder met maatschappelijke partners. Volgens een groot deel van de aanvragers was er sprake van spin-off; met name uitnodigingen voor exposities of presentaties. Dit sluit aan op het beeld van de verantwoordingen binnen deze regeling van de afgelopen vier jaar.

Aantal aanvragen: 273
Totaal gevraagd bedrag: € 4.052.145
Gehonoreerd: 130
Toegekend bedrag: € 2.197.062

BIJDRAGE GASTATELIERS

Met de Bijdrage Gastateliers wil het Mondriaan Fonds de verdieping van de (artistieke) ontwikkeling en de praktijk van beeldend kunstenaars en bemiddelaars uit Nederland in binnen- en buitenland stimuleren. Hierdoor kunnen aanvragers nieuwe (inter)nationale contacten, netwerken en markten verkennen, uitbreiden en opbouwen. Het Mondriaan Fonds heeft vaste gastateliers in onder andere Willemstad, Arita, Yogyakarta, New York, Parijs, Berlijn, Beijing, Tokio, Kolkata, Rio de Janeiro, Seoul, Brussel, Warschau en Moengo.

Ruimte en tijd voor onderzoek en reflectie

In 2020 bood het Mondriaan Fonds in verband met de uitbraak van het coronavirus geen werkperiodes aan bij de twintig gastateliers in het buitenland. Dit besluit werd niet licht genomen: het programma gastateliers is gezien de hoeveelheid aanvragen in recente jaren populair onder kunstenaars en bemiddelaars. Het succesvol afleggen van werkperiodes in het buitenland werd echter minder haalbaar geacht en niet wenselijk, gezien de gezondheidsrisico's. In plaats daarvan heeft het fonds de aanvragers die waren geselecteerd voor een verblijf bij een buitenlandatelier in 2020, de mogelijkheid gegeven om hun werkperiode te verplaatsen naar 2021.

Dit jaar werden 64 aanvragen ingediend voor de tijdelijke binnenlandateliers bij Luceberthuis in samenwerking met Museum Kranenburgh (Bergen, Noord-Holland), MIR Bierumerschool (Bierum, Groningen), Motel Spatie (Arnhem, Gelderland), VierVaart (Groede, Zeeland) en Re-Creatie Reinaerde (Woudenberg, Utrecht). De laatste residency werd vanwege de interessante crossover tussen vormgeving en beeldende kunst opnieuw

aangeboden in samenwerking met het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Voor het Pompgemaal in Den Helder, het enige vaste binnenlandatelier, ontving het Mondriaan Fonds een recordaantal van 58 aanvragen. Dit heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met het wegvallen van mogelijkheden in het buitenland, maar ook met de grotere aantrekkingskracht van een monumentale studioruimte in Nederland tijdens een lockdown.

Uit de ingediende verantwoordingen blijkt dat de bijdrage essentieel is voor de ontwikkeling en verdieping van de artistieke praktijk. De ruimte en tijd voor onderzoek en reflectie wordt als een cruciaal onderdeel van de residency periode genoemd. Bij diverse residencies wordt nadrukkelijk samengewerkt met de lokale gemeenschap. Die samenwerking wordt als een verrijking ervaren; kunstenaars worden hierdoor met een breder publiek in aanraking gebracht en er ontstaan verrassende discussies. Ook is het aanleren van nieuwe (technische) vaardigheden een belangrijk onderdeel van sommige residencies (bijvoorbeeld bij de Arita residency in Japan). De begeleiding door de staf van de residencies is een belangrijk onderdeel van het verblijf. Zonder die begeleiding en introductie in hun netwerk waren nieuwe contacten in mindere mate tot stand gekomen. Met name in landen op andere continenten is een langere residency periode een belangrijke ingang tot een tamelijk gesloten (kunst)wereld. Daarbij wordt stevast vermeld dat zonder de financiële steun van het Mondriaan Fonds een werkperiode in het buitenland niet mogelijk was geweest. 'Door de schaal en het technische karakter van het project dat ik in het gastatelier uitvoerde werd het voor mij financieel onmogelijk dit tot een goed einde te brengen zonder de steun van het Mondriaan Fonds. Dankzij de bijdrage kon ik mijn onderwerp diepgaand onderzoeken en het project grondig ontwikkelen, wat resulteerde in coherent werk', aldus een aanvrager. Veel aanvragers benadrukken dat de werkperiode heeft geresulteerd in grotere zichtbaarheid van hun werk, onder andere door Open Studio's, het geven van artist talks, uitnodigingen voor een tentoonstelling (in Nederland) of een

samenwerkingsverband met kunstenaars of instellingen waarmee tijdens het verblijf contact is gelegd.

Aantal aanvragen: 155
Totaal gevraagd bedrag: € 1.388.883
Gehonoreerd: 37
Toegekend bedrag: € 333.042

PROSPECTS & CONCEPTS

Het Mondriaan Fonds presenteerde in februari voor de achtste keer de tentoonstelling *Prospects & Concepts* tijdens de internationale kunstbeurs Art Rotterdam in de Van Nellefabriek. Het fonds doet dit om de zichtbaarheid van beginnende kunstenaars een extra impuls te geven. Door de nabijheid van Art Rotterdam krijgen zowel kunstprofessionals en verzamelaars als een brede groep geïnteresseerden de mogelijkheid met het werk van deze veelbelovende kunstenaars kennis te maken. Ook is de tentoonstelling een uitgelezen kans te laten zien wat mede dankzij een Werkbijdrage Jong Talent (WJT) tot stand is gekomen.

Avontuurlijk overzicht getalenteerde kunstenaars

Op de tentoonstelling was werk te zien van 66 beeldend kunstenaars die in 2018 van het fonds een WJT ontvingen. Johan Gustavsson (mededirecteur 1646, bestuurslid The Naked en Page Not Found en docent KABK) was uitgenodigd de tentoonstelling samen te stellen. Hij koos voor een opstelling met veel ruimte voor sculpturen en andere monumentale werken. Gustavsson: '*Prospects & Concepts* brengt zo'n breed spectrum aan getalenteerde kunstenaars samen, dat je je daar als curator en kunstrijker alleen maar enorm op kunt verheugen. Het is een kans om uit te pakken. Al die artistieke praktijken en benaderingen

voeren het avontuur op. In zo'n fabriekshal, hoog en groot, is het fijn om kunstwerken van maat tegen te komen.'

Evenals de afgelopen jaren werd samengewerkt met Tom Postma Design voor het ruimtelijk ontwerp en Team Thursday voor het grafisch ontwerp. Esther Darley schreef de teksten voor de begeleidende publicatie, tevens te vinden op de website van het fonds. De tentoonstellingsproductie werd dit jaar gedaan door Ronald Brosschot. Kunstenaar en oud-commissielid Luuk Wilmering heeft tijdens de tentoonstelling veertien rondleidingen gegeven, een aantal voor publiek maar vooral ook voor studenten van kunstacademies. 'Daar waar het in eerdere jaren soms lastig was om groepen publiek te enthousiasmeren ging dat dit jaar bijna vanzelf. En met de kunstacademies ging het sowieso heel goed. Veel enthousiasme reacties in ieder geval', aldus Wilmering.

De tentoonstelling trok in vijf dagen tijd 15.700 bezoekers, iets minder dan andere jaren omdat op de laatste dag een zware storm over het land trok. Koningin Máxima bracht een privé-bezoek aan de tentoonstelling. Zowel de opening op woensdagavond als de borrel voor galeriehouders op zaterdagavond werd zeer goed bezocht. Deelnemende kunstenaars reageerden na afloop enthousiast: zoals elk jaar heeft een aantal deelnemers tijdens de beurs werk verkocht, uitnodigingen ontvangen voor deelname aan tentoonstellingen en contacten voor nieuwe samenwerkingen gelegd. Ook de pers besteedde aandacht aan de tentoonstelling. Zo schreef Mister Motley: 'Je ziet als bezoeker wat er gemaakt wordt wanneer er geen docenten zijn en een mogelijk publiek nog moet worden gevonden. Kortom: wat er uit jezelf komt als niemand aan je vraagt om iets te maken.'

In de afgelopen vier jaar valt op dat de deelnemende kunstenaars tijdens hun WJT-periode steeds meer toewerken naar de presentatie van hun werk bij *Prospects & Concepts*. De tentoonstelling wordt door hen gezien als een belangrijk ijkpunt om naar toe te werken, een moment om in de openbaarheid te treden. Na afloop van de tentoonstelling accepteerde Johan Gustavsson de uitnodiging

om zijn ervaringen ook in te zetten voor de volgende editie, vanaf dan onder de noemer *Prospects – Mondriaan Fonds toont talent*. In de loop van het jaar hebben alle betrokkenen gewerkt aan de voorbereiding van een covid-proof editie in 2021.

PRIX DE ROME

De Prix de Rome is een belangrijke prijs voor beeldend kunstenaars tot 40 jaar en architecten tot 35 jaar. De prijs wordt georganiseerd en gefinancierd door het Mondriaan Fonds. Het is de oudste prijs in Nederland met een geschiedenis die teruggaat tot 1808. Het doel van de Prix de Rome is getalenteerde kunstenaars te traceren, te stimuleren en hun zichtbaarheid te vergroten. De prijs voor Beeldende Kunst wordt eenmaal per twee jaar uitgereikt, voor Architectuur is dat eenmaal per vier jaar. In 2020 was geen ronde gepland.

Springplank voor opkomende kunstenaars

In de eerste maanden van 2020 kon in het Stedelijk Museum Amsterdam nog de tentoonstelling met de shortlistkunstenaars van Prix de Rome 2019 bezocht worden. Verspreid over vijf zalen bestond de tentoonstelling uit de interactieve installatie van het duo Sander Breure en Witte van Hulzen, het researchproject van Femke Herregraven, de schilderijen van Esiri Erheriene-Essi en de winnende film van Rory Pilgrim. Rondom alle genomineerden plande het museum verschillende public events. Begin 2020 gaf Esiri Erheriene-Essi een workshop Xerox-transfer en hield Femke Herregraven een gallery talk bij haar werk. De gallery talk van Rory Pilgrim kon niet doorgaan omdat het museum vanaf 15 maart om 18 uur gesloten was door de lockdown die toen in Nederland werd afgekondigd. Daarna is de tentoonstelling ook niet meer te zien geweest voor publiek. Desalniettemin kijken alle betrokken

kunstenaars en partijen terug op een succesvolle editie. Alle dynamiek van een relatief korte werkperiode waarin nieuw werk gemaakt moet worden waarop de jury een eindoordeel baseert, is het uiteindelijk waard geweest. 'It's been a pleasure being involved and I'm really happy with how the work made during this period really touched and connected with people in Amsterdam, The Netherlands and beyond', aldus Esiri Erheriene-Essi wiens schilderijen stuk voor stuk een nieuwe eigenaar vonden.

Het Stedelijk Museum en het Mondriaan Fonds zijn positief over de samenwerking en gezamenlijk werd besloten de samenwerking ook voor de editie van 2021 voort te zetten. Museumdirecteur Rein Wolfs: 'Samen kunnen we een belangrijke springplank zijn voor jonge, opkomende kunstenaars en een belangrijke bijdrage leveren aan de hedendaagse beeldende kunst in Nederland.'

Door de pandemie kon ook de geplande werkperiode van Alessandra Covini (winnaar Prix de Rome Architectuur 2018) bij de American Academy in Rome niet doorgaan. Tijdens het najaar van 2020 is gewerkt aan de voorbereiding van de Prix de Rome Beeldende Kunst 2021. Hierbij is allereerst de aanmeldprocedure onder de loep genomen en is besloten tot een eenduidiger procedure voor 2021, waarbij het werken met scouts is losgelaten en kunstenaars alleen mee kunnen doen door zichzelf aan te melden.

Ten slotte is de jury voor 2021 samengesteld. De juryleden van 2021 zijn: Ann Demeester (directeur Frans Hals Museum, Haarlem), Amira Gad (hoofd programma's LAS Light Art Space, Berlijn), Antonio Jose Guzman (beeldend kunstenaar, onderzoeker, docent), Samuel Leuenberger (directeur SALT, Basel) en Viviane Sassen (fotograaf, winnaar Prix de Rome Beeldende Kunst 2007). Voorzitter zonder stemrecht is fondsdirecteur Eelco van der Lingen. Bij de bekendmaking van de jury schreef hij: 'Een klassieke prijs zoals de Prix de Rome, is ook nu meer dan relevant. Het is voor de winnaar, maar ook voor de genomineerden een erkenning en een podium vol potentie,

met uitzicht op internationale aandacht en waardering. Tot mijn grote vreugde wordt deze status van de prijs bevestigd door de kwaliteit van de jury waarbinnen verschillende internationale expertises, posities en perspectieven samenkomen.'

ERFGOEDTALENT- PRIJZEN

Het Museumtalent en Monumententalent van het jaar zijn aanmoedigingsprijzen voor jonge erfgoedprofessionals tot en met 31 jaar, ingesteld door de minister van OCW sinds 2017. Doel is talent in de sector in de schijnwerpers te zetten en de erfgoedbranche stimuleren te verjongen en na te denken over mogelijkheden voor kennisoverdracht. De prijs bevordert de verbinding van generaties in de erfgoedsector en genereert positieve (publicitaire) aandacht voor cultureel erfgoed en jonge professionals. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed organiseert de nominatie en juring. Het Mondriaan Fonds levert een jurylid en financiert de erfgoedtalentprijs in het kader van talentontwikkeling. Winnaars ontvangen een naar eigen wens in te vullen ontwikkeltraject ter waarde van € 7.000. De andere finalisten krijgen de mogelijkheid € 3.000 te besteden aan een persoonlijk ontwikkelingstraject.

Nieuwe erfgoedprofessionals in de schijnwerpers

In 2020 is voor het eerst de Archeologietalentprijs uitgereikt aan iemand die op een innovatieve manier verbinding legt tussen bedrijfsleven, wetenschap en maatschappij. Door covid-19 zijn de Museumtalentprijs en Monumententalentprijs rondes uitgesteld naar 2021.

Archeologietalent 2020
Voor de Archeologietalentprijs werden in

totaal elf talenten voorgedragen. Jesper de Raad is tijdens de online georganiseerde Reuvensdag uitgeroepen tot het Archeologietalent 2020. Hij kreeg een beeldje van kunstenaar Jonat Deelstra en een persoonlijk ontwikkeltraject. De Raad onderscheidt zich niet alleen in zijn vele praktische bijdragen aan de publieksarcheologie en aan community archaeology maar ook in zijn vele initiatieven jonge erfgoedprofessionals duurzaam te vernetwerken, niet alleen in Nederland maar ook in het buitenland. Groot is zijn inzet in een waaier aan activiteiten, van de Nationale Archeologiedagen tot de Archeonacht. Onmisbaar is zijn inzet voor de Brabantse Erfgoedbende en de Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland. Aldus de jury.

De twee andere prijzen gingen naar Rob van Haarlem en Marlyn Everink. Everink is werkzaam bij de Stichting ArchoHotspots en onderscheidt zich op het raakvlak van archeologie en educatie. Van Haarlem is een van de twee directeurs van Tijdlab, een jonge ondernemer in de archeologie die in korte tijd een bedrijf op poten heeft gezet dat naam heeft gemaakt op het gebied van 3D-presentaties en GIS toepassingen.

PRIJS VOOR DE JONGE KUNSTKRITIEK

De Prijs voor de Jonge Kunstcritiek is een stimuleringsprijs voor een nieuwe generatie critici en essayisten tot 35 jaar uit het Nederlands-Vlaams taalgebied. Doel van de prijs is jonge kunstcritici die schrijven over beeldende kunst de mogelijkheid bieden hun talenten verder te ontwikkelen, ze een extra duwtje geven in de richting van een professionele carrière. Naast een geldprijs, een persoonlijke mentor en een masterclass of een gerichte schrijfpodracht worden de winnende teksten gepubliceerd in samenwerking met de mediapartners. In een interview met AICA Nederland in 2017 stelde oud-winnaar Laurie Cluitmans: 'Het winnen van zo'n prijs zet je toch op de

radar'. De prijs wordt om het jaar uitgereikt. In 2020 werd de zevende editie van de prijs georganiseerd. Luuk Vulkers won de hoofdprijs in de categorie Essay met *Beschermengel incognito*. Naast een geldprijs ontvangt hij een jaar lang begeleiding van een persoonlijke mentor. Bovendien wordt zijn winnende essay gepubliceerd in *De Groene Amsterdammer* en *H ART*. De categorie recensie werd gewonnen door Esmee Postma met *Van wie is de stad?* Ook zij ontvangt een geldprijs en een jaar lang begeleiding van een persoonlijke mentor. Haar winnende recensie wordt in tijdschrift *Tubelight* gepubliceerd en zij ontvangt schrijfp opdrachten van *Het Parool*.

Melly, Stedelijk Museum Amsterdam, Van Abbemuseum, M Leuven, Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond, Mu.ZEE en Z33 Huis voor Actuele Kunst, Design & Architectuur. Er wordt samengewerkt met (media)partners *De Groene Amsterdammer*, *Het Parool*, *Metropolis M*, *KNACK*, *H ART*, *rekto:verso*, *Tubelight*, *Domein voor Kunstkritiek*, *De Nieuwe Garde*, *AICA Nederland* en *Prix de Rome*.

Stimulans voor nieuw schrijftalent

De overige genomineerden besloot de jury met het volgende te waarderen: Dagmar Dirkx krijgt een betaalde opdracht voor een tekst voor de *Prix de Rome 2021*. Nadia de Vries krijgt een schrijfp opdracht voor *Metropolis M*, waarvoor zij een bekostigde internationale reis mag maken. Beide auteurs krijgen bovendien schrijfp opdrachten aangeboden door *Het Parool*. Zippora Elders ontvangt een begeleidingstraject van *De Nieuwe Garde* en haar winnende essay wordt gepubliceerd door *rekto:verso*. Het essay van Claire van der Mee zal vertaald worden voor publicatie op de website van AICA International.

Een prijs voor Innovatieve Kunstkritische Praktijken werd in 2020 niet uitgereikt. De initiatiefnemers besteedden in plaats daarvan extra aandacht aan de rol van de redacteur binnen de kunstkritiek. De prijs werd uitgereikt vanuit Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond in Amsterdam, door de coronamaatregelen versoberd en grotendeels digitaal. Maaïke Lauwaert interviewde Christophe van Gerrewey over de positie en het onmiskenbare belang van goede eindredactie voor een levendig discours. De Prijs voor de Jonge Kunstkritiek is een initiatief van het Mondriaan Fonds, de Appel Amsterdam, Kunstinstituut

VITALE COLLECTIE NEDERLAND

De Collectie Nederland is ieders schatkamer: een wereld aan beeldende kunst en cultureel erfgoed in alle openbare verzamelingen. Waardevolle aankopen, zorgvuldige selectie, afstoting en collectie-overdracht dragen hieraan bij.

Resultaten

- 46 Bijdrage Incidentele Aankopen
- 47 Bijdrage Collectieprogramma's
- 48 Bijdrage Collectiemobiliteit
- 49 Bijdrage Beschermd Cultuurgood

Ervaringen

Over 'feest': nalatenschap Ed van der Elsen bij Rijksmuseum en Nederlands Fotomuseum

Bijdrage Incidentele Aankopen

40

Arnoud Odding

Bijdrage Collectieprogramma's

42

Ed van der Elsen, dubbele pagina's uit het in 2020 hervonden ontwerp voor het fotoboek 'feest'. Kermis op de Nieuwmarkt, Amsterdam, 1961. Verjaardagsfeest van schrijver Hugo Claus bij uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam, 1959. Foto's: Ed van der Elsen

Vangen van veranderingen

Het leven spat ervan af

Over 'feest': nalatenschap Ed van der Elsken bij
Rijksmuseum en Nederlands Fotomuseum

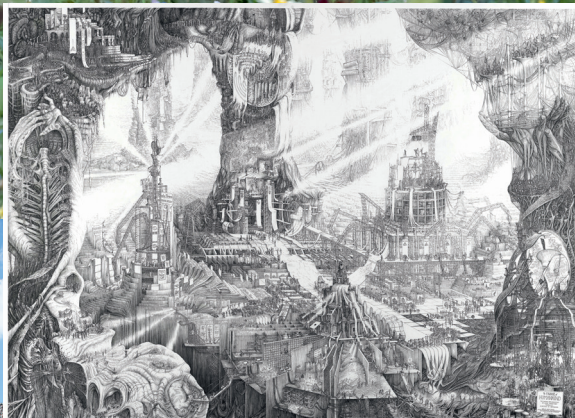
'Ed van der Elsken maakte het alledaagse bijzonder. Zijn foto's geven een intieme blik op veranderingen in de tweede helft van de twintigste eeuw.' Taco Dibbits, hoofddirecteur van het Rijksmuseum in Amsterdam, noemt de veranderingen die Van der Elsken wist te vangen nog altijd actueel. 'Dat maakt hem tot één van de grote meesters van de twintigste eeuw.'

Samen met het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam verwierf het Rijks de nalatenschap van Ed van der Elsken (1925-1990): 10.000 afdrukken, negatieven, contactvellen en documenten die 30 jaar lang door zijn weduwe Anneke Hilhorst zijn beheerd. De collectie is deels door haar geschonken en deels aangekocht met een bijdrage van het Mondriaan Fonds en andere cultuurfondsen. Dibbits: 'Samen gaan we ervoor zorgen dat Van der Elskens werk nu en in de toekomst voor iedereen toegankelijk wordt.'

Birgit Donker, directeur van het Nederlands Fotomuseum, beschouwt de foto's en contactafdrukken als bijzondere aanvulling op de collectie: 'Wij bewaren

al langer het negatieven- en dia-archief van Van der Elsken. Van zijn afdrukken hadden we slechts een beperkte collectie rond twee thema's. Nu komt daar vroeg werk van deze belangrijke fotograaf bij, die in het dna van ons museum zit. De contactafdrukken laten je als het ware over zijn schouder meekijken hoe hij te werk ging.'

In 2020 stuitten de beide musea op een verrassing in de nalatenschap: het boekontwerp *feest*. Hierin ordende Van der Elsken foto's uit de jaren 1950-1960 in een ritmische volgorde: vol plezier, gejuich, dans, muziek, kermis, carnaval, opwindend en extase, maar ook dronkenschap en uitputting in de late uurtjes. Het boek was nooit uitgegeven; het Rijksmuseum en Nederlands Fotomuseum hebben dat alsnog gedaan. Donker: 'Het leven spat ervan af, de mooie kanten, maar ook bloed, zweet en tranen. Dat raakt en ontroert elke keer weer.'

Podium én bewaarplaats van de tijdgeest

Van boven naar beneden: Binnentuin naar ontwerp van Claudy Jongstra, 2020, Rijksmuseum Twenthe. Foto: Marieke Dijkhof
 Carlijn Kingma, Het Weefsel der Mensheid, 2019-2020, Collectie Rijksmuseum Twenthe
 Binnentuin naar ontwerp van Claudy Jongstra, 2020, Rijksmuseum Twenthe. Foto: Lotte Stekelenburg

Verfplanten en vergezichten

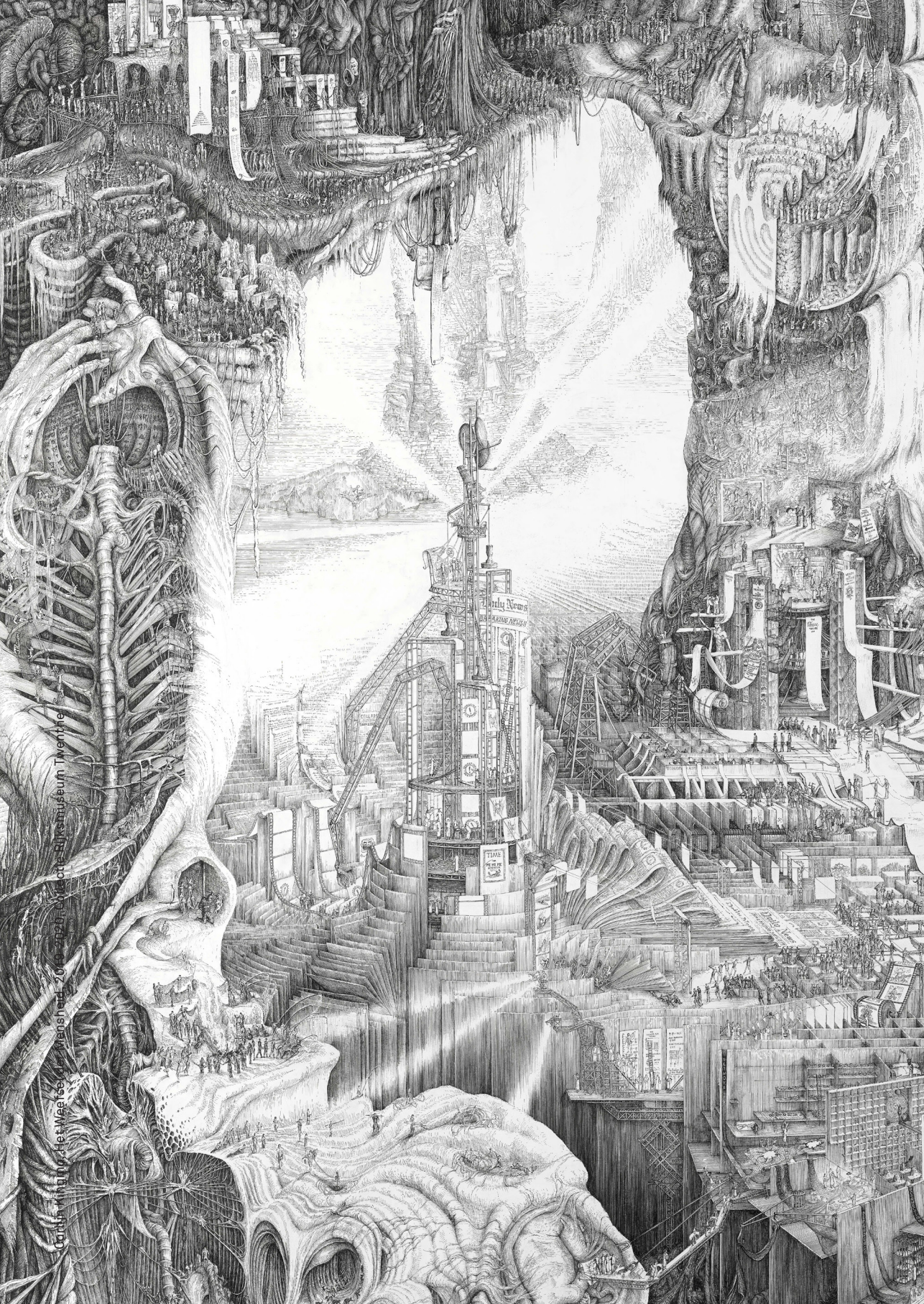
Arnoud Odding over de Bijdrage Collectieprogramma's

'Musea gaan over tijd en verandering. Ons collectieprogramma haakt aan bij de grote thema's in onze samenleving: de relatie tussen mens en natuur, tussen cultuur en techniek, tussen heden, verleden en toekomst. We vragen kunstenaars nieuw werk te maken voor het museum of onze binnentuin,' vertelt directeur Arnoud Odding van Rijksmuseum Twenthe. 'In 2020 is de versteende binnentuin omgetoverd tot bloeiende werkplaats: het groene Lab. Claudy Jongstra ging hier als eerste aan de slag. Onkruid bestaat in haar ogen niet; zij spreekt van nevenkruid. Haar wandsculpturen van vervilte wol zijn gekleurd met natuurlijke pigmenten. In onze tuin staan nu veel verfgewassen. Die zijn ook gebruikt bij een tweedelig wandkleed dat Claudy gemaakt heeft voor onze entree.'

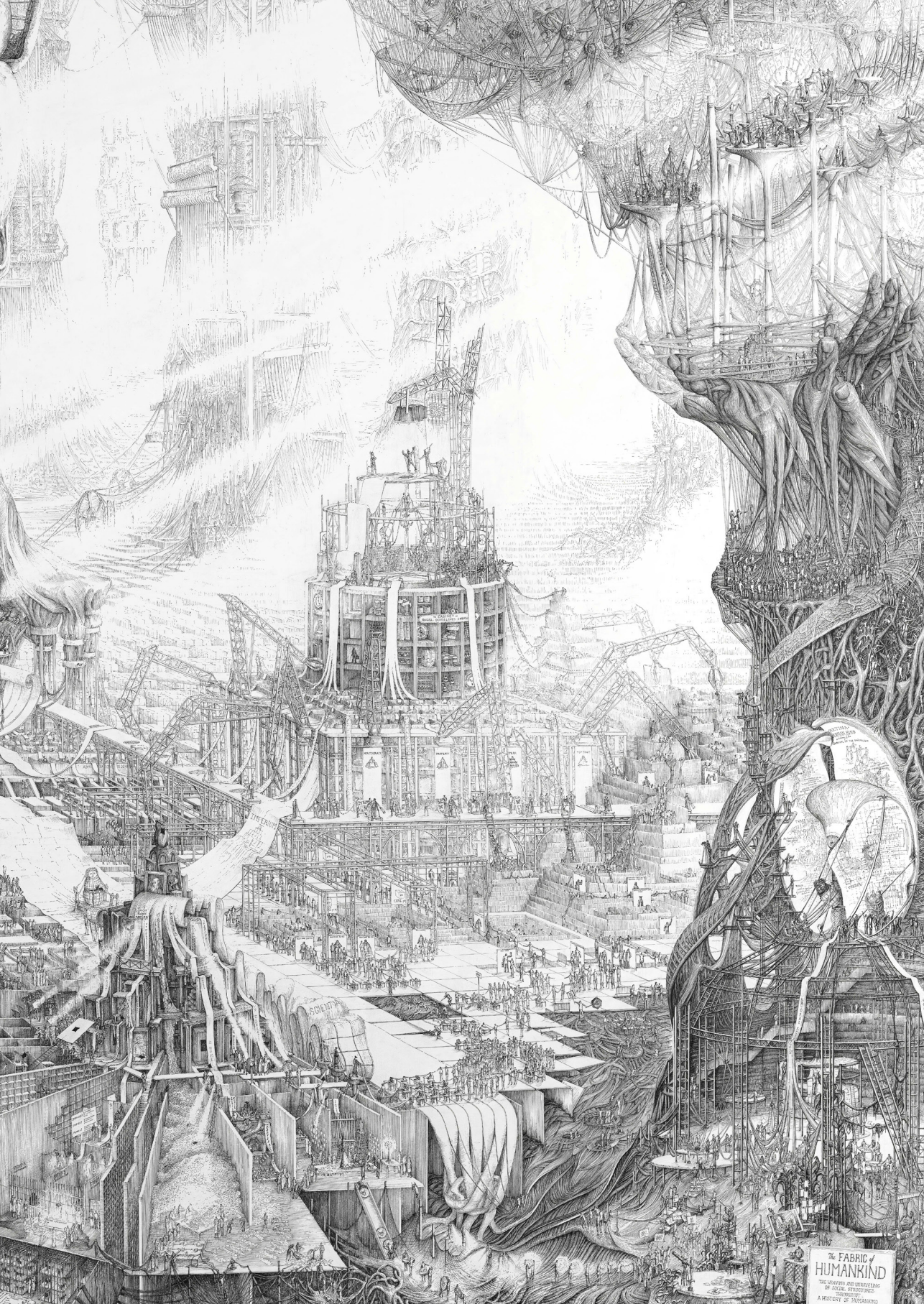
Onderzoek, presentaties en aankopen liggen bij Rijksmuseum Twenthe in elkaars verlengde, vertelt Odding. Deze koppeling is mogelijk dankzij de Bijdrage Collectieprogramma's van het Mondriaan Fonds. Het museum wordt daardoor

een podium én bewaarplaats van de tijdgeest. Zo kreeg in 2020 ook Carlijn Kingma ruim baan. Zij is afgestudeerd als architect aan de TU Delft. Onder de titel *Architectuur van het Onzichtbare* exposeerde ze in Rijksmuseum Twenthe haar schetsen en tekeningen van utopische stadslandschappen: extreem gedetailleerde vergezichten. Uit die groep werken verwierf het museum de duizelingwekkende tekening *Het weefsel der mensheid*.

Mensen zo klein als mieren bouwen aan fabrieken, kathedralen en torenflats, die versmelten met biologisch weefsel: van dna-strengen tot spiervezels, van baarmoeder tot brein. In audiotours zoomt Kingma in op details van deze buiten- en binnenwereld, die onze geschiedenis en toekomst verbeeldt. *Het weefsel der mensheid* is geïnspireerd op het boek *De meeste mensen deugen* van journalist Rutger Bregman. 'Juist in deze tijd, nu we ideologisch en ecologisch op een kruispunt staan,' zegt Kingma, 'kunnen inspirerende vergezichten ons helpen met navigeren.'

Continuing the Wase's series, 'The Ship of Fools' (1508) by Hieronymus Bosch, 1508, oil on panel, 11.5 x 16.5 cm, The Wase's collection, 2010. Photo: Wase's collection, 2010. Photo: Wase's collection, 2010.

THE FABRIC OF
HUMANKIND
THE GRAND DESIGNERS
OF OUR CIVILIZATION
A HISTORY OF MANKIND

BIJDRAGE INCIDENTELE AANKOPEN

De Bijdrage Incidentele Aankopen is bestemd voor musea en andere erfgoedinstellingen op alle collectiegebieden die bijzondere objecten of deelcollecties willen verwerven: van hedendaagse en toegepaste kunst tot oude handschriften en natuurhistorische collecties. De bijdrage is bedoeld voor een aankoop die een verrijking vormt voor de Collectie Nederland: alle kunst- en erfgoedobjecten in publiek bezit. Doel is de kwaliteit, de samenhang en de zichtbaarheid van de Collectie Nederland te vergroten.

Nieuwe sleutelwerken voor Collectie Nederland

In 2020 ontving het fonds veertien aanvragen, daarvan werden er elf gehonoreerd. Het aantal aanvragen lag daarmee lager dan in 2019 en 2018. In 2019 werden 29 aanvragen behandeld waarvan er 24 werden gehonoreerd, in 2018 respectievelijk 21 en 15. Dat het aantal aanvragen in 2020 terugliep is mogelijk te verklaren door de coronacrisis.

Opvallend in 2020 is de verdeling tussen aankopen van hedendaagse kunst en erfgoed. In 2017, 2018 en 2019 werden voornamelijk aanvragen ingediend voor het aankopen van erfgoed; van schilderkunst tot bijzondere erfgoedobjecten. In 2020 betreft ongeveer de helft van de aanvragen werken van hedendaagse kunstenaars.

Het Amsterdam Museum ontving een bijdrage voor de aankoop van *Monuments of Regents*, een negenluik van Natasja Kensmil. Met deze aankoop gaf het Amsterdam Museum uitdrukking aan een belangrijk onderdeel van het verzamelbeleid: het toevoegen van hedendaagse perspectieven om daarmee uiting te geven aan een meerstemmig en gelaagd verhaal. Binnen de collectie van het Amsterdam Museum wordt hedendaagse kunst verbon-

den met de historische stadscollectie. Het Stedelijk Museum Amsterdam verwierf samen met het Kunstmuseum Bern het werk *In the World But Don't Know the World* van El Anatsui. El Anatsui (1944, Anyako, Ghana) is een van de bekendste levende Afrikaanse kunstenaars. Zijn werk was onder andere te zien in Tate Modern in Londen, op de Biënnale van Venetië, op documenta 11, in Centre Pompidou Parijs, het Brooklyn Museum en het Metropolitan Museum of Art in New York.

Het Mondriaan Fonds heeft in 2020 een aanvraag voorgelegd aan het ministerie van OCW voor een bijdrage vanuit het Nationaal Aankoopfonds. Dit Aankoopfonds is bedoeld voor aankopen van musea en andere erfgoedinstellingen die van cruciaal belang zijn voor de Collectie Nederland maar die niet alleen vanuit het budget van het fonds gehonoreerd kunnen worden. Deze aanvraag werd gehonoreerd.

In 2020 dienden elf aanvragers een verantwoording in van hun aankoop. De musea gaven aan dat de bijdrage cruciaal was om de aankoop te kunnen doen. Zo stelt een museum: 'De ondersteuning van het Mondriaan Fonds – en het deel afkomstig van het Nationaal Aankoopfonds – was cruciaal om het dekkingsplan te realiseren. Zonder steun van begunstigers als het Mondriaan Fonds zou het voor het museum niet mogelijk zijn om kunstwerken van deze kwaliteit en dit belang voor de Collectie Nederland te verwerven.'

De zichtbaarheid van de Collectie Nederland is vergroot, omdat bijna alle aankopen zijn opgenomen in de (semi)permanente opstelling van de aankopende musea. Daarnaast geldt voor de ondersteunde aankopen een ruimhartig bruikleenbeleid.

Op de website staat een overzicht van alle aankopen die met een bijdrage van het Mondriaan Fonds gedaan zijn. Op deze manier worden de rijkdom en de verscheidenheid zichtbaar van de aankopen met publiek geld.

Aantal aanvragen: 14
 Totaal gevraagd bedrag: € 3.591.709
 Gehonoreerd: 11, waarvan bij één ook met een bijdrage uit het Nationaal Aankoopfonds
 Toegekend bedrag: € 2.868.139

BIJDRAGE COLLECTIE-PROGRAMMA'S

De Bijdrage Collectieprogramma's is bestemd voor kunstmusea die hun collecties beeldende kunst en/of vormgeving van na 1945 willen uitbreiden op basis van hun collectieprogramma en aankoopplan. Het gaat om aankopen die binnen het collectieplan van het museum passen, (semi)permanent aan het publiek worden getoond en die voor Nederland belangrijk zijn. Ook vallen hier opdrachten onder van musea aan kunstenaars, gericht op de verwerving van een of meerdere werken voor de collectie. Doel is het verhogen van de kwaliteit, de samenhang en de zichtbaarheid van de Collectie Nederland. Voorwaarde is dat de helft van het aangekochte werk met een Bijdrage Collectieprogramma's wordt besteed aan werk van kunstenaars uit Nederland; zodat de bijdrage behalve een stimulans voor de Collectie Nederland ook een stimulans is voor kunstenaars uit Nederland. Om in aanmerking te komen moeten musea een eigen aankoopbudget van ten minste € 50.000 per jaar hebben en een soepel bruikleenbeleid hanteren. De aanvraagfondsen vinden om het jaar plaats, in 2020 was geen ronde.

Verlevendigen en verruiming museumcollecties

De bijdragen aan de collectieprogramma's variëren de afgelopen vier jaar van € 25.000 tot € 250.000, voor een periode van twee jaar.

In de periode 2017-2020 vond tweemaal een aanvraagronde voor Collectieprogramma's plaats. In 2017 de ronde Collectieprogramma's 2018-2019, waarbij achttien musea een bijdrage ontvingen voor twee jaar en zes musea een bijdrage kregen voor een periode van één jaar. Deze zes hebben in 2018 een vervolgaanvraag ingediend, waarvan vijf aanvragen werden gehonoreerd. Dat deze musea een aanvullende aanvraag konden indienen had in vijf gevallen te maken met de komst van een nieuwe directeur. De nieuwe directeurs kregen zo de ruimte om het eigen collectie- en aankoopbeleid vorm te geven. In 2019 ontvingen twintig musea een bijdrage voor de periode 2020-2021.

Kunstmusea verzamelen met de Collectie Nederland als uitgangspunt: alle kunst- en erfgoedobjecten in publiek bezit. Musea stemmen hun collectie- en aankoopbeleid op elkaar af en voeren een ruimhartig bruikleenbeleid, waarbij soms wordt samengewerkt op het gebied van aankopen. Bijna alle musea denken na over hun positie in de samenleving en hebben daarbij aandacht voor lokaal draagvlak. Ook realiseren steeds meer musea zich dat het belangrijk is hun internationale positie uit te bouwen. De Westerse canon is niet meer alleen doorslaggevend, ook andere invalshoeken worden gezien en verzameld. Inclusie is een belangrijk thema: collecties vertegenwoordigen meerstemmigheid en worden interessant voor een groter deel van de samenleving.

In 2020 ontving het Mondriaan Fonds de verantwoordingen van de musea over de periode 2018-2019. Alle musea geven aan dat de Bijdrage Collectieprogramma's cruciaal is om aankopen te kunnen doen: 'De bijdrage van het Mondriaan Fonds geeft ons veel meer armslag en slagvaardigheid. Alle vijf de aankopen die wij vanuit de bijdrage hebben kunnen doen zijn cruciale versterkingen voor onze collectie en voor de Collectie Nederland.'

De musea betrekken het publiek op een actieve manier bij hun collecties, waarbij aandacht is voor het bereiken van nieuwe doelgroepen. In de periode 2018-2019 werd melding gemaakt van veelal stijgende

bezoekersaantallen en de waardering van het publiek voor de presentaties. 'We zien dat de combinatie van actuele kunst en nieuwe manieren van publieksbegeleiding en activiteiten zijn vruchten afwerpt in het bereiken van jonge doelgroepen. Ook zijn we de collectie gaan inzetten in cross-over projecten buiten het museum. Zo zijn we in deze jaren zichtbaar geweest op festivals met presentaties waarin een werk uit de collectie centraal stond in een dansvoorstelling, performance of anderszins. Hierdoor kreeg een breder publiek de kans kennis te maken met het museum en de collectie.'

BIJDRAGE COLLECTIEMOBILITEIT

De Bijdrage Collectiemobiliteit is bestemd voor musea en andere erfgoedinstellingen die collectieonderdelen willen selecteren, afstoten of herplaatsen. Met deze bijdrage wil het Mondriaan Fonds de kwaliteit van collecties, de focus op collectieprofielen en de zichtbaarheid van de Collectie Nederland voor het publiek vergroten. Selectie, overdracht en afstoten van collectieonderdelen bevorderen dat instellingen zich meer onderscheiden.

Kritisch verzamelen, helder ontzamelen

In 2020 zijn twee aanvragen bij wijze van pilot in behandeling genomen en toegekend. Het eerste project betreft de sculptuur *Pikkeboom* van Atelier van Lieshout dat wordt verplaatst van Stichting Triversum centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie naar Stichting Kranenburgh. Het werk wordt daar meer zichtbaar en in een betere kunst- en cultuurhistorische context geplaatst. Het tweede project is een omvangrijk kunstwerk van Théodore Strawinsky dat de Rooms-Katholieke St. Bonifatiusparochie wil opnemen in het nieuwe kerkgebouw. Het werk vertegen-

woordigt een grote cultuurhistorische waarde. Het gaat om een kunstwerk dat weer een plek krijgt in de context waarvoor het is bedoeld, namelijk een nieuwe religieuze omgeving. Bij de bouw van de nieuwe ruimte is rekening gehouden met het omvangrijke werk. De toegankelijkheid en zichtbaarheid van het kunstwerk, dat in 25 scènes het leven van Jezus weergeeft, wordt vergroot door het verruimen van de openingstijden en de veranderende rol van de kerk, die zich ook als cultuurdruager gaat manifesteren.

In beide gevallen komt het verplaatsen de toegankelijkheid en de zichtbaarheid van kunstwerken ten goede. De oorspronkelijke ambitie van de regeling is het stimuleren dat bedreigde museumcollecties een plek krijgen in een ander museum waar ze beter tot hun recht komen. De betreffende bijdragen hebben gezorgd dat individuele kunstwerken weer toegankelijk en zichtbaar worden. De pilot heeft tot de volgende inzichten geleid: aanvragen met betrekking tot bedreigde collecties hebben voorrang; het verplaatsen van individuele kunstwerken naar een collectiebeherende instelling zou kunnen, mits het niet gaat om kunstwerken die tussen instellingen worden verplaatst. In dat geval is sprake van kort of langdurende bruiklenen. En dat alleen aanvragen in behandeling moeten worden genomen waarbij het kunstwerk terecht komt in een openbare collectiebeherende instelling, zodat het werk onderdeel gaat uitmaken van de Collectie Nederland.

Musea denken na over hun missie en wat voor collectie daarbij hoort, zodat collecties uit de depots weer zichtbaar worden voor museumbezoekers. Collecties die niet bij de missie passen, komen wellicht in andere instellingen beter tot hun recht. Het onderzoeken en mogelijk afstoten van collecties is een arbeidsintensief traject. Een Bijdrage Collectiemobiliteit kan dan een financiële uitkomst bieden.

In de periode 2017-2020 zijn in totaal zeven aanvragen ingediend en toegekend. De Bijdrage Collectiemobiliteit is toegekend aan een diversiteit aan projecten. Naast het verplaatsen van collecties, ook

herwaardering van (deel)collecties en het verwerven, demonteren en herplaatsen van een productiehal op het museumterrein. Tot slot werd bijgedragen aan het symposium *Kritischer verzamelen, helderder ontzamelen* in het Nationaal Militair Museum, waar verkregen kennis werd gedeeld met het veld en collectiemobiliteit onder de aandacht werd gebracht van musea.

klimaatomstandigheden ten behoeve van de wandkleden in de Regentenzaal van het Bartholomeus Gasthuis.

Aantal aanvragen: 3
Totaal gevraagd bedrag: € 605.367
Gehonoreerd: 0
Toegekend bedrag: € 0

Aantal aanvragen: 2
Totaal gevraagd bedrag: € 81.228
Gehonoreerd: 2
Toegekend bedrag: € 21.988

BIJDRAGE BESCHERMD CULTUURGOED

Eigenaren en beheerders van objecten en verzamelingen die geregistreerd zijn in het Register zoals bedoeld in de Erfgoedwet (voorheen wbc-lijst) kunnen een Bijdrage Beschermd Cultuurgood aanvragen. De bijdrage stimuleert goede zorg voor objecten die een belangrijk onderdeel zijn van het Nederlands cultureel erfgoed en bevordert voor zover mogelijk ook de publiekstoegankelijkheid ervan.

Goede zorg voor objecten

Er zijn in 2020 geen aanvragen gehonoreerd. In de periode 2017-2020 zijn in totaal vier restauratieprojecten ondersteund met een Bijdrage Beschermd Cultuurgood. Dit was voor conservering en restauratie van drie Zuid-Amerikaanse hoofdtoeien (Zeeuws Museum Gasthuis), restauratie van een stoel (Russisch Orthodoxe Kerk van de Heilige Maria Magdalena), restauratie van de beelden in de St. Petrus' Banden Kerk (Stichting Altaar- en Kunstverwerving St. Petrus' Banden Kerk) en tot slot de restauratie van het schilderij *Droom van Jacob* (R.K. Parochie Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming). Tevens is bijgedragen aan een project ter verbetering van de

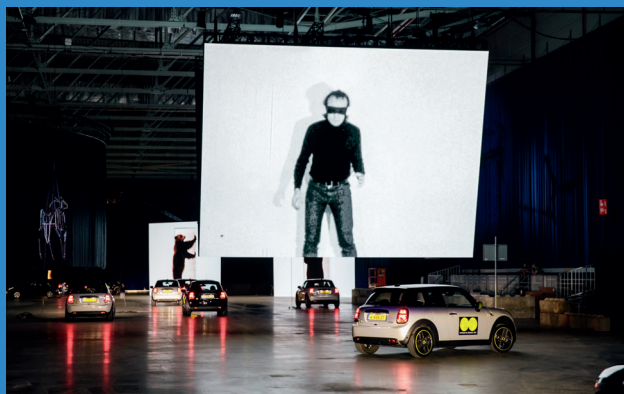
OPDRACHTEN

Publiek en privaat opdrachtgeverschap is van belang voor de productie en zichtbaarheid van kunst, en voor het verruimen van het publieke draagvlak voor kunst. Of het nou gaat om een afzonderlijk kunstwerk of een intensievere samenwerking met een kunstenaar.

Resultaten

56 Bijdrage Opdrachtgeverschap

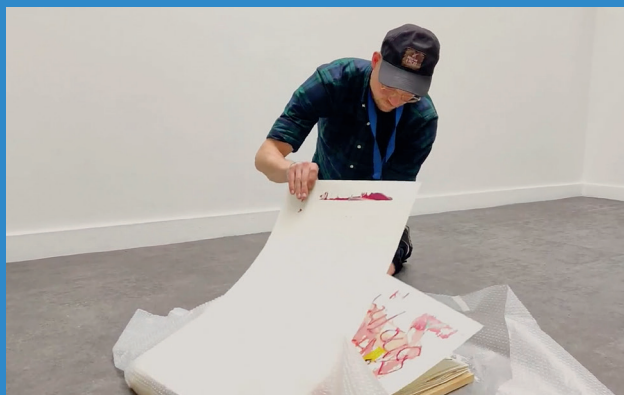
Ervaringen

Sjarel Ex

Bijdrage Opdrachtgeverschap

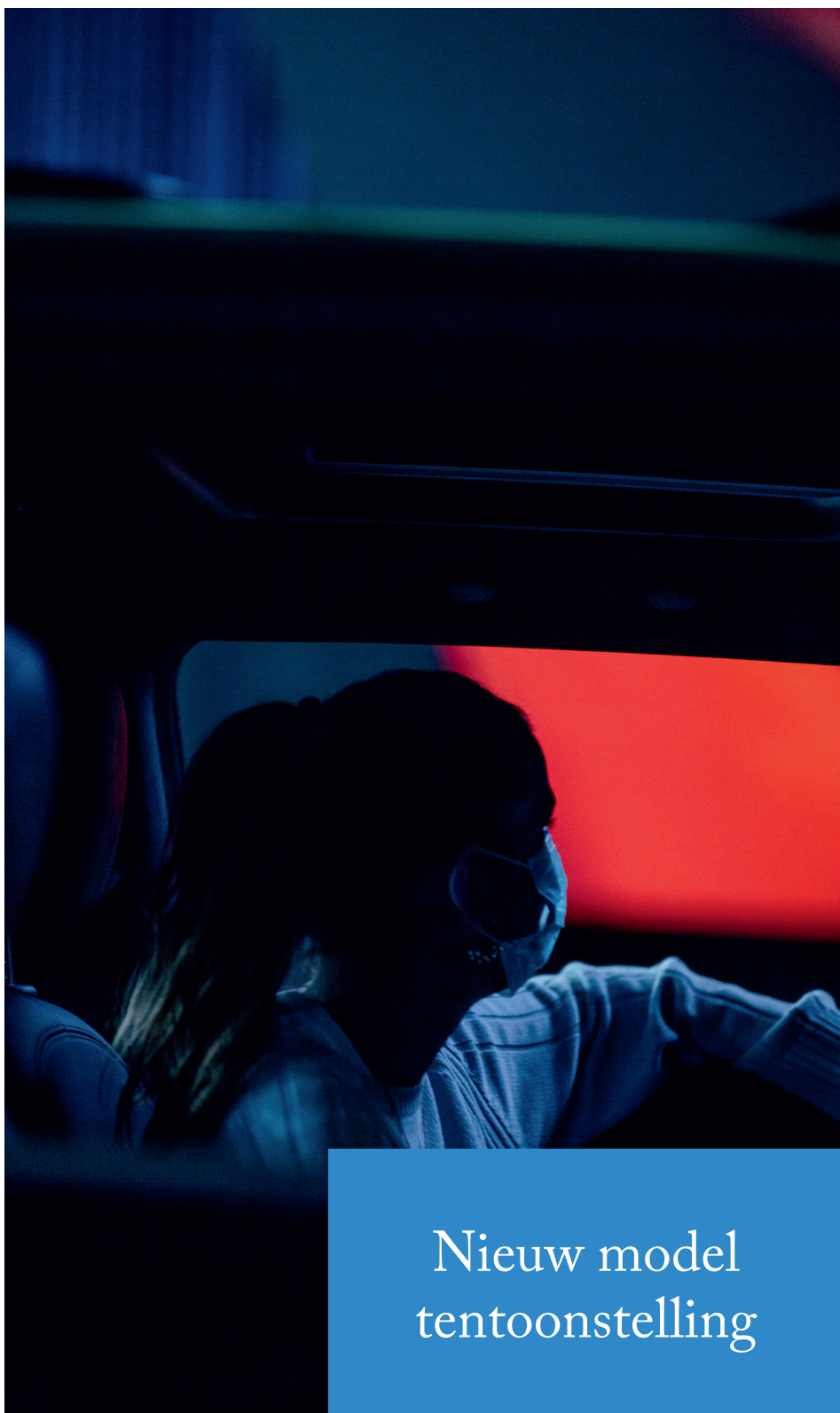
52

**Wayne Horse
en curator Petra
Boonstra**

Bijdrage Opdrachtgeverschap

54

Nieuw model tentoonstelling

Boijmans Ahoy drive-thru museum. Foto: Amie Galbraith

Het drive-thru museum reist door naar China

Sjarel Ex over kunst in de koplampen

‘De energie van de kunst moest de stad in!’ Sjarel Ex, directeur van Museum Boijmans Van Beuningen, vertelt over het *museum by carlight* in de evenementenhal van Rotterdam, waar bezoekers middenin de eerste lockdown per auto langs top-kunst konden zoeven. ‘Boijmans Ahoy was een avontuur, een pilot project dat gelukkig door het Mondriaan Fonds en andere fondsen via een spoedprocedure mogelijk is gemaakt. Die investering loont. Publiek en kunstkritiek zijn enthousiast én we hebben er een stoer presentatiemodel bij. Daar passen we de nieuwbouw op aan: in het toekomstige Boijmans komt een zaal waar alles kan en mag. Nog meer nieuws: we gaan naar Beijing, Shanghai en Shenzhen en reizen dus met een driedubbel drive-thru museum door naar China.’

Een kick dankzij de lockdown? ‘Kunst en cultuur raakten gekoooid en wij zochten ontsnapping. Daarbij stonden wij al in de hoogste versnelling, omdat Boijmans wegens de verbouwing gesloten was, terwijl we tóch onze collectie wilden blijven delen. Op scholen, bij musea, in de Kunsthall: we waaierden uit als *Boijmans bij de Buren*.

Een drive-thru was een sluimerende wens, naar een idee van ontwerper Ted van Noten. Bij Ahoy mochten we op proef komen rondcrossen: licht uit, koplampen aan. Sensationeel! Die immense vloer en metershoge hal zaten vol theatrale kansen.’

Het werd een succesnummer, met verlengde openingstijden om zoveel mogelijk publiek veilig per elektrische auto te laten slalommen tussen sculpturen, videoprojecties en schilderijen. Boijmans bracht ‘een staande en hangende tentoonstelling’ in het duister, met lichtkanonnen op de opgetakelde kunst. ‘We gebruikten theater- en showtechnieken en projecteerden films op megaformaat. De staande beren van Marijke van Warmerdam doemden haarscherp op als wachters. Dankzij de Bijdrage Opdrachtgeverschap konden we samen met de kunstenaar deze technische actualiseringsslag maken. Het was een oefening in schaalvergroting, om kunst met elan onder de mensen te brengen.’ Een stunt én meer dan dat: ‘Doordat iedereen als in een cocon rondreed, was de concentratie intens: mensen raakten betoverd door de kunst.’

Het publiek prikkelen

Uit de kunstbubbel breken

Kunstenaar Wayne Horse en curator Petra Boonstra
over de multimediatentoonstelling

Tekeningen, graffiti, muziekvideo's en skateboardfilms: voor Willehad Eilers alias Wayne Horse is kunst overal, binnen en buiten. 'Ik ben nooit bewust begonnen met kunst maken, ik ben gewoon nooit gestopt mezelf zo uit te drukken.' Eilers zette als tiener zijn tags op muren, struinde door musea in Bremen, zijn thuisstad, ging naar Londen omdat hij de tentoonstelling *Sensation* wilde zien en deed daarna de Rietveld Academie en Rijksakademie in Amsterdam. Hij mixt straat- en museumtaal; beeld en geluid. 'Ik verwacht dat mijn werk me opwindt, dat het open en vrij blijft, ook voor anderen. Daarom pak ik zware onderwerpen op een lichte manier aan; om uit de kunstbubbel te breken en de realiteit te raken.'

Die ambitie deelt hij met curator Petra Boonstra van Concordia, podium voor film, theater en beeldende kunst in Enschede. 'Hoe kan ik het gat dichten tussen kunst en publiek? Er is soms zo'n grote afstand. Willehad en ik hechten weinig aan grenzen tussen hoge en lage cultuur; we prikkelen het publiek met een goeie dosis humor en relativiseringsvermogen.' Boonstra vroeg Wayne Horse de ruimte in te richten met nieuw werk, deels

ter plekke gemaakt, zodat het publiek al bij de opbouw kon meekijken. De expositieruimte is via glazen muren als etalage verbonden met de stad. 's Avonds en 's nachts zijn de shows verlicht; één met het uitgaansleven. *May all your dreams come true* heet de multimediatentoonstelling van Wayne Horse, vol wervelende schilderijen, videowerk, sculpturen van houten latten en vlaggen.

'Wanneer je als kunstinstantie de dynamiek met het publiek wilt versterken heb je experimentele denkers nodig. Kunst in de wereld zetten werkt het best wanneer je samen optrekt. Daarom geven we het liefst zo'n opdracht. Maar dat kan alleen als het lukt ons kleine budget uit te breiden, zoals met de Bijdrage Opdrachtgeverschap van het Mondriaan Fonds. Hier betekent dat een directe koppeling van kunstenaar, kunst en publiek,' zegt Boonstra. En Wayne Horse ziet het als dé kans zijn werk in onderling verband te activeren: 'Niets staat los van elkaar uit te stralen dat het prima past boven de bank, zoals op een verkoopshow; alles gaat op in een totaalinstallatie: een uitnodiging aan het publiek om erin te duiken. De werken geven elkaar en de kijker de beste context.'

BIJDRAGE OPDRACHT-GEVERSCHAP

De Bijdrage Opdrachtgeverschap is bestemd voor publieke en private opdrachtgevers die aan beeldend kunstenaars een opdracht willen geven voor het maken van een nieuw, publiek toegankelijk kunstwerk. Met deze bijdrage stimuleert het Mondriaan Fonds initiatieven die in samenwerking tot stand komen en waarbij het maken van relevante beeldende kunst nadrukkelijk wordt verbonden aan het tonen ervan. Publiek en privaat opdrachtgeverschap is van belang voor de productie van kunst; het versterken van het draagvlak voor kunst en het vergroten van de zichtbaarheid van het beeldende kunstaanbod. Het kan gaan om incidentele opdrachten of juist een intensievere samenwerking met een kunstenaar. Het fonds betaalt maximaal de helft van het bedrag, de opdrachtgever zorgt zelf voor de rest van de financiering.

Nieuw publiek bereiken door kunstopdrachten

In 2020 ontving het Mondriaan Fonds 88 aanvragen. Er werd aan 67 kunstopdrachten bijgedragen voor een bedrag van ruim € 1.8 miljoen. Een groot deel van de gehonoreerde aanvragen komt uit het circuit van musea, kunstpodia en culturele festivals, waaronder aanvragers zoals het Centraal Museum, Museum Boijmans Van Beuningen, Stedelijk Museum Amsterdam, M.A.M.A., Concordia Film | Theater | Expositie, Dansgroep Ruth Meyer en kunstenaar Robbie Schweiger. In 2020 bleef ook het aantal gehonoreerde opdrachten van buiten het kunstenveld, zoals van gemeenten, bibliotheken, scholen en andere publieke instellingen, stijgen. Zo realiseerde Stadsdeel Amsterdam West in het kader van *Muren van West* vier hoogwaardige muurschilderingen door kunstenaars Iriée Zablé, Floor van het Nederend, Saïd Kinou en Sidney Waerts. Het stadsdeel initieerde hiervoor een participatietraject met

bewoners, een curator en een storyteller. Elspeth Diederix maakte nieuw werk voor de Kunststichting AMC in Amsterdam en Stichting Oosterkerk gaf Joost Swarte de opdracht om een nieuw, monumentaal glas-in-loodraam voor het kerkgebouw in Hoorn te realiseren.

Binnen de Bijdrage Opdrachtgeverschap bestaat voor opdrachtgevers die niet tot het museale bestel of het circuit van kunstpodia behoren de mogelijkheid om een ontwikkelbijdrage aan te vragen. Zo ontving de Haagse Hogeschool een bijdrage voor de ontwikkeling van een Open Call voor het indienen van plannen, gericht aan in Nederland werkzame kunstenaars voor een kunstopdracht. De uitgangspunten en inhoudelijke criteria voor de opdracht worden op democratische wijze geformuleerd door studenten, docenten en staf van de Hogeschool, in de vorm van een adviesraad. Nieuw in 2020 is de uitbreiding van de ontwikkelbijdrage voor kunstinstellingen. Zij kunnen voor de ontwikkelfase van zeer omvangrijke en/of kostbare opdrachten een aanvraag indienen. Een voorbeeld hiervan is de aanvraag van Stichting NDSM om de haalbaarheid van het project *Nummer 19 - the tower of Babel* van Guido van der Werve te onderzoeken. Dit zal door TAAK worden uitgevoerd.

In 2020 werd in opdracht van het Mondriaan Fonds door onderzoeksbureau Panteia een onderzoek uitgevoerd naar de Bijdrage Opdrachtgeverschap in de periode 2016-2019. Het doel van het onderzoek is om aanknopingspunten te genereren die de regeling kunnen verbeteren wat betreft toegankelijkheid en reikwijdte. [> pagina 157](#)

Van de opdrachtgevers die in 2020 een verantwoording indienden, noemt het merendeel de bijdrage cruciaal. Vaak vermelden ze dat het de enige mogelijkheid was om de betrokken kunstenaar(s) een redelijk honorarium te bieden. Daarnaast noemen aanvragers de bijdrage van het fonds essentieel om andere financiers te betrekken bij de opdracht en dat deze daarmee de gewenste kwaliteit krijgt. Bijvoorbeeld door het aanstellen van een curator of projectcoördinator die de

kwaliteit van het project kon borgen. Dit geldt zeker voor opdrachtgevers buiten het kunstcircuit. Zo meldt een kunstenaar: 'De bijdrage van het Mondriaan Fonds was voor de opdrachtgever een erkenning en bevestiging van de kwaliteit van het project. De bijdrage fungeerde in die zin als een kwaliteitskeurmerk.' Daarnaast melden de aanvragers dat in de meeste gevallen het beoogde publiek is bereikt. Veel gerealiseerde werken in de publieke ruimte trokken bijzondere aandacht en er werd een nieuw publiek bereikt.

Op de website staat een overzicht van alle opdrachten die de afgelopen zeven jaar tot stand zijn gekomen uit samenwerkingen tussen kunstenaars en alle denkbare opdrachtgevers. Inmiddels gaat het om bijna 370 publiek toegankelijke kunstprojecten verspreid over Nederland. Het kan gaan om een installatie, een beeld, videowerk of andere vormen van kunstwerken; met een permanent of tijdelijk karakter.

Aantal aanvragen: 88
Totaal gevraagd bedrag: € 2.388.197
Gehonoreerd: 67
Toegekend bedrag: € 1.764.753

PRESENTEREN EN PROGRAMMEREN

Inspirerende presentaties maken de betekenis zichtbaar van beeldende kunst en cultureel erfgoed en doen de vonk overslaan bij een zo divers mogelijk publiek. Het kan gaan om bijzondere (tentoonstellings-) projecten, festivals, programma's en ook om publicaties die zich weten te verbinden aan een (passend) publiek.

Resultaten

- 68 Projectinvestering Instellingen
- 69 Meerjarenprogramma's Musea en overige Erfgoedinstellingen
- 70 Bijdrage Programma's Kunstpodia
- 71 Bijdrage Tijdschriften
- 71 Experimenteerreglement Kunstenaarshonoraria
- 72 Bijdrage Publicaties
- 74 Bijdrage Mobiel Erfgoed
- 75 Bijdrage Restauratie Mobiel Erfgoed
- 76 Bijdrage Jaarlijkse Herdenking Slavernijverleden
- 77 Hollandse Meesters in de 21e eeuw

Ervaringen

Folkert de Jong

Projectinvestering Instellingen

60

Wim Hupperetz

Projectinvestering Instellingen

62

Agnes Winter

Bijdrage Kunstpodia

66

Folkert de Jong, 2020. Foto: Bianca Runge

Positieve energie in
onzekere tijden

Luchtschepen onderweg naar een nieuwe toekomst

Folkert de Jong over zijn installatie *Ex Voto*
in de Grote Kerk Veere

Het is een kolos, de Grote Kerk in Veere. Toen Folkert de Jong er voor het eerst kwam vroeg hij zich af: 'Hoe houd je hier stand als kunstenaar, zonder dat je bombastisch wordt?' Hij koos voor verfijning, 'een andere toonhoogte', en maakte 25 zeilschepen van gekleurd kaarsvet, die hij ophing in de kerk. 'Als luchtschepen', zegt hij, 'onderweg naar het hiernamaals of een gloednieuwe toekomst. Die diepzinnigheid wil ik wel aanspreken in deze kerkelijke omgeving; het materiële verbinden aan iets groters: de vergankelijkheid of een vergezicht.'

Folkert de Jong is de eerste kunstenaar die hier als 'Kerkmeester' optreedt. Het Mondriaan Fonds gaf een projectbijdrage voor de koppeling van actuele kunst en cultureel erfgoed, waarmee de Grote Kerk zich tot cultuurpodium ontwikkelt, in samenwerking met het Centrum Beeldende Kunst Zeeland.

De kerk, vertelt projectleider Bianca Runge, is al 200 jaar geen kerk meer. 'Wel een imposant gebouw vol geschiedenis en geheimen. Napoleon gebruikte het als

hospitaal voor zijn soldaten; later was er armenopvang en simpelweg opslag van spullen. Die historie komt in beeld op de *Experience*; een multimediale tentoonstelling. Maar de kerk is ook een actueel cultuurpodium. De tentoonstelling van Folkert is extra waardevol nu alles door corona zo onzeker is. Met zijn titel *Ex Voto* verwijst hij naar offerbeeldjes voor een behouden vaart, gezondheid, liefde en betere tijden.'

De Jong: 'Je staat in een ruimte met religieuze sfeer, terwijl de buitenwereld door de crisis wordt getekend. Die dreiging is pittig, ik ben er zelf erg door naar beneden getrokken, toen ik klachten kreeg. Ik wil de kans grijpen daar een positieve energie tegenover te zetten én kunst te delen met iedereen. Hier komen behalve vaste kunstkijkers ook voorbijgangers, toeristen en dagjesmensen, wat betekent dat de bijdrage van het publieke Mondriaan Fonds ook echt een breder publiek bereikt. Op het dek van mijn scheepsmodellen staan offerkaarsen, als masten, maar ook herinnerend aan de levensvlam.'

Bes, Kleine God in het oude Egypte, Allard Pierson

Verhalen brengen
voorwerpen
tot leven

De comeback van Bes

Wim Hupperetz over een kleine god uit het oude Egypte

‘Je kunt iedereen zo’n beschermgod’, zegt Wim Hupperetz, directeur van museum Allard Pierson. Hij heeft het over Bes: een kleine god uit het oude Egypte, die zijn tong uitsteekt tegen het kwaad. Bes houdt pech, ziekte en verdriet op afstand. Vaak is hij afgebeeld alsof hij danst, op korte, kromme benen. Behalve voor kracht staat Bes voor vrolijkheid. Hij draagt een tooi van veren; soms leeuwenmanen. ‘Bes was een allemansvriend,’ zegt Hupperetz. ‘Hij dook overal op, heel anders dan de grote Egyptische goden die in tempels werden vereerd. Doordat hij niet zulke monumenten naliet is hij vergeten geraakt, maar Bes kwam dichtbij: hij stond op meubels, flesjes en vazen. Mensen droegen amuletten met zijn afbeelding; hangertjes aan een halsketting. Hij beschermde tegen gevaar en tegelijk was hij de held van feestvierders. Danseressen tatoeëerden hem op hun been. En het eiland Ibiza is naar hem genoemd.’

Over deze Egyptische god van geluk en vruchtbaarheid, die tussen 2.500 vóór en 300 jaar na de jaartelling zijn glansrol speelde, maakte het Allard Pierson een levendige tentoonstelling samen met musea in Kopenhagen en Hannover. Door de lockdown stond de internationale tour deze zomer on hold in Amsterdam.

Maar het was, onder Bes’ bescherming, toch een succes. Hij bracht nieuw publiek. ‘Zoals gezinnen, waar wij ons ook graag op richten’, zegt Hupperetz. ‘Een favoriet op de expositie was een kraambed met Bes gebeeldhouwd op alle vier de poten. Hij zorgde voor veilige bevallingen. Later stuurden bezoekers ons een geboortekaartje met de naam Bes.’

Het Allard Pierson is vernieuwd en uitgebreid, om archeologie zo aantrekkelijk mogelijk te presenteren en het vakgebied te verbreden. ‘Verhalen brengen voorwerpen tot leven,’ zegt Hupperetz. ‘Bij de publieke uitwerking zijn extra middelen zoals de projectbijdrage van het Mondriaan Fonds meer dan welkom. Voor Bes konden we nu samenwerken met ontwerpster en VJ Mirjam Debets. Zij gaf de tentoonstelling vorm en maakte educatieve animaties: een introductiefilm en een optreden tijdens de Museumnacht.’ Bes reist inmiddels verder door het buitenland, maar Hupperetz bewaart een beschermbeeldje op zijn bureau, een replica van Bes. En hij verwijst naar de comeback van Bes via het computerspel in zijn museum: iedereen kon zijn eigen Bes maken en via socials de wereld insturen. ‘Bes is doorgereisd, en hopelijk toch nog dichtbij.’

Horacy Muszynski, fragment van de tentoonstelling SRV#6 bij Kunstinstituut VHDG, Leeuwarden, 2020. Foto: David Vroom

Activeren van
kunst én kijker

We duiken op in stad en regio, met kunst op een rotonde en in het Friese landschap

Agnes Winter over Kunstinstituut VHDG en de Bijdrage Kunstpodia

‘Wij brengen kunst bij het publiek. We gaan ermee naar buiten, programmeren op een rotonde in Leeuwarden en rijden met een SRV-wagen als mobiel atelier. Dat is een vertrouwd, voor sommige mensen nostalgisch beeld van de rijdende supermarkt. Elk jaar gaat een andere kunstenaar ermee op onderzoek uit, verzamelt verhalen en beelden voor nieuw werk, gelinkt aan de samenleving. Het kan een experimentele horrorfilm over Friesland zijn, gebaseerd op lokale mythen en sagen, zoals bij de Poolse kunstenaar Horacy Muszynski, maar ook een SRV-kaasmakerij. Daar werkt Margriet Craens nu aan. Zij onderzoekt hoe de zuivelindustrie het Friese landschap beïnvloedt.’

Agnes Winter, directeur van Kunstinstituut VHDG in Leeuwarden, hecht aan het activeren van kunst én kijker. ‘We werken samen met kunstenaars, maar ook met een publiek dat anders niet gauw met kunst in contact komt. Daarom duiken we overal op, in de stad en regio.

In Leeuwarden zijn wij het enige initiatief dat hedendaagse kunst produceert en presenteert. Sinds 2017 hebben we een vaste locatie in de Haniahof, in het hartje van de stad. Daar maken we tentoonstellingen, maar tegelijk blijft die plek een vertrekpunt. Twintig jaar geleden is VHDG begonnen als nomadisch initiatief. Dat zwervende karakter zit diep in ons dna.’

Met een bijdrage Kunstpodium Basis van het Mondriaan Fonds werkt VHDG aan het uitbouwen van een dynamische toekomst. ‘De toekenning is een kroon op ons werk. Maar ook: dé kans om een duurzame organisatie te maken,’ zegt Winter. ‘Een klein clubje heeft enorm veel vrijwillige uren verzet om hier te komen. Op termijn is dat onhoudbaar. Nu kunnen we met een vast team verder en kunstenaars helemaal volgens de richtlijn honoreren. Dat staat bij ons sowieso voorop: niemand wordt betaald voordat de kunstenaar wordt betaald.’

PROJECTINVESTERING INSTELLINGEN

De Projectinvestering Instellingen maakt uitzonderlijke projecten van beeldende kunst- en erfgoedinstellingen mogelijk. Projecten die de gangbare (tentoonstellings-) praktijk overstijgen en de relatie met de burger versterken. Projecten van nationaal belang of met een belangrijke regionale uitstraling. Doel is bijzondere kunst- en erfgoedprojecten stimuleren en die op inspirerende wijze zichtbaar maken.

Inspirerende vormen van verbinding met publiek

In 2020 werden 146 aanvragen ingediend waarvan 99 werden toegekend. Het aantal aanvragen binnen deze regeling lag daarmee in 2020 iets lager dan gemiddeld (166) over de afgelopen vier jaar. Een verklaring hiervoor is dat er bij instellingen onzekerheid is over het organiseren van nieuwe projecten als gevolg van de coronacrisis. Bij de toekenning ging het om 43 projecten op het gebied van beeldende kunst, 41 erfgoedprojecten, 13 projecten die beeldende kunst met erfgoed combineerden en 2 erfgoedmanifestaties. Sommige projecten werden door de coronacrisis afgelast of verplaatst naar een later tijdstip.

Fondation Constant kreeg een bijdrage voor een multidisciplinair programma ontwikkeld in samenwerking met Nederlandse musea, kunstpodia, individuele makers, gezelschappen en opleidingen. De betrokken instellingen programmeren een presentatie of andere activiteit waarbij het werk van Constant in dialoog wordt gebracht met het werk of de ideeën van een hedendaagse kunstenaar. Bij het project wordt een duurzame digitale omgeving ontwikkeld. Het Joods Historisch Museum (JHM) ontving een bijdrage voor een tentoonstelling over het beroemde gedicht *Todesfuge* van Paul Celan, waarin een origineel typescript

centraal staat. Naast het leven van Celan en de betekenis van *Todesfuge* toont de tentoonstelling de grote invloed die het gedicht heeft gehad op andere schrijvers, kunstenaars en componisten.

In de afgelopen vier jaar was het aantal aanvragen en toekenningen binnen deze regeling vrij constant. Ook de verhouding tussen beeldende kunst en erfgoed projecten liet geen grote schommelingen zien en regelmatig werden er projecten ontwikkeld die hedendaagse beeldende kunst en erfgoed combineerden. Met grote regelmaat kwam het helaas voor dat de toekenningen lager zijn dan het aangevraagde bedrag, omdat het budget binnen deze regeling meestal wordt overvraagd.

In de periode 2018-2021 is speciale aandacht voor grootschalige publieksactiviteiten voor archeologie, zodat de toegankelijkheid van archeologie voor het bredere publiek en het publieksbereik wordt vergroot. Het fonds droeg in 2020 bijvoorbeeld bij aan de inrichting van een minimuseum door de Stichting Etersheimerbraak over het archeologisch onderzoek naar het Verdrongen Dorp Etersheim (gemeente Edam-Volendam). In het minimuseum worden archeologische vondsten geëxposeerd in de context van het eeuwenlange gevecht tegen de Waterwolf.

In 2020 dienden 59 instellingen een verantwoording in van een eerder toegekende bijdrage. Alle aanvragers gaven aan dat de bijdrage cruciaal was voor de ontwikkeling van het project, juist in 2020 waarbij door de coronamaatregelen minder publiek kon worden ontvangen. Een aanvrager schrijft: 'Mede door de covid-beperkingen – limiet op bezoekers – waren de mogelijkheden voor eigen inkomsten door kaartverkoop beperkt. Dit soort ambitieuze, internationale projecten hebben een basis nodig om het investeringsrisico te nemen.' Alle aanvragers streven naar inspirerende vormen van verbinding met het publiek. Door de coronamaatregelen was het soms moeilijk om bijzondere activiteiten als onderdeel van het project door te laten gaan. Veel aanvragers vermelden met hun project nieuwe doelgroepen te hebben bereikt. Een aan-

vrager laat weten: 'Buurtbewoners kwamen uit nieuwsgierigheid naar binnen, bleven hangen en raakten betrokken en werden er verbanden gezocht met reeds bestaande kunstenaarscollectieven in de wijken.'

Aantal aanvragen: 146
Totaal gevraagd bedrag: € 7.039.473
Gehonoreerd: 99, waarvan 2
 op het gebied van archeologie
Toegekend bedrag: € 4.719.111

MEERJAREN- PROGRAMMA'S MUSEA EN OVERIGE ERFGOED- INSTELLINGEN

Erfgoedinstellingen kunnen aanvragen voor nieuwe, experimentele programma's over relevante ontwikkelingen op het gebied van hedendaagse beeldende kunst en erfgoed. Doel is instellingen te stimuleren verder te professionaliseren en te profileren om een unieke positie in het erfgoedveld te verwerven. Hierdoor kan beeldende kunst en erfgoed op een inspirerende manier aan het publiek worden getoond en de relatie met de burger wordt versterkt. Omdat het maken van dergelijke plannen veel inventiviteit en kosten vergt, draagt het fonds ook bij aan haalbaarheidsonderzoeken.

Katalysator voor onderzoek, samenwerking en presentatie

In 2020 vroegen 31 erfgoedinstellingen voor in totaal € 4,2 miljoen aan. Dat is meer dan in 2019 (26) maar minder dan in 2018 (38). Er werden 27 aanvragen gehonoreerd uit diverse erfgoedsectoren. DIG IT UP ontving een bijdrage om een methodiek waarmee beeldmateriaal uit Rotterdamse communi-

ties digitaal wordt geordend en ontsloten verder te ontwikkelen. In de komende drie jaar wordt deze kennis overgedragen aan de Rotterdamse gemeenschap. Stichting Eusebius Arnhem deed een aanvraag voor de ontsluiting van de grafkelders in de Eusebiuskerk. De geheimen en verhalen van de vroegste geschiedenis van Arnhem en de kerk worden op een laagdrempelige manier gepresenteerd voor een breed publiek. De stichting wil hiermee een koppeling maken tussen de verhalen en het historische gebouw waardoor de relatie tussen religieus erfgoed en de burger versterkt wordt. LIMA ontving een bijdrage voor een haalbaarheidsonderzoek waarmee de vorm, de inhoud en het concept voor een grote publiekstentoonstelling over het canon van digitale kunst verder wordt uitgediept. De nadruk zal liggen op het vinden van de juiste vorm waarin de bemiddeling naar een breed publiek centraal staat. Ook de uitdagingen die bij canonvorming en selectieprocedures ontstaan worden daarbij kritisch onder de loep genomen.

Het Mondriaan Fonds had ook in 2020 de beschikking over extra budget voor presentatie en restauratie van archeologisch erfgoed. De middelen werden beschikbaar gesteld door het ministerie van OCW voor de periode 2018-2021. Er werden vier aanvragen gehonoreerd; verschillend van inhoud en omvang. Het aantal aanvragen was daarmee bijna gelijk aan 2019. Het Rijksmuseum van Oudheden realiseerde een archeologische overzichtstentoonstelling over de 10e en 11e eeuw in Nederland. Het programma vormde een belangrijke toevoeging op zowel de Europese als de Nederlandse geschiedenis waarbinnen nog weinig aandacht was voor deze tijdsperiode.

In 2020 werden zes verantwoordingen ingediend. Alle aanvragers stellen dat de bijdrage van het Mondriaan Fonds cruciaal was voor het realiseren van programmeringen waarin vorm en inhoud wordt gegeven aan relevante ontwikkelingen op het gebied van erfgoed en beeldende kunst. Zo stelt een aanvrager: 'De realisatie van het programma vindt plaats aan het eind van een periode dat het museum compleet op de schop genomen is. Het pand werd van

boven tot onder verbouwd en alle presentaties werden herzien en ook het team werd grondig aangepakt. Het plan en het succes van het programma waren een belangrijke katalysator in het enorme veranderingsproces.' Als gevolg van de coronacrisis en de lockdown is het lastig in te schatten of zij een nieuw publiek hebben kunnen bereiken.

Aantal aanvragen: 31
Totaal gevraagd bedrag: € 4.188.626
Gehonoreerd: 27, waarvan 3
op het gebied van archeologie
Toegekend bedrag: € 2.896.217

BIJDRAGE PROGRAMMA'S KUNSTODIA

De vroegere Werkbijdrage Kunstinitiatieven en de Meerjarenprogramma's Presentatie-instellingen zijn met ingang van 2020 opgegaan in de Bijdrage Programma's Kunstodia. De nieuwe regeling biedt maatwerk voor alle soorten kunstodia. De bijdrage maakt activiteiten gericht op presentatie, experiment, opinie en debat mogelijk. Doel is kunstodia stimuleren publiekstoegankelijke programma's te maken die bijdragen aan een veelzijdig aanbod van hedendaagse beeldende kunst in Nederland. De bijdrage Programma's Kunstodia kent vier categorieën:

- Kunstpodium Start, voor kleine hedendaagse beeldende kunstinitiatieven en collectieven met een al dan niet regelmatig programma van experimentele presentaties en activiteiten. Bijdrage: € 25.000 voor één kalenderjaar.
- Kunstpodium Basis, voor kleine professionele hedendaagse beeldende kunstorganisaties die minimaal twee jaar een jaarprogramma hebben van presentaties en activiteiten. Bijdrage: € 110.000 per jaar voor twee kalenderjaren.
- Kunstpodium Pro, voor professionele hedendaagse beeldende kunstorganisa-

ties van lokaal tot (inter)nationaal niveau die minimaal twee jaar een regelmatig jaarprogramma hebben van presentaties, aangevuld met een activiteitenprogramma. Bijdrage: € 175.000 per jaar voor drie kalenderjaren.

- Kunstpodium Breed, voor volwaardig professionele beeldende kunstorganisaties van lokaal tot internationaal niveau die minimaal drie jaar een regelmatig jaarprogramma hebben van presentaties, aangevuld met een activiteitenprogramma. Bijdrage € 275.000 per jaar voor vier kalenderjaren.

Veelzijdig aanbod actuele kunst

In 2020 vroegen 116 kunstodia voor in totaal € 17 miljoen aan. De programma's die op de meest aansprekende manier vorm en inhoud geven aan relevante ontwikkelingen op het gebied van hedendaagse beeldende kunst in Nederland en Caribisch Nederland werden gehonoreerd. Het fonds heeft de aanvragen afgewogen op basis van de kwaliteit van de plannen in de gehele Nederlandse context, inclusief de zes instellingen in de culturele basisinfrastructuur en de tien doorlopende toekenningen van het fonds uit 2018 en 2019.

Ruim € 6,9 miljoen werd in 2020 toegekend aan de programma's van 38 kunstodia; 20 Start, 12 Basis, 5 Pro en 1 Breed. Het karakter van de kunstodia waarvoor is aangevraagd was zeer divers: verschillende aanvragers bieden een werkplaats aan kunstenaars, maar er zijn ook instellingen die als productiehuis voor publicaties of kunstenaarsfilms fungeren. Daarnaast is er zowel ruimte voor het gevorderd kunstenaarschap, als voor beginnend talent. Kunstodia spelen in op de digitale realiteit én op de actuele omstandigheden, waardoor activiteiten ook vaak online worden aangeboden. Eén toegekend initiatief richt zich zelfs helemaal op het digitale domein als platform voor kunstpresentatie. Gezien het beperkte budget heeft de commissie de positief beoordeelde aanvragen geprioriteerd op basis van de gestelde criteria. Resultaat is dat het Mondriaan Fonds

twintig kunstpodia in de categorie Start een bijdrage heeft kunnen toekennen.

In 2020 deden zestien kunstpodia verslag van hun programma van de voorbije jaren waarvoor zij vanuit de voormalige Meerjarenprogramma's Presentatie-instellingen werden ondersteund. De bijdrage van het Mondriaan Fonds blijkt cruciaal voor de omvang, kwaliteit en diepgang van de programmering. 'De bijdrage geeft blijk van waardering! Dat is vruchtbare grond voor verdieping en het versterken van de synergie tussen erfgoed en kunst. Kan het erfgoedveld uitgedaagd worden door de beeldende kunst, en kan andersom de verbeelding inspelen op de geschiedenis? We willen collega-instellingen en kunstenaars ruimte bieden voor experiment op dit gebied', aldus een aanvrager. De bijdrage maakt het mogelijk nieuwe producties te realiseren, internationale netwerken te onderhouden en opdrachten te geven.

Aantal aanvragen: 116
Totaal gevraagd bedrag: € 16.950.000
Gehonoreerd: 38
Toegekend bedrag: € 6.865.000

BIJDRAGE TIJDSCHRIFTEN

De Bijdrage Tijdschriften is bestemd voor tijdschriften met programma's van een tot maximaal twee jaar die bijdragen aan de ontwikkeling van of de discussie over hedendaagse beeldende kunst. De bijdrage is bedoeld voor een serie van inhoudelijk samenhangende activiteiten gericht op presentatie, experiment, opinie en debat. Het gaat zowel om tijdschriften in gedrukte vorm als online platforms. Doel van de bijdrage is het stimuleren van tijdschriften om hedendaagse beeldende kunst op een inspirerende manier aan lezers te tonen door bij te dragen aan programma's die op een aansprekende manier vorm en inhoud geven aan relevante ontwikkelingen op

het gebied van de hedendaagse beeldende kunst. Voorheen konden tijdschriften aanvragen via de oude Meerjarenprogramma's Presentatie-instellingen. In 2019 werden vijf aanvragen ingediend, waarvan drie tijdschriften een bijdrage ontvingen. In 2020 ontving het fonds een aanvraag, die werd afgewezen.

Experiment, opinie en debat

Aantal aanvragen: 1
Totaal gevraagd bedrag: € 59.163
Gehonoreerd: 0
Toegekend bedrag: € 0

EXPERIMENTEER- REGLEMENT KUNSTENAARS- HONORARIA

Met het Experimenteerreglement Kunstenaarshonoraria stimuleerde het Mondriaan Fonds ook in 2020 de toepassing van de richtlijn voor een eerlijke beloning van kunstenaars. Via deze regeling konden beeldende kunstinstellingen een gedeeltelijke compensatie aanvragen als zij de richtlijn hanteerden bij tentoonstellingen van hedendaagse beeldende kunst zonder verkoopdoel.

Eerlijke betaling kunstenaars

Afgelopen september werd de laatste toekenning binnen het Experimenteerreglement gedaan. Het budget dat het Mondriaan Fonds in 2020 voor deze regeling beschikbaar had, is daarmee volledig besteed. Het ministerie van OCW stelde vanaf de introductie van de richtlijn geld beschikbaar om instellingen tot en met 2020 te ondersteunen in de betaling van redelijke vergoedingen aan kunstenaars.

De richtlijn kunstenaarshonoraria werd in 2017 geïntroduceerd voor de versteviging van de financiële positie van kunstenaars. De richtlijn was een gezamenlijk initiatief van de beeldende kunstsector en werd ontwikkeld door diverse partijen die zijn verenigd in BKNL (Beeldende Kunst Nederland). Inmiddels heeft de richtlijn een breed draagvlak en ook internationaal is er interesse in de Nederlandse richtlijn, als voorbeeld bij de ontwikkeling van buitenlandse honorariummodellen. De richtlijn heeft er in de afgelopen jaren toe geleid dat instellingen meer en hogere honoraria aan kunstenaars betalen.

De introductie van de richtlijn was een eerste middel om tot 'fair practice' in de professionele beeldende kunstpraktijk te komen. In het verlengde werd later de Fair Practice Code ontwikkeld, dat vanaf 2021 als voorwaarde geldt voor het indienen van aanvragen bij het Rijk en de Rijkscultuurfondsen. Instellingen worden gevraagd een kritische reflectie en toekomstvisie te geven op hun beleid voor duurzaam, eerlijk en transparant ondernemen en een redelijke vergoeding te bieden aan personeel en makers.

Voor de periode 2021-2024 stelde het ministerie van OCW budget beschikbaar om kunstpodia te blijven ondersteunen bij het betalen van kunstenaarshonoraria. Dit budget is bestemd voor kunstpodia die meerjarig ondersteund worden via de culturele basisinfrastructuur (BIS) of het Mondriaan Fonds.

Verschillende partijen uit het kunstenveld dienden een verzoek in bij minister Van Engelshoven om daarnaast het Experimenteerreglement alsnog voort te zetten. Zij signaleerden dat niet alle instellingen aanspraak konden maken op andere middelen voor de vergoeding van kunstenaarshonoraria, die zij juist vanwege de coronacrisis extra nodig hebben.

Afgelopen jaar kregen 169 instellingen een bijdrage via de compensatieregeling voor geplande tentoonstellingen. Realiteit was dat door coronamaatregelen een gedeelte

van die tentoonstellingen uitgesteld of afgesteld moest worden.

In de ingediende aanvragen gaf een groot deel van de instellingen aan dat een vorm van compensatie voor kunstenaarshonoraria cruciaal is. Zonder een bijdrage is het voor hen niet mogelijk een fee beschikbaar te stellen conform het normbedrag, wat volgens de richtlijn een minimale vergoeding voor kunstenaars is. Daarnaast stellen instellingen dat het gebruik van de richtlijn transparantie in contractonderhandelingen geeft en daarmee professionaliteit en vertrouwen vergroot.

Aantal aanvragen: 186
Totaal gevraagd bedrag: € 788.748
Gehonoreerd: 169
Toegekend bedrag: € 653.751

BIJDRAGE PUBLICATIES

Het Mondriaan Fonds draagt bij aan de productie van bijzondere publicaties van en over levende kunstenaars. Het gaat om publicaties die drager zijn van een verhaal, oeuvre-publicaties, eerste publicaties van startende talenten of eenmalige opiniërende uitgaven die reflecteren op de kunstenaarspraktijk en bijdragen aan de gedachtevorming over hedendaagse beeldende kunst. Doel is bijzondere publicaties te ondersteunen die door inhoud en/of vorm bijdragen aan de kwaliteit van en de gedachtevorming over de hedendaagse beeldende kunst in Nederland.

Verhalen en gedachtevorming over hedendaagse kunst

In 2020 zijn 73 aanvragen ingediend, waarvan 18 door onafhankelijke uitgeverijen, musea of kunstpodia met een eigen uitgeverij en 55 door individuele kunstenaars.

In totaal droeg het Mondriaan Fonds in 2020 bij aan 45 kunstenaarsboeken, overzichtspublicaties en beschouwingen op het kunstveld. Dat is een stijging ten opzichte van voorgaande jaren. Sinds de herinvoering van de regeling in 2015 na de bezuinigingen van 2013, werden niet eerder meer dan 70 aanvragen ingediend en meer dan 35 toegekend. Deze stijging is deels te verklaren door de uitbraak van het coronavirus. Met het wegvallen van opdrachten en presentaties, hebben kunstenaars deze periode aangegrepen om te reflecteren op hun werk en hun oeuvre te ontsluiten voor het publiek met een publicatie.

Publicaties waaraan is bijgedragen moeten van goede kwaliteit en optimaal zichtbaar zijn. Alle aanvragen zijn beoordeeld op kwaliteit en op een passend distributie- en promotieplan. Volgens de adviseurs weten aanvragers binnen deze mogelijkheid vaak op inspirerende wijze een passend publiek aan te spreken. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit het aantal ondersteunde publicaties dat wordt verkozen tot *Best Verzorgde Boeken* of uitgelicht wordt als beste boeken van hun respectievelijke jaar. In 2019 kreeg *When Red Disappears* van Elspeth Diederix en uitgegeven door FW:Books een eervolle vermelding bij de *Schönste Bücher aus aller Welt*, een internationaal gerenommeerde boekenprijs.

De relatief grote interesse voor de regeling, toont de behoefte vanuit het veld om de zichtbaarheid van eigen werk en die van de Nederlandse hedendaagse kunst in het algemeen met een publicatie te vergroten bij een (inter)nationaal publiek. In september 2018 is mede om die reden de Bijdrage Publicaties verhoogd van 25% van de productiekosten naar 35%. Publicaties die gebruik maken van een innovatieve toepassing van printing on demand, e-publishing of apps, of digitale media integreren kunnen aanspraak maken op vijftig procent van de productiekosten. Op deze manier wil het fonds experiment stimuleren en extra bijdragen aan de zichtbaarheid van de beeldende kunstpraktijk in Nederland aan de hand van kwalitatief hoogstaande publicaties.

Uit de verantwoordingen die het Mondriaan Fonds in 2020 ontving blijkt dat de bijdrage cruciaal is voor het realiseren van de publicatie. Zonder deze bijdrage kon de publicatie niet (in dezelfde vorm) gerealiseerd worden. Een kunstenaar schrijft: 'De bijdrage van het Mondriaan Fonds was cruciaal om het project financieel van de grond te krijgen – het was het startbedrag waar we andere partijen mee konden overhalen mee te doen. Daarnaast heeft de bijdrage een wezenlijk tekort gedekt. Zonder de bijdrage had dit project dus niet in deze vorm gerealiseerd kunnen worden.'

Ook wordt genoemd dat de bijdrage belangrijk is geweest om honorarium te kunnen toekennen en dat de bijdrage als belangrijke steun in de rug werd ervaren. 'Belangrijk is ook de erkenning van het Mondriaan Fonds voor de publicatie, en daarmee voor mijn werk', aldus een van hen.

De meeste aanvragers geven aan dat de publicatie de zichtbaarheid heeft vergroot door deze te koppelen aan presentatiemomenten zoals performances, openingen van tentoonstellingen, symposia en beurzen, maar ook middels de pers, digitale kanalen en crowdfunding.

Aantal aanvragen: 73
Totaal gevraagd bedrag: € 875.934
Gehonoreerd: 45
Toegekend bedrag: € 571.282

BIJDRAGE MOBIEL ERFGOED

Organisaties op het gebied van de zorg voor het mobiel erfgoed kunnen sinds 2017 een Bijdrage Mobiel Erfgoed aanvragen. De bijdrage volgde op de eerder aangeboden Mobiel Erfgoed Lening: een samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds waarvan te weinig gebruik werd gemaakt om voort te zetten. Na overleg met het veld en het ministerie werd de Mobiel Erfgoed regeling bij het Mondriaan Fonds uitgezet. De bijdrage kon worden gebruikt voor bijzondere projecten die gericht zijn op fysieke en virtuele zichtbaarheid, draagvlakvergroting of educatie en die bijdragen aan de professionalisering en versterking van de mobiel erfgoedsector als geheel. Een bijdrage kon ook worden verstrekt als tegemoetkoming voor een haalbaarheidsonderzoek, zoals het fysiek en/of digitaal zichtbaar maken van mobiel erfgoed; het voorbereiden van verregaande vormen van samenwerking of fusie; het professionaliseren van de mobiele erfgoedsector; het inhuren van specifieke expertise; onderzoek naar best practices of het aangaan van intensieve (internationale) samenwerking. Doel is de zichtbaarheid van het mobiel erfgoed te vergroten en de sector verder te professionaliseren.

In 2020 werd er voor vijf projecten een verantwoording ingediend. De Federatie Varend Erfgoed diende de verantwoording in voor het project waarmee het Register Varend Erfgoed werd vernieuwd. Het register biedt een overzicht van het Nederlands Varend Erfgoed en geeft inzicht in de technische en cultuurhistorische kenmerken van vaartuigen. Het systeem was echter verouderd waardoor het niet meer gebruiksvriendelijk functioneerde. Bovendien werden de gegevens van dit deelregister niet automatisch geïmporteerd in het Nationaal Register Mobiel Erfgoed. Met de vernieuwing van het register beoogde de Federatie Varend Erfgoed het gebruiksgemak te vergroten, bijvoorbeeld door het register te laten realiseren in een open source systeem waardoor de broncode voor iedereen toegankelijk is. Open Source software maakt het mogelijk voor alle gebruikers een broncode te inspecteren, aanpassingen te maken of te verbeteren.

Aantal aanvragen: 9
Totaal aangevraagd bedrag: € 483.103
Gehonoreerd: 2
Totaal gehonoreerd bedrag: € 40.095

Voertuigen in beeld

In 2020 werden negen aanvragen ingediend, waarvan er twee werden gehonoreerd. In 2019 ging het nog om twintig aanvragen, waarvan er twaalf zijn gehonoreerd. De daling is te verklaren doordat budget voor de regeling halverwege 2020 besteed was. Stichting Ramtorenschip Buffel ontving een bijdrage voor het creëren van een overkapping op het ramtorenschip Buffel. Het ontwerp daarvan is gebaseerd op de oorspronkelijke overkapping, die helaas verloren is gegaan. Met deze oplossing kan het museumseizoen verlengd worden en het publieksaantal vergroot.

BIJDRAGE RESTAURATIE MOBIEL ERFGOED

Organisaties op het gebied van mobiel erfgoed kunnen sinds 2018 een bijdrage aanvragen voor restauratie en herstel van mobiel erfgoed met aandacht voor verduurzaming daarvan. Deze bijdragemogelijkheid volgde op de reeds bestaande Bijdrage Mobiel Erfgoed, gericht op het vergroten van de zichtbaarheid van mobiel erfgoed en het professionaliseren van de sector. De bijdrage kan worden gebruikt voor restauratie en herstel van mobiel erfgoed dat is opgenomen in het Nationaal Register Mobiel Erfgoed en dat een duidelijke positie inneemt in de verhaallijn van de Toonbeelden, waarmee uitdrukking wordt gegeven aan een bijzonder nationaal of regionaal belang. Doel is het versterken van de kwaliteit, het vergroten van het draagvlak, het operationeel houden en het verduurzamen van mobiel erfgoed waarbij aandacht is voor milieu-, energie- en klimaataspecten. In 2020 is in de regeling het belang van het duurzame karakter van een restauratie meer benadrukt.

Botter BU32 voor de restauratie van de Botter BU32, de Stichting Stoomsleepboot Jan de Sterke voor de restauratie van de stoomsleepboot Jan de Sterke en Stichting Stoomsleepboot Noordzee voor de restauratie van de desbetreffende stoomsleepboot. Daarnaast werd een verantwoording ingediend van de Stichting Noorduyn Foundation voor de restauratie van het transportvliegtuig Noorduyn C-64a Norseman dat gediend heeft in WOII en welke over twee jaar weer volledig luchtvaardig moet zijn. Bij alle projecten was er veel draagvlak voor de restauratie en werd er samengewerkt met vrijwilligers. Een belangrijk doel was dan ook om nieuwe vrijwilligers aan te trekken zodat deze ook in de toekomst betrokken blijven bij de projecten. De meeste aanvragers konden het eindresultaat met publiek delen door middel van social media. De aanvragers hopen na de pandemie dit ook meer live te kunnen gaan doen.

Aantal aanvragen: 19
Totaal gevraagd bedrag: € 1.160.170
Gehonoreerd: 12
Toegekend bedrag: € 598.690

Duurzaam in beweging

In 2020 zien we een toename van het aantal ingediende aanvragen, er zijn in totaal negentien aanvragen ingediend waarvan twaalf gehonoreerd. In 2019 werden twaalf van de vijftien ingediende aanvragen gehonoreerd en in 2018 twee van de vier aanvragen. Aanvragers maken gebruik van duurzame restauratietechnieken en nieuwe manieren van energietransitie, zoals het vervangen van oude dieselmotoren door motoren die op waterstof of elektrisch worden aangedreven. Daarnaast worden ook opleidingstrajecten gerealiseerd om specifieke kennis over mobiel erfgoed restauraties te borgen.

In 2020 werden vier gerealiseerde projecten verantwoord. Drie daarvan behoren tot het varend mobiel erfgoed: Stichting Zeilende

BIJDRAGE JAARLIJKSE HERDENKING SLAVERNIJVERLEDEN

De Bijdrage Jaarlijkse Herdenking Slavernijverleden is gericht op het vergroten van het draagvlak voor de herdenking, waarbij een relatie wordt gelegd tussen verleden en heden, zodat een brug wordt geslagen tussen kunst, cultureel erfgoed en de burger. Belangrijk daarbij is nauwe samenwerking tussen culturele instellingen onderling, met kunstenaars en met andere maatschappelijke partijen. De bijdrage kan alleen aangevraagd worden door het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis (NiNsee).

Het verleden erkennen in het heden

Op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid moet de financiering van de herdenking meer structureel worden ingebed. In 2020 betekende dit dat in totaal € 200.000 beschikbaar werd gesteld voor verbreding en verdieping van de Nationale Herdenking, en het betrekken van alle Nederlanders in het Koninkrijk, in nauwe samenwerking met relevante partijen en maatschappelijke organisaties. Hierbij gaat de aandacht ook uit naar het Caribisch deel van het Koninkrijk. Daarnaast wordt het NiNsee gevraagd lokale herdenkingen in Nederland te stimuleren en faciliteren en de organisatie van het NiNsee te professionaliseren. Als de aanvraag voldoet aan de formele voorwaarden, stelt het Mondriaan Fonds het bedrag van € 200.000 ter beschikking aan NiNsee.

Het NiNsee organiseerde op 1 juli 2020 opnieuw de Nationale Herdenking Nederlands Slavernijverleden. Vanwege het coronavirus en het daaruit voortvloeiende verbod op

publieksevenementen vond de herdenking dit jaar plaats zonder groot publiek. Bij het slavernijmonument in het Oosterpark in Amsterdam werd herdacht dat 157 jaar geleden, op 1 juli 1863 de slavernij werd afgeschaft in de toenmalige koloniën Suriname en de Nederlandse Antillen. De Nationale Herdenking werd rechtstreeks door de NOS op de televisie uitgezonden. De herdenkingsceremonie werd gepresenteerd door Aldith Hunkar. Na een plengoffer door Marian Markelo volgden toespraken van Ingrid van Engelshoven, minister van OCW, Femke Halsema, burgemeester van Amsterdam en Linda Nooitmeer, voorzitter van het NiNsee.

De traditionele Keti Koti Viering (verbroken ketenen) en het festival dat op 1 juli aansluitend na de Nationale Herdenking plaatsvindt in het Oosterpark, kwam in zijn geheel te vervallen. De programmering van de Keti Koti maand (juni) vond aangepast online plaats. Er zijn twee Keti Koti chats georganiseerd en samen met de tv stadszender AT5 produceerde het NiNsee elke week een uitzending vol items rond Keti Koti en het slavernijverleden. In de nieuwsreportages werden verschillende activiteiten belicht die het NiNsee jaarlijks helpt realiseren. De Keti Koti lezing werd gehouden door Karwan Fatah-Black.

Het NiNsee heeft met de landelijke comités een reeks teleconferenties gehouden om hen te betrekken bij de verbreding en verdieping van de herdenkingsactiviteiten en zo te komen tot een permanente Nationale Herdenkingsagenda.

In de periode 2017-2020 was de totale bijdrage aan de jaarlijkse Nationale Herdenking Slavernijverleden, inclusief de extra toegekende middelen in 2020, € 350.000. Het is een investering in de herdenking van het slavernijverleden en het leed van zovelen in de slavernij. Linda Nooitmeer, voorzitter van het NiNsee maakte tijdens de herdenkingsceremonie op 1 juli bekend dat Keti Koti, de dag waarop we herdenken en vieren dat de Nederlandse slavernij periode in 1863 op 1 juli wettelijk is afgeschaft, vanaf nu onderdeel uitmaakt van de Canon van Nederland. 'Het is zowel

de aanvaarding als de bevestiging dat het trans-Atlantisch slavernijverleden een gedeeld verleden is en dat dit onderdeel uitmaakt van de Nederlandse geschiedenis.'

Aantal aanvragen: 1
Totaal gevraagd bedrag: € 200.000
Gehonoreerd: 1
Toegekend bedrag: € 200.000

HOLLANDSE MEESTERS IN DE 21E EEUW

De serie *Hollandse Meesters in de 21e eeuw* is ruim tien jaar geleden begonnen als een samenwerkingsproject van regionale omroepen en beeldende kunstinstellingen. Sinds de eerste reeks van twintig films in 2011 is het uitgegroeid tot een omvangrijk project waarin verschillende generaties kunstenaars worden vastgelegd. De korte filmportretten van hedendaagse beeldend kunstenaars in hun atelier of op hun werkplek zijn gemaakt door gerenommeerde filmmakers en bieden inzicht in de werkwijze en ideeënwereld van de kunstenaar. De reeks wordt geproduceerd door Interakt en Michiel van Nieuwkerk. Het Mondriaan Fonds ondersteunde de serie van aanvang tot 2016 samen met het Mediafonds. Na het wegvallen van het Mediafonds draagt het Mondriaan Fonds samen met andere financiële partners bij aan nieuwe films en de programma's daaromheen. Na de afronding van de eerste honderd portretten, wordt de serie vanaf 2017 met enkele portretten per jaar aangevuld.

Levendige kennismaking via filmportretten

Op 7 maart 2020 gingen in het Fries Museum drie nieuwe films in première met portretten over Mounira Al Solh door Hesdy Lonswijk, Femmy Otten door Xander de Boer en Lily van der Stokker door Aiman Hassani. Rondom de première organiseerde Interakt

in het museum een feestelijk programma met live muziek, performances van kunstenaars en gesprekken met regisseurs en kunstenaars. Het programma werd goed bezocht door een gemêleerd publiek van 1100 bezoekers. 'Ik denk dat het voor veel mensen een levendige kennismaking was met alle aspecten van de hedendaagse kunst, alle vormen die het aan kan nemen', aldus Hanne Hagenaars, curator bij het Fries Museum. Andere musea hebben bij Interakt ook interesse getoond voor een vergelijkbaar programma.

Het portret over Mounira Al Solh werd geselecteerd voor de Gouden Kalf Competitie van de 40e editie van het Nederlands Film Festival.

De serie voorziet duidelijk in een behoefte – de films worden regelmatig getoond via musea, onderwijsinstellingen en festivals – en maken hedendaagse beeldende kunst toegankelijk voor een breed publiek. Met de producenten is daarom afgesproken dat in de komende kunstenplanperiode weer zeven nieuwe films gemaakt zullen worden. De helft van de kosten zal gedekt worden door het Mondriaan Fonds, voor financiering van de andere helft worden nog gesprekken gevoerd met andere partijen. Interakt is opnieuw in gesprek met omroepen over (her)vertoning van de films op (digitale) zenders. Alle 107 portretten zijn online te zien via

hollandsemeesters.net
en via galleryviewer.com

INTERNATIONALE PRESENTATIES

Het presenteren van beeldende kunst uit Nederland in het buitenland leidt tot versterking van de internationale positie. De nadruk ligt op artistieke ontwikkeling en verbinding in de vorm van uitwisseling en het stimuleren van de buitenlandse vraag naar beeldende kunst uit Nederland.

Resultaten

- 84 Presentatie Buitenland
- 85 Voucher Internationaal 2020
- 86 Internationaal bezoekersprogramma
- 86 Peer-to-Peer sessions 2020
- 87 Nederlands paviljoen Biënnale van Venetië

Ervaringen

Miloš Trakilović

Presentatie Buitenland en
Projectinvestering
corona-overbrugging

80

Refilwe Nkomo en Akansha Rastogi

Internationaal
bezoekersprogramma

82

Persoonlijke,
politieke en
poëtische reflectie
komen samen

Miloš Traklović, 2020, Foto: Joseph Kadow
Miloš Traklović, Mission Accomplished: BELANCIEGE, 2019 (ism Hito Steyerl en Giorgi Gagoshidze), installatie in Kunsthalie Wien

Vraagtekens bij oorlogstaal

Miloš Trakilović over zijn eerste solo in het buitenland
en het indammen van corona-schade

‘Het coronavirus is onzichtbaar en toch overal aanwezig. Voor mij is dat een uitnodiging tot bespiegelingen, ook al raakt de crisis direct mijn eigen praktijk als kunstenaar,’ vertelt Miloš Trakilović. ‘Ik was op volle toeren onderweg naar mijn eerste solotentoonstelling in het buitenland, bij Fragile Berlijn, met als titel *All but war is simulation*. Twee weken voor de opening moest ik het proces stopzetten vanwege de onvoorspelbare situatie. Ik zou een lecture-performance geven, live in een als filmset opgebouwde ruimtelijke installatie. Om die te realiseren had ik al geïnvesteerd in materiaal, productiekosten en vakspecifieke kennis. Technische precisie telt, want mijn video’s, performances en teksten gaan over de macht van taal en beeld in ons digitale tijdperk. Welke mechanismen sturen onze informatievoorziening? Wat zien we, maar ook: wat zien we níet, per ongeluk of opzettelijk?’

Trakilović groeide in Nederland op vanaf zijn vierde, toen hij met zijn familie de Bosnische burgeroorlog ontvluchtte. Geschiedenis, gewelddadige conflicten en de rol van de media dringen door

in zijn werk. ‘Persoonlijke, politieke en poëtische reflectie komen samen,’ zegt hij, ‘cirkelend rond de vraag naar waarheid. Na de lockdown weerklonk in de politieke communicatie duidelijke oorlogsretoriek. Ik plaats daar vraagtekens bij. Dankzij de corona-overbrugging van het Mondriaan Fonds kan ik een kritische context aanscherpen in mijn lecture. Als essay publiceer ik een spin-off van *All but war is simulation* via de Nederlandse ambassade in Berlijn, in een coproductie met kunstinitiatief Onomatopee in Eindhoven. Bij Fragile Berlijn bouw ik alsnog een autonome video-installatie, zonder live optreden. Er komen extra studio-opnames en productiekosten bij kijken. Via de fondsbijdrage kan ik de schade indammen en toch mijn eerste solopresentatie over de grens door laten gaan.’

Akansha Rastogi en Refilwe Nkomo (rechts en uiterst rechts) tijdens het Bezoekersprogramma in gesprek met curator Nanda Janssen bij Nest, Den Haag, 2020

Toetssteen van museaal gedachtegoed

Kruispunten voor kunst, rechtvaardigheid en duurzaamheid

Refilwe Nkomo en Akansha Rastogi
over het Internationaal bezoekersprogramma

‘Mijn ideaal is een wereld met elastische grenzen, waarin we makkelijk kennis en ideeën delen. Als kunstenaar en curator zoek ik kruispunten van kunst, sociale rechtvaardigheid en duurzaamheid. En ik zet ze ook op, want bij wederkerigheid begint alles. Pas als we ons betere werelden voorstellen, kunnen we die ook nastreven. Daarom is verbeelding zo belangrijk.’

Refilwe Nkomo, directeur Visual Arts Network of South Africa (VANSA), zit levendig te filosoferen na een werkweek vol kunstbezoeken in Nederland. Het is kort voor de coronacrisis losbarst. Nkomo doet mee aan het bezoekersprogramma van het Mondriaan Fonds, samen met Akansha Rastogi, die in New Delhi senior curator is bij het Kiran Nadar Museum of Art.

Nkomo: ‘Er waren zoveel gouden momenten! Generositeit is het sleutelwoord. Grote en kleine instellingen, van het Stedelijk in Amsterdam tot Stroom of Nest in Den Haag, deelden hun onderzoek en plannen met ons. En ook het gesprek dat Akansha en ik voeren tilt ons over grenzen heen.’

Het bezoekersprogramma, bevestigt Rastogi, werkt als stimulans en toetssteen van ideeën. Als curator onderzoekt ze tentoonstellingsgeschiedenis. ‘Hoe gaan we om met museale collecties? Hoe passen we presentaties aan bij politieke en sociale thema’s? *What kind of worlds do we want to project?*’

‘Mondiaal bestuderen we dezelfde denkers en hanteren we een overeenkomstig vocabulaire, maar overal verschilt de culturele context,’ aldus Rastogi. ‘Het Van Abbemuseum is een referentiepunt voor actuele collectiepresentaties. En er zijn bruiklenen uit het Kiran Nadar Museum waar ik werk. Daarom was ik blij het te zien. Maar het goede aan deze week is de kans tot kijken en vergelijken, van musea tot experimentele podia. Bij Framer Framed in Amsterdam lijkt alles mogelijk in een vrije kruisbestuiving van kunst en antropologie. In musea proef je soms een spanningsveld tussen theorie en praktijk. Dan merk je hoe belangrijk het is dat er een open geest waait. Daar draagt het bezoekersprogramma aan bij.’

PRESENTATIE BUITENLAND

Het Mondriaan Fonds stimuleert bijzondere presentaties en/of producties van nieuw werk van kunstenaars uit Nederland bij internationaal erkende buitenlandse kunstplatforms. Hiermee wil het fonds de internationale waardering voor en zichtbaarheid van relevante hedendaagse kunst uit Nederland bevorderen en de internationale positie van deze kunstenaars versterken. Zowel het buitenlandse platform kan aanvragen als de kunstenaar zelf.

Versterking internationale positie kunstenaars

Naar verhouding werd in 2020 minder aanvraagd voor internationale presentaties. De uitbraak van het coronavirus en de maatregelen die daarop volgden bemoeilijkten immers internationale uitwisseling en samenwerking. Niettemin ontving het fonds 137 aanvragen, waarvan 92 werden toegekend. Er werd alleen bijgedragen aan kosten voor daadwerkelijk uitgevoerde activiteiten. Om kunstenaars daarbij zo veel mogelijk te ontzien, zijn bij honorering productiekosten van nieuw te maken werk direct uitgekeerd. Toegekende presentatiekosten zoals reis-, verblijf- en transportkosten en site specific productiekosten werden gereserveerd totdat bevestigd was dat de presentatie met zekerheid zou doorgaan en er geen negatief reisadvies van het ministerie van Buitenlandse Zaken was.

In 2020 hadden de meeste bijdragen betrekking op Duitsland (19), niet geheel onverwacht gezien het feit dat doorgaans de meeste internationale aanvragen uit het buurland komen. Logischerwijs speelt mee dat met de geldende beperkingen, reisbewegingen naar nabij gelegen landen relatief eenvoudiger zijn. Het is dan ook niet verwonderlijk dat na Duitsland, de meeste

aanvragen uit België (8) en Frankrijk (8) kwamen. Opvallend in dat licht was dat in vergelijking met voorgaande jaren het Mondriaan Fonds weinig aanvragen ontving uit het Verenigd Koninkrijk (6), wat mogelijk ook te maken had met de ophanden zijnde Brexit. Ook ontving het Mondriaan Fonds verhoudingsgewijs minder aanvragen uit de Verenigde Staten (4), Japan (3) en Zuid-Korea (3). Daar stond tegenover dat afgelopen jaar meer animo voor beeldende kunst uit Nederland was in Zwitserland (5) en Oostenrijk (4). Het normaliter goedbezochte interdisciplinair festival steirischer herbst werd een grotendeels digitaal festival met de titel *Paranoia TV*. Het fonds droeg bij aan Rana Hamadeh's *The Destiny Project / The Soft-Measure Fables*, een videowerk dat ze in relatief korte tijd produceerde.

Met de bijdrage Presentatie Buitenland hoopt het Mondriaan Fonds dat de helft van het aantal gehonoreerde aanvragen nieuw, in opdracht geproduceerd werk betreft. Het fonds ontving op 2020 na, gemiddeld zo'n 170 aanvragen per jaar van buitenlandse platforms die beeldend kunstenaars uit Nederland programmeren. In meer dan de helft van de gevallen betrof het een opdracht voor nieuw werk. Meestal ging het om nieuw werk voor een specifieke tentoonstelling, maar in een enkel geval ook om een opdracht voor werk in de publieke ruimte, zoals de aanvraag van South London Gallery voor *Trek* een installatie van Gabriel Lester in de Pelican Housing Estate in 2018.

Uit de ingediende verantwoordingen blijkt dat aanvragers unaniem aangeven dat de bijdrage van het fonds cruciaal was voor het realiseren van de presentatie. Zoals een Belgische instelling schreef: 'De bijdrage van het Mondriaan Fonds was essentieel voor het project, zowel financieel als symbolisch. We zetten ons in om voor iedere deelnemende kunstenaar een ambitieuze tentoonstelling te maken. Zonder jullie steun kunnen we dit niet realiseren op de schaal die de kunstenaars verdienen.'

Om alle buitenlandse activiteiten van het Mondriaan Fonds in één oogopslag zichtbaar te maken, is er een digitale wereldkaart met daarop alle projecten en activiteiten waaraan het fonds in het buitenland heeft bijgedragen:

internationalactivities.mondriaanfonds.nl

Aantal aanvragen: 137
Totaal aangevraagd bedrag: € 2.367.342
Gehonoreerd: 92
Toegekend bedrag: € 971.924

VOUCHER INTERNATIONAAL 2020

Om beter in te kunnen springen op ontstane mogelijkheden, biedt het Mondriaan Fonds met de Voucher Internationaal sinds december 2019 een verkorte aanvraagprocedure voor kunstenaars, onafhankelijke curatoren, critici, theoretici of beschouwers uit Nederland. Met de Voucher Internationaal kunnen aanvragers ingaan op een uitnodiging van een internationaal hedendaags kunstplatform, festival, culturele instelling of organisatie in het buitenland. De bijdrage is bedoeld voor bijvoorbeeld het geven van een lezing, workshop, performance of voor het bijwonen voor een belangrijk symposium in het buitenland. Aanvragers krijgen binnen vijf weken uitsluitsel. De bijdrage is alleen bedoeld voor reis- en verblijfkosten tot een maximaal bedrag van € 2.500. Doel is de zichtbaarheid en internationale waardering voor hedendaagse beeldende kunst uit Nederland te vergroten.

Inspringen op kansen over de grens

Medewerkers van het fonds beoordelen de aanvraag zelf op basis van formele criteria over de relevantie van de lezing,

performance, workshop of symposium voor het vakgebied en de internationale positie van het uitnodigende platform. Ook de kwaliteit van het werk van de kunstenaar en bemiddelaar speelt een rol.

De uitbraak van het coronavirus beperkte internationale uitwisseling en samenwerking dusdanig, dat het aantal aanvragen laag bleef met 31 in totaal. Ruim driekwart van de aanvragen werd voor april ingediend – voordat wereldwijd evenementen werden afgezegd of uitgesteld, en reisrestricties van kracht werden. Het overgrote merendeel van de twintig gehonoreerde aanvragen betrof activiteiten in West-Europa, zoals Les Rencontres Internationales Paris/Berlin, het gerenommeerde festival en netwerkevenement voor audiovisuele kunst. Het duo Driessens & Verstappen ontving een bijdrage in reis- en verblijfkosten voor een lezing over hun werk *Spotter*. Het eerste deel van het festival vond plaats in het Louvre in Parijs, van 25 februari tot en met 1 maart.

De Voucher Internationaal betrof in eerste instantie een tijdelijke regeling, tot 15 november 2020. Hoewel het aantal aanvragen door de omstandigheden rond het coronavirus achter is gebleven bij het aanvankelijk verwachte aantal, is besloten op basis van de aard en kwaliteit van de aanvragen de regeling vast onderdeel te maken van het instrumentarium van de nieuwe cultuurplanperiode.

Aantal aanvragen: 31
Totaal aangevraagd bedrag: € 38.479
Gehonoreerd: 20
Toegekend bedrag: € 17.281

INTERNATIONAAL BEZOEKERS- PROGRAMMA

Met het internationaal bezoekersprogramma wil het Mondriaan Fonds internationale belangstelling wekken voor hedendaagse kunst in Nederland en de positie daarvan in het buitenland versterken. Doel is buitenlandse curatoren en deskundigen kennis laten maken met het Nederlandse culturele leven, zodat zij Nederlandse kunstenaars en curatoren programmeren, uitnodigen voor gerenommeerde buitenlandse festivals en instituten, publiceren in internationale tijdschriften, samenwerking en coproducties opzetten en het internationale netwerk van Nederland verruimen. Buitenlandse curatoren en deskundigen krijgen een programma op maat aangeboden, dat aansluit bij hun werkpraktijk en interesses.

Cultureel netwerken in binnen- en buitenland

In 2020 is het bezoekersprogramma vanaf maart 2020 stil komen te liggen wegens het uitbreken van de wereldwijde coronacrisis. Toch is het gelukt om voorafgaand aan de lockdown veertien bezoekers te ontvangen uit elf landen. Tijdens Art Rotterdam is er een netwerkborrel georganiseerd. Helaas moesten enkele reeds geplande bezoeken geannuleerd worden. Gezien de huidige situatie is het onmogelijk melding te maken van concrete resultaten.

De bezoeken van buitenlandse deskundigen aan Nederland hebben een blijvend positief effect op de kennis, de netwerken en de internationale uitwisseling van kunst en ideeën. Het bezoekersprogramma voldoet daarmee ruimschoots aan de achterliggende doelen en motivatie van het Mondriaan Fonds, namelijk het versterken van de zichtbaarheid en de positie van de Nederlandse kunstpraktijk in het buitenland. Bovendien draagt het bij aan de inter-

nationale connectiviteit van Nederlandse kunstenaars, curatoren en het publiek. Het bezoekersprogramma is een (financieel) bescheiden programma. Niettemin speelt het een cruciale rol in de globalisering van de Nederlandse beeldende kunstsector.

De Nederlandse kunstsector acteert in een snel veranderende mondiale context. Internationale aansluiting is daarom van levensbelang voor de Nederlandse kunstsector. Met het bezoekersprogramma weet het Mondriaan Fonds de juiste sleutelfiguren uit het internationale circuit van curatoren en biënnales naar Nederland te halen en het hen zo makkelijk en aantrekkelijk mogelijk te maken om kunst uit Nederland te selecteren. Tegelijkertijd weet het bezoekersprogramma de toegang voor Nederland tot het internationale circuit te vergroten en op die manier de internationale connectiviteit van kunstenaars, curatoren en het publiek in Nederland te versterken.

PEER-TO-PEER SESSIONS 2020

In reactie op de coronacrisis heeft het Mondriaan Fonds samen met vijf Europese fondsen met een bezoekersprogramma een online pilot ontwikkeld. Een groep van internationale experts gaven online feedback aan kunstenaars. Vanuit Nederland waren dat de kunstenaars Jennifer Tee en Natasja Kensmil en kunstprofessionals Xander Karskens (directeur de Ateliers) en Christina Li (freelance curator). De pilot duurde van oktober tot en met december 2020. Deelnemende fondsen waren: Frame Contemporary Art Finland, Danish Arts Foundation, OCA Norway, IASPI Sweden en CCA-Estonia.

Internationale ontmoeting kunstenaars en curatoren

Vanaf maart 2021 gaat het Mondriaan Fonds verder met deze online pilot. Naast de vijf partners zullen ook het Belgische Kunstenpunt en het Zwitserse Pro Helvetia deelnemen. Plan is een internationaal netwerk te creëren van kunstenaars en curatoren die elkaar online ontmoeten in wisselende samenstellingen.

NEDERLANDS PAVILJOEN BIËNNALE VAN VENETIË

Het Mondriaan Fonds is als opdrachtgever verantwoordelijk voor de Nederlandse inzending van de Biënnale van Venetië. De presentatie in het Rietveldpaviljoen wordt gefinancierd uit het internationale budget dat het fonds ontvangt van het ministerie van OCW.

Nieuwe boost Nederlandse inzending

Het Mondriaan Fonds ontwikkelde een plan om de Nederlandse inzending een nieuwe boost te geven; voor één keer uit het Rietveld Paviljoen en de Giardini te trekken en de selectieprocedure te herijken.

Voor de selectie werd geen open call uitgeschreven maar is een internationale jury samengesteld die uit een longlist van curatoren en kunstenaars een shortlist heeft geselecteerd. De longlist bestond uit curatoren en kunstenaars die zich ooit bij voorgaande open calls hadden aangemeld.

De jury bestond uit Kate Bush (curator Tate Modern), Stijn Huijts (directeur Bonnefantenmuseum), Hicham Khalidi (directeur Jan van Eyck Academie), Franziska Nori (directeur Frankfurter Kunstverein), Ugochukwu-Smooth Nzewi (curator MoMA – Museum Of Modern Art New York), Fatos Üstek (directeur Liverpool Biënnale), Rieke Vos (curator Het HEM) en voorzitter zonder stemrecht Eelco van

der Lingen (directeur Mondriaan Fonds). Belangrijk selectie criterium bij de juring was de impact die het werk van een kunstenaar kan hebben op een internationaal podium als de Biënnale van Venetië. Daarnaast speelde ook de kwaliteit van het werk een rol en of een kandidaat een goede invulling zou kunnen geven aan de alternatieve locatie van het paviljoen. Eind 2019 selecteerde de jury drie kunstenaars en een curator die werden uitgenodigd in een maand tijd een globaal plan op te stellen. Eind januari presenteerden zij hun plannen aan de jury, waarna Melanie Bonajo en haar curatorenteam (Maaik Gouwenberg, Geir Haraldseth en Soraya Pol) werd uitgekozen om haar plan voor een nieuwe omvangrijke filminstallatie te realiseren. De jury sprak het vertrouwen uit dat Bonajo een presentatie kan neerzetten die imponeert en inspireert.

Het nieuwe werk van Bonajo zal niet te zien zijn in het Rietveld Paviljoen, maar op een locatie elders in Venetië. Ook dit maakt deel uit van de radicaal andere opzet waarmee het fonds de inzending voor de 59e editie van de biënnale wil positioneren. Vernieuwing zou bij een event als de biënnale moeten horen, vindt Van der Lingen: 'Het is goed om af en toe uit een patroon te stappen, zonder teniet te doen wat we vroeger hebben gedaan of in de toekomst zullen gaan doen. Alleen door een breekpunt met het verleden te creëren kun je herijken en een nieuw uitgangspunt formuleren.'

Sinds 1954 worden de Nederlandse inzendingen gepresenteerd in het Rietveld Paviljoen in de Giardini waar verschillende landen hun nationale paviljoens hebben. Van der Lingen breekt nu met deze traditie. 'De Giardini is een afspiegeling van geopolitieke machtsverhoudingen van weleer. Dat wordt wel vaak vastgesteld, maar geen land wil de consequenties van die constatering aangaan en de plek in de Giardini opgeven. Tegelijkertijd is het voor ons goed om voor een keer uit deze comfortzone te stappen en te kijken welke vrijheid het oplevert als we buiten de muren van het paviljoen treden. Dit geeft de Nederlandse inzending ook de kans tot een plan te komen waarbij geen rekening gehouden hoeft te worden

met de context van Rietveld, het paviljoen of de Giardini.'

Ter voorbereiding is eind 2019 gezocht naar alternatieve locaties, die aan de kunstenaars op de shortlist kenbaar gemaakt werden. Na de selectie van Melanie Bonajo is een deel van het team naar Venetië gereisd om de optionele locaties te bekijken. Daar is samen met de kunstenaar besloten dat het werk gepresenteerd zal worden in de Chiesetta della Misericordia, een voormalige kerk in de wijk Canareggio.

In overleg met stichting Rietveldpaviljoen, het ministerie van OCW en de Biënnale van Venetië is het Center for Contemporary Arts (CCA) in Estland uitgenodigd om tijdens de 59e biënnale een tentoonstelling te maken in het Rietveld Paviljoen. Estland realiseert al sinds 1997 tentoonstellingen op de Biënnale van Venetië, maar als jong Europees land zal het nooit tot de Giardini kunnen doordringen omdat er sinds 1996 niet meer mag worden bijgebouwd. Het Mondriaan Fonds zal verder geen bemoeienis hebben met de inhoud of organisatie van deze tentoonstelling.

De kunstbiënnale is in verband met covid-19 uitgesteld tot april 2022. Na afloop van deze editie zal het fonds de verschillende opties onder de loep nemen en een nieuwe procedure ontwikkelen voor de toekomst.

STIMULEREN MARKT

De verkoop van beeldende kunst uit Nederland versterkt de positie van kunstenaars en komt een levendige markt ten goede, evenals de verspreiding van kunst in binnen- en buitenland. Gericht op zowel de particulier als de professional, met internationale kunstbeurzen en galeries als belangrijke intermediair. Ook andere vormen van financiering, zoals crowdfunding, worden verkend.

Resultaten

- 96 Bijdrage Kunstbeurzen
- 97 Bijdrage Kunstboekenbeurzen
- 97 KunstKoopregeling
- 98 Andere financieringsvormen

Ervaringen

Katinka Lampe

Bijdrage Kunstbeurzen

92

Ellis Kat

KunstKoop

94

Katinka Lampe in haar atelier, 2020

Ruimte voor
bezinning

Vijf galleries over de hele wereld, maar een overvol atelier door corona

Katinka Lampe over de gevolgen van de crisis

De schade beslaat al met al dik een half jaar inkomsten fulltime, schat kunstenaar Katinka Lampe. Via de projectinvestering van het Mondriaan Fonds hoopt ze de crisis van dat half jaar te overbruggen. 'Net na de lockdown keek ik dag en nacht op mijn telefoon of er mailtjes waren. Toen besepte ik dat ik constant aan het rennen ben. Ik werk met vijf verschillende galleries: Ron Mandos in Amsterdam (show opende in september 2020, red.), Leeahn in Seoul, Elizabeth Houston in New York, Les filles du calvaire in Parijs en Bo-Lee in Londen. Mijn agenda is altijd zo'n twee jaar vooruit gepland. De schilderijen worden verdeeld; solo's spreken we onderling af en krijgen voorrang. Normaal werk ik daar negen maanden onafgebroken aan. Daarnaast heb ik enkele opdrachten per jaar. Deze lente stonden tien schilderijen klaar voor vertrek naar New York: een solo, gecancelld door de coronacrisis. De verwachting was dat ik met het inkomen een jaar vooruit kon. Ook tien doeken voor Korea zijn af, eveneens een solo die nu hoogst onzeker is. Zonder inkomen verdampt ook mijn investeringsgeld voor research en volgende projecten.'

'Ik ben nog steeds aan het werk, want ik kan niet zonder. Dankzij het fonds is er meer ruimte voor bezinning. Thema's waar ik de laatste jaren in geïnteresseerd ben gaan over identiteit in de veranderende wereld: instagrammability, vooroordelen en tolerantie, diversiteit, zwart en wit. Ik schilder menselijke figuren, gebaseerd op foto's die ik sterk regisseer, meestal van jonge modellen met een grote diversiteit. Relevante vragen daarbij zijn: welk verhaal mag en kan ik vertellen? Hoe schilder ik zwart zonder koloniale blik? Welke houding neem ik aan tussen frictie en zelfcensuur? Hoewel mijn werk nooit over de modellen zelf gaat, realiseer ik me dat representatie in de schilderkunst verantwoordelijkheid vraagt. Identiteit is politiek geworden. Mijn houding daarin probeer ik steeds te herformuleren. Daar krijg ik nu des te meer ruimte voor.'

Zoals een tatoeage,
alleen: het kunstwerk
kruipt ónder je huid

Kubilay Mert Ural, *Untitled* (storks), 2019, via Ellen de Bruijne Projects op de KunstKoop-tentoonstelling. Foto: Maarten Nauw
Melanie Bonajo i.s.m. Kinga Kielczynska, *Thought in Sense*, 2008, via Galerie AKINCI op de KunstKoop-tentoonstelling. Foto: Maarten Nauw

Ben je verliefd? Koop een kunstwerk!

Curator Ellis Kat over de KunstKoop-tentoonstelling
Koop dit of dit of dit

‘Stel je bent verliefd,’ zegt Ellis Kat, ‘Koop dan een kunstwerk! Drie jaar later vervliegt je verliefdheid misschien, maar het kunstwerk houdt je ervaring vast. Voor andere bijzondere momenten geldt hetzelfde, vrolijke en verdrietige. Bovendien brengen kunstwerken spannende werelden in je huis. Wat is nou fijner dan zo’n eigenzinnig uitzicht aan je muur?’ In haar eigen slaapkamer hangt een borduurwerk van Berend Strik dat ze kocht van haar eerste grotemensensalaris; herinnering aan een mijlpaal.

Kat is curator van de allereerste KunstKoop-tentoonstelling: een bonte groep kunstwerken die online en in Capital C werd geëxposeerd, rond het Amsterdam Art Gallery Weekend. ‘Met de KunstKoop kun je per maand aflossen, soms al voor twee tientjes’. Soms voor wat meer, maar dan nog valt het mee: ‘Denk aan een topabonnement op de sportschool waar je toch nooit naar toe gaat. Kunst is voor altijd. En de rente betaalt het Mondriaan Fonds.’

Kat hoopt dat iedereen op de KunstKoop-tentoonstelling zich als een kind in de snoepwinkel voelt. ‘Het leukste is dat er voor elk wat wils is: van een videotweeluik van Hamza Halloubi tot een vrolijk kartonnen knipsel van Eli Content. Of van een schilderij met een klein geel katje in een bijtende wereld van Kubilay Mert Ural tot een serene foto van Misha de Ridder, die inzoomt op een witte nis in de Oude Kerk. Er is geen vaste lijn of thema. Een jonkie hangt naast een kunstenaar van 77. Ik heb overal krenten uit de pap gevist.’

De tentoonstelling is naar de KunstKoop-regeling genoemd om gretige kijkers op die voordelige mogelijkheid tot aflossen te attenderen. ‘Het maakt veel verschil als je in termijnen kunt betalen. Je bent niet meteen platzak, wel ineens verzamelaar. Zo’n prikkel kan je over de drempel helpen, wat superfijn is, omdat je eigen kunstwerken helemaal bij je gaan horen. Zoals een tatoeage, maar terwijl die op je huid ligt, kruipt het kunstwerk eronder.’

BIJDRAGE KUNSTBEURZEN

Galeries die kunstenaars uit Nederland tonen op een internationale beurs kunnen een tegemoetkoming ontvangen; relatief kleine bijdragen die galleries stimuleren kunst uit Nederland aan een groot internationaal publiek te tonen en opdrachten te verlenen aan kunstenaars. Doel van deze bijdrage is de bekendheid van en de internationale waardering voor relevante hedendaagse beeldende kunst uit Nederland te vergroten.

Kunstenaars over de grens promoten

Normaliter stellen experts iedere twee jaar een lijst van internationaal gerenommeerde kunstbeurzen vast. Galleries die bij deze beurzen worden toegelaten en kunst uit Nederland tonen, ontvangen direct een bijdrage voor standhuur. Door de uitbraak van het coronavirus en de gevolgen hiervan voor de internationale kunstbeurzen, heeft het Mondriaan Fonds besloten de heroverweging van de lijst uit te stellen tot 2021 of later. Aanvragen voor deelname aan beurzen buiten de vaste lijst legt het fonds ter beoordeling voor aan een commissie.

De totale hoeveelheid aanvragen bleef in 2020 achter in vergelijking met voorgaande jaren: 52 in totaal, waarvan 40 werden toegekend. Twintig toekenningen hadden betrekking op beurzen op de vastgestelde lijst van het Mondriaan Fonds en vijftien op beurzen daarbuiten. Verreweg de meeste aanvragen werden voor april 2020 ingediend en toegekend. Met de verdere verspreiding van het coronavirus en de daaropvolgende afzeggingen van beurzen viel het aantal aanvragen nagenoeg stil. Eén toekenning was bestemd voor een presentatie op een aparte sectie van Art Basel. Ter gelegenheid van het vijftig jarig bestaan van Art Basel, was Erik van Lieshout (vertegenwoordigd door Annet Gelink Gallery) uitgenodigd deel

te nemen aan een groepstentoonstelling gecureerd door Kasper König. Het werk *Happy Birthday Basel* zou getoond worden in Hong Kong, Basel en Miami, maar alle drie de edities zijn afgezegd. Mits de situatie het toelaat vindt de tentoonstelling in 2021 alsnog plaats.

Uit de verantwoordingen blijkt dat bijna alle aanvragers stellen dat de financiële risico's van beursdeelname te groot zijn zonder de bijdrage van het fonds. Ook stelt een groot aantal dat deelname zonder deze bijdrage niet mogelijk was geweest. De bijdrage van het fonds biedt volgens de galleries de gelegenheid om de volledige aandacht te richten op het zo goed mogelijk presenteren en positioneren van Nederlandse kunstenaars in een internationale context, zonder compromissen te hoeven sluiten op financiële gronden.

Beursdeelname wordt gezien als een investering in de internationale positie van de galerie en de kunstenaars, zelfs wanneer een negatief resultaat of een break-even punt is behaald. Om galleries daarin beter tegemoet te komen is in 2019 besloten om het maximaal aantal te ontvangen bijdragen standhuur voor beursdeelnames per jaar te verhogen naar vier. Tevens is de maximale bijdrage standhuur verhoogd naar € 10.000. De bijdrage is afhankelijk van de hoogte van de (kale) standhuur en het percentage getoonde werken van beeldend kunstenaars uit Nederland.

Bijna alle aanvragers stellen dat deelname aan kunstbeurzen belangrijk is voor nieuwe contacten en professionele netwerken, zoals internationale curatoren, museum-directeuren, institutionele verzamelaars, privé-collectie-eigenaars, critici en collega-galleristen. Vanuit dat oogpunt is in 2018 besloten de vaste lijst uit te breiden met FNB Joburg Art Fair en Art Dubai, in de hoop meer activiteiten te stimuleren in interessante opkomende markten in Afrika en het Midden-Oosten.

Aantal aanvragen: 52
 Totaal gevraagd bedrag: € 259.714
 Gehonoreerd: 40
 Toegekend bedrag: € 183.615

BIJDRAGE KUNST- BOEKENBEURZEN

Publicaties zijn een belangrijke manier om beeldende kunst te ontsluiten voor een groter publiek. Nederlandse uitgevers kunnen om die reden een bijdrage aanvragen om kunst(enaars)boeken te tonen van levende beeldend kunstenaars uit Nederland of publicaties over hedendaagse beeldende kunst in Nederland uit de 21e eeuw op buitenlandse kunstboekenbeurzen van internationaal belang. De bijdrage is in 2019 in het leven geroepen als tegemoetkoming in de kosten voor deelname aan een kunstboekenbeurs. Via deze bijdrage wil het Mondriaan Fonds de internationale positie, bekendheid van en waardering voor hedendaagse beeldende kunst uit Nederland versterken.

Kunstpublicaties voor een internationaal publiek

Evenals bij de Bijdrage Kunstbeurzen kan de bijdrage worden aangevraagd voor deelname aan zowel kunstboekenbeurzen op een door een commissie van experts vastgestelde lijst als voor overige kunstboekenbeurzen. Gerenommeerde kunstboekenbeurzen Offprint Parijs en Londen, New York Art Book Fair, Tokyo Art Book Fair en Frankfurter Buchmesse Halle 4.1 en Friends With Books staan elk op de vastgestelde lijst. Uitgevers die op deze kunstboekenbeurzen worden toegelaten en kunst(enaars)boeken uit Nederland tonen, ontvangen direct een bijdrage.

In 2020 vroegen vijf aanvragers met succes aan, waarvan vier voor beurzen op de vaste lijst. Evenals 2019 was de enige aanvraag buiten de vastgestelde lijst voor deelname aan Melbourne Art Book Fair, ingediend door DPS/De Player. Dit was van de vijf beurzen waarvoor werd aangevraagd ook de enige beurs die daadwerkelijk kon plaatsvinden in 2020. De overige aanvragers hebben de middelen in plaats daarvan ingezet voor reeds gemaakte kosten of alternatieve programma's.

De uitgeverijen die in 2020 verslag deden van hun bijdrage melden bijna allemaal dat zonder een bijdrage van het Mondriaan Fonds deelname aan de beurs niet kostendekkend of in zijn geheel niet mogelijk was geweest.

Aantal aanvragen: 5
 Totaal gevraagd bedrag: € 15.000
 Gehonoreerd: 5
 Toegekend bedrag: € 15.000

KUNSTKOOPREGELING

Met de KunstKoop kunnen particuliere kopers kunst op afbetaling kopen, zonder rente of extra kosten te betalen. Het Mondriaan Fonds neemt deze voor haar rekening. Het aankoopbedrag kan worden uitgespreid over een periode van maximaal 36 maanden, waardoor het kopen van kunst meer toegankelijk wordt gemaakt voor een grotere groep mensen.

Kunst kopen voor een paar tientjes per maand

Begin 2020 kreeg de KunstKoop een nieuwe kredietverstrekker: Santander Consumer Finance Benelux. De samenwerking met ABN AMRO kwam na een besluit van de bank ten einde en met de nieuwe partner kon het Mondriaan Fonds de regeling voortzetten. Santander Consumer Finance

Benelux ontwikkelde een digitaal systeem waarmee aanvragen voor de KunstKoop nu volledig online kunnen worden ingediend.

Om de bekendheid van de regeling te vergroten, organiseerde het Mondriaan Fonds op uitnodiging van Amsterdam Art een KunstKoop-tentoonstelling in Capital C. Curator Ellis Kat selecteerde werken van maximaal € 3.600 bij galeries die deelnemen aan Amsterdam Art en de KunstKoop. Zo waren alle werken in de tentoonstelling *Koop dit of dit* beschikbaar voor maximaal € 100 per maand met gebruik van de KunstKoop. De tentoonstelling startte tijdens het Gallery Weekend in november 2020 en duurde tot mid januari 2021. Ook online was deze te zien via een nieuw gelanceerd Instagram-account en een videorondleiding die werd verspreid via het YouTube-account van het Stedelijk Museum Amsterdam en andere sociale media. Ondanks de strengere lockdown die in december werd ingevoerd, zorgde de tentoonstelling voor zichtbaarheid van de werken en voor een aantal verkopen.

Het totale aantal afgesloten contracten voor KunstKoop-leningen was afgelopen jaar 438. Dit aantal laat een licht dalende lijn zien ten opzichte van het voorgaande jaar met 606 contracten. Vermoedelijk is die daling een gevolg van de coronamaatregelen, waardoor onder meer beurzen en tentoonstellingen niet konden plaatsvinden.

De KunstKoop wordt aangeboden bij ongeveer 120 galeries die verspreid over Nederland zijn gevestigd. Iedere twee jaar vindt een aanvraagronde plaats waarin galeries hun deelname aan de regeling kunnen starten of verlengen. De laatste ronde was eind 2018. Toen dienden 64 galeries een aanvraag in, waarvan 49 een positief advies kregen. Dertien galeries werden toegelaten die de regeling nog niet eerder hadden aangeboden. Afgelopen jaar werd de deelname van de participerende galeries met een jaar verlengd.

Om de zichtbaarheid van de KunstKoop te bevorderen werd zoals ook in voorgaande jaren opgetrokken met verschillende partners. Met Amsterdam Art werd samen-

gewerkt voor het Amsterdam Art Gallery Weekend, waarvoor eerdergenoemde tentoonstelling werd georganiseerd en promotie werd gedaan middels diverse online en offline media. Ook werd de KunstKoop onder de aandacht gebracht door onder meer Gallery Viewer, Young Collectors Circle en Art Rotterdam.

Totaal aankoopbedrag kunstwerken: € 1.835.543
Aantal afgesloten contracten: 478
Totaal leenbedrag: € 1.738.285
Totaal bedrag betaalde fee: € 173.658

ANDERE FINANCIERINGS-VORMEN

Het Mondriaan Fonds doet onderzoek naar verschillende vormen van financiering en ondersteuning van beeldende kunst en erfgoed. Het speelt in op initiatieven uit het kunst- en erfgoedveld en is als relatiemakelaar actief om te kijken naar innovaties buiten de kunstsector. Deze worden onderzocht via samenwerkingen en pilotprojecten.

Rentevrije lening voor kunstenaars

Fonds Kwadraat

Al vijftig jaar verstrekt Fonds Kwadraat rentevrije leningen. Eerst alleen aan beeldend kunstenaars, later ook aan ontwerpers. De leningen van maximaal € 8.000 zijn bedoeld voor het ontwikkelen, maken en presenteren van nieuw werk, en voor benodigde apparatuur. Doel is het versterken en stimuleren van de economische en financiële onafhankelijkheid van kunstenaars. Door bij Fonds Kwadraat aan te vragen kunnen kunstenaars snel over een

bedrag beschikken waarmee zij een volgende stap kunnen zetten. Op deze manier kan hun artistieke praktijk groeien.

Het Mondriaan Fonds heeft een 'fonds op naam' ingericht binnen Fonds Kwadraat. Kunstenaars die de afgelopen twaalf maanden een bijdrage hebben ontvangen van het Mondriaan Fonds kunnen een rentevrije lening afsluiten zonder dat hun aanvraag hoeft te worden beoordeeld door de commissie van Fonds Kwadraat. Zo kan een kunstenaar een uitgave die niet in aanmerking komt voor de bijdrage van het Mondriaan Fonds financieren. Fonds Kwadraat verstrekt zo'n 120 leningen per jaar, waarvan sinds 2017 gemiddeld 50 per jaar op naam van het Mondriaan Fonds.

Ook in 2020 heeft de samenwerking tussen het Mondriaan Fonds en Fonds Kwadraat tot verschillende resultaten geleid. Daar waar banken zelden een lening verstrekken aan kunstenaars, kon via Fonds Kwadraat een voorfinanciering worden gedaan of werd de gevraagde eigen bijdrage voor projectaanvragen bij het Mondriaan Fonds gefinancierd. De jaarlijkse bijdrage van het Mondriaan Fonds was in 2020 € 34.000. Na het uitbreken van covid-19 vielen inkomsten van veel kunstenaars plotseling weg. Ook was het aantal aanvragen en verstrekte leningen in 2020 minder dan op basis van de toename in de afgelopen jaren was verwacht. In 2020 zijn 26 leningen aan kunstenaars verstrekt, op een totaal van 92. Er werden leningen verstrekt voor het ontwikkelen van publicaties, voor een werkperiode in binnen- en buitenland, voor de investering in apparatuur, gereedschap en een atelier, maar ook voor het doen van artistiek onderzoek. Ook konden kunstenaars direct na hun afstuderen een lening aanvragen bij Fonds Kwadraat. Kunstenaars die eerder een bijdrage kregen van het Mondriaan Fonds, kwamen zonder extra toetsing in aanmerking voor een lening. Kunstenaars konden het hele jaar door een aanvraag indienen.

Crowdfunding

Crowdfunding heeft de afgelopen jaren in de cultuursector een vlucht genomen. Steeds meer kunstenaars en instellingen zien de mogelijkheden die crowdfunding biedt, als aanvullende vorm van financiering, maar ook om een nieuw publiek en draagvlak te vinden voor projecten.

Vliegende start voor crowdfundingprojecten

voordekunst

In 2020 heeft het Mondriaan Fonds zijn langdurige samenwerking met voordekunst voortgezet. Het Mondriaan Fonds levert een bijdrage aan culturele projecten die gebruikmaken van crowdfunding via voordekunst.nl. Met de bijdrage aan crowdfunding wil het fonds kunstenaars en culturele instellingen stimuleren om gebruik te maken van deze manier van fondsenwerving en particulieren oproepen om hieraan bij te dragen. Binnen de huidige samenwerking met voordekunst wordt kunstenaars een aanvullende mogelijkheid geboden om het doelbedrag van hun crowdfundingcampagne te realiseren en publiek draagvlak te organiseren. Dit geeft crowdfundingprojecten een vliegende start en levert een aantal aansprekende en geslaagde campagnes op. Het Mondriaan Fonds draagt via een matchfundings-constructie 20% van het benodigde bedrag (met een maximum van € 2.000) bij aan geselecteerde projecten die bij voordekunst een crowdfundingcampagne zijn gestart. De bijdrage van het fonds is voorwaardelijk: alleen wanneer de maker erin slaagt het overige deel via het publiek op te halen, wordt de bijdrage uitgekeerd.

De afgelopen vier jaar zijn 43 campagnes ondersteund. In 2020 heeft het Mondriaan Fonds een bedrag ingezet van € 18.625 aan tien projecten. Deze projecten haalden met crowdfunding een bedrag van € 147.817 op, via 1767 donateurs.

Tussen 2017 en 2020 is in totaal € 69.935 bijgedragen. Elke € 1 vanuit het Mondriaan Fonds leverde € 6,70 op uit de crowd.

In het najaar 2019 lanceerde voordekunst Creative Funding, de adviestak van voordekunst. Hiermee wil voordekunst de culturele sector beter van dienst zijn en een breder pakket aan ondersteuning bieden. Deze ondersteuning staat in het teken van crowdfunding en crowdkeeping. Vanaf 2020 draagt het Mondriaan Fonds bij aan vijf adviestrajecten voor beeldende kunst- en erfgoedinstellingen binnen de pilot Creative Funding: Marres (Maastricht), Mauritshuis (Den Haag), Zuiderzeemuseum (Enkhuizen), Museum Arnhem, Het Schip (Amsterdam).

Impact investeren voor kunst en cultuur

Sinds 2016 onderzoekt het Mondriaan Fonds de mogelijkheid van impact investeren, het investeren met een toegevoegde waarde voor de maatschappij naast een financieel rendement.

Investeren met meerwaarde voor maatschappij

In 2019 is hiervoor een platform gestart, de zogeheten Cultuur Impact Hub. Binnen deze Cultuur Impact Hub kunnen culturele projecthouders die op zoek zijn naar een investering en investeerders elkaar ontmoeten. De Cultuur Impact Hub ontwikkelt voor deze twee totaal verschillende partijen een gemeenschappelijke taal. Dat gebeurt middels een prospectus dat bestaat uit het plan van de projecthouder (het pitch deck) en de vertaling naar de investeerder. In 2019 is het raamwerk voor deze prospectus opgesteld. In 2020 zou de werkbaarheid getest worden middels vier projecten in de Cultuur Impact Hub. Dit is vanwege covid-19 niet doorgegaan. Er zal gekeken worden of dit in 2021 opgepakt kan worden.

SAMENWERKEN

Samenwerken kan zorgen voor meer samenhang en extra impact. Het kan gaan om samenwerking tussen musea en erfgoedinstellingen onderling of met andere maatschappelijke partijen. Samenwerking is ook een streven van het fonds zelf als makelaar van contacten, kennis, inzicht en ontwikkelingen op het gebied van beeldende kunst en cultureel erfgoed.

Resultaten

- 108 Bijdrage Samenwerking Musea
- 109 Internationale Samenwerkingsprojecten
Erfgoedinstellingen
- 110 De Verbeelding
- 110 Oriëntatiereis
- 111 Regiomakelaars

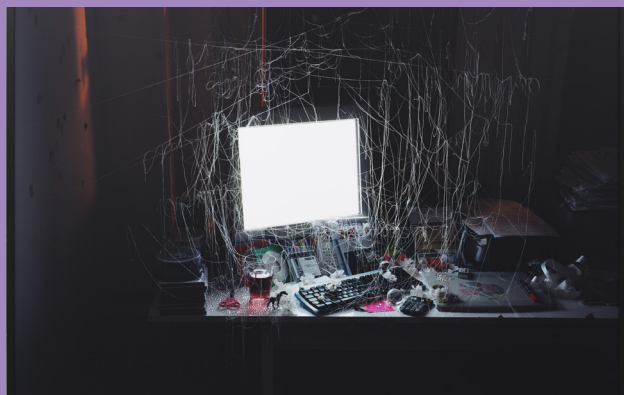
Ervaringen

Stijn Huijts

Bijdrage Samenwerking Musea

104

Paulien 't Hoen

Bijdrage Samenwerking Musea

106

Raquel van Haver, *Amo a la Reina*, 2020. Foto: Peter Cox
 Kerry James Marshall, *RHYTHM MASTR Daily Strip*, 2018. Foto: Justin Livesey

Verankeren
 van diversiteit
 en inclusie

Het aanwakkeren van nuances

Stijn Huijts over Musea Bekennen Kleur

‘*Say It Loud* haalt het koloniale verleden naar voren en laat zien hoe we daar nu naar kijken. De verbeelding brengt onze geschiedenis tot leven, maar de tentoonstelling gaat ook over onze eigen samenleving: vol diversiteit en nuances. Hoe wakkeren we die nuances aan?’ Dat is waar Stijn Huijts, directeur van het Bonnefanten Maastricht, altijd op uit is. ‘Op *Say It Loud* zie je het werk van zeventien hedendaagse kunstenaars, ieder met een eigen perspectief. Zij komen van verschillende continenten en werken in allerlei media, van porselein en textiel tot video, maar hun werelden zitten ook vol raakvlakken en verwantschappen.’

Als voorbeeld van *Say It Loud* noemt hij de theatrale, bijna driedimensionale schilderijen die de in Nederland opgegroeide Raquel van Haver maakte na onderzoek in haar moederland Colombia: ‘Grote, sculpturale groepsportretten: een ode aan de sterke vrouwen die de samenleving draaiende houden’. En de stripverhalen in zwartwit van Kerry James Maschall: vol zwarte superhelden. En Otobong Nkanga, die inzoomt op de winning van grondstoffen waarmee we de aarde uitputten en

die in haar performances het principe van wederkerigheid opvoert. ‘We kunnen de wereld iets teruggeven,’ aldus Huijts. ‘Het gaat om kunstwerken met vele lagen’.

De titel komt uit een nummer van James Brown – *Say It Loud, I’m black and I’m proud*. ‘Het concretiseert onze wens inclusief te zijn. Om dat te bereiken en elkaar hierin te versterken hebben we het platform Musea Bekennen Kleur opgericht’, zegt Huijts, die in 2018 met enkele collega-directeuren aan de wieg stond van die samenwerking. ‘Het gaat om het verankeren van diversiteit en inclusie in de hele organisatie, zeg de vier p’s: personeel, partners, programma en publiek.’ Meer dan dertig musea doen intussen mee. ‘Kunst en geschiedenis zijn waardevolle voertuigen bij het blootleggen en tegen gaan van ongelijkwaardigheid. Het gaat om reflectie én actie. De bijdrage van het Mondriaan Fonds zorgt voor het aanjagen en voortstuwen van deze beweging: voor eerlijke betaling van de kunstenaars met wie je in zo’n grote groepstentoonstelling samenwerkt, maar ook voor de samenwerking tussen musea.’

1/6

"JULIA"

CARA ROMERO

Cara Romero, Julia, 2018, collectie Nationaal Museum van Wereldculturen. Foto: Cara Romero
Marco van Duyvendijk, Zweefmolen, Roemenië, 2002, Collectie Rabobank. Foto: Marco van Duyvendijk

Krachtenbundeling
van 16 museale
collecties

Verlies van fotokunst voorkomen

Paulien 't Hoen over onderzoeksproject moderne fotocollecties in musea

Foto's op aluminium; foto's zonder lijst; ingekleurde foto's: hoe bewaar je die voor de toekomst? Zestien museale collecties, de Universiteit van Amsterdam en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed hebben hun krachten gebundeld in het project *Collectiekennis 2.0 / Fotografie*. Dit op initiatief van Stichting Behoud Moderne Kunst (SBMK), die eerder een gezamenlijk onderzoek leidde naar conservering van plastics in kunstcollecties.

Het fotoproject is urgent, vertelt projectleider Paulien 't Hoen, om verlies van originele prints met alle informatie die daarin ligt opgeslagen te voorkomen. 'De behoefte aan kennis over het behoud van analoge en digitale fotografie neemt toe. In de meeste musea ontbreekt dit specialisme, terwijl elke collectie beeldende kunst uit de 20ste en 21ste eeuw fotografie bevat. Of het nu gaat om vroege contactvellen of recent werk op groot formaat. Fotografen als Ruff, Hütte en Gursky werkten hun monumentale foto's af met plexiglas. Inmiddels is dat een veel toegepaste techniek. Maar die glanzende laag is gevoelig voor krassen, trekt stof aan

en reageert anders op klimaatschommelingen dan de foto eronder. Hoe kunnen we deze fotowerken het beste opslaan en schoonmaken?'

Met een Bijdrage Samenwerking Musea van het Mondriaan Fonds en steun van andere cultuurfondsen ontwikkelen de musea methoden om kunstfotografie te monitoren, samen met UvA-studenten die zich specialiseren in restauratie en conservering, 'Het gaat om het vergaren en delen van kennis rond fotoprocedés, afwerking, dragers, terminologie en acquisitie. We maken een digitale tool voor het identificeren van fototechnieken en conserveringsmaatregelen. Doel is dit erfgoed duurzaam te bewaren en toegankelijk te houden voor publiek. Dit doen we door museumprofessionals bij te scholen en junior restauratoren op te leiden tot specialisten in moderne fotografie.'

BIJDRAGE SAMENWERKING MUSEA

Musea die onderling en/of met andere maatschappelijke partijen willen samenwerken kunnen een Bijdrage Samenwerking Musea aanvragen. Het gaat om gezamenlijke en bijzondere initiatieven die de relatie tussen de burger en cultureel erfgoed versterken, een duurzaam karakter hebben, voorbeeldstellend en navolgbaar zijn en tot een sterkere museale sector leiden. Ook draagt het Mondriaan Fonds bij aan haalbaarheidsonderzoeken voor toekomstige samenwerking. Thema's zijn educatie, publieksbereik, zichtbaarheid, wetenschap, digitalisering en collectiebeleid.

Krachtenbundeling in het museale veld

In 2020 werden 25 aanvragen ingediend bij het Mondriaan Fonds. De achttien gehonoreerde aanvragen betroffen drie haalbaarheidsonderzoeken en vijftien samenwerkingsprojecten. Het aantal ligt aanzienlijk hoger dan het jaar daarvoor. Zo kreeg LIMA een bijdrage voor een samenwerkingsproject met musea en erfgoedinstellingen met als doel de innovatie en kennisontwikkeling voor het behoud en beheer van de digitale kunst te ontwikkelen. Het Herinneringscentrum Kamp Westerbork kreeg een bijdrage voor een haalbaarheidsonderzoek om de mogelijkheden in kaart te brengen om te komen tot een vernieuwende overdrachtsvorm, de hierbij passende doelgroepen en meest geschikte overdrachtsmethode. Met de uitkomst van dit onderzoek hoopt de aanvrager dat de uitkomst breed kan worden ingezet in het erfgoedveld. Zes aanvragen werden toegekend aan koepelorganisaties die musea vertegenwoordigen. De VSC (vereniging van wetenschapsmusea en science centra) kreeg een bijdrage voor talentontwikkeling in leerecosystemen. In dit

plan, dat een landelijke uitrol krijgt, kunnen kinderen en jongeren ongeacht achtergrond of opleidingsniveau hun talenten verkennen en ontwikkelen op gebied van wetenschap en technologie.

In 2020 ontving het fonds twaalf verantwoordingen van eerder toegekende bijdragen. Het ging om langdurige samenwerkingsprojecten, waarvan enkele projecten een vervolg zijn op eerder door het fonds ondersteunde haalbaarheidsonderzoeken. De musea achten de bijdrage cruciaal om de diverse samenwerkingsinitiatieven van de grond te krijgen. Het merendeel van de aanvragers geeft aan dat projecten en samenwerkingen op deze grote schaal zonder een bijdrage van het Mondriaan Fonds geen doorgang kunnen vinden. Een aanvrager geeft aan dat door de coronapandemie het betreffende project meerdere aanpassingen en veranderingen moest doormaken en dat dit in goed overleg met het fonds doorgang kon blijven vinden. Uit de verantwoordingen blijkt de bijdrage op verschillende manieren een sterkere museale sector te stimuleren. De musea brachten bijzondere samenwerkingen tot stand, vaak ook met partijen van buiten het culturele veld. Verschillende musea hebben zich met hun samenwerking gericht op de thema's educatie en publieksbereik, daarnaast werden verschillende samenwerkingen rond collectiebeleid en digitale mogelijkheden opgezet. De resultaten van de samenwerkingen werden gedeeld met het museale veld, de meerderheid van de aanvragers deed dit met lezingen, ook werden seminars en workshops georganiseerd.

Aantal aanvragen: 25
Totaal gevraagd bedrag: € 2.857.751
Gehonoreerd: 18
Toegekend bedrag: € 1.637.202

INTERNATIONALE SAMENWERKINGS- PROJECTEN ERFGOED- INSTELLINGEN

De Bijdrage Internationale Samenwerkingsprojecten Erfgoedinstellingen is bestemd voor Nederlandse erfgoedinstellingen die samenwerken met buitenlandse instellingen ten behoeve van onderzoeksprojecten op gezamenlijke collectiegebieden. De bijdrage kan in de ontwikkelfase gebruikt worden voor reis- en verblijfkosten van onderzoekers en conservatoren en voor de kosten van de presentatie van de onderzoeksresultaten in Nederland. Doel is nieuwe inzichten, onderzoek en internationale samenwerking te stimuleren die internationaal opvallen door hun belang en resulteren in een presentatie.

Nieuwe inzichten delen over de grens

In 2020 werden vijf aanvragen ingediend, waarvan vier werden gehonoreerd. In de afgelopen drie jaar is het aantal aanvragen bij deze regeling stabiel gebleven. De Nederlandse instellingen werkten onder andere samen met internationale musea uit Duitsland, Verenigde Staten, Australië, Portugal, Indonesië en Angola. Beeld en Geluid ontving een bijdrage voor een haalbaarheidsonderzoek naar een nieuwe methodiek om meerstemmigheid en dekolonisatie naar het archief te brengen, inclusiever te maken en dit vervolgens in de programmering te presenteren. Het haalbaarheidsonderzoek werd uitgevoerd met verschillende internationale partners zoals het American Archive of Public Broadcasting (VS), Digital Public Library of America (VS) en het collectief Ruangrupa in Indonesië. Naturalis Biodiversity Center ontving een bijdrage om toepassingen van innovatieve technieken als 3D-scanning en 3D-printing verder te ontwikkelen

rond de mosasauriër, de T. rex van de zee. Deze nieuwe technieken maken nieuw internationaal wetenschappelijk onderzoek mogelijk naar de mosasauriërs. Daarnaast wil Naturalis de technieken gebruiken om de internationale vondsten te 'bewerken' tot een 3D-print waarmee de museale presentaties in Nederland en Angola kunnen worden verrijkt, om zo dit zeemonster voor het eerst aan internationale publiek te kunnen laten zien.

Uit de drie in 2020 ingediende verantwoordingen blijkt dat de bijdragen cruciaal waren voor een kwalitatief sterke uitvoering van het project, bijvoorbeeld voor internationale samenwerking en uitwisseling met partners, onderzoek en internationale bruiklenen. Een aanvrager geeft aan dat de internationale samenwerking, ook na afloop van het project zal worden voortgezet. 'De samenwerking wordt ook na het project voortgezet en de erfgoedspecialisten van de partners houden contact met elkaar voor onderzoek en kennisuitwisseling. Zo zijn de drie conservatoren inmiddels bezig met de voorbereiding van een nieuw gezamenlijk tentoonstellingsplan.' Alle aanvragers noemen een spin-off en een toegenomen zichtbaarheid van hun instellingen. 'De zichtbaarheid van alle partners en de unieke collecties zijn internationaal sterk toegenomen, vooral ook door de brede aandacht in de pers. De resultaten van het onderzoek en de tentoonstelling bevorderde de kennis over de ontwikkeling van het middeleeuwse altaar en leidde tot nieuwe inzichten over de presentatie.'

Aantal aanvragen: 5
Totaal gevraagd bedrag: € 220.474
Gehonoreerd: 4
Toegekend bedrag: €170.474

DE VERBEELDING

De Verbeelding is een samenwerkingsproject van het Mondriaan Fonds en het Filmfonds, gericht op films die de grenzen tussen beeldende kunst en film verkennen. Bij De Verbeelding krijgen beeldend kunstenaars de mogelijkheid om samen met filmproducenten een artistieke film van speelfilmlengte te realiseren.

Kunst en film in elkaars grensgebied

Aanvragen kunnen één keer in de twee jaar worden ingediend. Er zijn twee selectierondes. In het ene jaar selecteert een gezamenlijke adviescommissie van het Mondriaan Fonds en het Filmfonds vier films voor een ontwikkelbijdrage van maximaal € 10.000 per project. Via deze tussenfase kunnen de kunstenaar en de producent samenwerken aan de ontwikkeling van het filmpplan. In het jaar daarop selecteert de commissie uit die vier films, twee films voor een realiseringsbijdrage van maximaal € 450.000 per project.

In 2020 zijn twee films geselecteerd voor een realiseringsbijdrage: *Making the Gospel* van Renzo Martens (producent Topkapi Films/ Human Activities) en *East of Noon* van Hala Elkoussy (producent seriousFilm/ Vriza). De gerealiseerde films gaan uiterlijk eind 2021 in première, in principe gevolgd door roulatie in de Nederlandse bioscoop.

Deze twee films werden geselecteerd uit vier films die in 2019 een ontwikkelbijdrage ontvingen. Naast de films van Renzo Martens en Hala Elkoussy waren dat: *The Miraculous Breakdown of PUK** van Floris Schöfeld (producent Nearby film) en *A Ringing in the Ears* van Gabriel Lester (producent The Film Kitchen).

De films *Kala-a-zar* van Janis Rafa en *Dreamlife* van Melvin Moti gingen in 2020 in première tijdens het Internationaal Film Festival Rotterdam.

Filmprojecten in het kader van De Verbeelding zijn (deels) te bekijken op

deverbeelding.site

ORIËNTATIEREIS

Het Mondriaan Fonds organiseert jaarlijks een oriëntatiereis voor beeldend kunstenaars en bemiddelaars naar buitenlandse regio's die interessante ontdekkingskansen bieden. Het doel is kennisvermeerdering, visieverbreding en netwerkvorming binnen de culturele sector. De reizen bieden een overzicht van de hedendaagse beeldende kunst van de bezochte regio's, introduceren de belangrijkste actoren en laten de deelnemers kennis maken met de mogelijkheden van uitwisseling van verschillende partijen. Deelname is op basis van open inschrijving. Een adviescommissie adviseert het fonds over de selectie van deelnemers op basis van motivatie en onderzoeksvraag.

In 2020 is de door het Mondriaan Fonds geplande reis naar Midden-Amerika helaas niet door kunnen gaan wegens de wereldwijde coronapandemie. De hoop is om deze later in 2021 alsnog plaats te laten vinden.

Ontdekkingskansen voor kunstenaars en curatoren in buitenland

Alle reizen zijn te volgen op de website orientationtrips.org, waarmee de deelnemers kennis en visie overdragen aan vakgenoten en publiek. De uitkomsten van oriëntatiereizen zijn pas later te verwachten. Wel is te melden dat, geïnspireerd door het bezoek aan Centre for less good ideas in Johannesburg tijdens de oriëntatiereis naar Zuid-Afrika in 2018, het CBK Zuidoost in Amsterdam SHEBANG heeft geïnitieerd. Een groep makers gaat onder de hoede van een gastcurator aan de slag met een

interdisciplinair kunst & cultuurlab. Een plek voor kunstenaars uit verschillende disciplines en denkers om met elkaar ontdekkingen te doen en nieuw werk te maken. Een plek voor het publiek om te beleven hoe die ontdekkingen ontstaan én ze tegelijkertijd actief mee vorm te geven.

Evenals het bezoekersprogramma is ook de oriëntatiereis een belangrijk stimuleringsprogramma, zo blijkt uit onderzoek van Gottschalk Cultureel Advies uitgevoerd in 2019 over de periode 2014-2018. Meer dan driekwart van de deelnemers onderhoudt na afloop duurzame internationale contacten met de bezochte personen en organisaties en heeft concrete projecten weten te realiseren. Dit is een aanzienlijke score, gegeven de nieuw te ontginnen regio's en over het algemeen moeilijker omstandigheden om projecten daadwerkelijk te realiseren.

REGIOMAKELAARS

Sinds 2017 zijn vier regiomakelaars aan de slag voor het Mondriaan Fonds. Zij hebben een onderzoekende en stimulerende rol. Dat betekent dat ze potentiële aanvragers, opdrachtgevers en adviseurs te woord staan over de mogelijkheden van het fonds. En daarnaast signaleren ze nieuwe initiatieven, doelgroepen en actuele ontwikkelingen op het gebied van beeldende kunst en cultureel erfgoed. De afgelopen vier jaar heeft het fonds zo de verbinding met de regio's verder versterkt in de hoop een brede groep aanvragers te bereiken.

Drempels verlagen en afstanden verkleinen

De functie van regiomakelaar voorzag de afgelopen jaren in een behoefte, en die bleek in 2020 onverminderd groot. Voor potentiële aanvragers die een afstand tot het fonds ervaren, hebben de regiomakelaars een drempelverlagende werking. Potentiële

opdrachtgevers worden door de regiomakelaars geattendeerd op de mogelijkheden die het Mondriaan Fonds biedt.

Het team regiomakelaars bestaat uit Guus van Engelshoven (provincie Limburg), Rebecca Nelemans (Zeeland en Noord-Brabant), Erna aan de Stegge (Oost-/Midden) en Andrea Möller (regio Noord). Elk op andere wijze, inspeland op de kansen en behoeftes per regio, hebben deze makelaars hun werkzaamheden verdiept en hun netwerk uitgebouwd. Los van informerende gesprekken en het actief contact zoeken met sleutelfiguren, potentiële aanvragers en opdrachtgevers, organiseerden zij spreekuren, netwerkbijeenkomsten en werksessies. In 2020 uiteraard allemaal digitaal. De regiomakelaars hadden bijvoorbeeld een centrale rol bij de digitale voorlichtingsbijeenkomsten van het fonds waarin het nieuwe beleidsplan werd toegelicht per regio.

In 2020 is het contact met het fonds steviger verankerd. Voor de website zijn videoportretten gemaakt waarin de makelaars zichzelf voorstellen. Projectmedewerkers raadplegen sinds de tweede helft van 2020 standaard de regiomakelaars om inbreng te geven over de regionale context van sommige aanvragen. Sinds de uitbraak van de coronacrisis is er maandelijks overleg met het Mondriaan Fonds om de gesignaleerde geluiden en behoeftes uit de verschillende regio's door te geven. Zo heeft het fonds mede op voorspraak van de regiomakelaars meer op de regionale behoefte toegespitste compensatiemaatregelen voor relatief kleinere musea met slechts 7500 bezoekers per jaar ingericht. [> pagina 140](#)

OPEN OPROEPEN

Het Mondriaan Fonds heeft in 2020 verschillende Open Oproepen gehad. Deze tijdelijke regelingen zijn mogelijk dankzij extra gelden van het ministerie van OCW of in het geval van 75 jaar vrijheid van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Resultaten

- 122 Kunstenaars met een vluchtelingverleden
- 122 On Campus TU/e innovation space
- 123 Eigentijds gebruik van ambachten
- 124 Beladen Geschiedenis
- 125 Beurs Erfgoedtalent
- 126 Erfgoedexpertise Internationaal
- 126 Erfgoedvrijwilligers
- 127 Digitaal Erfgoed
- 128 75 jaar vrijheid

Yazan Maksoud

Kunstenaars met een
vluchtelingverleden

114

Boy Jonkergouw

Beladen Geschiedenis

116

Hanneke Verbeek

Digitaal Erfgoed

118

Teus Eenkhoorn

75 jaar vrijheid

120

Kunst als spiegel van de samenleving

Yazan Maksoud, *They Are Still There*, 2018, Foto: Mazen Ashkar

Nederland leren kennen door de kunst

Yazan Maksoud over zijn werk als kunstenaar met een vluchtverleden

Voordat Yazan Maksoud in 2015 de oorlog in Syrië ontvluchtte, voltooide hij zijn studie beeldende kunst aan Damascus University. Toch voelde hij zich 'hooguit een 13-jarige', toen hij net in Amsterdam woonde. Lost in translation. 'Ik sprak Engels en leerde Nederlands, maar zette de woorden één op één uit het Arabisch over. Dat sluit niet helemaal aan, want elke taal heeft een eigen identiteit. Als je in Syrië iets vreemd noemt, betekent dat: bijzonder, cool. In Nederland is vreemd eerder negatief dan positief. Strange!'

Met die gevoelens van ontheemding wilde hij afrekenen. 'Ik zocht al snel contact met collega-kunstenaars. Ik heb Nederland leren kennen door de kunst, als spiegel van de samenleving. Kunstenaars verbeelden persoonlijke en sociale onderwerpen, in een taal die los staat van het alfabet en die me eigen is.'

Bij het Mondriaan Fonds reageerde Maksoud op de Open Oproep voor kunstenaars met een vluchtelingverleden. Via deze (tijdelijke) regeling krijgt hij een budget voor het opbouwen van zijn

kunstenaarspraktijk plus een mentorschap. Eylem Aladogan, collega-kunstenaar en hoofd van de afdeling keramiek op de Gerrit Rietveld Academie, is zijn sparring partner. Zij zegt: 'Iedereen heeft een eigen verhaal, dat dat van de ander aanvult. Het gaat om menselijke processen, daarin verschilt het ene mentorschap niet zoveel van het andere. Maar als je negatieve ervaringen achter je moet laten, is het vinden van nieuwe wegen nog belangrijker.'

Met het benoemen van zijn achtergrond als vluchteling heeft Maksoud geen moeite. 'Vluchtelingen zijn deel van de wereld. Het niet benoemen maakt het probleem niet weg.' Zijn ervaringen dringen door in zijn werk. In het Stedelijk Museum in Amsterdam bouwde hij een kamer met zwarte wanden vol teksten en tekeningen, soms gemaakt van koffie of thee. Publiek was welkom om op de wanden reacties te schrijven of te tekenen. Een intieme installatie, als 'reflectie van een schuilplaats, waar je niet vrijuit leeft, maar overleeft, met al je dromen.'

Donkere werkelijkheid in het volle licht

Gevaarlijke Namen van Boy Jonkergouw, scènefoto met Alma en Raymond, 2020. Foto: Jostijn Ligtfoot

Mensen zoals jij en ik

Boy Jonkergouw zoomt in op het verleden
en de waarschuwing die erin schuilt

Boy Jonkergouw zet als theatermaker een donkere werkelijkheid in de spotlights met de voorstelling *Gevaarlijke namen*. Die gaat over de volkerenmoord in Srebrenica, 25 jaar geleden. 'Als tiener was ik verbijsterd toen ik de oorlogsbeelden zag op tv,' zegt hij. 'Srebrenica was zo dichtbij. Toch werden er meer dan 8000 mensen vermoord. Ik dacht dat oorlog een nachtmerrie van vroeger was. Joegoslavië kende ik uit de zomervakantie. Er liepen meisjes met walkman op straat, de huizen waren groter dan in Nederland, goed onderhouden. We reden over snelwegen. Hoe konden wij als Europeanen deze genocide laten gebeuren? Vrede is niet vanzelfsprekend, ontdekte ik. Ik wil met deze voorstelling dat besef delen, ook onder jongeren.'

Twee als tiener door de oorlog getekende nabestaanden ontmoeten elkaar nu onder regie van Jonkergouw op het podium. Alma Mustafić komt uit Srebrenica. Zij was 14 toen haar vader werd vermoord, die als elektricien bij Dutchbat werkte. De Dutchbatleiding nam een fatale beslissing door hem uit te leveren aan de Serviërs. Raymond Braat was 20 en Dutchbatter.

Hij moest de mannen van de vrouwen scheiden, waarna de mannen werden vermoord. De zogenaamd veilige enclave mondde uit in de grootste massamoord in Europa na WOII.

Voor de emotionele, ondanks alle gruwelen toch levendige en muzikale voorstelling werkte Jonkergouw samen met de vredesorganisatie PAX, die al 25 jaar betrokken is bij Srebrenica, en het Zuidelijk Toneel. Via de Open Oproep Beladen Geschiedenis ontving hij een bijdrage van het Mondriaan Fonds. Daarmee laat hij het verleden in het heden zien, of, zoals hij zegt: 'Wie zijn deze overlevenden, die in Nederland zelden aandacht krijgen? Het gaat om mensen zoals jij en ik. Alma en Raymond hebben ieder een ander perspectief, maar voelen zich beide in de steek gelaten door de internationale politiek en kunnen zich in elkaar inleven. De oorlog in voormalig Joegoslavië is deel van onze geschiedenis en verdient onze aandacht, ook als waarschuwing voor de toekomst.'

De première is door covid-19 uitgesteld naar september 2021.

Informatie en persoonlijke verhalen bundelen

Franciszek Lyskawa en dochter Ludka in 1961 voor het eerst sinds WOI op weg naar zijn geboorteland Polen. In 1939 ontvluchtte Lyskawa Polen. Hij sloot zich aan bij een Poolse divisie in Engeland en bevrijdde met hen in 1944 Breda.

Wat is jouw relatie met migratiegeschiedenis?

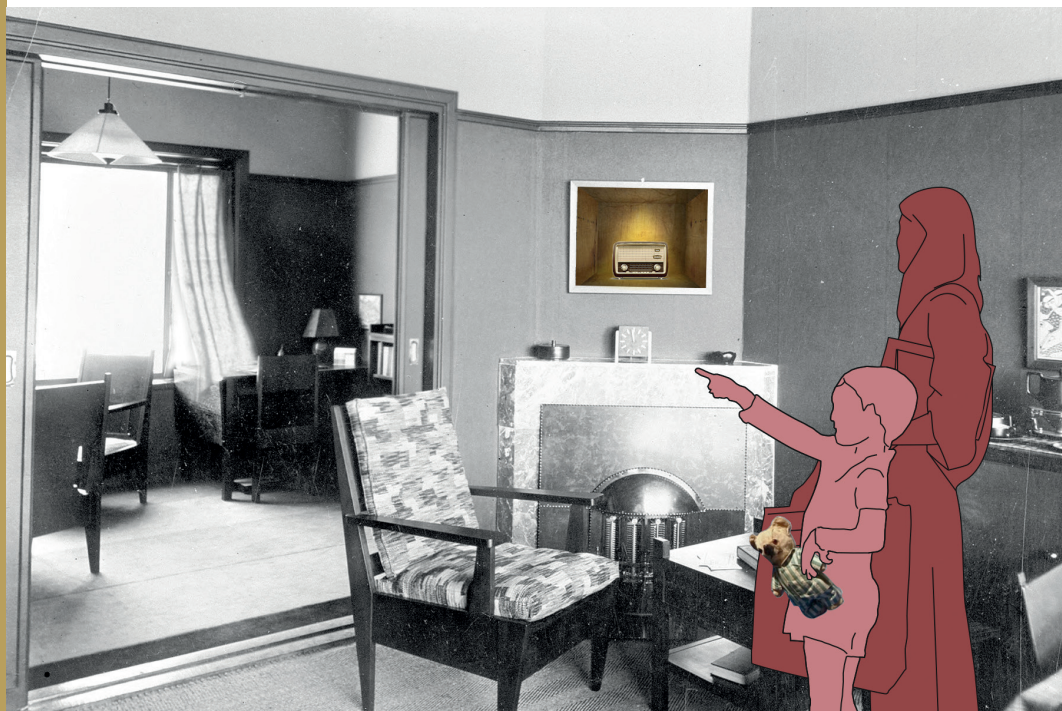
Hanneke Verbeek over het online platform vijfeeuwenmigratie.nl

Nieuwkomers in Nederland zijn eeuwenoud: volgens de website vijfeeuwenmigratie.nl heeft naar schatting 98% van de Nederlanders buitenlandse voorouders. Sporen van migratie zijn niet altijd meteen zichtbaar, wél bijna overal te vinden: 'In musea, archieven en bij jou thuis. Wat is jouw relatie met migratiegeschiedenis?' De website geeft een gezicht aan migranten en het migrantenerfgoed in Nederland, vanaf 1580 tot nu, of het nu gaat om seizoenarbeiders of politieke of religieuze vluchtelingen. Het platform is in 2010 gelanceerd voor het bundelen van ervaringen en wetenschappelijke informatie. Na ruim tien jaar wordt nu met een bijdrage van het Mondriaan Fonds een vernieuwingsslag gemaakt.

Hanneke Verbeek is projectleider bij het Centrum voor de Geschiedenis van Migrantengedrag, dat de website heeft opgezet. 'Met de fondsbijdrage kunnen we foto's en documenten uit archieven en musea via Linked Data koppelen', vertelt ze. 'Die samenwerking maakt bronnen gemakkelijker toegankelijk via zoekwoorden; informatie wordt op thema geordend en gedeeld met het publiek. Er valt nog

veel in te halen, want migrantenerfgoed is een ondergeschoven kindje in onze geschiedenis. Het onderwerp is gekaapt door het politieke en publieke debat. In het nieuws wordt eerder ingezoomd op problemen dan op het dagelijks leven. Wij verzamelen onafhankelijke informatie.'

De herinrichting van het platform volgt de nieuwe richtlijnen van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. 'De site wordt simpeler en aansprekender. De kern bestaat uit persoonlijke verhalen. Met archiefmateriaal maken we historische schetsen. Voor de nabije geschiedenis is mondelinge overlevering belangrijk: ervaringen van Indische Nederlanders, Spaanse gastarbeiders, zeelui uit Kaapverdië, vluchtelingen uit het voormalig Oostblok of het Midden-Oosten; groepen en individuen uit alle windsteken. We nodigen mensen ook uit zelf foto's en verhalen te delen. Samen met geschiedenisleraren hebben we het project *Jonge Spoorzoekers* opgezet: leerlingen interviewen familieleden. Zo actualiseren én nuanceren we de blik op onze migratiegeschiedenis.'

Publiek meenemen in de tijd

Interieurontwerp voor het herbouwde onderduikhuis Warnsveld, Openluchtmuseum Arnhem.
Vakantiehuis familie Gies, Warnsveld, 1936.

Vakantiehuis met onderduikplekken voor Joodse vluchtelingen

Teus Eenkhoorn over ‘verzet en vrijheid’
in het Nederlands Openluchtmuseum

‘Wat betekent vrijheid? Die vraag blijft urgent. In 2020 herdachten we het einde van de Tweede Wereldoorlog, 75 jaar geleden. Het Nederlands Openluchtmuseum brengt deze geschiedenis dichtbij. Het onderduikhuis Warnsveld is belangrijk voor het zichtbaar maken van dit ingrijpende tijdvak. Het huis is in 1936 in de bossen bij Warnsveld gebouwd door de Joodse familie Gies. Met vooruitziende blik namen zij er geheime onderduikplekken in op. Het lijkt een leuke vakantiewoning, maar daarnaast diende het als toevluchtsoord voor tientallen joden uit Duitsland, die hiervandaan verder vluchtten. Wij herbouwen het huis op ons buitenterrein en kunnen met de bijdrage van het Mondriaan Fonds de thema’s verzet en vrijheid uitlichten en toegankelijk maken. In 2022 is de herbouw klaar en zal het huis een grote rol spelen in de Canon van Nederland, ons overzicht van de geschiedenis.’

Of het nou gaat om gezinnen, scholieren, toeristen of historici: directeur Teus Eenkhoorn wil een gevarieerd publiek meenemen in de tijd. ‘Bij ons loop je

door het verleden, worden alle zintuigen geprikkeld en leer je de geschiedenis verbinden met het heden. We maken grote gebeurtenissen begrijpelijk via persoonlijke verhalen. Het onderduikhuis past in deze opzet. We hebben nauw contact met Frits Gies, de zoon van de familie die het huis bouwde. Hij is bijna 90, maar vertelt op scholen nog altijd over zijn oorlogsjaren en heeft zijn ervaringen beschreven in het boek *Bist du ein Jude: hoe een joodse tiener de nazi's overwon*. Wij maken films met hem, over het verzet door zijn ouders en zijn eigen rol als koerier van vervalste papieren. Alle verhalen die we over het huis verzamelen verwerken we met interactieve technologie. Verschillende voorwerpen in het interieur, zoals Frits' teddybeer, krijgen een rol als ‘herinnerdingen’: ze reageren op het publiek en brengen de geschiedenis van het huis tot leven.’

KUNSTENAARS MET EEN VLUCHTELING-VERLEDEN

In opdracht van het Mondriaan Fonds, K.F. Hein Fonds en Cultuur+Ondernemen heeft Jelle Bouwhuis (curator, kunsthistorisch onderzoeker en adviseur Mondriaan Fonds) in 2019 een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de situatie van statushouders-kunstenaars in Nederland. Doel was tweeledig: hoe kan het Mondriaan Fonds zijn ondersteuningsmogelijkheden toegankelijk maken voor statushouder-kunstenaars én tot inclusievere voorwaarden komen.

Nieuwe impuls voor rijk kunstenaarsland

Deze pilot heeft geresulteerd in een Open Oproep voor kunstenaars met een vluchtelingverleden die in januari 2020 online ging. De bijdrage kon aangevraagd worden voor het ontwikkelen en presenteren van nieuw werk. De bijdrage biedt kunstenaars die als vluchteling naar Nederland zijn gekomen en hier maximaal tien jaar wonen de mogelijkheid om een kunstenaarspraktijk in Nederland op te bouwen en bij te dragen aan een rijker kunstenaarsland. Het ging om een vaste bijdrage van € 19.000 voor de periode van één jaar. Ook kregen zij een mentoringtraject, in samenwerking met Cultuur+Ondernemen.

Het Mondriaan Fonds stelde tien bijdragen beschikbaar. Achteenzestig kunstenaars dienden een aanvraag in. De adviescommissie was genooddaakt streng te selecteren. Over negentien aanvragen werd een positief advies uitgebracht. Vanwege het beperkte budget heeft de adviescommissie deze positieve aanvragen in volgorde van prioriteit gerangschikt. Negen aanvragen zijn uiteindelijk niet gehonoreerd.

De gehonoreerde kunstenaars komen voornamelijk uit Syrië en Iran, net zoals het overgrote deel van de aanvragers. Twee aanvragers waren autodidact, de rest studeerde af tussen 2003 en 2018. De aanvragers zijn gemiddeld minder dan 3,5 jaar in Nederland, maar presenteren hun werk al redelijk frequent op plekken die ertoe doen, variërend van klein en lokaal tot van landelijk belang.

Aantal aanvragen: 68
Totaal gevraagd bedrag: € 1.292.000
Gehonoreerd: 10
Toegekend bedrag: € 190.000

ON CAMPUS TU/E INNOVATION SPACE

In het kader van het pilotprogramma On Campus ondersteunde het Mondriaan Fonds in 2020 de artist-in-residence van Koen Taselaar bij de HKU. Deze had als doel studenten kennis te laten maken met de artistieke werkwijze door hen actief te betrekken bij het onderzoek en maakproces van de kunstenaar.

Technologisch onderzoek met kunstenaars

In 2019 droeg het Mondriaan Fonds bij aan een werkplek bij de TU/e innovation Space. Door de covid-19 maatregelen kon een tweede werkplek bij TU/e innovation Space evenals een werkplek bij Minerva niet worden gerealiseerd. Doel van de pilot On Campus is om de aansluiting tussen het onderwijs en de professionele praktijk van kunstenaars te verbeteren. Beeldend kunstenaars, studenten en docenten werken aan artistiek-inhoudelijk relevante projecten, doen samen en zelfstandig onderzoek en wisselen ter plekke kennis uit.

EIGENTIJDS GEBRUIK VAN AMBACHTEN

Sinds Nederland in 2012 het UNESCO Verdrag inzake Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed heeft geratificeerd, worden ambachtslieden gestimuleerd hun ambacht te borgen en door te geven, door op zoek te gaan naar nieuwe toepassingen van hun ambachtelijke vaardigheden en nieuwe afzetmarkten voor hun ambachtelijke producten. De minister van OCW wil met een Open Oproep de eigentijdse ontwikkeling van ambachten stimuleren.

Ambachten vernieuwen en voor het voetlicht brengen

Samen met het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie heeft het Mondriaan Fonds een Open Oproep voor kunstenaars en ontwerpers die willen samenwerken met ambachtslieden om zo een eigentijds gebruik van ambachten te stimuleren. Kunstenaars kunnen een projectvoorstel indienen waarin op gelijkwaardige manier wordt samengewerkt, met het oog op een duurzame toekomst van het ambacht. Naast deze oproep heeft het Fonds voor Cultuurparticipatie een subsidieregeling waarin het ontwikkelen en doorgeven van immaterieel erfgoed centraal staat. Er zijn twee rondes uitgevoerd: een in 2019 en een in 2020.

In 2020 ontving het Mondriaan Fonds zestien aanvragen gericht op ambachten als (edel)smeden, glasblazen, passement en borduren, en klokken maken. Over acht aanvragen werd een positief advies uitgebracht. Vanwege het beperkte budget heeft de adviescommissie deze positieve aanvragen in volgorde van prioriteit gerangschikt. Zes projecten kregen een bijdrage: Lennart Lahuis samen met Toine Daelmans, Tanja Smeets met Veva van der Wolf & Anna Bolk, Mickey Yang met René Marinus

& Albert Donker, Isabelle Andriessen met Caroline Prisse & Boudewijn Kemner, Ronald Rietveld samen met Koninklijke Eijsbouts Klokkengieterij en Fabriek van Torenuurwerken BV en Irene Kopelman samen met Caroline Prisse. De projecten hebben gemeen dat zij het ambacht met nieuwe artistieke content vullen. Ze onderzoeken technische mogelijkheden en brengen de ambachten op een vernieuwende manier onder de aandacht. Bij de eerste ronde in 2019 werden twaalf aanvragen ingediend en vier aanvragen gehonoreerd.

Aantal aanvragen: 16
Totaal gevraagd bedrag: € 383.211
Gehonoreerd: 6
Toegekend bedrag: € 200.027

BELADEN GESCHIEDENIS

Het beladen erfgoed is een belangrijk onderwerp dat zowel nationaal als internationaal veel aandacht krijgt. Het ministerie van OCW vindt het van belang hier extra aandacht aan te besteden en gaf het Mondriaan Fonds hiervoor de extra middelen van € 1.000.000.

De Open Oproep is in overleg met de ambtenaren van het ministerie, directie Cultuur en Media ontwikkeld en in november 2019 opengesteld. De eerste aanvragen werden in 2020 ingediend.

Het doel van de oproep is het vergroten van het historisch bewustzijn door te stimuleren dat het beladen verleden zichtbaar en toegankelijk wordt gemaakt. Het is belangrijk om recht te doen aan eerder onderbelicht gebleven delen van onze geschiedenis.

Donker verleden in het licht zetten

De Open Oproep Beladen Geschiedenis is bestemd voor een brede groep aanvragers: in Nederland gevestigde publieke organisaties zoals musea, podiumkunstinstellingen en kunstinitiatieven, maar ook monumentenorganisaties en archieven, historische plaatsen en gebieden, beeldend kunstenaars, bemiddelaars en de creatieve industrie. Concreet kunnen ook aanvragers die opereren buiten het werkveld van het Mondriaan Fonds aanvragen.

In 2020 ontving het fonds 66 aanvragen. Er zijn dertig aanvragen gehonoreerd. Voor het merendeel zijn deze aanvragen afkomstig van organisaties (26), waarvan meer dan de helft buiten het reguliere werkveld van het Mondriaan Fonds valt. Concreet gaat het om zeven podiumkunstinstellingen, vijf productiehuisen voor documentairefilms, zeven musea en zeven overige publieke organisaties. Vier gehonoreerde aanvragen werden door individuele aanvragers inge-

diend, het ging daarbij om een beeldend kunstenaar, een bemiddelaar/activist, een regisseur/producent en een schrijver/publicist.

Het is van belang dat de oproep ruimte biedt voor meervoudige perspectieven. In de communicatie naar het veld werd de oproep inhoudelijk breed gekaderd: zowel onderwerpen met betrekking tot WOII, zoals collaboratie, maar ook het beladen koloniale verleden en het slavernijverleden werden als mogelijke invalshoeken genoemd. Deze diverse onderwerpen komen in verschillende uitwerkingen en formats bij de gehonoreerde aanvragen aan bod.

Zo ontving Stichting De Terugkeer ondersteuning voor een project over de dertien werkkampen die er tijdens de Tweede Wereldoorlog speciaal voor joodse dwangarbeiders waren in het Amsterdamse Bos en Schiphol-Oost. De werkkampen vormden een schakel in de Jodenvervolgung en de meesten van de tewerkgestelden zijn via Westerbork uiteindelijk in de vernietigingskampen terechtgekomen. Met een expositie, markeringen in het bos, een documentaire, website en rondleidingen, biedt het inzicht in het handelen van daders, helpers en omstanders.

Het beladen koloniale verleden en het slavernijverleden komen terug in meerdere gehonoreerde projecten. De NTR ontving een bijdrage voor *Indonesië roept!*, een televisieserie met een uitgebreid randprogramma van educatieve films, bronnen en bijeenkomsten rond het koloniale verleden in Indonesië. Stichting Sites of Memory opgericht door cultureel historicus Jennifer Tosch en theatermaker Katy Streek ontving een bijdrage voor het ontwikkelen van een locatievoorstelling over de gedeelde koloniale geschiedenis tussen Zuid-Afrika en Nederland. Kennis en inzichten worden tussen de kunstenaars en partners uit beide landen uitgewisseld. In Kaapstad, Amsterdam en Middelburg wordt een theatrale wandelroute ontwikkeld die langs historisch plekken en gebouwen lopen waarbij de bezoeker via diverse scènes van spoken word, live performance en installatiekunst wordt meegenomen in een tijdreis van verleden naar toekomst.

Ondersteuning was er ook voor het participatieproject *Look at me now* van kunstenaars Tirzo Martha en David Bade en het Instituto Buena Bisto op Curaçao dat fungeert als sluitstuk van de tentoonstelling *Slavernij* in het Rijksmuseum. Bade en Martha zijn opgegroeid met de erfenis van de slavernij op Curaçao en hun samenwerking met het publiek levert bijzondere projecten op die deze beladen geschiedenis bespreekbaar maken.

Twee gehonoreerde aanvragen waren voor haalbaarheidsstudies. De bijdragen worden ingezet voor het onderzoeken van een beeldende kunst project en voor de ontwikkeling van een podiumkunsten project. Daarnaast werd een aanvraag voor een groter onderzoeksproject ondersteund, waarbij het NIOD een kader ontwikkelt voor het online beschikbaar stellen van persoonsgegevens van collaborateurs.

De Open Oproep Beladen Geschiedenis heeft uiteenlopende instellingen de kans geboden beladen geschiedenissen zichtbaar te maken. Een aantal zeer interessante initiatieven is gehonoreerd. De resultaten ervan verwacht het fonds in de loop van 2021.

Aantal aanvragen: 66
Totaal gevraagd bedrag: € 2.357.920
Gehonoreerd: 30
Toegekend bedrag: € 999.440

BEURS ERFGOEDTALENT

Door naderende pensionering van conservatoren in musea gaat de komende tijd veel kennis verloren. Voor een sterke erfgoedsector is het essentieel die kennis te borgen en in nieuw talent te investeren. Het Mondriaan Fonds wil de kennisoverdracht en -ontwikkeling binnen de erfgoedinstellingen stimuleren en ruimte creëren voor nieuwe perspectieven. Het fonds heeft

hiervoor een Open Oproep uitgeschreven en negen beurzen beschikbaar gesteld. Met deze beurs kunnen kunst- en erfgoedinstellingen aan nieuwe professionals gedurende twee jaar een vaste plek bieden.

Kennis borgen en investeren in nieuw talent

Er zijn 27 aanvragen ingediend voor de Open Oproep Beurs Erfgoedtalent. Van zes musea die nog geen kandidaat op het oog hadden en nog wilden werven, konden de aanvragen niet in behandeling worden genomen. Een voorwaarde was dat de instelling een specialistisch talent moest voordragen. Omdat twee beursaanvragen voor de duur van één jaar zijn, konden tien beurzen worden toegekend. De aangestelde nieuwe professionals zijn werkzaam op verschillende kennisgebieden binnen het erfgoedveld. Zo heeft Museum Catherijneconvent een junior conservator protestants erfgoed aangesteld. LIMA heeft een junior curator in dienst genomen en laten begeleiden door een specialist op het gebied van digitale conservering en archivering van digitale kunst. Het Muiderslot heeft voor de toekomst van het kennisgebied 'Groen Erfgoed' en natuur- en cultuureducatie de huidige tuinconservator en expert op het gebied van historische tuinen en groen levend erfgoed gekoppeld aan een bioloog met een specialisme in tropische ecologie en duurzaamheid. Nieuwe denkwijzen worden hiermee gekoppeld aan jarenlange ervaring en expertise. Museum Boijmans Van Beuningen constateert dat in het vakgebied prentkunst nog weinig kennis voor handen is en weinig aandacht voor de opleiding van specialisten, waardoor de opgebouwde kennis verloren dreigt te gaan. Het museum heeft met de beurs een junior conservator prentkunst kunnen aanstellen. De voorgedragen kandidaten waren allen al op tijdelijke basis werkzaam bij de instellingen.

Het Mondriaan Fonds ziet door de oproep bevestigd dat de nood in het erfgoedveld hoog is en wil blijven investeren in kennisoverdracht en jonge erfgoedprofessionals. In sommige aanvragen werden kandidaten

voorgedragen die veel ervaring hebben en zeer deskundig zijn, maar nog steeds geen vast dienstverband in het erfgoedveld hebben kunnen bemachtigen. Door de afgelopen jaren van bezuiniging lijkt een hele generatie van dertigers buiten de boot te vallen. Ze hebben veel in zichzelf geïnvesteerd, zijn soms gepromoveerd en gaan als zzp'er van tijdelijke klus naar tijdelijke klus. Dat is, wanneer zij niet bewust voor het ondernemerschap kiezen, op persoonlijk en professioneel vlak betreurenswaardig. Veel talent lijkt zo voor de sector verloren te gaan. Tegelijkertijd is het noodzakelijk om in het erfgoedveld te investeren. Jonge mensen moeten enthousiast gemaakt worden voor dit veld en daar zijn banen voor nodig.

Het Mondriaan Fonds zal de verkregen inzichten – ook als het gaat om het stimuleren van nieuwe perspectieven en een meer divers personeelsbestand – meenemen bij vergelijkbare oproepen.

Aantal aanvragen: 27
Totaal gevraagd bedrag: € 2.207.664
Gehonoreerd: 10
Toegekend bedrag: € 756.864

ERFGOEDEXPERTISE INTERNATIONAAL

De Open Oproep Erfgoedexpertise Internationaal is bedoeld voor erfgoedinstellingen om activiteiten op het vlak van internationale oriëntatie te ontwikkelen. De bijdrage van € 15.000 kan gebruikt worden voor het onderzoeken van internationale best practices, het inhuren van specifieke expertise of het opzetten van internationale uitwisseling of samenwerking. Doel is het stimuleren van deskundigheid van het erfgoedveld door kennisdeling met internationale erfgoedinstellingen of partners. De internationale oriëntatie moet leiden tot het versterken van kennisge-

bieden, innovatie, professionalisering en internationale samenwerking binnen het erfgoedveld.

Kennisdeling met erfgoedpartners over de grens

Alle drie de ingediende aanvragen zijn gehonoreerd. De Oude Kerk heeft een bijdrage ontvangen voor een onderzoekssamenwerking met Stadtmuseum Berlin (Nikolai Kirche) om inzicht te krijgen in nieuwe vormen van presentatie en collectiedocumentatie, met performancekunst als uitgangspunt. Het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid zal een bijdrage leveren aan het symposium *Translating Media Pasts* van het internationale EUScreen-netwerk dat in Budapest, Hongarije plaatsvindt. En ErfgoedAcademie organiseert een internationale meerdaagse conferentie *ICOM IC-DEM HIST*, als onderdeel van ICOM. Door het uitbreken van de pandemie zijn het symposium en de conferentie verplaatst naar 2021.

Aantal aanvragen: 3
Totaal gevraagd bedrag: € 45.000
Gehonoreerd: 3
Toegekend bedrag: € 45.000

ERFGOED- VRIJWILLIGERS

De inzet van erfgoedvrijwilligers is onmisbaar voor het behoud en de zichtbaarheid van erfgoed. Daarom stelde het kabinet hiervoor in de periode 2019-2020 extra middelen beschikbaar. Het Mondriaan Fonds heeft hiervoor een Open Oproep uitgeschreven dat inzet op het professioneel samenbrengen van vraag en aanbod van vrijwilligers. Daarnaast stimuleert het fonds het verruimen van kennis en netwerken.

Het streeft daarbij naar structurele samenwerking tussen erfgoed- en vrijwilligersorganisaties.

Inzet vrijwilligers onmisbaar

De Open Oproep Erfgoedvrijwilligers was bestemd voor erfgoedorganisaties en organisaties (zoals stichtingen of verenigingen) die met vrijwilligers werken en een bijdrage willen leveren aan het behoud, beheer of de presentatie van (im)materieel erfgoed. Het ging om organisaties die hun vrijwilligersbeleid willen professionaliseren, bijvoorbeeld door hun vrijwilligersbestand te verruimen. De oproep richtte zich op de volgende thema's: kennisborging en -verdieping; vergroten van diversiteit; samenbrengen van vrijwilligersvraag en -aanbod; netwerkvorming en publieksbereik; investeringen in bijvoorbeeld cursussen. Ook was het mogelijk een ontwikkelbijdrage aan te vragen op een van bovengenoemde terreinen. In het laatste geval kan worden gedacht aan het inhuren van specifieke expertise die leidt tot een beter plan op voornoemde gebieden, het onderzoeken van best practices en het aangaan van intensieve samenwerkingen. De plannen moesten niet alleen het belang van de eigen instelling dienen, maar dit ook overstijgen. De totale kosten van het initiatief moesten meer bedragen dan € 15.000 en mochten geen vaste lasten bevatten. Een bijdrage van het Mondriaan Fonds bedroeg maximaal 50% van de totale kosten. De maximale bijdrage voor een ontwikkelbijdrage was € 15.000, waarbij het Mondriaan Fonds maximaal 70% van de totale kosten kon bijdragen.

In totaal ontving het fonds negentien aanvragen, waarvan twee niet binnen de criteria van de oproep pasten en ondergebracht werden binnen een andere regeling. Van de zeventien ontvankelijke aanvragen werden dertien toegekend. Bij zeven aanvragen betrof het een ontwikkelbijdrage.

Deze bijdrage werd voor diverse doelen ingezet, zoals een inventariserend onderzoek

naar de huidige ondersteuning aan erfgoedvrijwilligers in de provincie Zuid-Holland en enkele onderzoeken naar het huidige vrijwilligersbeleid van de desbetreffende instelling.

Bijzonder was de aanvraag voor een ontwikkelbijdrage waarbij de erfgoedinstelling nog niet geopend is voor publiek maar die wel ruim van tevoren een gedegen vrijwilligersbeleid wil implementeren. Een ander voorbeeld betreft een onderzoek van Kasteel de Haar naar een gemeenschappelijke visie om blijvend gastvrijheid te verankeren in de organisatie. De uitkomsten van dit onderzoek wordt gedeeld met relevante partijen die met een dergelijk specifiek beleid te maken hebben.

In totaal werd een bedrag toegekend van € 304.769. De bijdragen varieerden van € 5.000 tot € 60.000 voor een bijdrage aan het Erfgoedhuis Zuid-Holland. Het ging hier om een bijdrage aan het langlopende project *Kennis is Kracht* waarin de kennis en draagkracht van vrijwilligers wordt geborgd en verdiept. De uitkomsten en ervaringen van dit project worden via een landelijk netwerk gedeeld.

Aantal aanvragen: 19
Totaal gevraagd bedrag: € 466.785
Gehonoreerd: 13
Toegekend bedrag: € 304.769

DIGITAAL ERFGOED

In de brief *Cultuur in een open samenleving* benoemt de minister van OCW het belang van de digitale toegankelijkheid van erfgoed. Om die digitale toegankelijkheid van erfgoed, archieven en collecties te bevorderen zijn voor de periode 2019-2020 extra middelen beschikbaar gesteld. Het Mondriaan Fonds, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Fonds voor Cultuurparticipatie hebben drie elkaar aanvullende regelingen ontwikkeld voor nieuwe

gebruiksvormen van digitaal erfgoed en het bereiken van nieuwe doelgroepen.

Collecties online beschikbaar voor iedereen

De Open Oproep Digitaal Erfgoed van het Mondriaan Fonds heeft tot doel dat collecties op een creatieve manier gebruiksvriendelijk digitaal beschikbaar worden gesteld aan relevante doelgroepen, zodat bijzondere en duurzame samenwerking van erfgoedinstellingen onderling – al dan niet met andere maatschappelijke partners – wordt gestimuleerd. In 2019 was een bedrag van ca. € 500.000 beschikbaar en heeft reeds een Open Oproep plaatsgevonden om die digitale toegankelijkheid te bevorderen. In 2020 is hiervoor ca. € 900.000 beschikbaar gesteld.

De oproep is bedoeld voor projecten die erfgoedcollecties toegankelijk maken voor een algemeen publiek. Het gaat daarbij niet uitsluitend om het digitaal beschikbaar stellen van de collecties. Er moet zijn nagedacht over hoe het erfgoed interessant en bruikbaar kan worden gemaakt voor de gebruikers en hoe het publiek op een actieve manier bij het proces kan worden betrokken, bijvoorbeeld via crowdsourcing. Het resultaat moet een duurzaam karakter hebben, tot een sterkere, bruikbare digitale infrastructuur leiden en navolgbaar zijn voor anderen. Een bijdrage kan ook worden aangevraagd voor haalbaarheidsonderzoeken gericht op de ontwikkeling van gezamenlijke digitaliseringsplannen.

Het Mondriaan Fonds ontving in 2019 zeventien aanvragen waarvan elf werden gehonoreerd. In 2020 werden 31 aanvragen ingediend waarvan 16 zijn gehonoreerd. Het resultaat van deze aanvraagronde leverde een veelzijdige uitkomst op. Zo ontving de VPRO een bijdrage voor het project *Het Archief van de Toekomst*, een interactieve installatie gebaseerd op het audiovisuele archief van VPRO Tegenlicht 2002-2022. In deze installatie gemaakt door kunstenaar Richard Vijgen, wordt in samenwerking met tien verschillende projectpartners onderzocht welke rol Artificial Intelligence

(A.I.) kan spelen in het classificeren en selecteren van beelden in digitale archieven en hoe A.I. op speelse en interactieve wijze digitaal erfgoed urgent en relevant kan ontsluiten. Door de interacties die het publiek heeft met de installatie wordt het algoritme verder getraind en blijft het *Archief van de Toekomst* groeien. Op de bijbehorende website is het archief ook online beschikbaar. Met het project *Data Gestuurd Ontdekken* van het Nederlands Museum voor Wereldculturen wordt de fotocollectie Nederlands-Indië en Indonesië bestaande uit 470.000 foto's ontsloten. Het museum maakt hiervoor gebruik van Machine Learning en crowdsourcing. In samenwerking met vrijwilligers, erfgoedinstellingen, professionals en geïnteresseerden gaan zij gezamenlijk het metadateringsproces controleren en verder uitbreiden op een digitaal platform. Het publiek wordt actief betrokken bij de verdere ontsluiting van een belangrijke deelcollectie van het koloniale verleden. De Open Oproep maakt het ook mogelijk voor een kleine organisatie als Stichting Struinen en Vorsen die zich inzet om erfgoedbeleving in het Groene Hart te versterken, een online platform te ontwikkelen. Samen met vele erfgoed- en andere maatschappelijk partners wordt kennis rond de Oude Hollandse Waterline met elkaar verbonden, zichtbaar en beleefbaar gemaakt voor een breed publiek. De content wordt van websites van betrokken organisaties gehaald, die dit ook beheren en eigenaar hiervan blijven zodat wordt voldaan aan een belangrijke voorwaarden van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed.

Aantal aanvragen: 31
Totaal gevraagd bedrag: € 1.791.382
Gehonoreerd: 16
Toegekend bedrag: € 914.704

75 JAAR VRIJHEID

In 2019 en 2020 vierden we dat Nederland 75 jaar geleden werd bevrijd. De staats-

secretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport Paul Blokhuis heeft daarom € 15 miljoen ter beschikking gesteld om te investeren in de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog, zodat het verhaal van de oorlog kan worden verteld op een manier die ook de komende generaties aanspreekt en verbonden is met de waarde van democratie en rechtsstaat.

Bij het Mondriaan Fonds kon een bijdrage worden aangevraagd via zes Open Oproepen: verbouwingen, herinrichtingen, digitalisering, onderzoek, vernieuwende presentatievormen en grassroots. De Open Oproepen werden uitgezet door middel van twee indienrondes met deadlines op 13 januari en 7 september 2020.

Investeren in herinneringen

De Open Oproep 75 jaar vrijheid is bedoeld voor musea en erfgoedinstellingen, onderzoekers en grassroots initiatieven met programma's die op een duurzame wijze de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend houden. Het gaat om de periode in de aanloop naar, tijdens of vlak na de Tweede Wereldoorlog in het Koninkrijk der Nederlanden, dus inclusief de toenmalige koloniën.

In 2020 ontving het fonds in totaal 340 aanvragen. Er was overweldigend veel belangstelling voor de regeling, waarbij vooral bij vernieuwende presentatievormen, onderzoek en grassroots meer dan verwacht werd ingediend. In totaal werden 123 aanvragen gehonoreerd. Daarvan komen er 4 projecten uit de Open Oproepen Verbouwingen, 8 uit Herinrichtingen, 21 uit Vernieuwende Presentatievormen, 47 uit Grassroots, 25 uit Digitalisering en 18 uit Onderzoek.

Verbouwingen

Musea die lid zijn van de Stichting Musea en Herinneringscentra '40-'45 (SMH) en geen herinneringscentrum zijn konden een aanvraag indienen. Doel van de oproep is het realiseren van bouwkundige uitbreidingen of aanpassingen die de gebouwen toekomstbestendig en toegankelijk

maken voor een (nieuw) publiek. Ook kon een bijdrage worden aangevraagd voor haalbaarheidsonderzoeken gericht op verbouwingen.

Het fonds ontving binnen deze oproep zeven aanvragen, waarvan er vier aanvragen werden gehonoreerd, waaronder één haalbaarheidsonderzoek. Het Nationaal Onderduikmuseum ontving in de eerste ronde een bijdrage voor een haalbaarheidsonderzoek naar een verbouwing en uitbreiding van het museum, in aansluiting op groeiende bezoekersaantallen. In de tweede ronde ontvingen zij vervolgens een bijdrage om deze verbouwing uit te voeren. De verschillende locaties krijgen middels deze verbouwing een verbinding, met aandacht voor de specifieke historie van de gebouwen.

Herinrichtingen

Erfgoedinstellingen die ingeschreven zijn in het Museumregister en een collectie hebben met een focus op de periode in de aanloop naar, tijdens of vlak na de Tweede Wereldoorlog konden een aanvraag indienen voor een herinrichting van de vaste WOII-opstelling. De oproep richt zich op projecten die de vaste presentatie op duurzame wijze toegankelijk maken voor het publiek en de relatie tussen de burger en (de herinnering aan) WOII langdurig beogen te versterken. Bij deze oproep is het ook mogelijk aan te vragen voor een haalbaarheidsonderzoek.

Het fonds ontving zestien aanvragen. Er zijn in totaal acht aanvragen gehonoreerd, twee aanvragen hiervan zijn haalbaarheidsonderzoeken. Ook bij de oproep herinrichtingen ontvangt het Nationaal Onderduikmuseum een bijdrage voor een haalbaarheidsonderzoek en een herinrichting van de vaste tentoonstelling over de onderduik. Deze herinrichting zal ervoor zorgen dat de tentoonstelling beter aansluit op de actualiteit en een meervoudig perspectief bieden op de Tweede Wereldoorlog en de onderduik. Het Nederlands Openluchtmuseum ontving een bijdrage voor het project *Onderduikhuis Warnsveld*. Het onderduikhuis maakt het verleden zichtbaar voor bezoekers die de

Tweede Wereldoorlog niet (bewust) hebben meegemaakt en voor nieuwe generaties. Het wil een verbinding leggen met het heden door de thematiek van vluchten, onderduiken en (on)vrijheid te behandelen.

> pagina 120

Vernieuwende Presentatievormen

Rechtspersonen die geen winstoogmerk hebben, zoals stichtingen, verenigingen of coöperaties konden een aanvraag indienen bij de oproep voor vernieuwende presentatievormen. De oproep richt zich op presentatievormen die de gebeurtenissen voorafgaand, tijdens of vlak na de Tweede Wereldoorlog op een vernieuwende wijze in de komende drie jaar toegankelijk maken voor het publiek en de relatie tussen de burger en dit erfgoed langdurig beogen te versterken.

Er was erg veel belangstelling voor deze oproep. In totaal ontving het fonds 114 aanvragen, waarvan 21 werden gehonoreerd. De aanvragers binnen deze oproep waren divers, onder andere musea, bibliotheken, archieven en overige publieke instellingen. De aanvragen waren zowel inhoudelijk als in vorm vernieuwend. Zo ontving Stichting Bibliotheken Gemeente Nijkerk een bijdrage voor een podcastserie over de Veluwe tijdens WOII. Stichting Educatie Nederlands-Indië ontvangt een bijdrage voor de documentaire *Reproductie Verboden - zonder beelden geen oorlog*. De documentaire onderzoekt hoe de Nederlandse overheid het beeld van haar handelingen tijdens de Politie Acties probeerde te sturen en hoe ze haar greep op Nederlands-Indië verloor.

Museum Hilversum maakt tijdelijke presentaties in zeven zeecontainers en een semipermanente tentoonstelling in het Raadhuis. Stichting Liberation Route Europe ontving een bijdrage voor de eerste fase van het Nederlandse deel van de internationale langeafstands-wandelpad *Liberation Route Europe*. De wandeling volgt de opmars van de westerse geallieerden in 1944-45 van Londen naar Berlijn.

Grassroots

De oproep is bedoeld voor zelfstandige initiatieven van bijvoorbeeld verenigingen, stichtingen of individuen die zich toeleggen op het borgen van de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Doel is het realiseren van activiteiten die de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog in de komende vijf jaar openbaar toegankelijk maken. Daarbij kan gedacht worden aan nieuwe collectie-vondsten die op een bijzondere publiekstoegankelijke manier worden gepresenteerd.

Er werden in totaal 103 aanvragen ingediend, waarvan er 47 werden gehonoreerd. Van deze aanvragen kwamen er 23 van individuen en 24 van stichtingen en verenigingen. Stichting Sumatrafilm ontving een bijdrage voor *Een Graf van Zeven Meisjes*, over het verhaal van zeven meisjes uit Haarlem die tijdens WO II omkwamen door 'friendly fire'. De documentaire wordt door diverse omroepen uitgezonden, getoond op een tentoonstelling in Haarlem en via QR-codes openbaar toegankelijk gemaakt op locaties in Haarlem en op YouTube. Sarah Oostenbrink wil een bijdrage leveren aan de herinnering aan de Joodse marktmannen- en vrouwen die in 1941 een vergunning aanvraagden voor een staanplaats op één van de drie Joodse markten in Amsterdam. In haar project *Joodse Markten in Amsterdam, 1941- 1943* ontsluit ze hun verhalen. Stichting Veldense Volkscultuur maakt *Op de vlucht!*, een project over de vluchtroute van Franse krijgsgevangenen in WOII in de regio Limburg en de lokale bevolking die hen hielp te ontsnappen. *Op de vlucht!* heeft als doel om Limburg als grensprovincie in beeld te brengen en het verhaal van WOII te vertellen. Dit gebeurt door middel van een digitaal beeldverhaal voor gebruik op digiborden op basisscholen en een scroll-versie voor internet.

Digitalisering

Musea en andere publiekstoegankelijke collectiebeherende erfgoedinstellingen die een WOII-collectie hebben konden een aanvraag indienen. Zelfstandige organisaties konden ook aanvragen namens een

erfgoedinstelling. De oproep richt zich op het digitaliseren van Tweede Wereldoorlog-collecties, met als doel de toegankelijkheid en vindbaarheid van de collecties voor een passend publiek op duurzame wijze te vergroten. Ingediende digitaliseringsprojecten dienen aan te sluiten bij het Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) en behoren rekening te houden met de principes en uitgangspunten van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, waaronder de DERA.

Het fonds ontving binnen deze oproep 35 aanvragen, waarvan er 25 gehonoreerd zijn. De aanvragen kwamen van regionale en landelijke archieven, erfgoedinstellingen en onderzoeksinstituten. Zo krijgt het NIOD Instituut voor oorlogs-, holocaust en genocidestudies bijdragen voor vier digitaliseringsprojecten, onder andere voor het ontsluiten van de collectie dagboeken en oorlogsbrieven. Erfgoed Leiden en Omstreken ontving een bijdrage om de politiearchiven van Leiden en Noordwijk uit de oorlogsperiode integraal te digitaliseren en ontsluiten via een crowdsourcing platform. Gebeurtenissen die specifiek zijn voor de oorlog kunnen hierdoor in een meer algemene context geplaatst worden.

Onderzoek

Ervaren onderzoekers en erfgoedinstellingen konden een aanvraag indienen. Doel van de oproep is het realiseren van wetenschappelijk en toegepast onderzoek over de aanloop naar, tijdens of vlak na de Tweede Wereldoorlog. Uitgangspunt is onderzoek dat een bijdrage levert aan de versterking en de verdieping van de kennis van de Tweede Wereldoorlog en dat het een nieuw of onderbelicht thema betreft, of een bekend thema met landelijke of internationale maatschappelijke betekenis in een nieuwe vorm aanbiedt.

Het fonds ontving binnen deze oproep 66 aanvragen waarvan er achttien gehonoreerd zijn. Van deze aanvragen kwamen er negen van individuele onderzoekers en negen van erfgoedinstellingen, waaronder musea en archieven. Zo ontving Ariëtte Dekker een bijdrage om op basis van duizenden brieven en verschillende biografieën het leven van

Sam van Deventer, bekend als de vertrouweling van het echtpaar Kröller-Müller ten tijde van de Tweede Wereldoorlog, te onderzoeken. Het Belasting & Douane Museum ontving een bijdrage voor het project *Vermogensonteigening na de Tweede Wereldoorlog door het Nederlands Beheersinstituut en de Belastingdienst en ons vermogen daarvan te leren*. Dit onderzoek analyseert het naoorlogs beleid van onteigening en ontrecting van het vermogen van landverraders, vijandelijke onderdanen en afwezigen; laatstgenoemde groep was vaak van Joodse afkomst. Het zet dit beleid in historisch en juridisch perspectief.

De Open Oproep 75 jaar vrijheid heeft uiteenlopende instellingen de mogelijkheid geboden om projecten te initiëren die bijdragen aan de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Er zijn zeer diverse en interessante initiatieven gehonoreerd. Een deel van de aanvragers is gestart in 2020, de rest zal dit doen in 2021. De eerste resultaten worden verwacht in de loop van 2021. De toekenningen laten een diverse manier van herdenken zien met meervoudige perspectieven in een internationale context met soms een focus op de toenmalige koloniën. De oproep lijkt goed aan te sluiten bij de ontwikkelingen en behoeften in het veld, zo blijkt wel uit het grote aantal ingediende aanvragen. Vooral in vernieuwende presentatievormen, onderzoek en grassroots was veel interesse. De aanvragers komen uit alle provincies van Nederland, waaronder ook het Caribisch deel van het Koninkrijk. Opvallend is het grote aantal aanvragen vanuit de provincie Gelderland. Deze provincie werd bijzonder hard getroffen in de Tweede Wereldoorlog doordat het oorlogsfront dwars door de provincie liep door *Operatie Market Garden* in 1944.

Aantal aanvragen: 340
Totaal gevraagd bedrag: € 36.121.781
Gehonoreerd: 123
Toegekend bedrag: € 12.131.238

EXTRA MAATREGELEN N.A.V. COVID-19

Het Mondriaan Fonds heeft in 2020 extra ondersteuning geboden om de beeldende kunst- en erfgoedsector te ondersteunen in de coronacrisis. Direct na het uitbreken van de crisis werden coulantemaatregelen ingevoerd om zo inkomstderving als gevolg van de acute crisis in te perken. Aanvragers konden rekenen op financiering zoals was toegezegd, ook als een project niet doorging. Het kabinet stelde in het voorjaar van 2020 een eerste steunpakket voor de culturele en creatieve sector van € 300 miljoen beschikbaar. Ook maakte het Mondriaan Fonds binnen zijn eigen middelen budgetten vrij voor extra ondersteuning. Dit heeft geleid tot de uitwerking van onderstaande steunmaatregelen voor kunstenaars, bemiddelaars, musea en kunstinstellingen.

Resultaten

- 138 Projectinvestering Kunstenaar en Bemiddelaar – ook in tijden van corona
- 139 Compensatieregeling presentatie-instellingen
- 139 Extra ondersteuning kunstinitiatieven
- 139 Compensatie standhuur kunstbeurzen
- 139 Compensatieregelingen musea

Ervaringen

Avantia Damberg

Projectinvestering Kunstenaar

- ook in tijden van corona

134

Laurens Otto

Projectinvestering Bemiddelaar

- ook in tijden van corona

136

Ontwikkelen van
nieuwe inzichten in
kunstpraktijk

Avantia Damberg, Foto: Caroline Castendijk

Plannen maken in tijden van corona: SKOR! Kòrsou

Avantia Damberg over de corona-overbrugging

‘De grootste prikkel voor mij als kunstenaar op Curaçao’, vertelt Avantia Damberg, ‘is zichtbaar maken dat kunst voor iederéén een spiegel met veel facetten is. Doel: betekenisvolle kunst zonder grote K. Ik wil de Curaçaose cultuur herkenbaar maken, door de geschiedenis een nieuw jasje te geven met materialen uit de natuur en de dagelijkse omgeving. Daarom ligt mijn focus meer en meer op kunst buiten: in de stad en het landschap. De identiteit van het eiland komt zo versterkt in beeld.’ Om haar ideaal te ontwikkelen, spaart Damberg bovendien voor het oprichten van een eigen stichting: kunst in de openbare ruimte op Curaçao, *SKOR! Kòrsou*. Opbrengsten van verkopen en opdrachten gaan deels in een apart potje.

Maar toen kwam covid-19. Muurschilderingen en tentoonstellingen op Curaçao en in Nederland gingen niet door; beoogde inkomsten vervielen. Damberg: ‘Ik werkte aan twee projecten over de vraag: waarom werden de Chinezen die voor Shell op Curaçao werkten zo mensonterend behandeld? Vijftien stakende Chinezen zijn in 1942

door bewakers doodgeschoten in het kamp in Suffisant. Voor een tentoonstelling over deze Aprilmoorden zou ik vijftien Chinese vazen maken met collages en illustraties, rond de thematiek: vrede, vrijheid en verdraagzaamheid. De tentoonstelling is afgelast. Ook een muurschildering voor Suffisant werd uitgesteld.’

Met de corona-overbrugging van het Mondriaan Fonds hoopt Damberg haar praktijk door de crisis te loodsen. ‘Mijn solo bij Galerie Alma Blou is verplaatst, maar intussen heb ik voorbereidend werk gedaan en mijn praktijk onder de loep genomen, wat me nieuwe inzichten gaf voor een artist-talk.’ Ook de plannen voor haar stichting smeulen voort. ‘Ik onderzoek samenwerking met andere stichtingen zoals Uniarte, Instituto Buena Bista, Fundashon Ser’i Otrobanda en Blue Bay Beeldentuin, maar ook met kunstenaars, architecten, musici en theatergezelschappen. Al gaat het trager, het gaat zeker voort.’

Investeren in
projecten die nu nog
een risico dragen

Laurens Otto. Foto: Thomas Nolf

Open Horizon

Laurens Otto over de corona-overbrugging

‘De vrijheid na te denken over de toekomst. Een open horizon. Daarin ligt het grootste verschil dat ik ervaar, dankzij de corona-overbrugging van het Mondriaan Fonds. Ik kan hiermee in projecten blijven investeren die nu nog een risico dragen. We leven in Nederland over het algemeen in een ongelooflijke uitzonderingspositie als het gaat om bestaanszekerheid, dat vooropgesteld, maar dat het fonds bijspringt om voor kunstenaars en bemiddelaars deze crisis op te vangen is bijzonder waardevol. Voor mij betekent het dat ik de kramp van de overlevingsmodus kan loslaten en weer nieuwe wegen kan verkennen.’

Tentoonstellingsmaker en criticus Laurens Otto verloor in april 2020 abrupt zijn hoofdkomsten, toen zijn contract bij Het HEM in Zaandam door de corona-crisis vroegtijdig stopte. Hij was er enkele maanden tevoren begonnen en werkte met filosoof Simon(e) van Saarloos aan een grote tentoonstelling, getiteld *Abundance*. Het klinkt ineens ironisch, beaamt Otto: ‘Maar dat was het niet. Overvloed stond voor een veelheid aan perspectieven, verruiming van blikken, daadwerkelijke

diversiteit. Het had ook een fysieke kant, rakend aan alle zintuigen: het ging om zien, voelen, ruiken, elkáár aanraken. In die vorm zal de tentoonstelling, nog los van de financiering, niet gauw meer mogelijk zijn.’

Wel heeft Otto het vooronderzoek uitgewerkt in een essay, dat onlangs door De Appel online is gepubliceerd, op de site [newseverything.com](https://www.newseverything.com). ‘De tekst gaat over groeipijnen van veranderende kunstinstellingen, een theoretisch onderwerp dat ineens erg praktisch is geworden, nu alle musea en presentatie-instellingen met die pijnen geconfronteerd worden.’ Structurele verandering is een terugkerend thema in Otto’s werk. Hij is oprichter en hoofdredacteur van het prille *Resolution Magazine*, dat de effecten van digitale circulatie onderzoekt, zoals de vervuiling door digitale beelden, maar ook vergezichten in de kunstwereld opent. ‘De fondsbijdrage brengt nieuwe wegen dichterbij. Het lijkt mij essentieel dat publieke fondsen dit soort noodsteun kunnen blijven geven.’ Onlangs is Laurens Otto benoemd tot curator bij Museum Dhondt-Dhaenens in België.

PROJECTINVESTERING KUNSTENAAR EN BEMIDDELAAR – OOK IN TIJDEN VAN CORONA

Voor veel kunstenaars en bemiddelaars betekende het uitbreken van de coronacrisis in het voorjaar van 2020 dat in één klap het uitzicht op inkomsten uit projecten, opdrachten, tentoonstellingen en/of verkopen wegviel. Het wegvallen van inkomsten in combinatie met onzekerheden over de nabije toekomst, bemoeilijkten voor veel makers de ontwikkeling van hun kunstpraktijk. Kunstenaars en bemiddelaars die op deze manier vastliepen kunnen daarom een bijdrage aanvragen voor een werkperiode van maximaal zes maanden om de geleden schade op te vangen. Zo wil het Mondriaan Fonds een zo groot mogelijke diversiteit aan makers de mogelijkheid geven om door te werken in deze moeilijke tijden.

De crisis overbruggen

Vanwege de urgentie is deze regeling in 2020 ingebouwd als versimpeling van de bestaande Projectinvestering Kunstenaar en Bemiddelaar. [> pagina 31](#) In plaats van een uitgebreid project- en presentatieplan hoefden aanvragers alleen te omschrijven welke financiële en artistiek inhoudelijke nadelen zij hebben ondervonden als gevolg van de coronacrisis, en daarnaast een globale ambitie voor nieuwe projecten of de productie van nieuw werk te presenteren. Het belang van het oeuvre en de praktijk van de kunstenaar voor de ontwikkeling van de beeldende kunst in Nederland is een beoordelingscriterium.

Tussen juni en december heeft het Mondriaan Fonds in totaal 376 aanvragen Projectinvestering Kunstenaar en Bemiddelaar (ook in tijden van corona) ontvangen. Hiervan werden 302 gehonoreerd, waarvan 21 aan bemiddelaars. Het gaat hier-

bij om aanvragers die artistiek-inhoudelijk actief zijn binnen het professionele veld van de Nederlandse beeldende kunst, en die binnen die context schade hebben geleden.

Opvallend is de diversiteit aan praktijken die aanspraak maakten op deze regeling. Sommige aanvragers hebben al jaren geen beroep op het Mondriaan Fonds hoeven doen, aangezien zij hun praktijk normaliter kunnen onderhouden met inkomsten uit verkopen. Met het wegvallen van projecten, opdrachten, beurzen en tentoonstellingen stortte hun verdienmodel in. Andere kunstenaars begonnen net aan de weg te timmeren nadat zij kortgeleden zijn afgestudeerd of een Werkbijdrage Jong Talent hebben ontvangen. Voor zulke jonge kunstenaars vielen met de crisis in één keer alle netwerkmogelijkheden en presentatiekansen weg. Een groot deel van de aanvragers zat met een gat in de agenda vanwege projecten of residencies in het buitenland die geschrapt werden. Ook waren er kunstenaars bij die zich volledig moesten heroriënteren, bijvoorbeeld omdat zij in de uitvoering en presentatie van hun werk afhankelijk zijn van de aanwezigheid van publiek, zoals performancekunstenaars. Bemiddelaars verloren veelal plotsklaps hun aanstelling als (tijdelijke) curator bij musea en instellingen. Dankzij een bijdrage uit deze regeling konden zij ter overbrugging een onderzoek oppakken en/of of nieuwe corona-bestendige kunstprojecten bedenken.

De meeste aanvragers hebben de bijdrage gebruikt om nieuw werk te creëren. In veel gevallen bood deze speciale regeling kans om projecten die al lange tijd op de plank lagen op te pakken en uit te werken.

Aantal aanvragen: 376
Totaal gevraagd bedrag: € 4.228.047
Gehonoreerd: 302
Toegekend bedrag: € 3.352.460

COMPENSATIEREGELING VOOR PRESENTATIE- INSTELLINGEN

Het Mondriaan Fonds heeft met de compensatieregeling voor presentatie-instellingen extra ondersteuning geboden aan instellingen die tot doel hebben heden-daagse beeldende kunst te presenteren en als gevolg van covid-19-maatregelen worden geconfronteerd met verminderde inkomsten. De ondersteuning was bedoeld voor presentatie-instellingen die een bijdrage Meerjarenprogramma's Presentatie-instellingen van het Mondriaan Fonds hebben ontvangen tussen 2017 en 2020 voor ten minste twee aaneengesloten jaren, waaronder 2020.

De 21 presentatie-instellingen waarop deze compensatieregeling betrekking had, zijn door het Mondriaan Fonds op de hoogte gesteld. De bijdrage werd door het fonds berekend en overgemaakt naar de betreffende instellingen. In totaal ging het om een bedrag van € 1.303.700.

COMPENSATIE STANDHUUR KUNSTBEURZEN

Om de zichtbaarheid en verkoop van heden-daagse beeldende kunst van kunstenaars uit Nederland te stimuleren, heeft het Mondriaan Fonds een bedrag van € 859.000 gereserveerd voor de standhuur van galeries op Nederlandse kunstbeurzen met een internationale uitstraling.

Waar de mogelijkheden voor deelname van Nederlandse galeries aan buitenlandse kunstbeurzen in 2020 door coronamaatregelen snel werden bemoeilijkt, was de verwachting dat kunstbeurzen in Nederland doorgang konden vinden, al dan niet in beperkte vorm. De compensatie kon galeries in onzekere financiële tijden ondersteuning bieden om de standhuur voor deze beurzen te voldoen.

De bijdrage was bedoeld voor de standhuur van Unseen, PAN Amsterdam in 2020 en Art Rotterdam begin 2021.

EXTRA ONDERSTEUNING KUNSTINITIATIEVEN

Voor kunstinitiatieven was extra budget van € 100.000 beschikbaar gesteld. De 48 instellingen die vanaf 2017 een Werkbijdrage Kunstinitiatieven ontvingen zijn aangeschreven. 42 initiatieven kwamen in aanmerking en ontvingen een extra ondersteuning van € 2.380.

COMPENSATIE- REGLINGEN VOOR MUSEA

Binnen de aanvullende ondersteuning van het ministerie van OCW is voor musea € 16 miljoen gereserveerd. Met drie compensatieregelingen voor Musea >100.000 bezoekers, Musea 40.000-100.000 bezoekers en Musea 7500 en meer bezoekers in 2020, met een aanvulling uit eigen middelen van het Mondriaan Fonds, € 17 miljoen besteed. Het gaat om de volgende compensatieregelingen:

Musea > 100.000 bezoekers

Regionale musea zijn onmisbare schakels in het landelijke bestel en ze zorgen voor

landelijke spreiding van het museale aanbod. Het verlies van inkomsten door de tijdelijke sluiting van musea en de onzekere vooruitzichten zet de continuïteit van deze organisaties onder druk. Daarnaast zijn de regionale musea van vitaal belang voor het behoud van de keten van werkgelegenheid. Voor de landelijke infrastructuur is het daarom van belang dat er door heel het land musea overeind blijven.

Het ministerie van OCW heeft budget beschikbaar gesteld voor musea met meer dan 100.000 betalende bezoekers. Voor de uitvoering van dit steunpakket heeft het Mondriaan Fonds de Compensatieregeling Coronacrisis Musea >100.000 bezoekers ontwikkeld. De compensatieregeling is bedoeld als een matching op de aanvullende middelen die gemeenten en provincies hebben gegeven aan culturele instellingen om hen te ondersteunen in deze crisis. Een belangrijke voorwaarde is daarom dat het museum door gemeenten of provincies een financiële bijdrage heeft gekregen.

Het Mondriaan Fonds ontving dertig aanvragen van regionale musea. Achtentwintig van deze musea hebben via deze regeling aanvullende compensatie toegekend gekregen voor hun inkomstenderving als gevolg van de maatregelen ter verspreiding van covid-19. De niet in behandeling genomen twee aanvragen voldeden niet aan de voorwaarden zoals het aantal betalende bezoekers, het langdurig in bruikleen hebben van een Rijkscollectie, een voordracht door de provincie voor de Basisinfrastructuur of ontvingen al structurele subsidie van een andere departementale begroting dan die van het ministerie van OCW.

Aantal aanvragen: 30
Totaal gevraagd bedrag: € 17.043.451
Gehonoreerd: 28
Toegekend bedrag: € 11.605.581

Musea 40.000-100.000 bezoekers

Musea die financiële problemen hadden of verwachtten te krijgen als gevolg van de maatregelen tegen verspreiding van covid-19, en die in de jaren 2017 en 2018 een gemiddeld aantal betalende bezoekers hadden tussen de 40.000-100.000, konden bij het Mondriaan Fonds compensatie aanvragen. De bijdrage bestond uit een lumpsum bedrag van € 60.000.

Van de 32 aanvragen die binnenkwamen zijn twee aanvragen niet in behandeling genomen omdat deze niet aan de vereiste voorwaarden voldeden. Drie aanvragen dienden ook een aanvraag in voor de Compensatieregeling >100.000 bezoekers en zijn na toekenning bij deze regeling daarom niet in behandeling genomen bij de Compensatieregeling 40.000-100.000 bezoekers. De overgebleven 27 aanvragen werden allen gehonoreerd.

Aantal aanvragen: 32
Totaal gevraagd bedrag: € 1.920.000
Gehonoreerd: 27
Toegekend bedrag: € 1.620.000

Musea 7500 en meer bezoekers

De derde compensatieregeling was bedoeld voor musea die konden aantonen in de jaren 2017 en 2018 gemiddeld meer dan 7500 betalende bezoekers te hebben ontvangen.

Van de 129 binnengekomen aanvragen, voldeed slechts 1 aanvraag niet aan de criteria. De resterende 128 aanvragen werden door de commissie positief beoordeeld. Deze musea ontvingen een lumpsum bedrag dat verband houdt met het gemiddelde aantal betalende bezoekers en daarmee een indicatie representeerden van de omvang van de gederfde inkomsten. De bedragen waren respectievelijk € 7.000 (gem. aantal betalende bezoekers tussen de 7500-10.000), € 15.000 (gem. aantal betalende bezoekers tussen de 10.000-25.000 bezoekers), € 30.000 (gem. aantal betalende bezoekers tussen de 25.000-

40.000 bezoekers) en € 60.000 (gem. aantal betalende bezoekers tussen de 40.000-100.000 bezoekers). De regeling stond ook open voor musea met een gemiddelde van 100.000 of meer betalende bezoekers die in de eerste ronde niet voldeden aan de vereiste gemeentelijke of provinciale matching. In de hoogste categorie ontvingen daardoor alsnog zestien musea of collectiebeherende instellingen een compensatie van € 100.000. Het Rembrandthuis en het Verzetsmuseum die in de eerste regeling het matchingsbedrag ontvingen, zagen in deze regeling hun ondersteuning tot € 100.000 gecompenseerd worden. Tien musea ontvingen een lumpsum bedrag van € 60.000 en achttien musea een bijdrage van € 30.000. De grootste groep (60) betrof musea met een gemiddeld aantal betalende bezoekers tussen de 10.000 en 25.000. 24 kleine musea, meestal stadsmusea ontvingen steun in de laatste categorie.

Aantal aanvragen: 129
Totaal gevraagd bedrag: € 3.807.510
Gehonoreerd: 128
Toegekend bedrag: € 3.755.510

PILOTS

Vernieuwing is belangrijk binnen het kunst- en erfgoedveld en daarmee ook bij het Mondriaan Fonds: nieuwe ontwikkelingen vragen nieuwe vormen van ondersteuning. Daarom ontwikkelt het fonds pilots. Deze zetten we in voor nieuwe projecten die buiten de huidige regelingen dreigen te vallen, maar wel bijdragen aan innovatie binnen het veld. Pilots zijn een impuls voor nieuwe vormen van productie, onderzoek, communicatie of presentatie; soms groeien ze uit tot vaste regelingen.

Resultaten

- 144 Street Art Learning Lab
- 144 Maker achter de Maker Award
- 144 Kunstenaarsnalatenschappen
- 145 Stichting Museumregister Nederland
- 145 BK-Informatie – Kunst in de openbare ruimte
- 145 Mentorprogramma zakelijk leiders kunstpodia
- 146 Boijmans Ahoy drive-thru museum
- 146 Smart Distance Lab

Het Zuilen Kabinet in Weert (Street Art Learning Lab)

STREET ART LEARNING LAB

Het Mondriaan Fonds wil een lerend fonds zijn en de definitie van kunst zo ruim mogelijk maken. Als pilot schakelde het fonds daarom adviesorganisatie Collabros in, om de wereld van street art en graffiti beter te leren kennen, evenals de relatie tussen street art en beeldende kunst. In 2020 hebben aan drie sessies van Street Art Learning Lab curatoren, kunstenaars (beeldende kunst, graffiti, street art), organisatoren van street art evenementen, wethouders en fondsmedewerkers meegedaan.

De graffiti- en street art-expo *Het Zuilen Kabinet* loopt als rode draad door alle fasen van Street Art Learning Lab. *Het Zuilen Kabinet* is in de openbare ruimte, onder de Boshoverbrug in Weert. De brug heeft 27 betonnen zuilen, die als canvas dienen voor een selectie van nationale en internationale artiesten die hier vrij werk maken. *Het Zuilen Kabinet* is 365 dagen per jaar vrij toegankelijk. Een aantal werken heeft een permanent karakter; andere worden na verloop van tijd overgeschilderd.

Met de verkregen inzichten ontwikkelt het Mondriaan Fonds een pilotregeling. Hierbij wordt een klankbordgroep betrokken en wordt ook kennisoverdracht en -uitwisseling tussen street art experts en fondsadviseurs gestimuleerd.

MAKER ACHTER DE MAKER AWARD

Vanuit de pilots financierde het Mondriaan Fonds in het kader van ambachten de Maker achter de Maker Award. Kunstinstituut Melly in Rotterdam organiseert de prijs, die in het leven is geroepen om vakmensen te eren die onmisbaar zijn bij het uitvoeren van kunstwerken. Het gaat om vakkundigheid als gespecialiseerde

techniek, variërend van handwerk tot kennisproductie. Kunstenaars konden hun favoriete makers nomineren via een open call. Uit 86 genomineerden heeft de jury in februari 2021 als winnaar Charly van Rest gekozen. De jury roemt zijn vakkundigheid bij het creëren, opnemen en monteren van geluid voor kunstenaarsprojecten.

KUNSTENAARS- NALATENSCHAPPEN

In opdracht van het Mondriaan Fonds doet Miriam Windhausen via een pilot onderzoek naar kunstenaarsoeuvres en -nalatenschappen. Uitgangspunt is dat kunstenaars en erven samen met het kunstenveld methodes formuleren voor omgang met een kunstenaarsnalatenschap. De methodiek wordt ontwikkeld aan de hand van zeven casussen. Het gaat erom relatief snel de betekenis van een kunstenaarsnalatenschap te kunnen bepalen op onderdelen en in samenhang; kansen en bedreigingen zichtbaar te maken en vervolgstappen in (her)bestemming op een rij te zetten. De ontwikkeling van deze 'quick scan' is een vervolg op het veldonderzoek *Een gegeven krokodil* (2019), waarmee Windhausen in opdracht van het Mondriaan Fonds in kaart bracht wat de situatie is rond kunstenaarsnalatenschappen in Nederland, in vergelijking met landen om ons heen. De casussen zijn gewijd aan: Maria Blaisse (Amsterdam 1944), Jaap Bouhuys (Arnhem 1903 - Haarlem 1983), Auke de Vries (Bergum 1937), Nel Klaassen (Arnhem 1906 - Heemstede 1989), Sef Peeters (Venlo 1947 - Breda 2019), Lydia Schouten (Leiden 1948) en Ulay (Uwe Laysiepen) (Solingen 1943 - Ljubljana 2020).

Rond het oeuvre en archief van Maria Blaisse vond in oktober 2020 een expertbijeenkomst plaats in het Rietveldpaviljoen in Amersfoort.

STICHTING MUSEUMREGISTER NEDERLAND

Het Museumregister constateert dat afstotende partijen ontmoedigd worden om voorgenomen afstotingen te realiseren vanwege de kosten die zijn gemoeid met de verplichte beschermwaardigheidsstoetsing. Deze toetsing is door de LAMO voorgescreven om objecten die onmisbaar zijn voor het publieke Nederlands cultuurbezit te behouden. Bij elke aankondiging op de afstotingsdatabase volgt de knop 'Meld mogelijk beschermwaardig'. De kosten van deze toetsing blijken een struikelblok. Ondanks twijfel over beschermwaardigheid in de zin van de LAMO, blijven objecten vaak alsnog in het depot.

Het Museumregister ontving in 2019 een pilotbijdrage voor een tijdelijke ondersteuningsregeling voor een beschermwaardigheidsstoetsing bij voorgenomen afstoting. Naast het Mondriaan Fonds draagt ook de Museumvereniging hieraan bij. Tot dusver zijn geen verzoeken ontvangen voor de uitvoering van beschermwaardigheidsstoetsingen. Het grootste deel van de via de Afstotingsdatabase aangekondigde afstotingen betrof objecten met een lage erfgoedwaarde. Voor de komende periode moet naast reguliere toetsingsverzoeken rekening worden gehouden met meer toetsingen. Mogelijk ook als gevolg van de coronacrisis.

Ook wordt het Museumregister via een pilotproject ondersteund bij het verzamelen van gegevens over de definitieve bestemming van afstotingen, nadat deze zijn aangekondigd in de database. Een automatische module wordt ontwikkeld voor navraag van gegevens over de definitieve bestemming van deze objecten in 2020-2021. In 2020 zijn de eerste stappen gezet voor het aanpassen van de Afstotingsdatabase en gerelateerde systemen om de bestemming van afstotingen uit te vragen.

BK-INFORMATIE – KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE

BK-informatie is een vakblad voor beeldend kunstenaars, uitgegeven door Stichting BK-informatie. Het bevat vooral op de beroepsuitoefening gerichte informatie. In 2019 ontvingen zij als pilot een bijdrage van het Mondriaan Fonds voor een project over kunst in de openbare ruimte. BK-informatie meent dat dit erfgoed uit de afgelopen decennia onder druk staat door sloop en transitie van gebieden. Daarom heeft BK-informatie in 2020 de balans opgemaakt via een onderzoek naar de beleving van kunst in de openbare ruimte en door het opstellen van een canon met 100 sleutelwerken (www.sleutelwerken.nl). Het afsluitende symposium is vanwege de lockdown verplaatst naar januari 2021. Door de betekenis van kunst in de openbare ruimte te onderzoeken hoopt BK-informatie ook nieuwe perspectieven op opdrachtgeverschap te stimuleren.

MENTORPROGRAMMA ZAKELIJK LEIDERS KUNSTPODIA

Op initiatief van De Zaak Nu (brancheorganisatie voor kunstpodia) en het Mondriaan Fonds heeft Cultuur+Ondernemen een programma ontwikkeld speciaal voor directie en zakelijk leiders van (beeldende) kunstpodia en presentatie-instellingen. Uitgangspunt is een mentorprogramma dat directie en zakelijk leiders van kunstpodia voorbereidt op hun functie. Het programma is gericht op reflectie en professionalisering, met aandacht voor zakelijk leiderschap, maar ook persoonlijke ontwikkeling. Deelnemers konden kiezen uit een poule aan mentoren uit het culturele veld. Voor 2020 waren tien trajecten beschikbaar, die inmiddels allemaal zijn gestart.

BOIJMANS AHOY DRIVE-THRU MUSEUM

Bij wijze van pilot op het gebied van nieuwe initiatieven voor kunstbeleving binnen de anderhalve meter realiteit en op het gebied van opdrachtgeverschap in coronatijd heeft het Mondriaan Fonds bijgedragen aan het *Boijmans Ahoy drive-thru museum*. Rotterdam Ahoy en Museum Boijmans Van Beuningen ontwikkelden samen een corona-proof plan. Ahoy stelde de locatie ter beschikking, Boijmans de kunstwerken; het publiek kon per elektrische auto de tentoonstelling bekijken. Ruim vijftig topwerken uit de collectie waren opgesteld in de evenementenhal van 10.000 m². Met de bijdrage van het fonds werden de opdrachten aan vier kunstenaars gefinancierd: Marijke van Warmerdam, Bas van Beek, Frank Bruggeman en Bas Princen. Het *Boijmans Ahoy drive-thru museum* trok in augustus 2020 in 3 weken tijd circa 22.000 bezoekers. [> pagina 52](#)

SMART DISTANCE LAB

Bij wijze van pilotproject ondersteunde het Mondriaan Fonds *Smart Distance Lab - The Art Fair* dat plaatsvond van 28 t/m 30 augustus 2020 in de Kromhouthal in Amsterdam. Het Smart Distance Lab was een test- en meetlocatie waar maatregelen, protocollen en innovaties ter voorkoming van de verspreiding van het covid-19 virus kon worden getest én gemeten. Tijdens het drie dagen durende evenement werden protocollen en hulpmiddelen die de verspreiding van covid-19 moeten voorkomen onderzocht om meer inzicht in de effectiviteit en nieuwe oplossingen te krijgen.

Tijdens het event werden ook verschillende vraagstukken in beurs-settings getest die relevant zijn voor kunstbeurzen en musea. Op het *Smart Distance Lab - the Art Fair* werd onderzocht hoe het houden van afstand zo goed en prettig mogelijk kon worden aangemoedigd.

Naast locatie voor experiment en innovatie was dit een presentatieplek met een kwalitatief inhoudelijk tentoonstellingsconcept. Tijdens de kunstbeurs was het afstudeerwerk te zien van 28 afstudeerders uit 2019 en 2020 die waren geselecteerd door curatoren, kunstopleidingen, galeries en kunstenaars.

Het resultaat was een kwalitatieve kunstbeurs waar zo'n 1000 bezoekers in drie dagen op veilige manier een kunstbeurs bezochten. De eerste bevindingen werden gedeeld in een online talkshow op NederlandWerktDoor.tv. Onderzoekpartners Universiteit van Amsterdam (UvA) en Game Solutions Lab hebben inmiddels twee rapporten opgesteld: resp. *Smart Distance Lab Experimenteel gedragsonderzoek met real time tracing* en *Verslag bevindingen Smart Distance Lab*.

Op basis van de ruwe data bleek dat éénrichtingsverkeer beter bijdraagt aan het houden van afstand dan geen- of tweerichtingsverkeer. Het dragen van mondkapjes maakte niet dat mensen meer of minder afstand hielden. Nudges zoals buzzers die

afgaan wanneer onvoldoende afstand wordt gehouden werken wanneer het gebruik goed wordt uitgelegd. Heldere bewegwijzering stimuleert goed gedrag. Zo waren de gemarkeerde wachtrijen succesvol.

De meeste incidenten met het niet houden van afstand vinden plaats op plekken waar mensen langdurig staan of zitten. Bijvoorbeeld in de garderobe of bij standhouders onderling.

Bij goede doorstroom – afhankelijk van de plattegrond van een evenement – worden er nauwelijks ‘overtredingen’ gemaakt. Welke aanpassingen en maatregelen doorstroom optimaal mogelijk maken wordt verder geanalyseerd.

De waarde van het onderzoek is direct gebleken. Het onderzoek van de UvA over het effect op gedrag van het dragen van mondkapjes is aan het OMT voorgelegd bij het maken van de overweging tot het adviseren tot dragen van mondkapjes. De resultaten van de onderzoeken worden nog verder geanalyseerd door de verschillende onderzoekpartners.

2020 de feiten

3117	aanvragen
1834	gehonoreerd
33	landen
232	werkbijdragen
37	kunstenaars in gastateliers
302	corona-overbrugging kunstenaars
63	corona-overbrugging kunstpodia
183	corona-overbrugging musea
45	publicaties
249	projecten
65	programma's
11	aankopen
22	samenwerkingen musea
67	opdrachten
137	buitenlandse presentaties
169	kunstenaarshonoraria
478	KunstKoopcontracten
14	bezoekers uit 11 landen
168.624	bezoekers Prix de Rome Beeldende Kunst Stedelijk Museum Amsterdam
15.700	bezoekers Prospects & Concepts
492	deelnemers online spreekuren
320	deelnemers Get a Grant events voor jonge academieverlaters
1960	bezoekers en kijkers via livestream Beeldbepalers in De Balie
8987	abonnees nieuwsbrief
198.919	websitebezoekers
59.262	volgers op Facebook, Twitter, Instagram en LinkedIn
81	adviseurs in de poule
47	medewerkers

€ 71.502.379 **totaal toegekend bedrag**

Kwaliteitszorg

Zichtbaarheid

Partners

Fonds achter de schermen

Financiën

mondriaan
fonds

Behandeling aanvragen

Aanvragers kunnen via een digitaal aanvraagformulier gedurende het hele jaar een aanvraag indienen; met uitzondering van enkele bijdragen die in rondes worden behandeld. Het Mondriaan Fonds kondigt de deadlines voor aanvraagrondes aan op de website, via de nieuwsbrief en sociale media. Als een aanvraag binnen is, toetsen medewerkers deze allereerst op formele voorwaarden die op de website vermeld staan. Aanvragen die daaraan voldoen, worden voorgelegd aan deskundige adviseurs voor een inhoudelijke beoordeling. Kwaliteit is daarbij het belangrijkste criterium. Bij een kunstenaar gaat het om de artistieke uitgangspunten en de wijze waarop deze tot uitdrukking komen in het werk. Bij een instelling gaat het om de kwaliteit van de plannen in cultuurhistorisch of artistiek opzicht. Verder speelt de context waarbinnen een aanvraag is ingediend een rol, of het nu de artistieke context of de maatschappelijke inbedding van een project is. Ook kijken adviseurs naar het cultureel ondernemerschap, waarmee onder meer de onderzoekende en/of vernieuwende houding van de aanvrager wordt bedoeld en de activiteiten van de aanvrager op publiek, organisatorisch en educatief gebied. Speerpunten in deze cultuurplanperiode zijn ontwikkeling en verbinding. De adviseurs hebben expertise op de verschillende terreinen van het Mondriaan Fonds. Hun beoordeling van aanvragen vindt plaats tijdens commissievergaderingen. Op basis van het advies van de commissie besluit het bestuur of een aanvraag wordt toegekend.

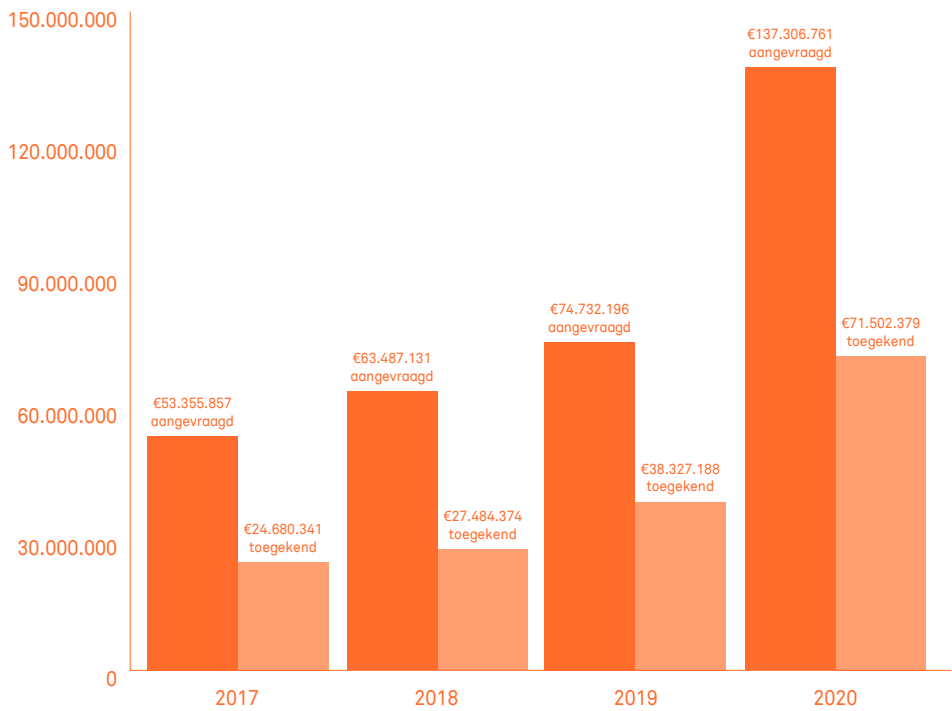
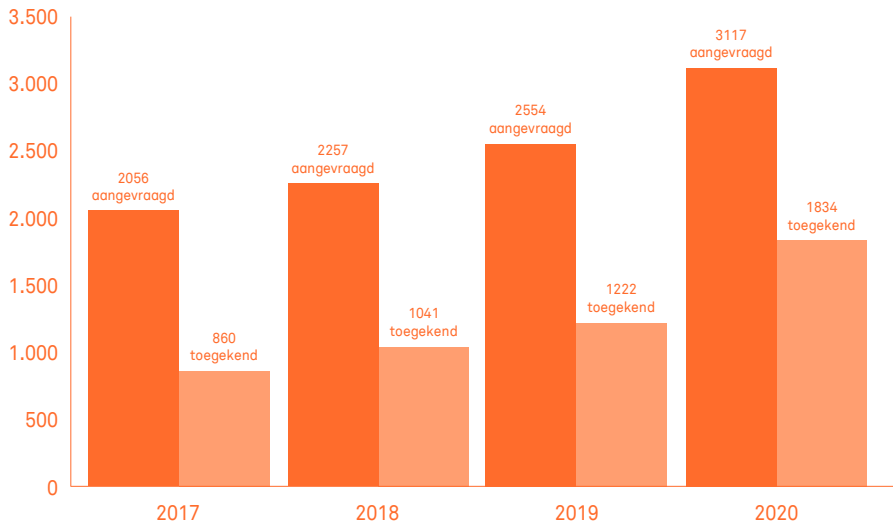
In 2020 zijn door de extra maatregelen in verband met covid-19 [> pagina 132](#) en de Open Oproepen 75 jaar vrijheid [> pagina 112](#) veel meer aanvragen behandeld dan andere jaren. De totale aanvraagprocedure duurt maximaal drie maanden. In 2020 bedroeg deze termijn gemiddeld 76 dagen.

Extra maatregelen n.a.v. covid-19

Het Mondriaan Fonds en de vijf andere Rijkscultuurfondsen zijn direct na het uitbreken van de pandemie met het ministerie van OCW overeengekomen dat er couloancemaatregelen werden ingevoerd. Aanvragers konden rekenen op financiering, ook als een project

niet doorging. Voorwaarde was dat alle betrokken partijen die begroot waren voor de totstandkoming van het project gewoon betaald werden, ook als een bijdrage door hen niet geleverd kon worden. Verder kregen aanvragers de ruimte om in te kunnen spelen op de veranderingen rond de uitwerking, ontwikkeling, realisatie en presentatie van projecten. Er kwam versoepeling van subsidietermijnen en bevoorschotting. Voor de aanvragen die begin maart nog moesten worden voorgelegd aan één van de commissies gold dat de mogelijke invloed van het coronavirus op de uitvoerbaarheid van het project niet werd meegenomen in de beoordeling van de commissie.

Aanvragen en toekenningen 2017-2020

Bezwaar- en beroepsprocedures

Als een aanvraag voor een bijdrage niet wordt gehonoreerd, kan een aanvrager een bezwaarschrift indienen bij het bestuur van het Mondriaan Fonds. Ook is bezwaar mogelijk als het Mondriaan Fonds een ander bedrag toekent dan was aangevraagd of als bij het vaststellen van de definitieve bijdrage wordt afgeweken van de oorspronkelijke toezegging. De aanvrager kan het bezwaarschrift mondeling toelichten tijdens een (telefonische) hoorzitting. Als het bezwaarschrift niet wordt gehonoreerd of als de commissie na herbeoordeling nogmaals negatief over de aanvraag adviseert, kan de aanvrager in beroep gaan bij de Arrondissementsrechtbank. Als dit beroep door de rechtbank wordt verworpen staat hoger beroep open bij de Raad van State. Ook het Mondriaan Fonds kan bij de Raad van State in hoger beroep gaan als de rechtbank een beroepschrift gegrond heeft verklaard.

In 2020 zijn 92 bezwaarschriften ingediend, waarvan een aantal in 2021 zal worden behandeld. Het aantal in 2020 behandelde bezwaarschriften was 80. Deels waren dit bezwaarschriften die eind 2019 waren ingediend. Vijf bezwaarschriften zijn ingetrokken. Van deze bezwaarschriften waren 77 op inhoudelijke en drie op financiële grond. De drie laatste zijn gehonoreerd. Bij deze beschikkingen ging het om een lagere vaststelling omdat niet aan de verplichting om een verslag in te dienen was voldaan of het ingediende financiële verslag niet voldeed. Aangezien de verslagen alsnog werden ingediend of zijn aangevuld zijn de bezwaarschriften gehonoreerd. Aanvragen die oorspronkelijk niet in behandeling waren genomen omdat deze niet aan de formele voorwaarden voldeden, zijn alsnog aan de commissie voorgelegd. Van de 77 inhoudelijke bezwaarschriften zijn 61 ongegrond verklaard en zestien zijn alsnog gehonoreerd. In 2020 heeft één aanvrager beroep ingesteld bij de Rechtbank. Dit beroepschrift is nog niet behandeld.

Eén beroepschrift uit 2019 is door de Rechtbank ongegrond verklaard. De aanvrager heeft hoger beroep bij de Raad van State ingesteld. Dit hoger beroep is nog niet behandeld.

Het percentage bezwaarschriften is stabiel. Kunstenaars die zijn afgewezen voor een

Werkbijdrage Bewezen en Jong Talent dienen relatief vaak een bezwaarschrift in. Uit eerder onderzoek van de SER en de Raad voor Cultuur is gebleken dat de financiële positie van (met name beeldend) kunstenaars ronduit slecht is. Deze groep heeft dan ook veel belang bij het indienen van een bezwaarschrift. Het Mondriaan Fonds vindt het dan ook belangrijk dat gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid bezwaar aan te tekenen.

Kwaliteitszorg

Het Mondriaan Fonds vindt het belangrijk dat de beschikbare middelen op een zorgvuldige en doelmatige manier worden uitgegeven. Het zijn immers publieke gelden. Bij de beoordeling van aanvragen speelt het advies van de onafhankelijke adviseurs een doorslaggevende rol. Het advies van deze experts komt tot stand op basis van inbreng en overleg. Om de integriteit en het vermijden van (de schijn van) belangenverstrengeling binnen de hele organisatie te waarborgen zijn raad van toezicht, bestuur, medewerkers en adviseurs gehouden aan de statuten, het huishoudelijk reglement en de protocollen van het Mondriaan Fonds.

Nevenfuncties van medewerkers worden in kaart gebracht en ten minste driemaal per jaar met de leidinggevenden besproken op wijzigingen en mogelijke belangenverstrengeling. Zoals elders beschreven, kent het Mondriaan Fonds een klachtenprocedure voor de medewerkers. [> pagina 175](#) Daarnaast is er een klachtenprocedure voor externen. Hier is in 2020 eenmaal gebruik van gemaakt.

Toegekende bijdragen worden, behalve rechtstreeks aan de aanvragers, bekend gemaakt middels de website, het jaarverslag en nieuwsbrieven. Besluiten zijn op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht voor bezwaar vatbaar en kunnen desgewenst aan de bestuursrechter ter toetsing worden voorgelegd.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

In het kader van de Europese privacywetgeving *Algemene Verordening Gegevensbescherming* (AVG), die mei 2018 in werking trad, benoemden de 6 publieke fondsen in 2016 gezamenlijk een onafhankelijke functionaris gegevensbescherming (FG) die toezicht houdt op en adviseert over de naleving van de verordening. Net als eerdere jaren heeft deze functionaris in 2020 een controle uitgevoerd om vast te stellen of het fonds daadwerkelijk in staat is aan de aan- toonplicht te voldoen. De FG concludeerde dat het fonds de nog openstaande werkzaamheden heeft uitgevoerd en in staat is de naleving van de AVG aan te tonen, dat de nieuwe Archiefselectielijst is vastgesteld en de

bewaartermijnen concreet zijn bepaald, dat het register van verwerkingsactiviteiten is bijgewerkt met informatie over de bewaartermijnen, personele wijzigingen en verwerkers en dat controleacties zijn uitgezet om de uitvoering van de verwerkersovereenkomsten vast te stellen.

Cultuurcodes

Het Mondriaan Fonds hecht aan zo groot mogelijke openheid en transparantie en volgt de Governance Code Cultuur. De code bevat negen principes voor goed bestuur en goed toezicht. Op het gebied van transparantie en verantwoording volgt het Mondriaan Fonds de aanbevelingen uit de code. Ook de statuten van het Mondriaan Fonds zijn conform deze Governance Code Cultuur opgesteld. Het Mondriaan Fonds hanteert tevens de Gedragscode Cultuurfondsen. Deze code bevat een reeks waarborgen voor de onafhankelijkheid van handelingen van fondsen, beoogt meer transparantie te creëren over de manier waarop de cultuurfondsen hun publieke taak uitoefenen en draagt zo bij aan het vertrouwen van aanvragers en burgers in de cultuurfondsen. Bij het opstellen van de gedragscode is in het bijzonder aandacht besteed aan de positie van de aanvrager. De code wordt door de fondsen gehanteerd onder het motto pas toe of leg uit. Dit waarborgt transparantie van beleid, zorgvuldige samenstelling van commissies en vermindering van belangenverstrengeling. Bij afweging van belangen tussen volledige openheid over de behandeling van bij het fonds ingediende aanvragen enerzijds en privacy van aanvragers anderzijds, wordt in afwijking van de Code Cultuurfondsen geen publieke informatie verstrekt over afgewezen aanvragen. Individuen die een afwijzende beslissing hebben ontvangen kunnen om een nadere motivering daarvan vragen. De reden dat het fonds deze besluiten meestal niet direct volledig motiveert, zoals in de code cultuurfondsen is vastgelegd, is dat veel aanvragers die afgewezen zijn daar geen prijs op stellen. Instellingen ontvangen deze informatie wel rechtstreeks. Het Mondriaan Fonds volgt tevens de Code Diversiteit & Inclusie. De paragraaf hieronder gaat daar uitgebreid op in.

Diversiteit & Inclusie

Het Mondriaan Fonds onderschrijft en ondersteunt de Code Diversiteit & Inclusie (CDI) en voert er actief beleid op, zowel intern als extern. Dit gebeurt door de werkgroep Pluriformiteit die in 2018 is opgericht om zowel als aanjager en als bewaker van het implementatieproces rond pluriformiteit in de organisatie en extern beleid te fungeren. De werkgroep bestaat uit medewerkers met veel affiniteit met het onderwerp die zichzelf hiervoor hebben aangemeld. Daarnaast krijgt diversiteit en inclusie steeds meer een natuurlijke plek in de organisatie; thematisch, in procedures, in gesprekken en gedachtenvorming - steeds meer fondsmedewerkers buiten de werkgroep bewaken en stimuleren bewust en onbewust de diversiteit en streven naar inclusie in procedures, commissiesamenstellingen, thematische programma's, in gesprekken en gedachtenvorming. Het fonds rapporteert jaarlijks aan de raad van toezicht.

In het beleidsplan 2017-2020 kent pluriformiteit een prominente plek. Het laat daarbij culturele, geografische en andere vormen van meerstemmigheid en diversiteit meewegen. De term culturele diversiteit wordt veelal voor de (etnische) afkomst van groepen gebruikt, het fonds spreekt liever van het inclusievere begrip (culturele) pluriformiteit. Daarmee doelen we naast afkomst bijvoorbeeld op gender, leeftijd of regionale spreiding. Een open houding van werknemers en adviseurs is noodzakelijk. Deze houding sluit aan bij de competentie interculturele sensitiviteit, zoals in de Code Diversiteit & Inclusie beschreven. De visie wordt onder meer uitgedragen op de website, in vacatureteksten en in het protocol van de adviseurs. Het fonds draagt de visie uit naar het publiek door gehonoreerde voorbeeldprojecten prominent op de website te plaatsen.

In 2020 hebben verschillende medewerkers van het fonds gezamenlijk de scan ingevuld die hoort bij de CDI. De resultaten van de scan waren positief: 'De organisatie staat volgens de scan open voor diversiteit en diversiteit is geïntegreerd in de kern van de organisatie.' Een aantal tips neemt het fonds mee voor een plan van aanpak voor een inclusiever fonds in 2021.

Het fonds heeft in 2020 een groot aantal Open Oproepen ontwikkeld en uitgevoerd die moeten leiden tot een bredere en rijkere definitie van beeldende kunst en erfgoed, en ook regelingen aangepast met het zelfde doel. Elke oproep kwam vanuit een ander uitgangspunt en had een andere focus. Zo was het hoofddoel van de ene oproep meer toegankelijkheid voor nieuwe aanvragers en verbreding: zoals de Open Oproep voor Kunstenaars met een vluchtelingverleden. > pagina 122 Voor de Werkbijdrage Jong Talent is de opleidingseis komen te vervallen. De aanpassing in deze regeling leidde ook tot meer herkenbaarheid voor een bredere doelgroep. > pagina 28 Andere oproepen leidden ook tot meerstemmigheid en meerdere perspectieven, bijvoorbeeld de Open Oproep Beladen Geschiedenis en de zes oproepen van 75 jaar vrijheid. > pagina 125 Deze oproepen bereikten een breder publiek van aanvragers dan voorheen. Met al deze oproepen heeft het fonds gerichte ervaring opgedaan die het meeneemt naar de nieuwe beleidsplanperiode. Een voorbeeld is de Open Oproep Erfgoedtalent die in gewijzigde vorm in 2021 terugkomt. > pagina 128

In 2020 is de communicatie met aanvragers inclusiever en/of toegankelijker gemaakt. De focus op bereikbaarheid (fysiek, digitaal, telefonisch), een vlotte userflow en de inzet van videovoorlichting zijn daar een voorbeeld van, net als de implementatie van ReadSpeaker, een online tool om content toegankelijk te maken voor zoveel mogelijk mensen. Deze tekst-naar-spraakoplossing maakt de website toegankelijker voor bijvoorbeeld laaggeletterden, mensen met een leer- en/of spraakprobleem en mensen met een verminderd gezichtsvermogen.

Wat medewerkers en adviseurs betreft streeft het fonds naar een afspiegeling van de pluriforme samenleving. Vacatures worden verspreid via sleutelfiguren en binnen cultureel diverse netwerken, zoals dat van Binoq Atana, het wervingsbureau Colourful People, matchingbureau voor nieuwkomers NewBees en regionale netwerken als die van We The North. Het fonds reserveert middelen voor personeelsactiviteiten rond culturele sensitiviteit en diversiteit.

Diversiteit en inclusie vormen een belangrijk onderdeel van het Strategisch Human Resources beleid dat op het moment in ontwikkeling is. Zo is culturele sensitiviteit een competentie die terug te vinden is in de functiebeschrijvingen van de medewerkers. De HR-manager heeft deelgenomen aan een training om als ambassadeur van de Code Diversiteit & Inclusie op te treden en heeft intern een presentatie gegeven om de kennis en het gedachtegoed te delen. De leidinggevenden besteden in de ontwikkelgesprekken met de medewerkers aandacht aan de bijdrage die eenieder kan leveren ter bevordering van diversiteit en inclusie.

Het Mondriaan Fonds neemt deel aan het Fondsennetwerk Diversiteit, een overleg tussen publieke en private fondsen gericht op expertise, kennisdeling en kennisontwikkeling op het gebied van diversiteit en pluriformiteit.

Effectmeting

Het fonds zorgt voor monitoring, reflectie en effectmeting van zijn bijdragen en activiteiten. Belangrijkste doel is te bekijken of de gestelde doelen van het fonds zelf en van de bijdragen worden behaald. In dit jaarverslag staan per bijdrage de resultaten van die effectmeting vermeld.

Het Mondriaan Fonds ontwikkelde voor de periode 2017-2020 een op zijn praktijk toegespitst instrumentarium dat het fonds in staat stelt de effecten van het beleid te meten. In de eerste plaats zijn op hoofdlijnen de algemene doelstellingen van het Mondriaan Fonds in de periode 2017-2020 zo SMART mogelijk geformuleerd. Vervolgens zijn per bijdragemogelijkheid de doelstellingen zo concreet mogelijk gemaakt, zodat een vergelijking van doel en resultaat mogelijk werd. Het meten van die specifiekere doelstelling gebeurt op verschillende manieren, al naar gelang de specifieke context van de bijdrage. Het enkel gebruik maken van SMART-geformuleerde doelstellingen doet onvoldoende recht aan de variëteit en omvang van de effecten van de bijdragen die het verstrekt. Daarom vertelt het fonds zoveel mogelijk betekenisvolle verhalen van bijvoorbeeld aanvragers, die effecten zichtbaar maken die cijfers alleen niet tonen. Tijdens de zogeheten Week van het jaarverslag

is teruggeblikt op de resultaten van 2020. De opbrengst van deze week is terug te vinden in de verschillende reflecties per bijdrage elders in dit verslag.

In 2019 is de werkwijze voor effectmeting nader onderzocht en op punten aangepast. Geconcludeerd is dat de huidige invulling van de effectmetingsmethode te arbeidsintensief is. Daarnaast heeft de Visitatiecommissie 2018 de Rijkscultuurfondsen geadviseerd vooral de resultaten en effecten van bijdragen te onderzoeken, en minder de impact die door het fonds zelf veroorzaakt zijn. Dat principe zal het Mondriaan Fonds in de periode 2021-2024 volgen.

Veel regelingen zijn gebaat bij langer lopende extern uitgevoerde onderzoeken. Voor andere regelingen is kortlopend en zelf uitgevoerd onderzoek, bijvoorbeeld een beperkte enquête passender.

Digitale verantwoording

Sinds het moment dat aanvragen digitaal ingediend en verantwoord kunnen worden, vraagt het Mondriaan Fonds aanvragers gerichte informatie over het behaalde resultaat met het oog op effectmeting. Het gaat vooral om bijdrage specifieke, en daarnaast algemene data. Zo worden de gegevens voorafgaand aan de uitvoering van een aanvraag en de gegevens na afloop van de activiteit met elkaar vergeleken. Dit maakt het mogelijk een inschatting te maken van de effecten van de bijdragen, zoals de spin-offs op het punt van zichtbaarheid en samenwerking. Aanvragers gaan bijvoorbeeld in op de publieke presentatie van hun plannen, zodat de kwaliteit en de zichtbaarheid van de uitvoering effectiever kan worden gemeten. Op basis van de data uit de online-aanvraagformulieren heeft het fonds voor een aantal bijdragen indicatoren voor het meten van succes bepaald. Daarbij werd rekening gehouden met kenmerken van goede indicatoren, die relevant, toerekenbaar en meetbaar zijn. De inzichten maken deel uit van de beschrijvingen per bijdrage in dit verslag.

Effectmetingscommissies

Speciale commissies brengen in kaart of het beoogde doel wordt bereikt. Iedere effectmetingscommissie bestaat deels uit adviseurs die destijds de aanvragen beoordeelden en deels uit nieuwe die niet bij de aanvraag

betrokken waren. Zo inventariseert jaarlijks de effectmetingcommissie Werkbijdrage Jong Talent de bijdragen die aan startende kunstenaars werden verstrekt. Dit gebeurt bij de presentatie *Prospects & Concepts*, de jaarlijkse startersexpositie tijdens Art Rotterdam. De WJT-effectmetingscommissie zag in februari 2020 interessante, veelal internationaal opererende kunstenaars én relatief veel uitschieters, zowel naar boven als naar beneden. De werkwijze van de kunstenaars is door de jaren heen sterk veranderd volgens de commissie. > pagina 33

Interne evaluaties

Alle bijdragen worden continu en structureel intern geëvalueerd en waar nodig aangepast. Aan het eind van iedere vergadering kijken de adviseurs terug op de manier waarop de beoordeling is verlopen. Dit verslag gaat naar het bestuur dat zo nodig actie onderneemt. Aan het einde van het jaar voert het Mondriaan Fonds jaarlijks een interne evaluatie van alle bijdragemogelijkheden uit.

Externe evaluaties

In 2020 heeft het Mondriaan Fonds onderzoeksbureau Panteia gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de uitvoering van de Bijdrage Opdrachtgeverschap in de periode 2016-2019.

> pagina 56 Het onderzoek bestond uit: een dossieranalyse, een telefonische enquête onder aanvragers en groepsgesprekken met aanvragers en bemiddelaars. Het doel van het onderzoek was aanknopingspunten te genereren die de regeling kunnen verbeteren wat betreft toegankelijkheid en reikwijdte.

Uit het onderzoek komt een grote waardering voor de bijdrage naar voren, maar ook een aantal kansen die de toegankelijkheid en reikwijdte van de regeling kunnen verbeteren. In de eerste plaats een aantal kansen voor het gebruiksgemak van de regeling. Zo ervoer ruim de helft van de ondervraagde aanvragers geen enkele twijfel bij het aanvragen van de Bijdrage Opdrachtgeverschap. Maar als die er wel waren, had dat vaak te maken met de tijdsinvestering van het indienen van een aanvraag.

Daarnaast benoemt Panteia kansen om organisaties die niet behoren tot het museale bestel of kunstpodia gericht te betrekken bij de regeling. Hoewel de diversiteit aan aanvragers de afgelopen jaren al is verbeterd,

sluit de Bijdrage Opdrachtgeverschap wat inhoud, gevraagde documentatie en jargon betreft minder aan bij organisaties buiten de kunstsector. Panteia raadt bijvoorbeeld aan een op specifieke sectoren (denk aan de bouw) toegespitste Open Oproep uit te zetten, die gericht aansluit bij de beleveniswereld van die sector.

De versimpeling en toegankelijkheid van al zijn regelingen is een speerpunt voor het Mondriaan Fonds in de periode 2021-2024. De aanbevelingen in het rapport van Panteia sluiten daar bij aan.

Zichtbaarheid

Het Mondriaan Fonds wil een toegankelijk fonds zijn. We dragen op verschillende manieren uit wat we doen, wie kunnen aanvragen en welke resultaten dat oplevert. We richten ons op uiteenlopende doelgroepen; aanvragers, beleidsmakers, media, andere belanghebbenden en het publiek aan wie fonds zijn bestaansrecht ontleent.

De communicatie heeft een grote reikwijdte: van het verstrekken van informatie tot het bijdragen aan zichtbaarheid via activiteiten en initiatieven. De impact van de coronacrisis leidde tot een intensivering van de communicatie. De eerste maanden na het uitbreken hebben we de focus voornamelijk gelegd op voorlichting en informatieverstrekking over de corona-overbruggingsmogelijkheden.

Communicatie over de gevolgen van covid-19 voor aanvragers

Direct na de eerste beperkende maatregelen rond covid-19 publiceerde het Mondriaan Fonds een bericht op de website om aanvragers tegemoet te komen met antwoorden op de meest gestelde vragen. De belangrijkste boodschap was coulantie: aanvragers konden rekenen op toegezegde financiering, ook al ging een project niet door. En ook dat ze vooral moesten blijven aanvragen. Vanaf mei konden we de eerste extra maatregelen voor kunstenaars en curatoren, een aantal galleries, kunstpodia en musea bekendmaken. Er werd een speciaal platform op de website ingericht met alle aanvraagmogelijkheden rond covid-19. In de communicatie hebben we via website, nieuwsbrief, socials en direct mailing de boodschap uitgedragen vooral te blijven aanvragen. Dit alles ondersteund door interviews met kunstenaars en curatoren die een tijdelijke bijdrage hadden ontvangen om de crisisperiode te overbruggen. Directeur Eelco van der Lingen schreef twee brieven gericht aan kunst- en erfgoedprofessionals om hen te informeren over de aanvullende maatregelen die vanuit het fonds werden genomen.

> pagina 132

Mondriaan Fonds maakt mogelijk

Allereerst willen we beeldend kunstenaars, curatoren en beschouwers, musea en erfgoedinstellingen, kunstpodia, galleries, private en publieke opdrachtgevers en kunstkopers informeren over de mogelijkheden die het fonds hen biedt. Daarbij zetten we in op een inclusieve benadering van communicatie.

Bij het bereiken van de doelgroepen zet het fonds zich actief in op het vergroten en verbreden van ons bereik door onze doelgroepen op maat te bedienen. Daarbij is oog voor alle mogelijke vormen van communicatie en samenwerkingen. We zetten in op groei en diversiteit.

Open inloopspreekuur

Tot maart 2020 organiseerde het fonds iedere eerste maandag van de maand een open inloopspreekuur om aanvragers op weg te helpen in het aanbod van mogelijkheden. Bezoekers waardeerden dit als een laagdrempelige manier om informatie in te winnen. Daarna is het inloopspreekuur noodgedwongen vervangen door het aanbod vragen per mail te stellen, via communicatie@mondriaan-fonds.nl. Van deze mogelijkheid om contact te leggen met fondsmedewerkers wordt veel gebruik gemaakt, zowel door kunstenaars als instellingen. Inmiddels is het inloopspreekuur ook vervangen door een online spreekuur.

In februari vond een speciaal inloopspreekuur plaats voor de Open Oproep Kunstenaars met een vluchtelingverleden. Medewerkers van het fonds gaven een toelichting en er was gelegenheid om vragen te stellen.

Get a Grant

Wanneer kun je als kunstenaar een bijdrage aanvragen, hoe gaat dit in z'n werk en waar moet je op letten? Samen met het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie organiseerden we in 2020 drie Get a Grant-bijeenkomsten voor (bijna afgestudeerde) kunstenaars en ontwerpers: een keer bij de Gerrit Rietveld Academie, een keer bij AKV|St. Joost in Breda/'s-Hertogenbosch en een digitale editie. Gehonoreerde kunstenaars en ontwerpers vertellen in de bijeenkomsten

over hun ervaringen bij het aanvragen van financiering en waar je als beginnend kunstenaar of ontwerper op moet letten. De fondsmedewerkers zijn aanwezig om vragen te beantwoorden.

Webinar over Programma's Kunstpodia

Om aanvragers op weg te helpen in de mogelijkheden van de nieuwe bijdrage Programma's Kunstpodia werd een webinar georganiseerd. Directeur Eelco van der Lingen gaf samen met senior projectmedewerker Douke IJsselstein een toelichting op deze regeling en samen beantwoordden ze de gestelde vragen. Gespreksleider was Ruben Maes.

Masterclass subsidies door het Mondriaan Fonds

Kunstenaars met plannen voor nieuw werk, een project of een tentoonstelling konden deelnemen aan de online masterclass aanvragen bij het Mondriaan Fonds, georganiseerd door This Works. Commissielid Youri Appelo gaf samen met projectmedewerker Douke IJsselstein tips: Waar moet je op letten bij het doen van een aanvraag? Hoe presenteer je jouw idee en overtuig je de commissie? En hoe beoordeelt de commissie jouw aanvraag? Het ging om een besloten ledenbijeenkomst.

Campagne opdrachtgeverschap

Iedereen kan opdrachtgever zijn: van bewonersvereniging tot gemeentehuis. Om hier meer bekendheid aan te geven is ook in 2020 aandacht besteed aan de mogelijkheden van de Bijdrage Opdrachtgeverschap. We hebben binnen relevante sectoren geadverteerd en opdrachtgeverschap voor de betreffende doelgroep in beeld gebracht. Zoals in Aedes-Magazine van de vereniging van woningcorporaties, in Vastgoedsturing over maatschappelijk vastgoed, Mr-online voor juristen of in het vaktijdschrift PrimaOnderwijs. > pagina 56

Website: uitstalkast in woord en beeld

De website mondriaanfonds.nl wijst met platforms – van talentontwikkeling tot samenwerken – de weg naar de mogelijkheden van aanvragen bij het fonds en de activiteiten die wij organiseren. Per platform vertellen aanvragers via interviews het verhaal van hun project en gaan zij in op hun ervaringen, de resultaten en het belang van een specifieke regeling. In 2020 werden de platforms Open Oproepen

(tijdelijke regelingen dankzij extra gelden van het ministerie van OCW), 75 jaar vrijheid van het ministerie van VWS en Extra maatregelen n.a.v. covid-19 toegevoegd.

In voorbereiding op de nieuwe cultuurplanperiode 2021-2024 is eind 2020 de website aangepast naar een vereenvoudigde en overzichtelijke versie met vier platforms: Individu, Instellingen, Fondsinitiatieven en Extra maatregelen n.a.v. covid-19. Alle regelingen en activiteiten zijn hierop ondergebracht. Medio 2021 wordt de website vernieuwd in overeenstemming met het beleidsplan 2021-2024 van het Mondriaan Fonds.

De website mondriaanfonds.nl is een knooppunt waar verschillende door het Mondriaan Fonds gehoste sites samenkomen: kunstkoop.nl; prixderome.nl; bkn.nl; kunstenaarshonorarium.nl en orientationtrips.net.

Mondriaan Fonds presenteert

Het Mondriaan Fonds organiseert activiteiten om kunst en erfgoed, maar ook de resultaten van de bijdragen, zichtbaar te maken bij een breed publiek.

Prospects – Mondriaan Fonds toont talent

De tentoonstelling *Prospects & Concepts*, met het werk van 66 kunstenaars die eerder een Werkbijdrage Jong Talent ontvingen, trok tijdens de kunstbeurs Art Rotterdam in vijf dagen 15.700 bezoekers. Bij de tentoonstelling verscheen een publicatie met kunstenaarsteksten geschreven door Esther Darley. > pagina 33

Prix de Rome Beeldende Kunst

Tot begin 2020 kon in het Stedelijk Museum Amsterdam nog de tentoonstelling met de shortlistkunstenaars van Prix de Rome 2019 bezocht worden: de interactieve installatie van het duo Sander Breure en Witte van Hulzen, het researchproject van Femke Herregraven, de schilderijen van Esiri Erheriene-Essi en de winnende film van Rory Pilgrim. Jap Sam Books maakte in samenwerking met het Mondriaan Fonds een publicatie; Mals Media maakte op uitnodiging van het fonds introductiefilms over de genomineerde kunstenaars.

Het Mondriaan Fonds heeft voor de Prix de Rome eigen mediakanalen: naast een eigen website ook via Facebook, Twitter en Instagram. > pagina 34

Nederlandse inzending Biënnale van Venetië
In februari 2020 maakte het Mondriaan Fonds bekend dat de Nederlandse inzending voor één keer uit het Rietveld Paviljoen en de Giardini zal trekken tijdens de 59ste Biënnale van Venetië. Ook is gekozen voor een andere selectieprocedure voor de inzending. Een jury besloot unaniem dat Melanie Bonajo Nederland mag vertegenwoordigen. Het werk van Bonajo zal in 2022 te zien zijn in de Chiesetta della Misericordia in de Venetiaanse wijk Cannaregio. > pagina 87

Beeldbepaler: Charl Landvreugd
Het Mondriaan Fonds organiseert in samenwerking met debatcentrum De Balie de serie Beeldbepalers en laat zo een breed publiek kennismaken met het werkproces van kunstenaars. Vooraanstaande kunstenaars gebruiken De Balie als laboratorium en delen hun gedachten over hun werk met het publiek. In 2020 presenteerde kunstenaar, curator en onderzoeker Charl Landvreugd de performance *The Utopia of the Normal Space*. Gebruikmakend van een breed scala aan artistieke disciplines past hij de resultaten van zijn onderzoek toe in het denken over burgerschap, erbij-horen, en hoe dit tot uiting komt in onder andere de beeldende kunst.

Hollandse Meesters in de 21e eeuw
Ook in 2020 heeft het Mondriaan Fonds bijgedragen aan de serie *Hollandse Meesters in de 21e eeuw*, een langlopend filmproject van Interact en Michiel van Nieuwkerk. > pagina 77

Essayreeks

Het Mondriaan Fonds publiceert met regelmaat essays van schrijvers, denkers en bemiddelaars over actuele thema's die raken aan de werkt terreinen van het fonds. Op uitnodiging van het fonds schreef Rolando Vázquez het veertiende essay in deze reeks. Vázquez is mede-organisator van de Decolonial Summer School in Middelburg en adjunct-hoogleraar Sociologie aan University College Roosevelt bij de Universiteit Utrecht.

Vistas of Modernity – decolonial aesthetics and the end of the contemporary is de titel van

Vázquez' essay. 'Belangrijk voor het dekoloniale denken is dat we allemaal in relatie staan tot het koloniale verschil dat bepalend is voor onze moderne/koloniale orde. Alleen vanuit het bewustzijn van onze gepositioneerde werkelijkheden kunnen we ons verhouden tot ieder ander, luisteren naar ieder ander en ieder ander leren kennen', aldus Vázquez. Het essay biedt een kritische analyse van moderniteiten probeert de heerschappij van de westerse kennisleer en esthetiek te overstijgen. Het essay verscheen in november 2020 in een Engelstalige editie. De geplande boekpresentatie bij Kunstinstituut Melly is uitgesteld tot een later moment, maar het boek kan reeds besteld worden via distributeur Jap Sam Books en is onderwerp van readingsessies. Een overzicht van alle essays uit de reeks van het Mondriaan Fonds is te vinden op de website van het fonds.

KunstKoop-tentoonstelling

Tijdens het Amsterdam Art Gallery Weekend was in Capital C de KunstKoop-tentoonstelling *Koop dit of dit of dit* te zien. Een veelzijdig aanbod van kunstwerken die voor maximaal € 100 per maand te koop zijn met de KunstKoop-regeling van het Mondriaan Fonds. > pagina 94

Mondriaan Fonds communiceert

2020 stond in het teken van de implementatie van het beleidsplan 2021-2024: *Buiten de perken. Een breder bereik voor beeldende kunst en cultureel erfgoed*. Het Mondriaan Fonds wil de dialoog tussen publiek, instituten en makers versterken en de relevantie van cultureel erfgoed en beeldende kunst nog meer voor het voetlicht brengen. In een introductievideo benoemt directeur Eelco van der Lingen het belangrijkste kernpunt voor de komende jaren: 'We zijn er voor iedereen.'

Online beleidstour

In plaats van de voorgenomen tour door het land organiseerde het Mondriaan Fonds vijf online bijeenkomsten voor verschillende regio's: Noord (Friesland, Groningen, Drenthe), Noord-Brabant en Zeeland, Oost (Overijssel, Gelderland, Flevoland), Limburg, Utrecht en Zuid- en Noord-Holland. Beeldend kunstenaars, bemiddelaars, opdrachtgevers, medewerkers van beeldende kunst- en

erfgoedinstellingen en andere potentiële aanvragers waren uitgenodigd om kennis te maken met de ins en outs van de nieuwe beleidsplanperiode 2021-2024.

Onder leiding van Femke Dekker (kunstdocent en radio-curator) gaf directeur Eelco van der Lingen een toelichting op het beleid, werden de regiomakelaars voorgesteld en gingen we in op vragen. Door het online te organiseren hebben ruim 350 mensen deelgenomen aan de bijeenkomsten.

Introductievideo regiomakelaars

Er werken vier regiomakelaars voor het Mondriaan Fonds. Zij zetten zich één dag per week in als bemiddelaar tussen hun regio en het Mondriaan Fonds en combineren deze functie met hun andere werkzaamheden. Ter introductie is een videoportret gemaakt, dat de regiomakelaars een gezicht geeft voor aanvragers. Zo wordt de drempel verlaagt contact met ze op te nemen. [> pagina 111](#)

Voorlichting Fair Practice Code

Vanaf 2021 geldt voor alle ondersteuning door het Mondriaan Fonds dat aanvragers de Fair Practice Code moeten onderschrijven. De Fair Practice Code verwijst naar de Governance Code Cultuur en Code Diversiteit & Inclusie. Hoe ga je er als aanvrager mee om? Ter introductie is een animatie gemaakt voor meer info en tips: lees de code, kijk naar je organisatie, wees eerlijk, stel doelen, schrijf plannen, zet stappen. [> pagina 154](#)

Campagne adviseurs

Zoals elk jaar treden per 1 januari 2021 nieuwe adviseurs toe tot de poule van onafhankelijke experts in de adviescommissies van het fonds. Het fonds werkt met een roulerende groep, om naast continuïteit ook verschillende visies en perspectieven op kunst en erfgoed te waarborgen in de verschillende commissies. Via een Instagram campagne is de werving van nieuwe adviseurs geïntensiveerd, toegankelijker gemaakt en breder ingezet. Met stories waarin professionals uit het veld vertellen waaróm ze adviseur zijn naast hun reguliere werkzaamheden: Inge Pollet, Youri Appelo, Judith Spijksma, Vincent van Velsen, Atousa Bandeh Ghiasabadi, Ilias Zian, Dyonna Bennet, Roomyla Choenni, Niels Post en Liane van der Linden. Op de vacature kwamen veel sollicitaties binnen. Belangrijk, omdat we het

blikveld ruim willen houden; we hechten eraan dat onze groep adviseurs de Nederlandse samenleving weerspiegelt als pluriform en inclusief. [> pagina 176](#)

Nieuwe communicatiestrategie

Het Mondriaan Fonds wil bereikbaar zijn voor een brede(re) groep mensen: divers in opleiding, leeftijd, achtergrond, voorkeuren, disciplines, ambities en gender én afkomstig uit alle delen van het land. Hoe breder de opvatting over beeldende kunst en erfgoed bij het Mondriaan Fonds is en wordt uitgedragen, des te rijker het aanbod en de sector ook worden. Om dat te bewerkstelligen is het Mondriaan Fonds in de zomer van 2020 gestart met het ontwikkelen van een nieuwe merk- en communicatiestrategie. Het doel is, in lijn met het beleidsplan 2021-2024, het Mondriaan Fonds toegankelijk te maken voor een bredere groep aanvragers en het fonds beter bekend te maken bij het grote publiek.

Partners

Het Mondriaan Fonds vervult een netwerkpositie, brengt partijen bij elkaar, geeft kennis door en wordt daarbij gevoed door de ervaring en kunde van anderen. Daarom trekt het fonds op met talloze partners.

Naast zijn rol als toekenner van financiële bijdragen heeft het Mondriaan Fonds zich ontwikkeld tot relatiemakelaar. Daarbij maakt het fonds gebruik van de kennis en ervaring die is opgebouwd door kunstenaars en instellingen, adviseurs en medewerkers in de eigen organisatie. Het vervult een netwerkpositie, brengt partijen bij elkaar, geeft kennis door en wordt daarbij gevoed door de ervaring en kunde van anderen.

BKNL

Het Mondriaan Fonds steunt en faciliteert het overlegplatform Beeldende Kunst Nederland (BKNL). Dit informele overleg brengt organisaties samen die opkomen voor het belang van beeldend kunstenaars, presentatie-instellingen, kunstbeurzen, musea, kunstacademies en galeries in Nederland.

Bij BKNL zijn aangesloten: Platform BK, de Kunstenbond, Kunsten '92, de Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars (BBK), de Nederlandse Galerie Associatie (NGA), de belangenvereniging voor presentatie-instellingen De Zaak Nu, de Museumvereniging, Stichting BOK, vereniging van Nederlandse Kunstbeurzen en het Overlegorgaan Beeldende Kunstacademies (OBK).

Het Mondriaan Fonds faciliteert en coördineert de bijeenkomsten en ondersteunt verschillende activiteiten en onderzoek. Zo wordt kennis en draagvlak georganiseerd, onderlinge samenwerking gestimuleerd en afstemming met overheden en andere belanghebbenden gestroomlijnd. De verschillende BKNL-partners trekken gezamenlijk op om het draagvlak voor de beeldende kunst te verstevigen.

De urgentie van een overlegorgaan als BKNL is in 2020 door de coronacrisis flink versterkt. BKNL heeft vanaf het begin van de maatregelen regelmatig en intensief de noden van de verschillende deelsectoren uitgewisseld. Binnen BKNL brachten de leden kennis over hun achterban bijeen, kon het op de hoogte blijven van de activiteiten van de zogeheten Taskforce Cultuur, en die waar nodig van informatie voorzien. Het Mondriaan Fonds heeft in een sneltreinvaart mede dankzij de inbreng van BKNL-partners gerichte en effectieve corona-compensatieregelingen kunnen inrichten.

Het aantal deelnemers aan de BKNL overleggen groeide flink in 2020. De Museumvereniging sloot opnieuw aan bij de gesprekken, Stichting BOK kwam erbij en de Vereniging van Nederlandse Kunstbeurzen (in oprichting) voegde het perspectief van de beurzen aan de gesprekken toe. De uitwisseling van kennis en informatie over de volle breedte van het beeldende kunstenveld is zo vergroot en versterkt.

Samenwerking cultuurfondsen 2020

De zes Rijkscultuurfondsen, het Filmfonds, Fonds voor Cultuurparticipatie, Fonds Podiumkunsten, Mondriaan Fonds, Nederlands Letterenfonds en Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, zijn verantwoordelijk voor een belangrijk deel van de rijksgesubsidieerde kunst en cultuur, naast de Basisinfrastructuur (BIS) met instellingen die rechtstreeks onder het ministerie van OCW vallen. In deze rolverdeling zijn de fondsen, vanuit hun inhoudelijke kennis en relatieve afstand tot de politiek en het cultuurbeleid, niet alleen deskundig uitvoerder, maar ook belangrijk beleidsvoorbereider op hun disciplines. Zij beschouwen het als hun opdracht de kennis over hun werkt terreinen intensief te delen met onder meer het ministerie en de Raad voor Cultuur en een bijdrage te leveren aan de integrale rijksvisie en beleidsontwikkeling. In de beleidsperiode 2017-2020 ging veel aandacht van de fondsen naar een betere dialoog en afstemming met de regio en andere overheden die kunst en cultuur subsidiëren. Er werd werk gemaakt van

een cultuurbeleid dat meer recht doet aan de culturele diversiteit van ons land. De fondsen hadden een actieve rol bij de uitwerking van de Arbeidsmarktagenda en de ontwikkeling van de verschillende Gedragcodes.

Vanuit de rol als beleidsvoorbereider op hun terreinen hebben de fondsen in de afgelopen beleidsperiode inhoudelijke inbreng geleverd aan de voorbereiding van de Cultuurplanperiode 2021-2024, zowel richting Raad voor Cultuur als het ministerie. Zo werd een beroep op de fondsen gedaan bij het opstellen van de Sectoradviezen van de Raad en bij de analyse door het ministerie van de regioprofielen die vijftien stedelijke regio's hadden opgesteld. De fondsen brachten in een gezamenlijk document, per discipline en vanuit bestuurlijke afstemming, hun visie op de manier waarop de regionale infrastructuur voor cultuur versterkt kan worden. In 2019 reageerden de fondsen gezamenlijk op het cultuurstelseladvies 2021-2024 van de Raad voor Cultuur, getiteld *Cultuur dichtbij, dicht bij Cultuur* (april 2019). De fondsen pleitten voor een minder grootschalige wijziging van het cultuurstelsel dan de Raad voorstond 'om versterking van het stelsel te voorkomen en ook recht te doen aan de inspanningen en de veerkracht van het culturele veld in de afgelopen jaren en aan de stappen die al gezet zijn, zowel door het ministerie, de stedelijke regio's als door de fondsen'. De fondsen droegen daarnaast bij aan verschillende discussiebijeenkomsten over het stelseladvies en namen met het ministerie van OCW en de Raad voor Cultuur deel aan een uitgebreide tournee langs de elf regio's die op verzoek van de minister een (culturele) proeftuin hadden ingediend ter versterking van de dialoog met andere overheden. Ook gaven de fondsen eind november acte de presence op informatiebijeenkomsten in het land, zowel in het kader van de subsidieregeling culturele basisinfrastructuur 2021-2024 als de aanvraagmogelijkheden bij de Rijkscultuurfondsen. Ruimte voor nieuwe verhalen en inclusie maakte deze beleidsperiode een belangrijk onderdeel uit van de gezamenlijke strategische agenda. Augustus 2018, in de aanloop naar het Paradisodebat in Amsterdam, droegen de Rijkscultuurfondsen samen met de Nationale UNESCO commissie de urgentie van inclusie in de sector uit. Er werden drie beloftes voor de jaren daarop gedaan die door alle fondsen wer-

den onderschreven: op zoek te gaan naar verhalen die nu niet gehoord worden; in het kader van talent en vernieuwing ruimte te geven, niet alleen aan de doorontwikkeling van gevestigd talent, maar juist ook van beginnende makers; en vergroting van inclusie en diversiteit in de eigen organisaties en adviseursnetwerken. De behaalde resultaten op deze doelen worden door de afzonderlijke fondsen benoemd in de jaarverslagen.

In het licht van de grote druk waaronder het culturele veld de afgelopen beleidsperiode - en met name dit laatste jaar - heeft gestaan zijn de fondsen verheugd met de gefaseerde budgetinvesteringen vanuit het ministerie voor thema's als talentontwikkeling, vernieuwing en internationalisering en het eerste en tweede steunpakket voor de culturele en creatieve sector. De fondsen danken het ministerie voor de slagkracht en effectieve samenwerking bij de uitbraak van covid-19 voorjaar 2020.

Specifieke punten voor het jaar 2020

Extra steunmaatregelen in verband met covid-19

Het jaar 2020 stond vanaf maart in het teken van de Covid-19 uitbraak en de gevolgen daarvan voor de culturele en creatieve sector. Het overleg tussen de zes cultuurfondsen werd geïntensiveerd, er werd ruimte gemaakt voor extra gezamenlijk overleg met ministerie, Raad voor Cultuur en Kunsten⁹², de ergste noden binnen de sector werden geïnventariseerd en er werd direct gezocht naar mogelijke verschuivingen in budgetten voor de uitvoering van extra steun- en coulancemaatregelen. Door onder meer de directe sluiting van podia en stopzetting van festivals was van begin af aan duidelijk dat de gevolgen voor de culturele en creatieve sector (grotendeels bestaand uit zzp'ers) groot zouden zijn. Half april ontvingen de Rijkscultuurfondsen € 101.199.300 uit een aanvullend extra steunpakket voor cultuur van in totaal € 300 miljoen dat door het kabinet ter beschikking werd gesteld. De aandacht ging in eerste instantie uit naar het in stand houden van de culturele infrastructuur, uitbetalingen van makers en het op peil houden van productie. Half november werd een tweede steunpakket van € 482 miljoen voor de culturele en creatieve sector bekendgemaakt dat met name is

gericht op werk voor makers en artiesten. De fondsen beogen met extra maatregelen gefinancierd uit het tweede steunpakket (dat in de eerste helft van 2021 uitgevoerd zal worden) een impuls te verlenen aan de beroepspraktijk en het opdrachtgeverschap onder makers in de culturele en creatieve sector.

Naar een wendbare en weerbare creatieve sector

In november 2020 verscheen het advies *Onderweg naar morgen* van de Raad voor Cultuur dat in het driehoeksoverleg van ministerie, Raad voor Cultuur en Rijkscultuurfondsen inhoudelijk werd besproken. De Raad benoemt in het advies een aantal problemen in de sector – ‘hoofdzakelijk op het vlak van arbeidsmarkt/verdienvermogen, de inhoudelijke inrichting van het gesubsidieerde bestel (waarin vele genres en kunstenaars/ artiesten geen plek vinden), en de mate en wijze van samenwerking tussen investerende overheden’. In dit advies wordt niet direct een stelselwijziging voorgesteld maar een traject geschetst met inrichting van fieldlabs en een Taskforce Stedelijke Cultuurregio waarbij de opgedane inzichten input kunnen leveren voor een stelselwijziging in de beleidsperiode 2025-2028. Omdat het huidige landelijk gesubsidieerde cultuurstelsel zowel raakt aan de positie van de Raad als de Rijkscultuurfondsen, vraagt een verkenning van alternatieven om een zorgvuldig traject en een heldere afstemming en communicatie binnen de driehoek met oog voor ieders expertise, verantwoordelijkheden en positie.

Basis Infrastructuur (BIS) 2021-2024

In 2020 vond bij de fondsen, zoals gebruikelijk als opmaat naar de nieuwe beleidsperiode, de advies- en besluitvorming over de meerjarig gesubsidieerden 2021-2024 plaats, volgens een (door de plotselinge lockdown) groten-deels online proces. Na de bekendmaking van de adviezen van de Raad voor Cultuur in het kader van de Culturele Basisinfrastructuur 2021-2024 op 4 juni volgden in de zomer en het vroege najaar de besluiten van de Rijkscultuurfondsen. De fondsen constateerden in een evaluatie dat de samenhang tussen de adviezen van de Raad voor Cultuur en de besluiten van de Rijkscultuurfondsen ten aanzien van de BIS 2021-2024 in de communicatie

meer aandacht verdient, dit om beleidskeuzes context te bieden en de integrale rijksvisie beter over het voetlicht te brengen.

De Gedragscodes

Voor het eerst werd van de meerjarig gesubsidieerde culturele instellingen gevraagd de verschillende codes, te weten de Fair Practice Code, de Governance Code Cultuur en de Code Diversiteit & Inclusie te onderschrijven en toe te lichten in de aanvragen. Fondsen en Raad hanteerden daarbij het principe ‘pas toe en leg uit’. De toepassing van de codes zal in de nieuwe beleidsperiode deel uitmaken van de monitorgesprekken met de culturele instellingen.

Tijdens het event Code Diversiteit & Inclusie op 27 november werden de jaarlijkse *&Awards 2020* uitgereikt aan de organisatie en de professional die zich bijzonder hebben ingezet voor een meer inclusieve cultuursector. In verband met corona werd de uitreiking live vanuit TivoliVredenburg uitgezonden. De *&Award* in de categorie organisatie (€ 20.000) ging naar het project *DeDansDivisie* van Dans op Recept, dat danslessen aanbiedt speciaal voor mensen met Parkinson en hun mantelzorgers. De *&Award* Persoonsprijs (€ 5.000) werd verleend aan Aiman Hassani, filmmaker en promotor van diversiteit in film en televisie. Najaar 2020 besloten de fondsen tot een voortzetting van de *&Awards* in de nieuwe beleidsperiode. Onderdeel van Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (PACCT), een ondersteuningsvorm waarin ook de cultuurfondsen vertegenwoordigd zijn, was een door de fondsen ingericht vouchersysteem voor meerjarig gesubsidieerde instellingen om de HR expertise te vergroten en de Fair Practice Code beter te doen landen. Het vouchersysteem wordt gefinancierd uit de arbeidsmarktmiddelen die de fondsen van het ministerie ontvingen. De uitvoering van het vouchersysteem staat gepland voor de eerste helft van 2021.

Internationale samenwerking

In een steeds verder globaliserend speelveld geven de cultuurfondsen vorm aan een gezamenlijke ambitie op internationalisering met aandacht voor de specifieke kenmerken van de verschillende disciplines. De hiervoor geormerkte ICB-middelen worden ingezet om de internationale positie van kunst en cultuur

uit Nederland te stimuleren, te markeren en de internationale samenwerking te bevorderen. Dit jaar was het allemaal anders. Door covid-19 kwam bij de fondsen belangrijke geplande manifestaties in het buitenland tot stilstand of moesten omgevormd worden. Ook werd door de fondsen het *Handelingskader inreisverklaring cultuur* ingericht bij het Fonds Podiumkunsten om inreizende professionals uit de culturele en creatieve sector die door de covid-19 uitbraak problemen ondervinden aan de grens te ondersteunen, zie www.inreisverklaringcultuur.nl.

Maar er werd ook vooruitgekeken. In navolging van de succesvol verlopen samenwerking van de fondsen tijdens de Frankfurter Buchmesse 2016, besloten de fondsen om in 2023, ter gelegenheid van de Leipziger Buchmesse, de cultuur in de volle breedte onder de aandacht van het Duitse publiek te brengen. Daarnaast werd met DutchCulture overlegd over de samenwerking en afstemming in het kader van het internationaal cultuurbeleid en over een herziening en verbetering van de database Buitengaats.

Collegiale samenwerking en overleg

Er was in 2020 een intensief en effectief structureel overleg van de directeuren over strategie en (beleids)ontwikkeling en er werd ook op uitvoerend niveau veel samengewerkt. Zo werkten in 2020 vier van de zes fondsen met dezelfde HR-consulent op zzp-basis. Deze HR-consulent houdt zich onder meer bezig met de opstelling van een ontwikkel- en opleidingsplan voor de fondsmedewerkers. In het kader van de Europese privacywetgeving *Algemene Verordening Gegevensbescherming* (AVG), die mei 2018 in werking trad, benoemden de fondsen gezamenlijk een onafhankelijke functionaris gegevensbescherming (FG) die toezicht houdt op en adviseert over de naleving van de verordening.

In 2017 stelden de zes fondsen gezamenlijk één aanspreekpunt in voor cross-sectorale vragen. Zowel projecten die meerdere cultuurgebieden combineren als projecten die een duidelijk maatschappelijke component hebben, kunnen bij het aanspreekpunt terecht voor advies. In nauwe samenwerking met een vertegenwoordiging vanuit elk fonds onderzoekt het aanspreekpunt voor (potentiële) aanvragers binnen de bestaande regelingen van de fondsen of er mogelijkheden

zijn. Gezien de drempelverlagende werking en de efficiëntie van dit gezamenlijke aanvraagloket voor cross-sectorale projecten spraken de fondsen eind 2020 in een evaluatie de intentie uit tot een voortzetting voor de komende jaren. Begin 2021 zal dit een uitwerking krijgen.

Tevens nemen medewerkers van de fondsen deel aan een gezamenlijke werkgroep diversiteit waarin ook de private fondsen vertegenwoordigd zijn. De beleidsadviseurs en juristen van de fondsen hebben geregeld overleg. Controllers bespreken zaken die de financiën aangaan en stemmen begrotingsbeheer en verantwoording af. Ict-medewerkers vervangen elkaar bij afwezigheid en wisselen informatie uit. Er is periodiek overleg van communicatiemedewerkers voor kennisdeling op het gebied van communicatiebeleid, onder meer richting potentiële aanvragers. De vijf personeelsvertegenwoordigingen en de ene ondernemingsraad wisselen onderling kennis uit. Daarnaast is er de werkgroep onderzoek fondsen die zich buigt over evaluaties en onderzoek, die samen met het ministerie van OCW en de Raad voor Cultuur optrekt. Voor verschillende overlegstructuren gold in 2020 wel dat de frequentie van overleg lager was dan normaal door de covid-19 uitbraak en als gevolg daarvan de grote werkdruk bij de fondsen.

De onderlinge strategische en beleidsmatige samenwerking is inmiddels structureel ingebed in de praktijk van de Rijkscultuurfondsen. Ze houden elkaar goed op de hoogte van relevante ontwikkelingen en vinden elkaar op die terreinen en onderwerpen waar gezamenlijk optrekken zinvol en effectief is. Deze paragraaf geeft uitdrukking aan die samenwerking en is terug te vinden in de jaarverslagen 2020 van de zes Rijkscultuurfondsen.

Overzicht samenwerkingsverbanden en -regelingen fondsen 2020

samenwerkende fondsen	samenwerking / regeling	beschrijving
Filmfonds en Mondriaan Fonds	De Verbeelding	Films op het snijvlak van beeldende kunst en cinematografie, gemaakt in een samenwerking tussen kunstenaars en producenten.
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Letterenfonds	Literatuur op het Scherm	Dichters/schrijvers maken met vormgevers nieuw werk in het digitale domein.
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Mondriaan Fonds	Voorlichting talent binnen en buiten het kunstvakonderwijs	De fondsen geven gezamenlijk voorlichting over o.a. talentontwikkeling en regelingen bij de fondsen. Dit gebeurt binnen en buiten het kunstvakonderwijs.
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Mondriaan Fonds	Residency Arita/Japan	Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en het Mondriaan Fonds bieden sinds 2016 gezamenlijk twee residency perioden aan in de Japanse keramiekregio Saga. De werkperiode in Japan biedt aan veelbelovende kunstenaars en ontwerpers de ruimte om onderzoek te doen op artistiek en technisch gebied en hun eigen werk te ontwikkelen. Een belangrijk uitgangspunt van deze residency is om speciale technieken te leren binnen de oudste keramische industrie van Japan en deze in het eigen werk toe te passen.
Filmfonds en Stimuleringsfonds Creatieve Industrie	Immerse\Interact	Met de regeling Immerse\Interact worden projecten binnen het interdisciplinaire medialandschap gestimuleerd. Artistiek onderzoek en experiment op het vlak van digital storytelling en de inzet van interactieve of immersieve media staan hierbij centraal.

samenwerkende fondsen	samenwerking / regeling	beschrijving
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Mondriaan Fonds, Fonds Cultuurparticipatie	Stimuleren Eigentijds gebruik ambachten	Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Mondriaan Fonds hebben een Open Oproep ontwikkeld voor ontwerpers en beeldend kunstenaars om een samenwerking aan te gaan met één of meerdere ambachtslieden en zo eigentijds gebruik van ambachten te stimuleren. Het Fonds voor Cultuurparticipatie zet in op eigentijdse beoefening en het borgen van onder andere ambachtelijke kennis en vaardigheden via de regeling Immaterieel erfgoed. De samenwerking krijgt na evaluatie een vervolg in de periode 2021-2024.
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Fonds Podiumkunsten	Upstream	Met Upstream ondersteunen zowel het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie als het Fonds Podiumkunsten (de laatste in samenwerking met Sena) vernieuwende artistieke formats en samenwerkingen binnen de Nederlandse pop-/urban muziek. De fondsen en Sena willen met behulp van Upstream de muziekindustrie in Nederland verbreden en versterken, internationaal sterker voor de dag komen en crossovers naar andere disciplines stimuleren.
Fonds Podiumkunsten en Fonds voor Cultuurparticipatie	Urban kunstenaars	Samenwerking bij de talentontwikkeling van jonge urban kunstenaars, die sinds 2018 verder is uitgebreid.
Filmfonds en Letterenfonds	Netwerkbijeenkomsten	Organisatie internationale netwerkbijeenkomsten voor filmproducenten en rechtenmanagers van literaire uitgeverijen.
Fonds Podiumkunsten en Letterenfonds	Regeling toneelschrijvers	Gezamenlijke werkbijdrage voor theatertekst met het doel de kwaliteit, diversiteit en ontwikkeling van het Nederlands theaterrepertoire te stimuleren.

samenwerkende fondsen	samenwerking / regeling	beschrijving
Fonds Podiumkunsten en Letterenfonds (ism Literatuur Vlaanderen, Lira en Sabam)	Toneelschrijfprijs	Heeft als doel de Nederlandstalige toneelschrijfkunst en de opvoering van Nederlandstalig toneelwerk onder de aandacht te brengen en te stimuleren. De prijs wordt uitgereikt aan de auteur van het beste oorspronkelijk Nederlandstalig toneelwerk.
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Mondriaan Fonds en Fonds voor Cultuurparticipatie	Digitaal erfgoed	Samenwerking met betrekking tot regelingen rondom digitaal erfgoed.
Fonds Podiumkunsten, Fonds voor Cultuurparticipatie en VSBfonds, in afstemming met Mondriaan Fonds	Matchmakers steden	Een gezamenlijk netwerk van matchmakers in zestien steden, waaronder Groningen, Arnhem en Eindhoven. In de steden bewegen zich de cultuurmakers van morgen wiens werk en werkwijze onlosmakelijk verbonden zijn met de stedelijke dynamiek. Door de inzet van matchmakers die geworteld zijn in de steden en daar hun werkpraktijk en netwerk hebben, hopen de fondsen veel nieuwe initiatieven te bereiken. Het Mondriaan Fonds heeft in 2017 vier regiomakelaars aangesteld in Noord, Midden en Zuid-Nederland. Zij hebben een onderzoekende en stimulerende rol bij het bereiken van potentiële aanvragers, opdrachtgevers en adviseurs. Een andere taak is het signaleren van nieuwe initiatieven, doelgroepen en andere actuele ontwikkelingen op het gebied van beeldende kunst en cultureel erfgoed. Tussen matchmakers en regiomakelaars organiseren de drie fondsen regelmatig afstemming.
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Fonds Podiumkunsten, Filmfonds, Letterenfonds en Mondriaan Fonds	Residency Van Doesburghuis	Fondsen bieden sinds 2017 via Open Oproepen gezamenlijk een residency aan in het Van Doesburghuis in Meudon-Val-Fleury/Parijs waar makers hun artistieke praktijk verder kunnen ontwikkelen.

samenwerkende fondsen	samenwerking / regeling	beschrijving
Letterenfonds en Fonds Podiumkunsten	#NieuweStukken	Subsidieregeling sinds november 2018 voor beginnende schrijvers (ook dichters en woordkunstenaars) waarvan de verhalen nog te weinig horen zijn op de Nederlandse podia. Er wordt samengewerkt met vijf partners die ervaring hebben met het produceren van teksten voor het podium, en een netwerk hebben dat aanvullend is op het netwerk van de fondsen. Jaarlijks is er ruimte voor tien beginnende schrijvers.
Fonds Podiumkunsten t.b.v. alle sectoren	Slecht Weer Fonds	Revolverend fonds waaruit festivalorganisaties die een tekort hebben opgelopen als gevolg van onvoorziene omstandigheden een bijdrage kunnen krijgen. Het staat open voor festivals uit alle sectoren.
Fonds Podiumkunsten t.b.v. alle sectoren	Handelingskader inreisverklaring cultuur	Bedoeld om inreizende professionals uit de culturele en creatieve sector die door de covid-19 uitbraak problemen ondervinden aan de grens te ondersteunen, www.inreisverklaringcultuur.nl . (Inmiddels beëindigd).
Filmfonds, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Letterenfonds	CrossOverLab	Creatief traject van zes maanden met workshops, coaching en masterclasses voor Nederlandse en Vlaamse professionals uit de wereld van fictie, documentaire, animatie, theater en games, die de ambitie hebben zich in een andere discipline te ontwikkelen. I.s.m. Vlaams Audiovisueel Fonds, deAuteurs, Literatuur Vlaanderen, deBuren, Lira Fonds, Creative Europe.

samenwerkende fondsen	samenwerking / regeling	beschrijving
Letterenfonds t.b.v. alle sectoren	HR-voucherregeling voor de culturele en creatieve sector	Subsidieregeling per februari 2021 gericht op het bevorderen van de kwaliteit van het HRM bij meerjarig gesubsidieerde instellingen bij de fondsen. Een HR-voucher kan worden aangevraagd voor o.m. het ontwikkelen van opleidingsbeleid voor medewerkers, advies over de optimale inzet van vrijwilligers, algemene scan van het personeelsbeleid en mogelijke verbeteringen, begeleiding bij de verdere verankering van het diversiteitsbeleid in de organisatie, etc.
Fonds Podiumkunsten en Letterenfonds	Kwartiermaker Zeeland	Pilot per 2021 gericht op het versterken van de culturele infrastructuur in Zeeland. De kwartiermaker richt zich op het creëren van samenwerkingen waarin cultureel veld, gemeenten en provincie zich gezamenlijk mede-eigenaar voelen van de culturele infrastructuur inclusief nieuwe initiatieven.
Alle zes cultuurfondsen	Aanspreekpunt cross-sectorale vragen	Gezamenlijk aanspreekpunt voor (potentiële) aanvragers van projecten die meerdere cultuurgebieden combineren en projecten die een duidelijk maatschappelijke component hebben.
Alle zes cultuurfondsen	Johannes Vermeer Prijs	De prijs is bestemd voor een opmerkelijk getalenteerde, actief werkende kunstenaar die in Nederland geboren en/of werkzaam is, en heeft als doel een verdiepende impuls te geven aan de artistieke praktijk van de laureaat. Het Mondriaan Fonds is penvoerder namens de fondsen.

Visual Arts Platform

Internationaal wisselt het Mondriaan Fonds ervaring en deskundigheid uit en stemt het activiteiten af binnen het Visual Arts Platform (VAP), een groep van acht Europese beeldende kunstfondsen die jaarlijks samenkomen. De VAP partners in 2020 waren: Acción Cultural Española, Arts Council England, Danish Arts Foundation, Frame Visual Art Finland, Institut für Auslandsbeziehungen, Kunstenpunt Vlaanderen, Office for Contemporary Art Norway en Pro Helvetia.

In 2020 kwam de VAP vanwege de coronapandemie niet bijeen.

Philip Montnor (senior medewerker internationaal) heeft bij DutchCulture zitting in de kerngroepen van de focuslanden. Per land formuleren de kerngroepen welke inhoudelijke doelen zij op internationaal gebied willen bereiken en welke sectoren in dat specifieke land van belang zijn. De kerngroepen komen gemiddeld tweemaal per jaar bijeen.

Op de website staat een overzicht van partners waarmee het fonds samenwerkt.

Erfgoedplatform Kunsten '92

De leden van het Erfgoedplatform Kunsten '92 zijn in 2020 frequent bij elkaar gekomen en hebben in het ontwikkelen van benodigde aanpassingen door covid-19 voor meerdere projecten samen kunnen optrekken. Zo heeft het Erfgoedplatform een 1,5 meter protocol ontwikkeld voor de sectoren monumenten, archieven, archeologie en musea. Ook zullen Erfgoedhuis Zuid-Holland, Erfgoed Gelderland en Erfgoed Brabant het interprovinciale platform erfgoedvrijwillger.nl verder vormgeven. Het gaat dan met name om het onderdeel Informatie & Instructie. Het Mondriaan Fonds heeft hieraan bijgedragen. De bijdrage geeft tevens de mogelijkheid om het initiële pilotproject (door drie leden van het Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland ontwikkeld) uit te rollen over andere provincies. Het Erfgoedplatform stelt bij verkiezingen beleidsagenda's op. Dit jaar is een Erfgoedagenda met de belangrijkste urgenties voor de Tweede Kamerverkiezingen 2021 opgesteld. De zes urgente thema's die worden geadresseerd waar erfgoed een belangrijke rol bij speelt zijn Klimaat, Leefomgeving, Digitalisering, Ondernemerschap, Participatie en Inclusie.

DutchCulture

Marineke van der Reijden (hoofd cultureel erfgoed) heeft zitting in de programmaraad van DutchCulture die gaat over de besteding van budget aan projecten op het gebied van Gemeenschappelijk erfgoed. De programmaraad komt tweemaal per jaar bijeen.

Fonds achter de schermen

Het Mondriaan Fonds telt 47 medewerkers, een bestuur, een raad van toezicht en het werkt met 81 vaste adviseurs.

Raad van toezicht

Het Mondriaan Fonds heeft een bestuursmodel met een bestuur en een raad van toezicht. De raad van toezicht heeft statutair tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken. De leden staan het bestuur met raad terzijde.

In 2020 groeide de raad van toezicht met maar liefst vier nieuwe leden. In maart 2020 traden Geneviève Lieuw als voorzitter en Marga Weimans als lid toe. Per april startte vervolgens Rune Peitersen als lid, en per augustus trad Karin Kersten als penningmeester toe. In december startte de raad van toezicht een wervingsprocedure voor een nieuw lid met erfgoedexpertise. Deze is bij het schrijven van dit verslag nog niet afgerond.

Samen met de reeds zittende leden Rudi Ekkart, Noraly Beyer en Hester Alberdingk Thijm vertegenwoordigen deze zeven toezichthouders een rijke kennis van het (internationale) veld van beeldende kunst en van cultureel erfgoed; van cultureel ondernemen; van financiën; van juridische zaken en van corporate governance. De bevoegdheden, taken, werkwijze en samenstelling van de raad van toezicht staan beschreven in een reglement dat te vinden is op de website van het fonds. Daar staan tevens de nevenfuncties. In 2020 is dit reglement op punten geactualiseerd.

De raad van toezicht vergaderde in 2020 viermaal voltallig met het bestuur. Ook buiten de bijeenkomsten was regelmatig contact tussen het bestuur en diverse leden. In 2020 was als gevolg van de covid-crisis dit contact vaker en intensiever dan andere jaren, met name over de gevolgen voor aanvragers en de organisatie. Van die contactmomenten en correspondentie buiten de vergaderingen is zoals gebruikelijk een overzicht opgemaakt, dat tijdens de vergaderingen werd goedgekeurd. Ook tijdens de vier vergaderingen bepaalden de gevolgen van covid-19 en de financiële

steunmaatregelen die het Mondriaan Fonds heeft genomen voor een belangrijk deel de agenda. Verder werd de jaarrekening 2019, de herziene begroting 2017-2020 en de begroting 2021 goedgekeurd. Andere onderwerpen waren onder meer de samenstelling van de raad van toezicht, de risicoanalyses van het Mondriaan Fonds en een kennismaking met de Personeelsvertegenwoordiging van het fonds. Verder is gesproken over de werkwijze en een aantal wijzigingen in het reglement van de raad van toezicht.

Zowel tijdens de vergaderingen als tijdens een aparte brainstorm is bijzondere aandacht uitgegaan naar de Code Diversiteit & Inclusie, en de plannen op het gebied van pluriformiteit. Met een uitgebreide inventarisatie heeft het fonds de toezichthouders op de hoogte gesteld van de activiteiten die in 2020 zijn ondernomen om het fonds over de gehele breedte inclusiever en toegankelijker te maken.

In 2020 vond bovendien een aantal belangrijke kennismakingen plaats. Zo ontmoette Geneviève Lieuw als nieuwe voorzitter de minister van OCW en de directeur van de afdeling Erfgoed en Kunsten. Karin Kersten sprak als nieuwe penningmeester apart met de accountant van het Mondriaan Fonds.

De leden van de raad van toezicht hebben Rudi Ekkart begin 2020 benoemd tot plaatsvervangend voorzitter. Vanwege het op handen zijnde einde van zijn termijn in maart 2021, benoemden de leden van de raad op 3 december 2020 Hester Alberdingk Thijm met ingang van 1 april 2021 als zijn opvolger. Noraly Beyer is met ingang van dezelfde datum benoemd tot vertrouwenspersoon van het Mondriaan Fonds. Op 3 december is tot slot besloten een auditcommissie op te zetten.

Per augustus 2020 eindigde de tweede en laatste termijn van Annerie Vreugdenhil als penningmeester van de raad van toezicht. Zij heeft zich acht jaar lang met verve en grote betrokkenheid ingezet voor het Mondriaan Fonds. Het Mondriaan Fonds dankt haar hier hartelijk voor.

De raad van toezicht werd in 2020 gevormd door:

Geneviève Lieuw, voorzitter (benoeming 16-03-2020 tot 16-03-2024 met mogelijkheid tot herbenoeming)

Lid van het College voor de Rechten van de Mens.

Nevenfuncties in 2020:

- lid bezwaarschriftenadviescommissie CAF11 en vergelijkbare zaken (kinderopvangtoeslagen) bij de Belastingdienst
- lid raad van toezicht Stichting Vrouwenopvang Rosa Manus
- lid raad van toezicht Stichting Reclassering Caribisch Nederland
- bestuurslid Stichting Amsterdam Gay Pride
- lid raad van toezicht Plan International Nederland
- lid Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM)
- zelfstandig internationaal consultant

Hester Alberdingk Thijm, lid (benoeming 01-11-2018 tot 01-11-2022 met mogelijkheid tot herbenoeming)

Directeur AkzoNobel Art Foundation.

Nevenfuncties in 2020:

- lid International Association of Corporate Collections of Contemporary Art (IACCCA)
- bestuurslid Van Doesburghuis, Meudon – Parijs
- lid Raad van advies Ketelfactory
- vice-voorzitter Stichting Spinoza Monument
- lid van bestuur en jurylid Sikkens Prize
- jurylid Gijs Bakker Prijs

Noraly Beyer, lid (benoeming 01-02-2018 tot 01-02-2022 met mogelijkheid tot herbenoeming)

Journalist en programmamaker.

Nevenfunctie in 2020:

- lid van de werkgroep Caraïbische Letteren, een zelfstandige Werkgroep binnen de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

Rudi Ekkart, lid (benoeming 01-04-2013, herbenoemd tot 01-04-2021)

Oud-directeur Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag; emeritus hoogleraar Universiteit Utrecht; oud voorzitter 'Commissie Ekkart'

Nevenfuncties in 2020:

- partner onderzoeksbureau DOEK Art

- lid Raad van Advies Vereniging Rembrandt
- lid Adviescommissie beoordeling aangeboden cultuurbezit uit nalatenschappen, Ministerie van Financiën
- voorzitter Stichting P. en N. de Boer
- lid van de Raad van Toezicht van het Fries Museum en Keramiekmuseum Princessehof
- bestuurslid Brantsen van de Zyp Stichting
- voorzitter van de Uytenbogaert Stichting
- juryvoorzitter Nederlandse Portretprijs
- voorzitter beoordelingscommissie museale onderzoeksbeurzen Vereniging Rembrandt
- lid beoordelingscommissie restauratiesubsidies Vereniging Rembrandt
- lid adviesraad tijdschrift Oud Holland
- lid wetenschappelijke adviesraad Rubenianum Antwerpen

Karin Kersten, penningmeester (benoeming 01-08-2020 tot 01-08-2024 met mogelijkheid tot herbenoeming)

Managing Director Trade & Commodity Finance bij ABN AMRO, onderdeel van Corporate & Institutional Banking.

Nevenfuncties in 2020:

- lid Raad van Advies Ormit
- lid van de Selectie Commissie van Hotelschool Den Haag

Rune Peitersen, lid (benoeming 01-04-2020 tot 01-04-2024 met mogelijkheid tot herbenoeming)

Beeldend kunstenaar en docent aan de AKV|St. Joost Academie, Breda.

Nevenfunctie in 2020:

- bestuurslid Platform BK

Annerie Vreugdenhil, penningmeester (benoeming 01-08-2012, herbenoemd tot 01-08-2020)

Chief Innovation Officer, ING Wholesale Banking.

Nevenfuncties in 2020:

- chairperson of the Board of komgo
- lid Executive Advisory Board of Squirrel Member of the Board of R3 LLC
- member of the Board of R3.

Marga Weimans, lid (benoeming 16-3-2020 tot 16-3-2024 met mogelijkheid tot herbenoeming)

Mode-ontwerper; eigenaar eigen label, Rotterdam

Nevenfunctie in 2020:

- bestuurslid Design Platform Rotterdam

Fondsbestuur

Het bestuur vertegenwoordigt het Mondriaan Fonds en is belast met het besturen van de stichting en het beheer van en de beschikking over het vermogen. Het stelt op en herzielt zo nodig: een jaarlijkse begroting met toelichting; een beleidsplan voor een periode van vier jaar; subsidiereglementen en een adequaat planning- en controlesysteem.

Het fondsbestuur beslist over het toekennen van (financiële) bijdragen en wordt hierbij geadviseerd door experts, de adviseurs van het fonds. De bevoegdheden, taken en werkwijze van het bestuur staan beschreven in de statuten, te vinden op de website van het fonds.

Het fondsbestuur wordt vanaf 1 maart 2019 gevormd door Eelco van der Lingen. Hij vervulde in 2020 geen nevenfuncties.

Wet Normering Topinkomens

Binnen het Mondriaan Fonds zijn als topfunctionarissen aangemerkt de raad van toezichtleden en de directeur-bestuurder.

De bezoldiging van deze personen valt binnen het kader dat door de Wet Normering Topinkomens en de regeling nr. 538765 (10382) van de minister van OCW ten aanzien van bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen is voorgeschreven.

Voor 2020 werd door de minister van OCW het bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen Cultuurfondsen Categorie B op 167.000 euro bepaald. De bezoldiging van deze personen overstijgt het vastgestelde maximum niet.

Medewerkers

Het aantal medewerkers per 31 december 2020 bedraagt 47 (41,4 fte). In 2020 zijn negen nieuwe medewerkers aangenomen; zeven medewerkers verlieten het fonds.

Bij de beloning volgt het Mondriaan Fonds de BBRA-schalen van de rijksoverheid. Deze gelden voor een 36-urige werkweek. Het fonds heeft een 38-urige werkweek.

Per 31 december 2020 werkten bij het Mondriaan Fonds:

Faresia Abdoelaziz
medewerker administratie (1 fte)

M'hamed Azzouz

medewerker huishoudelijke dienst (0,86 fte)

Mada Bakarbessy

medewerker administratie (0,84 fte)

Lisa van Beek

projectmedewerker/archief (0,95 fte)

Mirjam Beerman

senior projectmedewerker relaties binnenland (0,84 fte)

Linda-Ellen Boateng

medewerker administratie (0,89 fte)

Sandra de Boer

medewerker administratief (0,74 fte)

Stacey Carrilho

medewerker administratie (1 fte)

Niels Engel

projectmedewerker (0,84 fte)

Liesbeth Enzer

senior medewerker administratie (1 fte)

Merel Feije

coördinator IT (0,84 fte)

Liesbeth Filius

medewerker automatisering (0,84 fte)

Bart Fuijschot

senior medewerker financiën (0,95 fte)

Martien de Groot

beheerder (0,84 fte)

Lotte Hemelrijk

projectmedewerker (0,84 fte)

Lise Hermans

medewerker administratie (1 fte)

Zuzana Hermanova

medewerker financiën (0,84 fte)

Sophie Heyligers

projectmedewerker (0,84 fte)

Douke IJsselstein

senior projectmedewerker (0,84 fte)

Sanne Jansen

projectmedewerker (0,84 fte)

Dewy Karsten Schüler

projectmedewerker (1 fte)

Rob Knijn

projectmedewerker (0,63 fte)

Wouter Koelman

hoofd bureau (0,84 fte)

Christine Lindo

adjunct-directeur (0,80 fte)

Sarah Malko

bestuurssecretaris (0,84 fte)

Betty Man

medewerker communicatie (0,84 fte)

Ires Manuel

HR-manager (0,42 fte)

Rapti Miedema

hoofd bureau & administratie (0,89 fte)

Ingrid Mokiem

medewerker receptie (1 fte)

Philip Montnor

senior projectmedewerker (1 fte)

Carmen Muskee

medewerker communicatie/
projectmedewerker (0,84 fte)

Jelle Nagelkerken

senior medewerker administratie (0,84 fte)

Sandra Nicolai

projectmedewerker/bezwaarschriften (0,84 fte)

Kryštof Noteboom

medewerker administratie/automatisering
(1 fte)

Talitha van Ooyen

projectmedewerker (0,84 fte)

Madelon van de Pas

hoofd communicatie (0,84 fte)

Marineke van der Reijden

hoofd cultureel erfgoed (0,84 fte)

Haco de Ridder

senior projectmedewerker relaties buitenland
(0,95 fte)

Florence Riel

medewerker administratie (0,74 fte)

Laura van Rij

projectmedewerker 75 jaar vrijheid (0,95 fte)

Pien Schaap

medewerker receptie en facilitair (1 fte)

Ingrid Senff

medewerker financiën (0,84 fte)

Caroline Soons

senior medewerker communicatie (0,84 fte)

Wilma Sütö

redacteur communicatie (0,63 fte)

Edgar Tepe

hoofd financiën (1 fte)

Marijn Veenhuijzen

projectmedewerker (1 fte)

Sebastiaan Visser

medewerker administratie (1 fte)

Personeelsbeleid

In een snel veranderende samenleving is het essentieel dat het Mondriaan Fonds alert is op zijn positie als werkgever. Het fonds acht het van groot belang om kwalitatief betrokken en vakbekwame medewerkers aan de organisatie te binden en om te zorgen dat we op een goede manier investeren in onze medewerkers zodat de medewerkers duurzaam inzetbaar blijven.

In 2020 is er gestart met het formuleren van Strategisch Human Resources beleid. De basis van het beleid is duurzame inzetbaarheid. Het Strategisch Human Resources beleid wordt in 2021 verder uitgewerkt.

Het Mondriaan Fonds probeert ziekteverzuim zoveel mogelijk te voorkomen. Het ziekteverzuim was in 2020 3,98 procent.

In 2020 zijn we gestart met de herinrichting van het bestaande functionerings- en beoordelingsproces door over te gaan naar het voeren van ontwikkelgesprekken en een planningsgesprek. Na een jaar evalueren we met elkaar de werkwijze en worden er aanpassingen doorgevoerd waar nodig.

Het Mondriaan Fonds heeft een medezeggenschapsorgaan in de vorm van een gekozen personeelsvertegenwoordiging (pvt). In 2020 is de samenstelling van de pvt vernieuwd en bestaat uit vier medewerkers, afkomstig uit verschillende geledingen van de organisatie. De pvt heeft een training gevolgd en er zijn nieuwe afspraken gemaakt over de overlegstructuur.

De pvt kwam driemaal bijeen met de directeur-bestuurder en de HR Manager. Er is over uiteenlopende personeelskwesties gesproken, zoals de impact van covid-19 op de werkwijze van de organisatie, het verder stimuleren van een open cultuur, de invoering van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren en de nieuwe beoordelingssystematiek.

Het Mondriaan Fonds heeft een externe vertrouwenspersoon. Medewerkers kunnen bij deze vertrouwenspersoon terecht mochten ze vragen of klachten hebben over de organisatie. Ook kan de vertrouwenspersoon de directeur-bestuurder en de meest betrokken leidinggevende ten aanzien van het beleid op het terrein van ongewenst gedrag gevraagd en ongevraagd adviseren. Tevens is een klachtencommissie werkzaam, waarin twee medewerkers van het fonds en een lid van de raad van toezicht, Rudi Ekkart, zitting hebben. In 2020 is deze commissie niet geraadpleegd en werden geen klachten ingediend. In lijn met nationaal overheidsbeleid is sinds enkele jaren het onderwerp 'ongewenste omgangsvormen' vast onderwerp tijdens de functioneringsgesprekken.

Het jaar 2020 heeft door de pandemie veel van de medewerkers gevraagd. Het thuiswerken werd zo goed mogelijk gefaciliteerd door medewerkers middelen aan te bieden voor het inrichten van de thuiswerkplek. Daarnaast is er blijvende aandacht voor het welzijn van de medewerkers.

Tot slot is in 2020 het arbeidsvoorwaarden reglement aangepast en geactualiseerd waar nodig. Daarnaast is de ambtsbelofte of eed afgelegd vanwege de aanpassing in de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren.

Risicobeheer Mondriaan Fonds

De risico's zijn voor zo ver mogelijk geïnventariseerd en er zijn adequate beheersmaatregelen genomen zoals veiligheidsprotocollen en een back up procedure. Waar nodig zijn uit voorzorg afgewogen reserves gevormd. Voor de overige risico's zoals arbeidsongeschiktheid van het personeel zijn verzekeringen afgesloten.

Jaarlijks maakt het hoofd financiën een financiële risicoanalyse die met de directie en raad van toezicht wordt besproken. Ook de coördinator IT maakt een jaarlijkse analyse van de veiligheid van de IT die eveneens met de directie en raad van toezicht wordt besproken. Zo is er bijvoorbeeld een gedragsprotocol gemaakt dat is besproken met de directie en betrokken medewerkers.

Daarnaast heeft het Mondriaan Fonds een actieve BHV die jaarlijks een bijscholingscursus volgt.

Administratieve Organisatie / Interne Beheersing

De organisatieprocessen zijn als gevolg van covid-19 niet in gevaar gekomen. De administratieve organisatie en interne beheersing is intact gebleven met een kleine aanpassing ten aanzien van de fysieke parafen. Het aanvraagstelsel AIMS is blijven draaien.

Adviseurs

Bij de beoordeling van de aanvragen is het advies van onafhankelijke adviseurs doorslaggevend. Zij worden geselecteerd op basis van deskundigheid en ze functioneren in commissies.

De adviseurs worden geworven via een

openbare oproep, die in het hele land actief wordt verspreid, onder meer via lokale media en netwerken. Bovendien hebben de regioma-kelaars potentiële kandidaten op de vacature gewezen, wat leidde tot beduidend meer kandidaten van buiten de Randstad. Op deze wijze wil het fonds de openheid zo groot mogelijk maken: iedereen kan zich aanmelden.

De adviseurs worden aangesteld door de directeur-bestuurder op voordracht van een selectiecommissie. Bij de samenstelling van de adviescommissies en van de selectiecommissie wordt een functieprofiel gehanteerd, waarbij onder meer deskundigheid en culturele sensitiviteit een rol spelen. De adviseurs ondertekenen een protocol, onder meer om (de schijn van) belangenverstrengeling te voorkomen.

Medio 2020 vond een sollicitatieronde plaats voor de poule van adviseurs. De werving voor nieuwe adviseurs geschiedde via advertenties in (regionale) media en een gerichte benadering van netwerken, onder meer binnen het kunstvakonderwijs en organisaties als Binoq Atana. Ook werd een online Instagram campagne ingezet met stories waarin professionals uit het veld vertellen waarom ze adviseur bij het fonds zijn. De selectiecommissie heeft 448 sollicitatiebrieven beoordeeld. Met 30 kandidaten is een gesprek gevoerd. Achttien adviseurs zijn niet voor herbenoeming voorgedragen, omdat ze het einde van de benoemingstermijn hadden bereikt.

Zeventien nieuwe leden zijn voorgedragen voor een benoeming. Bij haar keuze heeft de commissie in de eerste plaats gelet op expertise. Daarnaast was er aandacht voor een diverse samenstelling van mensen, in de breedte zin van het woord: discipline, achtergrond, vestigingsplaats en opleiding.

Uit deze poule worden verschillende vaste en flexibele commissies samengesteld. De commissies zijn samengesteld uit leden die vanuit de praktijk als onder meer beeldend kunstenaar, beschouwer, curator, conservator of wetenschapper algemeen deskundig zijn en tevens specialistische kennis hebben. Voor het cultureel erfgoed betreft het: (kunst)geschiedenis, volkscultuur/folklore, immaterieel erfgoed, erfgoed minderheden, archiefexpertise, natuurhistorie, volkenkunde, publieksbereik, educatie, communicatie en reflectie.

Commissies reflecteren aan het einde van

iedere vergadering op de manier waarop de criteria zijn toegepast tijdens de vergadering en andere zaken die opvielen. Dit wordt voorgelegd aan de directeur-bestuurder.

De commissieleden van het Mondriaan Fonds op 31 december 2020 waren:

Voorzitters

Youri Appelo
Annemarie van Eekeren
Mila Ernst
Hanne Hagenaaars
Femke Haijtema
Jacqueline Grandjean
Riemer Knoop
Margriet Schavemaker
Stijn van Genuchten
Vincent van Velsen
Peter van der Es
Barbara Visser
Agnes Vugts
Kees Zandvliet

Poule van adviseurs

Youri Appelo
Stephanie Archangel
Katayoun Arian
Thomas Bakker
Raul Balai
Atousa Bandeh Ghiasabadi
Dyonna Benett
Marja Bloem
Jelle Bouwhuis
Denise Campbell
Roomyla Choenni
Koen Delaere
Carlijn Diesfeldt
Annemarie van Eekeren
Marianne Eekhout
Sidi El Karchi
Mila Ernst
Peter van der Es
Bülent Evren
Arminde Franken-Ruiz
Quinsy Gario
Ellen ter Gast
Stijn van Genuchten
Antonio Jose Guzman
Hanne Hagenaaars
Femke Haijtema
Bas Hendriks
Niek Hendrix
Jorrit Kelder

Maarten Kentgens
Yuki Kho
Eva Kleeman
Riemer Knoop
Fieke Krikhaar
Anke van der Laan
Jan Robert Leegte
Lizzy van Leeuwen
Judith Leysner
Imara Limon
Frits Loomeijer
Tirzo Martha
Awoiska van der Molen
Kianoosh Motallebi
Sands Murray-Wassink
Luuk Nouwen
Stephanie Noach
Emiel van der Pol
Inge Pollet
Ilya Rabinovich
Radna Rumping
Anne Ruygt
Margriet Schavemaker
André van Schie
Maaïke Schoorel
Esther Schreuder
Iris Sikking
Guus Sluiter
Judith Spijksma
Dineke Stam
Bastiaan Steffens
Marco Streefkerk
Andrea Stultiens
Fiona Tan
Michael Tedja
Marjan Teeuwen
Brenda Tempelaar
Aline Thomassen
Anja Tollenaar
Milos Trakilovic
Vincent van Velsen
Caro Verbeek
Robert Jan Verhagen
Barbara Visser
Annette de Vries
Agnes Vugts
Julia Vytopil
Florian Weigl
Marc Wingens
Agnes Winter
Kees Zandvliet
Ilias Zian

Adviescommissie Open Oproep 75 jaar vrijheid

Voorzitters

Kees Zandvliet

Peter Sigmond

Friso Lammertse

Judith Niessen

Migiza Victoriashoop

Katja Weitering

Verbouwingen

Architecten van het Stimuleringsfonds

Job Floris

Marjolein van Eig

Gert Kwekkeboom

Nicole Maurer

Mechtild Stuhlmacher

Selectiecommissie

Amal Alhaag

Theo Jansen

Norah Karrouche

Mirjam Pragt

Clayde Menso (voorzitter)

Herinrichting, presentatievormen en grassroots

Annemarie van Eekeren

Liane van der Linden

Lizzy van Leeuwen

Eva Kleeman

Riemer Knoop

Mila Ernst

Agnes Vugts

Anke van der Laan

Ellen ter Gast

Digitalisering

Marc Wingens

Marco Streefkerk

Roomyla Choenni

Fieke Krikhaar

Mila Ernst

Onderzoek

Catrien Bijleveld

Jaap Cohen

Erik Schumacher

Helen Grevers

Jongeren adviseurs

Bibian Reeken

Dido de Wolf

Justin van den Berg

Luca Duijf

Ad hoc adviseurs

Bast Agterberg

Peter van der Coelen

Peter van den Doel

Kristin Duysters

Karin Gaillard

Lia Gieling

Jacqueline Grandjean

Hanne Hagens

Wilbert Helmus

Els Hoek

Colin Huizing

Financiën

Exploitatieresultaat

Activiteitenlasten

Het bedrag aan verleende bijdragen in het verslagjaar is € 53.954.082. Dit is aanmerkelijk hoger dan voorgaande jaren en wordt veroorzaakt door de covid-19 maatregelen en 75 jaar vrijheid. De overige activiteiten zoals de Prix de Rome en *Prospects & Concepts* bedragen € 2.598.782. Aan programma's en projecten waarvoor aparte projectsubsidies zijn ontvangen is € 20.279.093 besteed. De totale activiteitenlasten komen hiermee op € 76.831.957. Hiervan wordt € 4.050.156 verrekend met het Bestemmingsfonds OCW. Daarnaast wordt € 1.407.940 verrekend met de bestemmingsreserves en zijn voor € 784.962 nieuwe bestemmingsreserves gevormd.

Apparaatskosten

Onder apparaatskosten wordt verstaan alle uitgaven voor personeel en materieel die nodig zijn om de organisatie te doen functioneren. In 2020 is € 4.719.210 aan apparaatskosten uitgegeven. Hiervan is € 1.183.719 aan de programma's en projecten doorberekend.

Het jaar 2020 is afgesloten met een negatief resultaat van € 4.049.349. Dit komt overeen met de mutaties in de algemene reserve, de bestemmingsreserves en bestemmingsfonds.

Financiële positie

Het eigen vermogen bedraagt per 31 december 2020 € 10.658.132, bestaande uit:

Algemene reserve	€ 2.973.304
Bestemmingsreserve	€ 7.370.737
Bestemmingsfonds OCW	€ 314.091

De algemene reserve van € 2.973.304 zijnde negen procent van de gemiddelde jaaromzet wordt aangehouden om de risico's zoals beschreven in de paragraaf over het risicobeheer van het Mondriaan Fonds af te dekken.

Het ministerie van OCW heeft in de vaststellingsbrief 2013-2016 ref. 1175435 gesteld dat het zich kan vinden in het voorgestelde streefpercentage. De gemiddelde jaaromzet gecorrigeerd voor de covid-19 maatregelen en 75 jaar vrijheid was in de periode 2017-2020

hoger. Hierdoor is de algemene reserve met € 185.055 toegenomen.

De bestemmingsreserves zijn met grote zorgvuldigheid gevormd voor activiteiten die in de periode 2017-2020 in gang gezet zijn, maar nog niet tot volledige afronding zijn gekomen. Eind 2021 zullen deze bestemmingsreserves uitgegeven zijn.

Met toestemming van het ministerie van OCW heeft het Mondriaan Fonds een groot gedeelte van het Bestemmingsfonds OCW ingezet voor covid-19 maatregelen. Per 31 december resteert er nog € 314.091 die het Mondriaan Fonds graag zou willen inzetten voor een toekomstige verbouwing van het pand aan de Brouwersgracht.

Colofon

Tekst: Mondriaan Fonds
Interviews: Wilma Sütö
Eindredactie: Caroline Soons
Beeld: aanvragers, tenzij anders vermeld
Ontwerp: Das Buro
Drukker: NPN Drukkers, Breda

©Mondriaan Fonds, maart 2021

Aan de inhoud van deze tekst kunnen geen rechten worden ontleend. Het Mondriaan Fonds heeft zich ingespannen aan alle auteursrechtelijke verplichtingen te voldoen. Voor zover iemand echter meent alsnog rechthebbende te zijn, kan deze zich tot het Mondriaan Fonds wenden. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
©c/o Pictoright Amsterdam 2021

Mondriaan Fonds
Postbus 773
1000 AT
020 5231523
info@mondriaanfonds.nl
www.mondriaanfonds.nl

twitter.com/mondriaanfonds
facebook.com/mondriaanfonds
instagram.com/mondriaanfonds
linkedin.com/company/mondriaan-fonds

Beeld cover:
Boijmans Ahoy drive-thru museum.
Foto: Aad Hoogendoorn > pagina 52

Beeld achterflap:
Dagboeken, brieven, ansichtkaarten en foto's
uit WOII van familieleden van Jasper Beijneveld.
Foto: Jasper Beijneveld > pagina 19

Naturalis Biodiversity Center Natuurhistorisch Museum Maastricht Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Natuurmuseum Brabant Natuurmuseum Fryslân Nazif Lopulissa Nederlands Bakkerijmuseum Hattem Nederlands
Instituut voor Beeld en Geluid Nederlands Openluchtmuseum Nederlands Pluimveemuseum Nederlands
Steendrukmuseum Nederlands Volksbuurtmuseum Nederlands Zilvermuseum Schoonhoven Negin Zendegani
Nelson Enrique Gonzalez Romero NEMO Science Museum Nest New Contemporaries Next Nature Network Niek
Hendrix Niels Bekkema Niels Post Niels Vis Nienke Terpsma Nieuw Dakota Nieuwe Vide Artspace en Studios
Nikolai Riedinger Nina Folkersma NiNsee NIOD Instituut voor oorlogs-, holocaust en genocidestudies NL=US Art
No Man's Art Gallery NOME Noorderlicht Noord-Veluws Museum Nunspeet Nous Faes NTR Nuankhanit Phromchanya
Office Baroque Gallery Ólafur Ólafsson Olga Ganzha Olga Vasiljeva Omar Imam Omar Kuwas Omstand
Oorlogsmuseum Eyewitness Oorlogsmuseum Overloon Openluchtmuseum de Locht Openluchtmuseum Het
Hoogeland Oscar Santillan Otto Snoek Oussama Diab Oyfo, Kunst & Techniek P.S. Performance Site Pablo Pijnappel
Ismael de Oliveira Page Not Found Paradiso Paradox Paris Musées Park platform for visual arts Paul Devens Paul
Kempers Paul Vlaswinkel Paulien Oltheten Pedrami Gallery Peer Vink Peggy Franck Pennings Foundation Pernilla
Ellens Persijn Broersen Petra Stavast Petra van Noort Philip Vermeulen Philipp Gufler Piet Dieleman Piet Tuytel
Pieter Postma Pieter Slagboom Pieter van der Schaaf Pieter Vermeulen Museum Pim Blokker Pim Palsgraaf Piotr
Urbaniec Pjotr Müller PLANETART Platform WO2 Overijssel Plein Theater Popel Coumou Portikus - Hochschule
für Bildende Künste - Städelschule Praneet Soi Priscila Oliveira Margues Fernandes Project Space 1646 Public
Art Amsterdam Puck Verkade Quenton Miller R.G.A. Gerlach R.V.J. Koop Rabi Koria Rachel Bacon Rademakers
Gallery Radical Reversibility Radna Rumping Rafaël Rozendaal Raimond Wouda Ramia Suleiman Ran Zhang Raquel
Vermunt Raquel van Haver Raviv Ganchrow Raymond Cuijpers Rebecca Niculae Reframing HERstory Art Foundation
Regionaal Historisch Centrum Limburg Rein Jelle Terpstra Reinier Klok Remco Torenbosch René Korten Renée
Steenbergen Renie Spoelstra Rib Richard Bolhuis Riet van Gerven Riga International Biennial of Contemporary
Art Rijksmuseum Amsterdam Rijksmuseum Muiderslot Rijksmuseum van Oudheden Rik Meijers Rik Smits Riley
Harmon RIXC Center for New Media Culture Rob Hornstra Rob Johannesma Rob Voerman Rob van de Ven Robbie
Cornelissen Robbie Schweiger Robbin Heyker Robert Hamelijnck Robin van der Heijden Robin Waart Robin Alysha
Clemens Rodrigo Sandoval Romy Muijers Ronald Boer Ronald Cornelissen Ronald Rietveld Ronald Versloot Ronald
van der Meijs Ronald van der Voet Rongwrong Roos Theuws Roos van Haaften Roosje Verschoor Rory Pilgrim Rosa
Everts Rosa Sijben Rosalynn van Hummel Rossella Biscotti Rossella Nisio Rotterdam State of Mind Roy Villevoeye
Rozemarijn Westerink ROZENSTRAAT - a rose is a rose is a rose RTM museum Ouddorp Ruben Mols Rumiko
Hagiwara Rune Peitersen Rustan Söderling Rutger Brandt Gallery Rutger de Vries Ryan Cherewaty Salvador
Miranda Sam Salehi Samiee Sam Weerdmeester Samuel Otte San Serriffe Sander Blom Sander van Wettum Sara
ten Westenend Sarah Ksieska Sarah Oostenbrink Sarah Rose Guitian Nederlof Sarah van Lamsweerde Sasha Dees
Saskia Janssen Saskia Noor van Imhoff Schirn Kunsthalle Frankfurt Schoolverteller Seán Hannan Sebastiaan
Hendrixx Sebastián Díaz Morales See All this Sefer Memisoglu Sema Bekirovic Serge Onnen Sharelly Emanuelson
Shaza Omran Shigeo Arikawa Shimmer Shinji Otani SHSJZ Sign Sigrid Calon Silvia Rottenberg Simon Schrikker
Singer Laren Sint Bonifatiusparochie Sites of Memory Stichting Sjef van Beers Sjoerd Knibbeler Sjoerd Martens
Sjoerd van Oevelen Société Musée Lalique Pays Bas Sociëteit SEXYLAND Sol Archer SongEun ArtSpace Sonia
Kazovsky Sophie Bates Speelgoedmuseum Kinderwereld Sperling Spoorwegmuseum St. Hortus Botanicus
Amsterdam Stadhuismuseum Zierikzee Stadsarchief Amsterdam Stadsdeel West Amsterdam Stadsmuseum
Woerden State of Concept Stedelijk Museum Alkmaar Stedelijk Museum Amsterdam Stedelijk Museum Kampen
Stedelijk Museum Schiedam Stefanos Tsivopoulos STEIM steirischer herbst Stephan Keppel Stephanie Noach
Steunfonds Allard Pierson Museum Stichting Allerzielen Alom Stichting Amicorum Stichting Anton Pieck Museum
Stichting Art & Technology Stichting Artoloco Stichting AskolSchönberg Stichting Atelier WG Stichting Ateliers
'89 Stichting AVL Mundo Stichting Bakkerij museum De Oude Bakkerij Stichting Bartalk Stichting Beelden in
Leiden Stichting Beeldengalerij Haarlem Stichting Beeldmix Stichting Beheer Collectie Amsterdam Vervoer
Museum Stichting Behoud Moderne Kunst Stichting Behoud Museumhaven Spakenburg Stichting Bibliotheken
gemeente Nijkerk Stichting Billytown Stichting Boerderijmuseum De Bovenstreek Stichting Bonbon Stichting
Bosch Parade Stichting Brabants Museum Oud Oosterhout Stichting Cargo Stichting CBK Stichting Centrum
Beeldende Kunst Stichting Copper Views Stichting Cultuur in Twente Stichting Cultuureducatiegroep Stichting
De Muren hebben Oren Stichting De Terugkeer Stichting de Tweede Wereldoorlog in Baflo Stichting De Vijf
Samenwerkende Musea in Nederland Stichting de Vrienden van het Singelpark Stichting Destination Unknown
Stichting Deventer Verhaal Stichting DSPS/DE PLAYER Stichting Duivenvoorde Stichting Educatie Nederlands-
Indië Stichting Electriciteitsfabriek Stichting Erfgoed en Kunst Stichting Erfgoed Landfort Stichting Erfgoedpark
Batavialand Stichting Etersheimerbraak Stichting Eusebius Arnhem Stichting EX Stichting Exploitatie Kasteel
de Haar Stichting Expoplu Stichting Fotodok Stichting Gedeelde Verhalen Stichting Gezamenlijke Projecten
Haagse Musea Stichting Grafisch Atelier Den Bosch Stichting Grote Kerk Naarden Stichting Haags Historisch

Museum Stichting Haarlemmermeermuseum De Cruquius Stichting HCW De Tiid Stichting Hej't al eheurd Stichting Herdenkingspalen Hollands Kroon Stichting Het genootschap voor het Nationaal Archief Stichting HET GROTE RAAM Het HEM Stichting Het Poppenspe(e)lmuseum Stichting Hofpleintrein Stichting Hollands Glorie Stichting IJsselbiënnale Stichting IKL Stichting Industrieel Museum Zeeland Stichting Informatiecentrum Canadese Begraafplaats Holten Stichting Iwosy Stichting Kasteel Heeswijk Stichting Kasteel Radboud Stichting Katwijks Museum Stichting KinderVerzet & Vriendschap, Toen & Nu Stichting Klifhanger Stichting Koloniecentrum Stichting Kranenburgh Stichting Kunst & Cultuur Stichting Kunstfort Activiteiten Stichting Kunstvat stichting Kunstweekend Charlois Stichting Landgoed Fraeylemaborg Stichting Liberation 040 Stichting Liberation Route Europe Stichting LM Publishers Stichting Lustwarande Stichting Mediamatic Stichting Mind the Generations Stichting Motel Spatie Stichting Musea de Bevelanden Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 Stichting Musea Zutphen Stichting Museum Buurtspoorweg Stichting Museum de Kantfabriek Stichting Museum Kasteel Wijchen Stichting Museum Menkemaborg Stichting Museum Sjoel Elburg Stichting Museum Sterrenwacht Sonnenborgh Stichting Museumhaven Leeuwarden Stichting Museumpark Archeon Stichting Museumpark Orientalis Stichting Nationaal Gevangenismuseum Stichting Nationaal Monument Kamp Vught Stichting Nationale Kinderherdenking 4 mei Stichting Nederlands Transport Museum Stichting Nederlandse Natuurhistorische Collecties (SNNC) Stichting Niet Normaal INT Stichting No Fear Stichting Ogen Open Stichting Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen, OVCG Stichting Oosterkerk Stichting P/////AKT Stichting Pad van de Vrijheid stichting peterlems-stem&theaterproducties Stichting PrintRoom Stichting Productiehuis Plaatsmaken Stichting Publieke Omroep Amsterdam Stichting Ramtorenschip Buffel Stichting Restaura Stichting Rückriem in Twente Stichting Sarmad Stichting Sarnámihuis Stichting Sch 236 Noordster terug op Scheveningen Stichting SEA Stichting Slot Zuylen Stichting Smolinski Foundation Stichting Sonsbeek & State of Fashion Stichting Speelgoed- en Carnavalsmuseum Op Stelten Stichting Stallen, Koetshuizen en Garages Stichting Stelling 33 Stichting stevenklipper Hugo Grotius Stichting Stevenskerk Nijmegen Stichting Stichts-Hollandse Bijdragen Stichting Stoommachine Museumcollectie Kees Jongert Stichting Stoomsleepboot Jan de Sterke Stichting Struinen en Vorsen Stichting Sumatrafilm Stichting Synagoge Borculo Stichting Terug naar het begin Stichting Terug naar Westerbork Stichting Texels Museum Stichting Tong Tong Stichting Unfold Stichting Veldense Volkscultuur Stichting VHDG (Voorheen de Gemeente) Stichting Vierkwart Stichting VN 4 Stichting voor de Werkplaats Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen Stichting Vrije Universiteit Stichting Vrijheidscolleges W139 Stichting We Sell Reality Stichting Welcome Stranger Stichting Welcome to The Village Stichting Werkzaam Stichting West Stichting Worm Stichting Young Designers & Industry Stichting Zeilende Visserij Schepen Stichting Zuiderzeemuseum Stiftung BINZ39 Stijn Verhoeff Stoomtrein Goes-Borsele Stoomtrein Katwijk Leiden Streekmuseum de Meestof Suat Ogut Suiling Yan Suns and Stars Supermarket Art Fair Susanna Inglada Heredero Susanne Khalil Yusef Suzanne Liem Suzanne Wallinga Suzette Bousema Sybren Renema TAC (Temporary Art Centre) Taipei Fine Arts Museum Tamara Kuselman Tanja Smeets Tankstation Enschede Tarona Leonora Teekengenootschap Pictura tegenboschvanvreden Terra Maris museum voor natuur en landschap van Zeeland Tessa Hofland Tetem Teun de Graaf TextielMuseum Teylers Museum The Colnaghi Foundation The Eriskay Connection The Organizing Com. for Yokohama Triennale TheCube Project Space Theo de Feyter Thierry Oussou Thijs Zweers Thom van Rijckevorsel Thomas Kuijpers Thomas Manneke Thomas Mohr Thomas Raat Thomas Swinkels Thomas van Linge Thomas van Rijs Tijs Rooijackers Tim Mathijssen Timo Demollin Timo van Grinsven Tirza Kater Tjitske Oosterholt Tomo Savic - Gecan Ton Kraayeveld Toon Fibbe Trixie Trompenburg Tuinen & Arboretum Tudor Bratu Uitgeverij Jap Sam Books UKS (Young Artists' Society) Ulrike Möntmann Universiteit Twente Untold Urok Shirhan V2_ Instituut voor de instabiele media Valerie van Zuijlen Valiz, boek- en culturele projecten Vallei Horstee Van Abbemuseum Van Gogh Museum Veenkoloniaal Museum Veluws Streekmuseum Hagedoorns Plaatse Vereniging De Zaaansche Molen Vereniging Gein3Dorp Vereniging Zeeuwse Musea Verzetsmuseum Amsterdam Vesna Madzosi Victor Santamarina Video Power VierVaart Villa Mondriaan Villa Zebra Vincent Ceraudo Vincent Knopper Vincent van GoghHuis Vincent van Velsen Viola van Alphen Visserijmuseum Breskens Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond Vladimir Polishchuk-Girz Vleeshal Voebe de Gruyter Voerman Museum Hattem Volendams Museum Voordekunst VPRO Vrijheidsmuseum VRIZA VSC W.A.R.P. Waël el Allouche Wafae Ahalouch el Keriasti Wapke Feenstra Waterliniemuseum Fort bij Vechten Watersnoodmuseum Wereldmuseum Rotterdam Werkleitz Gesellschaft e.V. Weronika Zielinska Wessel Verrijt Westfries Museum Westlands Museum WG Kunst Whatspace Wiebe Bouwsema WIELS Wieske Wester Wijnanda De Roo Wil van Iersel Willem Diepraam Willem Weismann Willem de Haan Willemijn Waal William Engelen Wilma Couperus Wim Bosch Wim Kok Wim Smeerdijk Wiosna van Bon Woest en Bijster Wout Berger Wouter Osterholt Württembergischer Kunstverein Stuttgart, Kunstgebäude am Schlossplatz Wytske van Keulen Yael Davids Yasmijn Karhof Yasser Ballemens Yazan Maksoud Yingying Gong Yoeri Alexander Guépin Yulia Miniakhmetova Yunjoo Kwak Yvo Verschoor Yvon Ariese Zaans Museum Zachary Formwalt Zeeuws Archief Zeeuws Maritiem MuZEEum Zeno van den Broek Zhixin Liao Zindzi Zwietering Zippora Elders Zone2source Zoro Feigl Zolt Mesterhazy

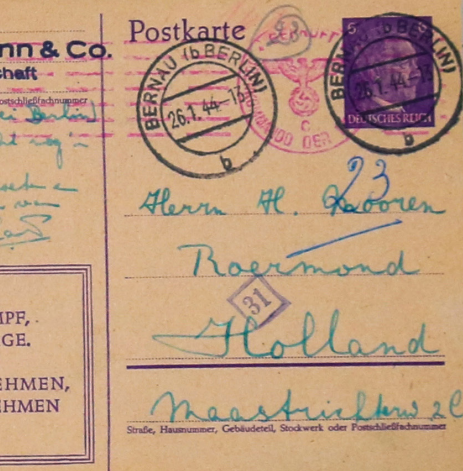
er ook op uit, visten echter
et altijd van de distributie
nders is men met alles te laat.
Maas gaat per veer. Burgers
Alleen soldaten en
ransariteit" over moeten.
geven aan Berthens, die
is te Haalen. De brief was
eer. Na een week tich nog

at de Maasbrug weer door
den. Juffrouw Schreurs van 1

21 Oct

Om acht uur begint reeds kanongebulder.
Zaterdag Het schijnt van dichtbij te komen. Of is 't afweer?
Een paar keer verschijnen er vliegtuigen boven
de stad. Het afweer jaagt dan kinderen en
volwassenen heel snel naar binnen.
De oorlog vordert nog slecht. Tenraai schijnt
na veel en hardnekkige gevechten in geallieerde
handen te zijn. Aken eveneens. Het westelijk
deel van Leermosch. Vlaanderen is nog 't terrein
van hevige gevechten. Verder woedt een
felle strijd om Luik. Beveland.

In Roermond alles nog sooi. Spee woogt
't uit te gaan. (hij is immers bo gepasseerd).

Dondags
lijks her
ven. Ik
an dith
is on r
neembren
ik 't bi
en en boek

andere heren
tevens om de win

legers, die in de richting Aachen
en Aken opereerden, hebben we
langst tijd niets gehoord. In de Peel
schijnt nog al gevochten te worden. De
Duitsers doen van uit Venlo aanvallen de
flank van de corridor. Ze staan
b.v. ook tussen Meyel en Asten en vonden
bij Nedermeert een bruggehoofd over 't kanaal.
Annie en Tony zitten nu angstwekkend
dicht bij 't front. Zouden ze er veel van
merken? Ik ben benieuwd, wat ze later
over deze Allerheiligendag te vertellen

stuurde, het. Vergeet niet
m'n veel en lichte hoer rader ook op.
"Babbel met de flesjes in deug blik vult
overhand, hage. Het is een gedachte
van m'n tot. Het ontvanger post.
heb ik verzocht te verschuurd. Jan liet
"gok meer in die hijs kring.
Dondags en me "Kudde" met
spek, knikgedron goed. ik haast me dore
snel naar de folbel

en ook
levestijn, n
dt nl. waars
dennis van
weer naar
be dese d
aan kan v
e eerder no
gruust met
adab. 't W
it. Nu s
was, dat 't
luft oppele
aar dat g
n heerlijke
- a veel te
rede het bi
Den dees

hebben. Me
wel spanne
Amerikanen
Hoe zou 't
gaan? U
niet veel
altijd in d
de geallie
als miktpe
gekoren he
dat ze in
berproaro
hoorden,
last van
gehad na
dat Lec
dat het
dan heeft
van geh
te vertell

de volmet
on de eire
dig davor
ik 12 uur
ling. Ma
heel goed
ker ere v
erret 'a p
e daarn

